

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

11-12

ANUL XII

1962

C U P R I N S U L

	Pag.
REDACTIA: Sub semnul înfrățirii	601
* * * Inminarea Decretului de recunoaștere în funcțiune și instalarea Prea Sfințitului Teoctist noul Episcop al Aradului	604
P R O B L E M E L E V R E M I I	
Pr. Prof. Dr. N. MLADIN: Creștinismul și lupta popoarelor împotriva imperialismului și colonialismului . . .	638
S T U D I I	
Pr. Dr. AT. NEGOIȚA: Dascălul Dreptății și cei doi Mesia din manuscrisele de la Marea Moartă	650
V. MOLIN: Note pe marginea unui exemplar din Tetraevanghelul de la Belgrad (1552)	668
Diacon O. PATRAȘCU: Fatalismul și fanatismul manifestării religioase retrograde	686
Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE: Vechi locașuri creștine de cult dispărute: Martiriile (Martyria)	696
I N D R U M A R I O M I L E T I C E	
Prot. I. FIRCA: Ce trebuie să știe creștinii despre Testamentul Vechi	707
Prot. Dr. I. PETREUȚA: Ochii	714
D O C U M E N T A R	
Pr. Prof. Dr. P. REZUȘ: Contribuții teologice bănățene . . .	716
CRONICA BISERICIASCA INTERNA ȘI EXTERNA	
Vizita Sanctității Sale Gherman Patriarhul Bisericii Ortodoxe sîrbe în România. Alegerea P. C. Sale Dr. Vasile Aștileanu ca Episcop Vicar al Patriarhiei Ortodoxe Romîne. Instalarea Eminenței Sale Domnului Episcop reformat Iuliu Nagy la Cluj. Vizita unor ierarhi ai Bisericii ortodoxe ruse la Arhiepiscopul Hrisostom al Atenei. Profesori de teologie din Grecia au vizitat Biserica ortodoxă rusă. Stringerea legăturilor între Biserica ortodoxă maghiară și Bisericile din Grecia și Cipru. Ortodoxia în Uganda. Hotărîri ale Sfîntului Sinod al Bisericii ortodoxe ruse. A patra conferință de la Puidoux. Ședința Co-	

P. III 3570

MITROPOLIA BANATULUI

11-12

BIBLIOTECA CENTRALĂ
A REGIUNII BANAT

~~7661~~

ANUL XII

~~7.574~~

1962

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

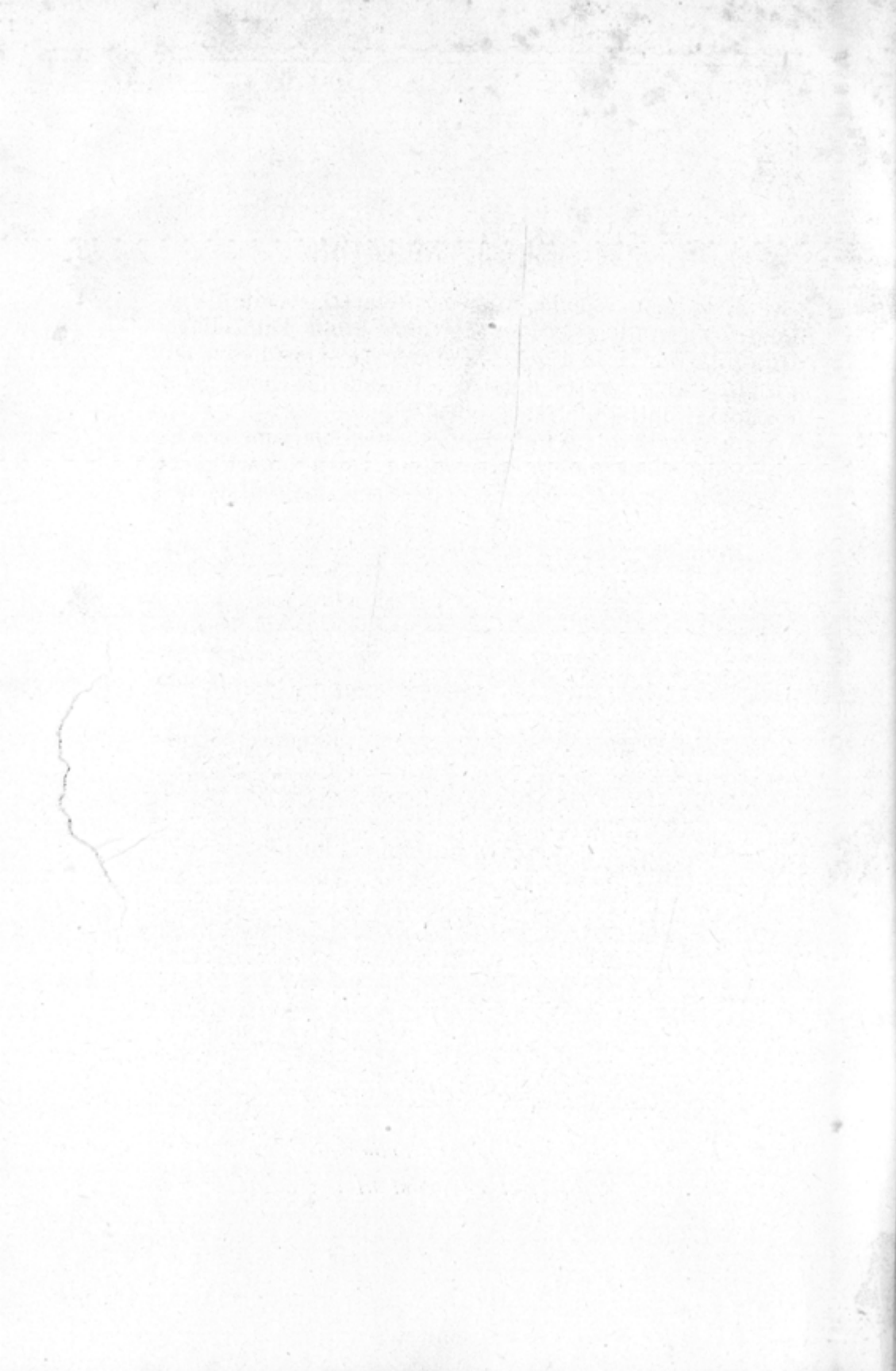
BIBLIOTECA CENTRALĂ
A REGIUNII BANAT

Apare cu binecuvîntarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale. D. D.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Bul. N. Beloiannis Nr. 7.

*Prea Sfinția Sa
Episcopul Teoctist al Aradului*

BIBLIOTECA CENTRALĂ
A REGIUNII BANAT

SUB SEMNUL ÎNFRĂȚIRII

Străbatem vremile marilor prefaceri sociale de dimensiuni istorice necunoscute pînă acum. Din adîncul frămîntărilor ce le-a generat și în care sălășluiesc energii nebănuite, crește puternic și nestăvilit, noul. Și el a cuprins întregul trăirii omenești.

Mulțimile de pretutindeni, adevăratele temeluitoare ale acestui început de veac și-au vestit hotărîrea de a-și făuri singure viitorul. Trebuincioasa unitate ce-i chează la izbînzii s-a împuternicit prin insul ce a dobîndit conștiința valorii sale în marea colectivitate umană. Ea se manifestă în atitudini obștești față de problemele vitale ca și în neclintita hotărîre de a găsi posibilitățile care să-i asigure o viață slobodă și creatoare, eliberată de groaza morții. Vveri ale tuturor, ele fărîmă cu fiecare zi zăgazurile vrajbei ce desparte omul de om și prin împlinirea lor, cuceresc pacea.

Conștiința creștină trebuie să prelucereze starea faptică ce stăpînește lumea și cu lumina învățăturii Mîntuitorului care a venit spre a-i sluji întru bine și izbăvire, să lumineze și să netezească drumurile bine-lui și ale păcii. Creștinii și-au luat sarcina plină de răspundere de a acționa cu hotărîre pentru întruparea acestor trebuinți firești care-i stau ca poruncă la temelia învățăturii lor. Ei se adresează întregii omeniri, solicitîndu-o să lucreze spre înfăptuirea bunei înțelegeri, a colaborării și înfrățirii, sprijinind eforturile conducătorilor de popoare și a exponenților marilor năzuințe ale omenirii de pretutindeni, depuse stăruitor pentru apropiere, colaborare și deplină înțelegere. Această dorință a cuprins sute de milioane de suflete și este o caracteristică dominantă a timpului nostru.

Pentru ca Biserica lui Hristos să-și poată da întreaga măsură a obolului în această cauză mareașă și

să poată răspunde după trebuință cerințelor de azi, activitatea ei pusă în slujba dragostei față de om se cere a fi unitară și neîntreruptă. Așa, și-a făcut loc o gândire înnoitoare în sînul creștinătății și ea va șterge un lung trecut de dezbinări care i-a împușinat posibilitățile de împlinire a înaltei misiuni. Izvorită din dorința unirii, această tendință s-a manifestat cu bune făgăduinți în Adunarea Creștină pentru Pace ținută la Praga în anul trecut și în care s-a dovedit o necunoscută însuflețire pentru împreună lucrarea creștinilor la cauza păcii, problema vitală a tuturor.

Adunarea Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la New-Delhi care și-a desfășurat lucrările în noiembrie 1961 a unit străduințele de lărgire a conlucrării intercreștine și prin sutele de reprezentanți, a depus silinți pentru a reda Bisericii unitatea de altădată, ca rîvna în împlinirea iubirii de pace propovăduită de Evanghelie, să întărească stăvilarele puse în calea războiului făcîndu-le de nebiruit, iar Comitetul Central, Comitetul executiv și Comisiile Consiliului Mondial al Bisericilor întrunite la Paris în luna august a acestui an ca și alte întruniri similare au susținut eforturile unanime ale omenirii care se vrea sloboadă de primejdia războiului.

Prin glasuri împreunate, îndemnul credinței spre înfrățire și pace pentru dobîndirea vieții, amenințată, va pătrunde mai adînc și binefăcător în sufletele și conștiința multîmii de credincioși, apropiindu-i și înfrățindu-i pentru același ideal care este al întregii umanități. Credința întărită astfel, adevărată și trăită, prin căldura dragostei care este semnul recunoașterii ei, îi dă creștinului vremilor noi rațiunea ființării alături de semenii, făcîndu-l elementul de progres care va ști să-și dăruiască colectivității toate posibilitățile creatoare și pentru întruparea fericirii pe pămînt.

Biserica ortodoxă romînă, își dă contribuția întregă pentru biruința acestei cauze. Continuatoarea unor străvechi tradiții de colaborare și înfrățire între popoare și cu un trecut pus în slujba păcii și propășirii, ea vine neșovăielnic în întîmpinarea tuturor acțiunilor

menite să asigure înfăptuirea vrerilor omenirii de apropiere între inși, de înțelegere și pace între popoare.

În această hotărîre se încadrează bogata activitate depusă de reprezentanții ei în mișcarea ecumenică, ce a cuprins pe credincioșii din toată lumea. Și același duh al dragostei și apropierii care purcede din grija față de omenire, stăpînește întîlnirile ei cu conducătorii spirituali ai celorlalte Biserici.

Vizita făcută în acest an de Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii de care ne leagă strîns veacuri de împreună lucrare și de întrajutorare rodnică, a reafirmat unitatea de vederi în o serie de probleme și necesitatea consolidării prieteniei și colaborării dintre popoare pentru instaurarea păcii în lume și strîngerea legăturilor dintre credincioși. Recentă vizită a Sanctității Sale Gherman Patriarhul Bisericii ortodoxe sîrbe a reactivat o veche și frumoasă tradiție de colaborare a celor două Biserici surori, iar vizita altor delegații a sporit și mai mult posibilitățile de apropiere a creștinilor în numele păcii evanghelice și a înfăptuirii învățăturilor ei.

Azi, cînd iscusința minții omenești a apropiat depărțările ce păreau de nebiruit, Biserica creștină nu va conțeni să-și pună toată rîvna pentru ca să zădărnicească încercările de nimicire a vieții și să fie părtașă la așezarea unei păci trainice, pe care creștinii o prețuiesc ca pe un scump dar al Domnului Iisus Hristos.

REDAȚIA

ÎNMÎNAREA DECRETULUI DE RECUNOAȘTERE ÎN FUNCȚIUNE ȘI INSTALAREA PREA SFINȚI- TULUI TEOCTIST NOUL EPISCOP AL ARADULUI

În urma alegerii din ziua de 28 iulie 1962 de către Colegiul Electoral Bisericesc a Prea Sfințitului Teoctist Arăpaș în scaunul episcopesc al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, publicată în numărul anterior al revistei, a fost așezat în scaunul de vlădică, la 16 septembrie.

Activitatea și calitățile Prea Sfinției Sale, ca și dorința clerului și a credincioșilor, ne îndeamnă să dăm cuvenit loc unei scurte înfățișări biografice.

P. S. Sa Episcopul Teoctist Arăpaș s-a născut la 7 februarie 1915 ca al optulea din cei nouă copii pe care i-au avut evlavioșii părinți Dumitru și Marghioala, țărani săraci care trudeau din zori și pînă în noapte în cătunul Tocileni din preajma orașului Boțoșani. Negrăită a fost bucuria acestora cînd au văzut că unul din fiii lor știe carte, terminînd cu succes școala primară atunci deabia înfiripată. Dînd urmare unui nestăvilit îndemn lăuntric de a pași mai departe pe treptele învățaturii — gînd culezător față de situația împovăratei familii — și de a sluji pe Dumnezeu, din proprie inițiativă a ieșit din vatra părintească hotărît a se dedica vieții monahale.

Fără un ocrotitor și îndrumător, singur și-a făcut, încă la frageda vîrstă de 14 ani, o călăuză puternică dintr-o muncă plină de conștiinciozitate, hărnicie și desăvîrșită cinste. În căutarea și neastîmpărul după agonisita cărții și a duhovniciei, tînărul Teodor a viețuit în minăstirile moldovene Vorona și Neamțu, unde a cîștigat atenția binevoitoare a superiorilor săi și dragostea frățească a celor cu care-și ducea munca.

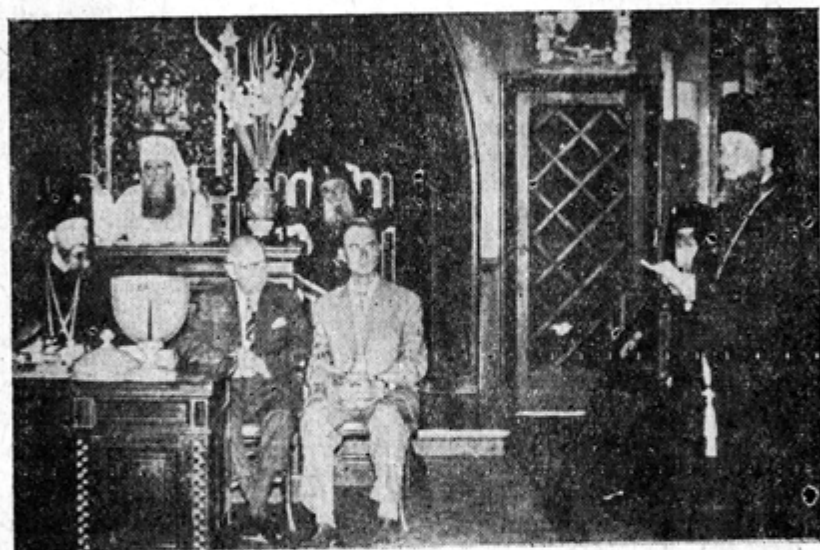
Pretuit și iubit pentru calitățile sale practice și intelectuale, el a reușit să obțină recomandarea de a se înscrie, în toamna anului 1932, printre elevii Seminarului de la Cernica, al cărui vrednic și neostenit director era P. S. Sa Episcopul Chezarie al Dunării de Jos. Luptînd cu tot felul de lipsuri materiale, n-a încetat a munci cu rîvnă situîndu-se în toți anii de studii printre premianții. Seminarului în latura didactică și în cea disciplinară.

Statornic în hotărîrea inițială și ajungînd vîrsta cerută pentru intrarea în monahism, fratele Teodor a depus voturile

monahale în mănăstirea Bistrița de lângă Piatra Neamț, în ziua de 6 august 1935, primind numele de Teoctist. Peste doi ani a fost hirotonit diacon pe seama aceleiași mănăstiri, în ziua de 4 ianuarie 1937.

În iunie 1940, după absolvirea Seminarului, ierodiaconul Teoctist s-a înscris la Facultatea de Teologie din București al cărui licențiat a fost proclamat în anul 1945.

Nevoit să se întrețină singur în tot timpul anilor de studii a ocupat diferite funcțiuni în cadrul Centrului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor până în iunie 1945 când a fost numit diacon la Catedrala Sf. Patriarhii.

P. S. Episcop Teoctist vorbind după alegerea ca Episcop al Aradului de către Colegiul Electoral Bisericesc la 26 iulie 1962

Pe data de 1 martie 1945 ierodiaconul Teoctist a fost transferat la cerere în post de preot la Mitropolia Moldovei fiind hirotonit în ziua de 25 martie.

Truda sa îndelungată în dobândirea culturii și conștiința originii sale l-au însuflețit și entuziasmat spre a sprijini cu fermitate toate acțiunile obștești pentru vindecarea rănilor adânci rămase în Moldova de pe urma războiului. Priceperea, hărnicia și pregătirea sa cărturărească au făcut ca Prea Fericitul Patriarh Justinian — pe atunci încă episcop vicar și mai apoi mitropolit al Moldovei, — să-i încredințeze funcțiuni de răspundere ca Mare Ecleziarh al Catedralei Mitropolitane, Exarh al mănăstirilor și vicar al Mitropoliei, ridicându-l în același timp, la rangul de arhimandrit.

Pe lângă îndeplinirea cu vrednicie a acestor însărcinări, arhimandritul Teoctist Arăpaș a participat sprijinind activ ori ce fel de inițiativă cuvenită să îmbunătățească viața popoului nostru atît de greu încercat de urmările războiului.

Alături de fruntașii ieșeni, el a exprimat în toate împrejurările, voința hotărîtă a clerului de a păși mereu pe drumul luminos ales de poporul nostru după 23 august 1944.

Vacantîndu-se postul de episcop-vicar al Patriarhiei, la propunerea P. F. Justinian, arhimandritul Teoctist Arăpaș a fost ales de Sf. Sinod în acest post pe data de 1 martie 1950, acordîndu-i-se totodată rangul de arhieru cu titlul de Botoșăneanul. Hirotonia a avut loc în ziua de duminică 5 martie în biserica Sf. Spiridon Nou din București fiind săvîrșită de către P. F. Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei și P. S. Episcop Chesarie al Dunării de Jos.

P. S. Sa a îndeplinit în cei mai bine de doisprezece ani cît a funcționat ca episcop-vicar al P. F. Patriarh, importante atribuții făcînd parte din delegații oficiale și reprezentînd cu cinste Biserica și pe Întîistătătorul ei în feluritele împrejurări. Ca episcop-vicar P. S. Sa a condus Administrația Patriarhală cu instituțiile sale anexe, a îndeplinit atribuțiuni de secretar al Sf. Sinod, de rector al Institutului Teologic de grad universitar din București și a condus cancelaria Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Ca rector și episcop-vicar a făcut parte din delegațiile Bisericii noastre care a vizitat Bisericele ortodoxe rusă, bulgară și sîrbă aducîndu-și contribuția la apropierea și cunoașterea reciprocă dintre Biserici și popoare.

Statornic ostentîtor pentru pace P. S. Sa a activat sprijinind cu hotărîre înfăptuirea acestui înalt deziderat, prin numeroase cuvîntări și prin presă. Adeseori a prezidat conferințe interconfesionale și a luat cuvîntul la posturile noastre de radiodifuziune exprimînd voința clerului și credincioșilor noștri pentru combaterea flagelului războiului și înarmărilor și pentru promovarea inițiativelor de apropiere și colaborare între popoare ale Consiliului Mondial al Păcii. P. S. Sa a făcut parte din Comitetul orășenesc de luptă pentru pace și a participat la numeroase adunări ale păcii din Capitală.

Pentru această activitate patriotică și obștească P. S. Episcop Teoctist a fost decorat în septembrie 1954 cu ordinul „Steaua Republicii Populare Romîne” clasa III-a. Cu prilejul încheierii colectivizării agriculturii în țara noastră, în cadrul sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale P. S. Sa a primit medalia „În cinstea mișcării colectivizării Agriculturii”. În iunie 1957 cînd a vizitat Biserica din Jugoslavia în cadrul delegației Bisericii Ortodoxe Romîne, a fost decorat cu ordinul „Drapelul Roșu jugoslav” clasa II-a. Patriarhia anostolică a Antiohiei l-a decorat de asemenea cu ordinul „Sfinții

Apostoli Petru şi Pavel" în octombrie 1950 şi în februarie 1958, iar cu prilejul vizitei S. Sale Patriarhului Alexei al Moscovei din mai 1962, a primit ordinul „Sf. Vladimir” care a fost acordat membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii noastre.

În ziua de 13 septembrie a. c. a avut loc la Departamentul Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniştri înmînarea Decretului de recunoaştere a P. S. Teoctist în funcţiunea de Episcop al Aradului.

La ora 11, fiind de faţă directori şi funcţionari superiori din Departamentul Cultelor, reprezentanţii Patriarhiei Ortodoxe, ai Institutelor Teologice şi ai altor culte din ţară, pre-

P. S. Episcop Teoctist intră în catedrala din Arad în ziua întronizării P. S. Sale

cum şi consilierii administrativi ai Eparhiei Aradului, a intrat în sala de festivităţi dl Secretar General al Departamentului Cultelor Profesor Dogaru, însoţit de dl director general I. N. Bărbulescu. Apoi dl director Ion Onţanu a dat citire Decretului Consiliului de Stat privind recunoaşterea Episcopului Teoctist Arăpaş, în funcţiunea de Episcop al Aradului, Ienopolei şi Hălmeagului.

Dl. Profesor D. Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor a înmînat Prea Sfinţitului Episcop Teoctist decretul Consiliului de Stat.

Prea Sfinţitul Episcop Teoctist a mulţumit pentru recunoaşterea alegerii sale, rostind următoarele:

„Prin votul Măritului Colegiu Electoral Bisericesc, am fost ales în scaunul vacant de episcop al Eparhiei Aradului,

Ienopolei și Hălmagiului, iar acum mă înfățișez Domniei Voastre pentru a primi Decretul Consiliului de Stat pentru confirmarea alegerii.

Exprimându-mi recunoștința și devotamentul adânc față de Conducerea Patriei noastre și personal față de Președintele Consiliului de Stat, Domnul Gheorghe Gheorghiu-Dej, Vă încredințez, Domnule Secretar General, că îmi voi închina și pe viitor toate eforturile slujirii cu demnitate a misiunii încredințate de Colegiul Bisericesc și voi sprijini fără precupețire munca plină de avânt a harnicului nostru popor și cauza sfântă a păcii pe pământ. În noua calitate de ocirmitor duhovnicesc al istoricei Eparhii a Aradului, mă voi strădui să desprind din bogata învățătură a Bisericii pe care o slujesc, temeuri și pilde pentru a îndruma pe toți păstoriții mei pe calea luminoasă a muncii creatoare, a păcii și a progresului, a belsugului și înfloririi Patriei noastre. În slujirea omului, cu năzuințe și aspirații specifice ființei și demnității sale, vedem una din îndatoririle noastre de căpetenie. Ieșit din mijlocul poporului truditor și strâns legat de viața și sfintele lui năzuințe, din conștiință și datorie arhierească, mă voi regăsi fără răgaz — prin împreună viețuire și simțire cu poporul nostru — pe același drum cu lucrarea, cu dragostea și cu devotamentul meu, la uriașa strădanie de îmbunătățire, de ridicare, de îndreptare și înfrumusețare a vieții lui. Nici un slujitor al altarului, devotat Bisericii nu se poate izola și nu poate decît să răspundă afirmativ și hotărît chemărilor și freamătului vieții celei noi — ce ne întîmpină la tot pasul, învederînd și prin aceasta calitatea lui de preot al lui Dumnezeu și calitatea lui de fiu al poporului, în mijlocul căruia trăiește.

De aceea, punem la inimă și în fruntea preocupărilor noastre de ierarh al Bisericii Ortodoxe Romîne, chemarea cea mai arzătoare a întregii lumi iubitoare de pace, ca împreună cu păstoriții noștri să sprijinim lupta statornică a Conducătorilor poporului nostru pentru înălțarea Patriei și fericirea noastră a tuturor; pentru înlăturarea unui război nimicitor termonuclear, pentru înfăptuirea unei lumi fără arme și fără sinistra zăngănire a acestora. Ne putem imagina, cit de mult s-ar bucura și s-ar înviora întreaga omenire, dacă acest deziderat scump s-ar înfăptui; dacă uriașele euceriri științifice și resurse materiale — rodul muncii și strădaniei omului — ar fi întrebuințate, cu exclusivitate, spre binele și folosul întregii omeniri.

Fericit de a putea aduce contribuția la aceste mărețe și nobile scopuri și primind cu încredere și bucurie Decretul de confirmare, făgăduiesc, Domnule Secretar General, că voi face, din îndeplinirea îndatoririlor ce-mi stau în față, un act de conștiință și de demnitate preotească și cetățenească.

Vă rog să transmiteți iubiților Conducători ai poporului nostru mulțumiri pline de recunoștință pentru încrederea și cinstea cu care m-a investit Decretul Consiliului de Stat al Republicii Populare Române.

Țin de asemenea, de a mea datorie ca în aceste solemne și însemnate clipe să Vă aduc Domniei Voastre personal și colaboratorilor Domniei Voastre, cele mai vii mulțumiri pentru încrederea arătată cu prilejul alegerii și investiturii mele, străduindu-mă să răspund la toate acestea cu dragostea, entuziasmul și devotamentul meu pentru înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română și așezarea păcii trainice pe pământ”.

Ierarhii slujitori în Catedrala din Arad

DI. Profesor, Dumitru Dogaru Secretar General al Departamentului Cultelor a felicitat pe P. S. Episcop Teoctist al Aradului și i-a făcut urări de sănătate și rodnică activitate.

Bune urări au făcut apoi Prea Sfinției Sale, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și toți cei de față, într-o sărbătoarească atmosferă.

La ora 14 toți participanții la festivitate au fost invitați Onoratului Departament al Cultelor la masa oferită în cinstea noului Episcop în saloanele restaurantului „Athenee Palace”.

Cu acest prilej s-au rostit toasturi.

DI Secretar General al Departamentului Cultelor Profesor Dumitru Dogaru a exprimat satisfacția Conducerii Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri pentru faptul că în scaunul de Episcop al Aradului a fost ales Prea

Sfințitul Episcop Teoctist, vechi colaborator al Prea Fericitului Părinte Patriarh și a arătat că a rămas mulțumit față de ideile călăuzitoare din cuvîntul pe care noul ales l-a rostit.

Vorbitorul a făcut apoi cuvenitele urări P. S. Episcop Teoctist.

P. C. Consilier Mateescu a exprimat regretul colaboratorilor de pînă acum ai P. S. Sale evidențiindu-i calitățile de bun chivernisitor, muncitor, atent și apropiat de colaboratorii săi.

Toți îl regretă fiind mîngiați numai că merge să împărtășească și altora din bogata-i experiență. Dragostea celor ce-l cunosc îl va însoți pretutindeni.

Dl Șef rabin Mozeș Rozen își exprimă felicitările pentru alegerea P. S. Teoctist ca Episcop al Aradului. Momentul în care ne găsim — a spus Domnia Sa — este un fericit prilej pentru reprezentanții cultelor din țară de a se apropia și mai mult. P. S. Episcop Teoctist este un simbol a ceea ce trebuie să fie preotul.

În Vechiul Testament preoția a fost ilustrată de Moise și Aron. Fiecare a avut anumite calități. Moise a fost un om din popor căruia i s-a evidențiat ca cea mai fundamentală însușire modestia. Omul poate profana sau sfinți cuvîntul care i s-a dat ca o mare putere a lucrării sale. În S.U.A. pe care a vizitat-o de curînd, banul este atotputernic. Într-o astfel de mentalitate moralitatea nu poate fi decît compromisă. Noi nici nu ne putem da seama cum am revenit la adevărata etică, la adevăratul drum al Bisericii. Cuvîntul Bisericii trebuie să răsune în lume printre săbii, pentru pace.

Au mai toastat reprezentanții Bisericii romano-catolice, ai Bisericii evanghelice, reformate, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, care a subliniat spiritul de colaborare dintre culte datorat libertății religioase acordate de Statul nostru.

Au mai luat cuvîntul apoi consilierul P. Sălăgeanu din partea Consiliului eparhial al Adunării eparhiale, clerului și credincioșilor din Arad, reprezentantul Bisericii lutherane protopopul Buckner, dl acad. P. Constantinescu Iași, dl acad. Garafoli din partea Comitetului național de apărare a păcii și altii.

Tuturora le-a răspuns Prea Sfințitul Teoctist prin următoarele:

„Am ascultat cu toată luarea aminte cuvintele rostite aici, cu prilejul investiturii mele, cuvinte atât de înălțătoare și încurajatoare pentru noua mea activitate. Atmosfera caldă, plină de frățietate și de dragoste, îmi îndreaptă gîndul către cei care au determinat solemnitatea investiturii, care a devenit o tradiție și prilej fericit de a ne împărtăși gîndurile și hotărârile noastre.

Atît de cunoscut şi totuşi mai plin de înţeles, mai grăitor rămîne pentru noi care purtăm răspunderea în cultele pe care le reprezentăm, cuvîntul înţelept al Scripturii: „Cît de plăcut şi cît de frumos este a locui fraţii împreună”. Dincolo de deosebirile noastre de credinţă, ne aflăm tot mai des înmănuşiaţi în gînduri şi acţiuni curate sub bolta aceloraşi preocupări scumpe îndeobşte întregii omeniri, şi în deosebi vieţii harnicului nostru popor muncitor, acelea de a sprijini, fără precupeţire, aşezarea păcii trainice pe pămînt, şi continua înălţare şi înflorire a Patriei noastre.

Exprimăm un adevăr atunci cînd subliniem că „împreună lucrarea noastră”, a slujitorilor cultelor — iniţiată de Prea

I. P. S. Mitropolit Nicolae binecuvîntînd în timpul Sf. Liturghii

Fericitul Patriarh Justinian, precum „şi împreună bucuria” trăirii împrejurării de astăzi, este rodul deplinelor libertăţi religioase, consfinţite de către regimul democrat popular. Fiecare dintre noi trăim clipe de neuitat, bucurîndu-ne de toate realizările regimului nostru democrat popular. Noi împărtăşim entuziasmul nemărginit şi optimismul robust al poporului nostru — descătuşat pentru totdeauna de orînduirea care întemeia huzurul celor puţini pe truda şi obida celor mulţi şi harnici. Roadele dobîndite în toate sectoarele de viaţă, rezultate ale muncii creatoare, bucuriile, belşugul, sănătatea şi grija faţă de om, iată trăsăturile luminoase ale orînduirii lipsite de exploatarea omului de către om. Poate un slujitor cinstit al oricărui cult sau un adevărat credincios şi închinător, stăpînit de dragoste faţă de semenul său să nu sprijine toate

aceste nobile acțiuni? Poate să nu-și aducă aportul său la zidirea vieții celei noi? Răspunsul hotărît se impune de la sine.

Cine nu cunoaște apoi, cu cât elan și dragoste fiii poporului nostru — peste barierele de credință și naționalitate — lucrează cu entuziasm împreună, învață și cresc împreună, ca niște adevărați frați după cum și sînt, construiesc împreună viața cea nouă și tot împreună apără cu dîrzenie pacea lumii. Iată dar, pentru noi slujitorii „Dumnezeului păcii și al dragostei” atîtea îndemnuri și atîtea chemări, care trebuie să fie ecoul binefăcător și în convingerile și lucrarea noastră, și care trebuiesc să fie în fruntea preocupărilor noastre.

În adevăr, în calitatea și rosturile noastre atît în Biserică, cît și ca cetățeni ai Scumpei noastre Patrii, nu putem rămîne nepăsători în fața îngrijorării izbucnirii unui război termo-nuclear. Nu putem rămîne nepăsători față de această primejdie ce amenință omenirea și viața de pe pămînt. Neîntreruptele acțiuni provocatoare ale cercurilor conducătoare din Apus, prin experiențele armelor termo-nucleare efectuate de conducătorii Statelor Unite ale Americii, precum și reînvierea spiritului revanșard, cultivat de cercurile militariste din Germania Federală, fac ca grija și lupta pentru apărarea păcii să se ducă cu și mai multă ardoare. În fața acestui pericol, crice conștiință curată și cinstită, ori ce slujitor al altarului și ori ce credincios își alătură voința sa pentru menținerea păcii, luptînd pentru înfăptuirea nobilei idei de făurirea unei lumi fără arme, de distrugerea armelor existente și de sprijinire a tratativelor, cărora Uniunea Sovietică le-a deschis și le deschide mereu noi posibilități de înțelegere.

Hotărît să depun eforturi sporite pentru călăuzirea preoților și credincioșilor din cuprinsul Eparhiei Aradului, în sprijinirea marilor năzuințe ale poporului nostru, sînt fericit să ridic cu acest prilej paharul în cinstea Conducătorilor Patriei noastre, în frunte cu Domnul Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat.

Vă rog, Domnule Secretar General, să asigurați Conducerea poporului nostru de întregul meu devotament în slujba Patriei noastre și a păcii pe pămînt.

De asemenea, Vă rog să primiți Domnia-Voastră împreună cu colaboratorii Domniei-Voastre, din partea mea, mulțumirile cele mai sincere.

Gîndul meu de recunoștință și dragoste fiască se îndreaptă și cu acest prilej către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Mulțumesc călduros tuturor celor ce se găsesc de față la această solemnită — pentru mine de neuitat — pentru cuvintele bune pe care mi le-au adresat, și-i asigur la rîndul meu de stima și dragostea mea frățască.

Să trăiți întru mulți ani!”

I N S T A L A R E A

În seara sîmbetei din 15 septembrie înalți oaspeți au sosit din București, Sibiu, Oluj și Oradea spre a onora cu prezența acest eveniment.

La trenul de seară dinspre București, au sosit Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului împreună cu Prea Sfințiii Episcopi Teofil al Clujului și Valerian al Oradiei și alți oaspeți. P. C. consilieri eparhiali P. Sălăgeanu și Ion Nădăban, inspectorul eparhial Gh. Perva, secretarul eparhial O. Pătrașcu, protopopi și preoți au întâmpinat pe Dl I. N. Bărbulescu Directorul General al Departamentului

P. S. Episcop Teoctist binecuvîntează credincioșii

Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri însoțit de funcționari superiori din Departamentul Cultelor, Prea Sfințitul Episcop Visarion Ploieșteanul delegat al P. F. Părinte Patriarh, Prea Sfințitul Episcop Teoctist și întreaga delegație clericală din București.

Cu același tren au sosit și delegațiile din Sibiu și apoi din Cluj și Oradea.

Alți mulți oaspeți au sosit cu mașinile din Rîmnicul Vilcea și din Oradea.

Vestea întronizării noului episcop se răspîndise în întreaga eparhie iar dimineața acelei frumoase zile de 16 septembrie, dangătul clopotelor catedralei împodobită sărbătorește, o înseamnă ca pe una ce va fi înscrisă în istoria acestei eparhii.

La ora 9,15 soborul de preoți îmbrăcați în odăjdii, a întâmpinat la intrarea în Catedrală, cu Sf. Evanghelie și Sf. Cruce, pe Ierarhii care aveau să slujească sf. Liturghie: I. P. S. Mitropolitul Nicolae al Banatului, P. S. Episcopi: Iosif al Rîmnicului și Argeșului, Teofil al Clujului, Valerian al Oradiei și Teoctist al Aradului precum și pe P. S. Visarion Episcop Vicar Patriarhal reprezentant al Prea Fericitului Patriarh Justinian.

După impresionantul moment al îmbrăcării pe solee a Ierarhilor s-a dat binecuvîntarea pentru Sfînta Liturghie solemnă slujită de arhieriei pomeniți înconjurați de un sobor alcătuit din I. P. Cuv. Ghermano Dineată, vicar al Eparhiei Rîmnicului și Argeșului, I. P. Cuv. Paul Augustin, vicar al Eparhiei Oradiei, I. P. C. Traian Belasçu, vicar al Mitropoliei Ardealului, I. P. C. Ioan Nicoară consilier administrativ eparhial din Sibiu, I. P. C. Gheorghe Coman, consilier administrativ eparhial din Cluj, I. P. C. Petru Sălăgeanu consilier administrativ eparhial din Arad, I. P. C. Teofil Chiffa protopop al raionului Ilia și orașul Deva, P. C. Petru Petrița preot din Arad precum și din Timișoara P. C. Diacon S. Bîtea, P. C. Diaconi din Arad T. Băbuția și Gh. Bej, P. C. T. Savu din Oradea, P. C. Toaxin din Cluj, ajutați și de diaconii Tr. Sevițiu din Timișoara, O. Pătrașcu din Arad și I. Luca din Rîmnicul Vilcii.

Răspunsurile liturgice au fost date de către corul catedral condus de dl prof. Ion Lipovan, contribuind la caracterul înălțător al sfintei slujbe.

În strana din dreapta a Catedralei au luat loc: P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul vicar patriarhal, reprezentant al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, I. P. C. Părinții: Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, I. Găgiu directorul Administrației Patriarhale, Al. Ghica directorul Casei de Pensii a salariaților B. O. R., Gh. Soare consilier patriarhal, Stan Dimancea consilier arhiepiscopal N. Cazacu secretar patriarhal, Nicanor Motorga bibliotecar al Patriarhiei și dl I. Iuffu din Administrația Patriarhală, apoi P. C. Profesori Dr. I. N. Nicolaescu rectorul Institutului Teologic de grad universitar din București, Alex. Ciurea și dl M. Lungu, toți din București.

De la Sibiu au fost prezenți: P. C. profesori: Dr. Șofron Vlad, Rectorul Institutului Teologic de grad universitar și Dr. Grigore T. Marcu. A mai fost prezent P. C. Prot. Ștefan Tomici vicarul Bisericii ortodoxe sîrbe din Timișoara.

La această solemnitate au fost prezenți Dl I. Bărbulescu, Directorul General al Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, împreună cu Ion Onțanu, Ion Rodeanu și Mircea Neicov.

Din partea organelor locale ale puterii de Stat au luat parte dl Ion Beligăr secretar al Sfatului Popular al regiunii Banat și Dl Iulian Toader, secretarul Sfatului Popular al raionului Arad.

Au mai fost de față delegați ai Teatrului și Filarmonicii de Stat din Arad și ai altor instituții locale.

În locul rezervat reprezentanților cultelor s-au așezat: Excelențele lor domnii episcopi: Dr. Friedrich Müller din partea Bisericii Evanghelice C. A. din Sibiu însoțit de Dl Dr. H. Binder decanul Facultății de Teologie din Sibiu și consilier Dr. Iosif Stentzel; Alexandru Buthy episcopul Bisericii re-

Pr. N. Cazacu, Secretar Patriarhal citește gramata Mitropolitană de instalare a P. S. Episcop Teoctist

formate din Oradea însoțit de Dl consilier P. Șarkadi; Alexa Kiss episcopul Bisericii Unitariene din Cluj; Dr. Gheorghe Argay episcopul Bisericii Evanghelice S. P. din Cluj; Dl Dr. David Iuliu vice-episcop reformat din Cluj; Dl Dr. Juhász Ștefan, Rectorul Facultății Teologice din Cluj și cu dl profesor L. Kovács de la același institut; P. C. Francisc Belteki vicar general romano-catolic din Oradea; P. C. F. Cisză din partea protopopiatului romano-catolic din Timișoara; Dr. Ernest Neumann șef rabin al Comunității mozaice din Timișoara, P. C. Deneș Adalbert pastor evanghelic din Arad, D. Molnar Carol protopop reformat din Arad; D. C. Dragutin Ostoici protopop al Bisericii sârbe din Arad, protopop reformat Leo Peuker din Timișoara, apoi Dnii Ilie Dudău din par-

tea cultului baptist, Grigorie Deac din partea cultului Adventist și Pavel Bochianu din partea cultului Penticostal toți din Arad.

Episcopia din Arad a fost prezentă prin membrii Consiliului Eparhial și ai Adunării Eparhiale, salariații Centrului Eparhial, protopopii de raioane și preoții delegați și participanți la însemnata zi din viața lor și a credincioșilor lor.

Sfinta Liturghie s-a slujit într-o atmosferă deosebit de sărbătorească.

După otpust cei cinci Ierarhi au luat loc în fotoliile așezate pe solee și P. C. Părinte N. Cazacu secretarul Cabinetului Prea Fericitului Patriarh Justinian a dat citire Gramatei Mitropolitane de înscăunare a Prea Sfințitului Teoctist Arapaș ca Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmașiului. Apoi doi arhidiaconi conduc pe Prea Sfințitul Episcop în fața Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului căruia P. C. Consilier P. Sălăgeanu îi prezintă cirja de păstorie a Eparhiei Aradului pe care Înalt Prea Sfinția Sa o înmânează noului Episcop zicînd: „Primește cirja aceasta ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată Ție. Celor ascultători să le fie prin Tine toaig de reazim și întărire, iar pentru cei nestărnici să o folosiți ca toaig de certare, toaig de îndreptare”.

După aceste cuvinte Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae conduce pe P. S. Păstor al Eparhiei arădane în scaunul arhieresc și rostește următoarea cuvîntare:

„Pentru a nu știu cîta oară vechea Episcopie a Aradului prăznuiește intronizarea unui nou arhieru. Evenimentul poate fi considerat obișnuit ținînd seama de frecvența cu care s-a repetat de-alungul veacurilor. Și totuși, de fiecare dată, importanța lui copleșește pe cei care îl trăiesc. E ceea ce se întîmplă și cu noi cei de azi. În mod special însă — îngăduiți-mi-o s-o mărturisesc — evenimentul instalării noului Episcop al Aradului, mă copleșește pe mine.

Înainte cu aproape doi ani am fost obiectul unei solemnități asemănătoare. M-am legat în scurtul răstimp petrecut la Arad de Episcopia de aici, de preoții și credincioșii ei, cu hotărîrea de a nu dezlega niciodată ceea ce Dumnezeu a legat. Dar același Dumnezeu a hotărît într-alt chip. Mă despart însă de frații mei întru Domnul, clerici și mireni, mîngîiat oarecum în conștiință că acel pe care și l-au ales să-i păstorească și căruia Cel de Sus însuși i-a încredințat spre îndrumare turma ortodoxă din acest colț de Țară este Prea Sfinția Sa Părintele Teoctist, cunoscut nouă tuturor prin alesele-i însușiri, prin priceperea de care a dat mereu dovadă în rezolvarea multiplelor probleme ce i-au stat în față, prin experiența bogată ce și-a acumulat lucrînd ani de-arîndul ca prim sfetnic în preajma Întîistătătorului Bisericii noastre.

Inmînîndu-Vă cîrja păstorească a Episcopiei Aradului împlinesc nu numai o îndatorire prevăzută de rînduirile noastre bisericești dar simt că Vă predau în același timp făclia cu care să luminați calea celor pe care îi veți îndruma de acum înainte și pe care m-am străduit cu puținătate de putere s-o țin și eu înălțată de-asupra îndrăgiților mei fii sufletești de pînă acum.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului vorbind în catedrala din Arad

Ați venit de departe, de peste munți, ca să Vă faceți una cu frații de aici, de dincoace de munți. E un semn acesta care își are semnificația lui. Trebuința pe care o resimt oamenii de pretutindeni de a se înfrăți, indiferent cărei rase, popor sau familii aparțin, de aici pleacă, de la frățietatea noastră a celor care formăm micile comunități. Ori noi de mult am trecut peste oricare din barierele care ar fi existat vreodată împreunîndu-ne gîndurile, simțirile și vrerile.

Veți avea de acum înainte sub oblăduirea Voastră, Prea Sfințite Părinte Episcop, credincioși care pînă mai eri erau despărțiți în vestitele „două strane”. N-o să Vă fie greu să constatați, ca unul care departe de frământările din trecut puteți aprecia obiectiv situația, cum s-a spulberat „zidul cel despărțitor” și cît de trainică e sudura realizată.

Păstoriții Voștri apoi, precum știți deja, trăiesc printre credincioși aparținînd multor și feluritor culte. Altădată erau învrăbiți întreolaltă de cei care aveau interesul să-i asmută. Cît de schimbată e situația astăzi! Inchinători ai aceluiași unic și mare Dumnezeu, stăpîniți de un puternic și autentic duh ecumenist, cooperează frățește în vederea realizării marilor deziderate ale vremii pe care o trăiesc și a omenirii din care fac parte.

Apropierea aceasta dintre toți cei care doreșc sincer mai binele Vă va sta desigur la suflet și veți fi — sînt convins — unul din cei care va milita cu entuziasm pentru continua ei dezvoltare și adîncire.

Prea Sfinția Voastră! Mulți dintre cei care în aceste zile Vă adresează cuvenitele urări, nu uită să Vă aducă aminte de trecutul luminos al Eparhiei în fruntea căreia ați fost pus, de ierarhii încărcăți de cîinste care V-au precedat. E firesc și cu cale lucrul acesta. Ingăduiți-mi să nu fac așîderea și eu.

De bună seamă, trecutul își are nu numai rostul dar și frumusețile lui pline de farmec. Totuși se poate el asemăna cu impetuosul și mărețul nostru prezent? Vremea pe care o trăim n-are egal în trecut. În această vreme care e a noastră, trebuie să ne dăm fiecare contribuția. Și dacă în atari împrejurări mai ai și o sarcină de răspundere, te poți considera omul cel mai fericit într-un veac și el fericit.

Vă fericesc de aceea că Vi s-a dat cîrma cu care să conduceți corabia obștii credincioșilor din Eparhia Aradului. Să fiți timonierul care deslușește drumul cel mai bun, să fiți sprijinul tare al tuturor celor ce-și pun încrederea în Voi.

Credincioșii ce se încredințează azi purtării Voastre de grijă sînt fiii veacului de care vorbesc. Ei așteaptă să le fiți stăpîn și părinte. Aceasta cu ajutorul Domnului Hristos — le veți și fi.

Munca pe care o începeți însă, pe cît de cinstită e tot pe atît de grea. E un adevăr pe care îl cunoașteți bine. Vi-l amintesc doar pentru a avea prilejul să Vă spun că aceeași vreme prin care trecem ne învață cum să biruim orice greutate, în unire cu alții.

În ce mă privește, voi fi mereu alături de Prea Sfinția Voastră spre a trece cu bine peste orice obstacole ce s-ar ivi. De altfel, împreună cu preoții și credincioșii noștri, formăm acea unitate la care ținem mult amîndoi și care este Mitropolia noastră. Nu cred că greșesc afirmîndu-mi convingerea tare că vom fi cei doi ochi, cele două mîini, cele două picioare, ale aceluiași trup care este Biserica noastră bănățeană.

Iubiți preoți și credincioși ai Eparhiei Aradului! Ales și întărit în scaun Vi-l lăsăm de acum pentru voi și între voi, pe noul nostru Episcop Prea Sfințitul Părinte Teoctist. Biserica prin ierarhia ei i-a transmis Harul de viață făcătorul Duh. Conducerea de Stat i-a acordat deplina sa încredere și împuternicire. Rămîne ca voi să-i dăruiți dragostea voastră curată, ascultarea voastră cuminte și atașamentul fiesc. Cu voi împreună, alături avîndu-ne pe noi toți și cu sprijinul Tatălui ceresc Căruia l-am adresat rugi fierbinți azi, își începe lucrarea sa sfință Vlădica Teoctist. Să fie aceasta într-un ceas bun! A min”.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului înmînează noului Episcop al Aradului cîrja de păstorie

Ia cuvîntul apoi consilierul Petru Sălăgeanu care spune: „In numele credincioșilor și clerului din Eparhia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului precum și în numele Adunării eparhiale și al Consiliului eparhial, cu adîncă smerenie rog pe Prea Sfinția Voastră să-mi îngăduie, în acest ceas solemn de cununie cu Eparhia noastră să raportez că zestrea pe care începînd de astăzi Prea Sfinția Voastră ați fost hărăzit s-o păstrați, cuprinde:

- o minăstire,
- o biserică catedrală,
- 763 de biserici și capele parohiale.

Acestea sînt organizate în zece protopopiate cu 406 parohii și 263 de filii în care slujesc 407 preoți, pe seama unui

număr de aproximativ cinci sute cincizeci de mii de credincioși de rit ortodox.

Unii dintre acești credincioși trăiesc și muncesc în câmpiile mănoase ale văii Mureșului în Gospodării colective dintre care unele sînt bine cunoscute în țara întreagă sau în fabrici ale căror produse le-au purtat numele peste graniță de parte; alții pe valea Crișului pe care de veacuri îl albesc spălînd vestitul aur de la Brad; în livezile de pomet ale Hălmagiului sau Hațegului, iar o altă parte ostenesce cu multă vrednicie în minele de la Lupeni sau în oțelăriile cetății de foc a Hunedoarei, contribuind cu zelul lor la prosperitatea și faima întregii noastre Patrii iubite pe care întărîndu-o, temeluiesc pacea întregii omeniri.

Înimile noastre, împreună cu ale tuturor acestor credincioși se deschid astăzi ca un singur potir, cu un singur caliciu de floare spre a Vă primi cu dragoste curată și duhovnicească însetare, ca pe-o albină ce vine din lumină cu lumină, să ajute cu gingășie sporirea de viață.

Coboriți între noi, Prea Sfinția Voastră, cu bogăția și cu puterea harului sfînt purtat de o profundă credință creștinească, cu o experiență și putere de muncă înaripată de fiorul dorului de a ne hrăni ca pe niște fii duhovnicești. De aceea așteptăm cu dorire căldura părinteștii iubiri a Prea Sfinției Voastre, fiind îndatinați de acum, cu marea dragoste și înțeleapta Păstorire de care, pentru scurtă vreme, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae ne-a făcut să ne bucurăm.

Înalt Prea Sfinția Sa a fost pentru noi o sămînță de viață nouă, muncind pentru îndreptarea pe bun făgaș a vieții din Eparhia noastră, cu neostenit zel și cu apostolească abnegație.

Nu sîntem vrednici să-I exprimăm mulțumiri. Înalt Prea Sfinția Sa ne-a dăruit viață din viața Înalt Prea Sfinției Sale, în fiecare zi, picătură cu picătură.

Nu putem deci decît să dorim ca focul sfînt care de la Înalt Prea Sfinția Sa este însușit, să aprindă focuri asemănătoare, după chipul Soarelui ceresc al lui Iisus Hristos pe care cu atîta dăruire de sine îl slujește.

Pe cărările pe care din strîmbe le-a făcut drepte, Prea Sfinția Voastră va călca mai ușor, cu atît mai mult cu cît s-a statornicit un duh de frățească împreună-lucrare înăuntrul Mitropoliei de care aparținem, atît între noi cît și cu credincioșii celorlalte culte.

În orice împrejurare însă a păstori, a cîrmui suflete nu este ușor și într-o eparhie, veghea, îndrumarea și munca vlădicească nu are niodată răgaz.

În pericopa evanghelică de astăzi Mintuitorul Iisus Hristos spune însă: „Cel ce-și va da viața pentru Mine și pentru Evanghelie, și-o va mîntui”. Credincioșii din Eparhia Ara-

dului simt, Prea Sfinția Voastră că ați venit aci să Vă puneți viața pentru Evanghelie și astfel să mijlociți și mîntuirea lor împreună cu a Prea Sfinției Voastre.

De aceea în munca ce Vă așteaptă, Prea Sfinția Voastră nu veți fi singur. Vă vom sta alături cu toată supunerea, cu toată rivna, înconjurîndu-Vă de toată dragostea noastră curată și lucrătoare.

*P. S. Episcop Teoctist al Aradului Ienopolei
și Hălmeagului în tronul arhieresc*

Încrezători în pilduitoarele virtuți creștinești și înaltele însușiri de conducător ale Prea Sfinției Voastre, vom trudi să urmăm, — după chipul lui Iisus Hristos — Marele nostru Păstor, chipul de trăire pe care Prea Sfinția Voastră ni-l va înfățișa și astfel vom osteni împreună în munca de luminare și de îndreptare creștinească a credincioșilor întregii Eparhii, punîndu-ne toate puterile în slujirea lui Dumnezeu, a Bisericii Lui și a scumpei noastre Patrii care ne ocrotește și ne con-

duce pe un atît de minunat drum de viață nouă, de belșug și fericire în luminoasa libertate.

Mulțumind deci Înaltei Conduceri de Stat și aceleia a Sfintei Biserici Ortodoxe Romîne pentru neprețuitul dar pe care l-a făcut Eparhiei noastre în distinsa persoană a Prea Sfinției Voastre, Vă urăm Prea Sfințite Părinte Episcop al nostru, să păstoriți scaunul străvechi al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului printr-o muncă rodnică timp de mulți și fericiți ani!"

Răspunzînd, Prea Sfințitul Episcop Teoctist rostește cuvîntul de înscăunare de mai jos:

„Urcînd treptele jilțului arhieresc și primind cîrja păstoriei acestei de Dumnezeu păzite eparhii, întîiul meu gînd se îndreaptă cu smerenie către Bunul Părinte Ceresc, rugîndu-L să-mi fie pururea în ajutor, în noua și greaua lucrare, la care am fost chemat și al cărui început se face prin solemnitatea de astăzi. Primind deci împuternicirile conducerii depline a istoricei eparhii a Aradului, Ienopolei și Hălmagiului dau grai unora din gîndurile care îmi stăpînesc ființa cu privire la lucrarea Bisericii și la rosturile unui ierarh, chemat să călăuzească clerul și pe păstoriții săi spre dobîndirea mîntuirii.

Ca așezămînt văzuț al mîntuirii tuturor fiilor ei, Biserica continuă în lume această dumnezeiască misiune, iar noi, arhieriei ei, avem îndatorirea de a veghea la păstoria între-gului tezaur de credință și viață bisericească și de a osteni cu timp și fără timp întru luminarea, cînmuirea și sfințirea celor ce ne sînt încredințați spre păstorie. Lucrarea de mîntuire a omului este divină și umană. Divină, deoarece ea este rodul dragostei nemărginite a Creatorului față de oameni, care „atît de mult a iubit lumea, încît pe Unul Născut Fiul Său L-a dat, pentru ca ori cine crede într-Insul să nu piară, ci să aibă viață, veșnică" (Ioan III, 16), și umană, fiind că ea se săvîrșește aici, pe pămînt, în condițiunile de viață proprii firii omului. Omul, cu toată zestrea lui sufletească, cu năzuințele și aspirațiile lui, cu sufletul și trupul său, în deplinătatea făptuirii sale, este obiectul acestei dumnezeesti lucrări și colaborează cu harul cel dumnezeesc. Pentru înălțarea lui, a omului, pentru a-l aduce la lumină harului celui mîntuitor, „Dumnezeu însuși s-a micșorat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se oamenilor asemenea" (Filip. 2, 7), precum ne învață Sf. Apostol Pavel.

Înaltă și sfîntă, precum este Intemeietorul ei, învățătura Bisericii răspunde setei de continuă înălțarea și mîntuire a celor credincioși; ea slujește viața lor, în înțelesul deplin al cuvîntului. Viața, acest minunat dar, este hărăzită omului ca să o trăiască în chip demn, în libertate și fericire, nu în robie și întuneric. De aceea, ea trebuie înălțată, înfrumusețată și împodobită cu virtuți și deprinderi, înaripată cu idealuri și

năzuințe pentru atingerea frumuseților etice, aici pe pământ, și către starea de sfințenie, în cer. Ca un fir de aur, întreaga doctrină ortodoxă este pătrunsă de duhul dragostei celei atotbiruitoare față de om. Ferită de înnoiri și răstălmăciri, prin înțelepciunea Sfinților Părinți, această învățătură este și pentru noi, cei de astăzi, izvor de viață duhovnicească și de mîntuire. Iar noi, slujitorii Mîntuitorului Iisus Hristos facem legătură sufletească între propoveduirea Sa, de acum aproape două milenii și între cei care o cred și o mărturisesc, astăzi. „Iisus Hristos același ieri și azi, și în veci”, (Evrei 13, 8). Capul Bisericii, se adresează prin Evanghelia Sa, prin Biserica întemeiată de El, prin noi slujitorii Săi, cu aceeași pros-

P. C. Consilier eparhial P. Sălăgeanu vorbește în numele Eparhiei Aradului

pețime și cu aceeași putere, ca în vremea Sa, tuturor credincioșilor care alcătuiesc, după învățătura noastră de credință, „Trupul Său tainic”. Ca adevăruri și aspirații religioase, principiile evanghelice și întregul tezaur de credință ortodoxă sînt de absolută trebuință mîntuirii noastre. Din adîncă observare și potrivita îmbinare a acestor principii sfinte și permanente ale Bisericii, cu cerințele vieții omenești de astăzi, ale omului contemporan, rezultă viabilitatea credinței noastre ortodoxe, îndreptățirea prezenței noastre în rîndul urmașilor Sfinților Apostoli, precum și temeluirea sfintei noastre chemări arhieresti, ca slujire adusă lui Dumnezeu de om între oameni.

Iubiții mei fii duhovnicești! În chemarea mea la această sfință și înaltă vrednicie, de episcop titular al istoricei eparhii

a Aradului, una din cele mai slăvite fiice ale Sfintei noastre Biserici, deslușesc glasul și voia lui Dumnezeu, exprimat prin votul Măritului Colegiu Electoral Bisericesc și confirmat de Consiliul de Stat al Republicii Populare Romine. Și, dacă dragostea tuturor celor ce m-au ales m-a încălzit puternic, nădejtile îndreptate către mine prin acest act, așteptările ce s-au pus în puterea mea de muncă, îmi sporesc și mai mult grija de a fi pururea la înălțimea acestor mari răspunderi.

Mă găsesc pentru întâia oară în acest loc nou și sfânt pentru mine și sînt stăpînit de îndreptățite emoții, dar chipurile voastre, pline de evlavie, iubiți credincioși și Prea Cucernici Părinți, dragostea ierarhilor, în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Banatului, Dr. Nicolae Corneanu, și participarea reprezentanților Departamentului Cultelor în frunte cu Domnul Director General, I. N. Bărbulescu, a autorităților locale și a reprezentanților cultelor religioase din aceste părți, toate acestea mă încălzesc, mă înaripează la început de drum și lucrare nouă, îmi dau curaj și însuflețire.

Cît de bogat este graiul credinței, al prieteniei, al simțămintelor; cît de puternică este vibrația sufletelor celor ce mărturisesc „un Domn, o credință și un botez” (Efes. 4, 5), și totuși, cît de puțin izbutim să dăm la iveală din tot acest noian de trăiri și de simțiri interioare! Eu în primul rînd tresar de aceste vibrații puternice, în clipele cînd trebuie să vă vorbesc pentru prima dată, față către față, din locul cîntit și slăvit de înaintașii mei, vlădici de altă dată ai acestei eparhii, care au înscris pagini luminoase în istoria Bisericii ardelenice.

Ca dintr-un iconostas, ies la iveală figurile acestor ierarhi din trecut, dintre care unii au strălucit prin viața lor cucernică și prin hărnicie, alții prin înțelepciunea cuvîntului și prin dirzenia în păstrarea dreptei credințe, cu toții ostentînd întru temeluirea acestei vechi vetre de viață și credință ortodoxă, arătîndu-se totodată apostoli ai dragostei față de popor, față de crezul și aspirațiile lui, și dovendu-se neînfricați apărători ai slobozeniei și luminării sale. Prîvelîștea vieții bisericești, pe care istoria o deschide în aceste părți este largă și adînc grăitoare. Din timpurile cele mai îndepărtate, aici, pe malurile mănoase, scăldate de undele Mureșului, în văile adînci ale munților troieniți de codri, degetele aspre ale strămoșilor noștri, plugari și păstori, se împreunau pentru facerea semnului crucii. În bisericile resfirate pe aceste meleaguri însorite, pe înălțimile de munte și prin văile adînci, scăldate de riuri repezi, ei au îngenunchiat și s-au rugat după datina Sfintei Biserici de Răsărit. Străvechile asezări bisericești, ca Morisena, scaun vlădicesc, Ienopole, Hodoșul, Streiul Hunedoarei, Silvașul Hațegului și altele, sînt mărturii ale acestui trecut, și rodul evlaviei și credinței înaintașilor noștri.

Cu evlavie și adinc respect, zborul gândului meu se oprește asupra lucrării apostolice a unora dintre înaintașii mei apropiați de zilele noastre, la harnicul și neobositul episcop Gherasim Rațiu, care a ferit trupul Bisericii din aceste părți de adâncirea rănilor și a dezbinărilor religioase, puse la cale de către habsburgi; la înțelepciunea, cu care au păstorit învățații episcopi Procopie și Miron Romanul; la figura luminoasă a episcopului Ioan Mețeanu, care și-a împodobit cununa chipului său cu multe înfăptuiri trainice, osteninându-se să sporească moștenirea înaintașilor săi și punindu-și sufle-

P. S. Episcop Teoctist vorbind din scaunul arhieresc al Aradului

tul pentru apărarea drepturilor credincioșilor și preoțimii. El este acela care, clocotind de revoltă pentru lipsurile și necazurile poporului, a declarat: „Voi merge la faraon — adică împăratul de la Viena — pentru eliberarea din robia mizeriei și a inculturii a turmei pe care o păstorea. Iar cuvintele înțelepte, rostite de vrednicul întru pomenire episcopul Ioan Papp: „Unde merge poporul, mergem și noi, vlădicii” stăruiesc în chip grăitor în cugetul meu, ca o povață vrednică de urmat. Șirul lor se încheie cu luminatul episcop Grigorie Comșa, cel plin de zel apostolic și cu fericitul întru adormire Andrei Mageru, care cu înțelepciune a păstorit această eparhie, timp de 24 de ani.

„Mulțumind Tatălui, Celui ce ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților, întru lumină” (Coloseni

1, 12), voi aduna din nectarul virtuților tuturor înaintașilor mei, tot ceea ce se va potrivi cu lucrarea mea, cu rosturile acestei eparhii, spre a răspunde cu cinste încrederii ce mi s-a arătat.

Din privirea mea nu scapă și icoana de astăzi a eparhiei Aradului, cîrmuită cu înțelepciune și dragoste părintească și cu realizări rodnice, pînă acum de vrednicul fiu al acestor plăiuri, înalt Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Corneanu, înălțat de curînd la conducerea Mitropoliei Banatului. Prin darul său de păstor înțelept, apropiat de credincioși și ajutat de preoții-meia iubitoare de Biserică și plină de zel în slujirea credincioșilor, au făcut ca eparhia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului să fie astăzi o ramură viguroasă a Bisericii noastre strămoșești.

În țara noastră, însoțită astăzi de duhul înnoirilor obștești și fiii Crișanei, Hălmagiului, Hunedoarei și Hațegului, își unesc eforturile, fie pe ogoarele — desăvîrșit unite în primăvara anului acestuia —, fie în marile cetăți ale cărbunelui și fierului, făurind viața cea nouă cu însuflețire și elan pilduitor, precum odinioară, dincolo de deosebirile de neam și de credință, locuitorii acestor ținuturi luptau uniți pentru înălțurarea iobăgiei și asupririlor, avînd alături de ei în acele eroice mișcări pe preoții și vlădicii iubitori de popor.

Subliniind acestea, nu le-am putea zugrăvi cum se cuvine, fără figura luminoasă a marelui patriot și fiul acestor locuri și al Bisericii străbune, dr. Petru Groza, neînfricat luptător, pentru ridicarea poporului trudit și cîltor de viață nouă. Amintirea lui va rămîne pururea în inimile noastre ale tuturor, ca și în inimile tuturor fiilor Țării noastre, care au fost încălzite și înaripate de glasul său înflăcărat și de voința sa plină de dîrzenie. Toate acestea vor fi tot atîtea chemări și îndemnuri, ca împreună cu toți colaboratorii mei de la Centrul Eparhial și din cuprinsul eparhiei să sprijinim neprecupețit munca avîntată și creatoare a harnicului nostru popor.

Iubiții mei! Plecîndu-mi fruntea și genunchii în fața voinei lui Dumnezeu, „Cel ce ne-a învrednicit să fim slujitorii Noului Așezămînt, nu al literii, ci al duhului” (I Cor. 3, 6), mă încredințez dragostei voastre, prea iubiții mei fii duhovnicești, preoți și credincioși, și a dragostei înalt Prea Sfinției Voastre, al cărui episcop sufragane sînt. Iată acum mă înfrățesc vouă, cu inima și sufletul plin de dumnezeiasca dragoste și cu gîndul hotărît, ca împreună cu voi toți, să ne străduim neîncetat să săvîrșim numai ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, numai binele. O, de as avea dibăcia sîntă a grădinarului celui înțelept spre a sădi în sufletele tuturor dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproapele, această floare a florilor celor duhovnicești! Cît de fericit aș fi, dacă aș izbuti să fac ca în grădina sufletelor noastre, în inimi și în cugete, să

vlăstărească, să crească și să rodească numai florile dragosiei creștine. Cât de dufioase și potrivite sînt pentru împrejura-rea de față, cuvintele Sfîntului Apostol Pavel către Corin-teni: „O, Corintenilor, gura noastră s-a deschis către voi, ini-ma noastră s-a lărgit. În inima noastră nu sînteți la strîm-toare”, dar nici pentru noi, păstorul vostru” să fie strîmtoare în inimile voastre”. „Să-mi plătiți cu aceiași plată — vă vorbesc ca unor copii ai mei” (II Cor. 6, 11—12). „Faceți-ne loc în inimile voastre” (II Cor. 7, 2). Căci ce lucru poate fi mai înalt, mai trainic, mai plăcut lui Dumnezeu decît unita-tea de vedere și de lucrare între părinte și copii, decît dra-

P. S. Episcop Teoctist primește felicitările oaspeților

gostea dintre episcop și păstoriții săi? Ca părinte iubitor de fii, ne vom apleca auzul și privirile către năzuințele fiilor noștri, pe care îi vom iubi, precum Mîntuitorul iubește Biserica Sa. În ei vom vedea rostul lucrării noastre, mîngîierea noastră, fericirea și comoara noastră, inima, lauda și coroana apostoliei noastre. De aceea, iarăși rostesc împreună cu apostolul neamurilor: „Multă îmi este încrederea în voi, iubiții mei, multă să-mi fie și lauda pentru voi” (Cor. 7, 4), încredințat fiind că și voi toți, preoți, colaboratori și credincioși, veți fi următori și îndeplinitori ai tuturor povețelor noastre părintești.

Păstrînd în inimă cu sfințenie îndrumările înțelepte și sfaturile pline de dragoste ale Înalt Prea Sfinției Voastre și cuvintele reprezentantului clerului și credincioșilor, și folo-sind luminile dobîndite în cei mai bine de 12 ani de slujire

arhierească, în calitate de Episcop-Vicar al Prea Fericitului Patriarh Justinian, mă voi strădui „să păstoresc turma lui Dumnezeu, nu cu silnicie, ci cu voia bună, după Dumnezeu, nu pentru câştig urât, ci din dreptate” (I Petru 5, 2).

Laolaltă cu împreună ostenitorii şi colaboratorii noştri, vom continua frumoasele realizări iniţiate aici de Înalt Prea Sfinţia Voastră. Imi voi închina toate puterile slujirii sfinte a preoţilor şi binecredincioşilor creştini, ajutându-i în evlavie lor pentru dobândirea bunurilor celor cereşti şi vom sprijini în acelaşi timp, avîntul lor pentru atingerea idealurilor, legate de viaţa lor pămîntească.

Nu voi înceta să arăt frumuseţile neasemuite ale sfintei noastre Ortodoxii, sborurile ei duhovniceşti şi legătura ei puternică cu viaţa de pe pămînt, realismul ei în stare să ofere oricărui suflet credincios atmosfera prielnică agonisirii mîntuirii. Mă voi strădui să păstrez nealterate adevărurile de credinţă ale Invăţăturii Mîntuitorului Iisus Hristos, fiind stăpînit de duhul dragostei celei dumnezeieşti şi promovînd duhul de frăţietate şi încredere cu ceilalţi reprezentanţi ai cultelor religioase. Împreună trebuie să ne unim eforturile în sprijinirea idealurilor de viaţă ale credincioşilor noştri, pentru înflorirea Patriei şi biruinţa păcii în lume.

Împreună trebuie să fie alături de Conducătorii Statului nostru, în frunte cu Domnul Gheorghiu-Dej în strădania pe care ei o depun, zi de zi, pentru o viaţă tot mai bună şi mai fericită pentru întregul nostru popor muncitor.

Implorînd harul şi ajutorul lui Dumnezeu pentru înfăptuirea acestor gînduri şi hotărîri, mulţumesc cu căldură Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae al Banatului, atît pentru osteneala instalării mele, cît şi pentru înţeleptele cuvinte rostite aci, încredinţîndu-l de întreaga mea dragoste şi colaborare.

Mulţumesc în chip deosebit Conducerii Departamentului Cultelor de pe lingă Consiliul de Miniştri pentru participarea la solemnitatea instalării mele, rugîndu-o să transmită Consiliului de Stat şi Onoratului Guvern că în activitatea mea chiriarhală voi sprijini toate iniţiativele îndreptate spre înflorirea Patriei noastre şi voi fi, împreună cu păstoriţii mei, un sprijinitor credincios al înfăptuirii dezideratelor scumpe şi un hotărît luptător pentru pace în lume.

Îndrept un cald cuvînt de mulţumire către Prea Sfinţiţii Episcopi, care prin săvîrşirea dumnezeieştii slujbe şi prin prezenţa Prea Sfinţilor Lor, au fost părtaşi solemnităţii şi bucuriei noastre şi au împodobit atît de frumos praznicul bisericii arădane. Îi încredinţez de întreaga mea dragoste în Domnul şi de frăţească şi rodnică colaborare.

Din toată inima mulţumesc autorităţilor locale, înalţilor oaspeţi, reprezentanţi ai cultelor religioase, asigurîndu-i pe toţi de toată dragostea şi preţuirea mea.

Cuvîntul meu de mulțumire se îndreaptă acum către voi toți, Prea Cucernici Părinți Protopopi, sfințiți slujitori ai sfințelor altare și iubiți credincioși, mulțumindu-vă pentru participarea voastră, pentru manifestarea dragostei și bucuriei voastre, cu prilejul venirii mele în fruntea eparhiei Aradului, împodobind cu prezența voastră dumnezeiască slujbă și încălzindu-ne sufletul și inima cu râvna și credința voastră.

Binecuvîntîndu-vă pe voi toți, căminele și familiile voastre, rog pe Milostivul și Induratul Dumnezeu, Părintele nostru Cel din ceruri, să vă dăruiască pace și sănătate, să vă ajute cu harul Său în săvîrșirea faptelor celor bune și plăcute Lui, dăruindu-Vă din belșug din harurile Sale cele bune și de folos și sufletelor voastre, și trupurilor voastre și vieții voastre. Amin!"

De pe amvon doi arhidiaconi rostesc polihroane pentru noul Episcop, pentru Ocîrmuirea Țării noastre și pentru poporul credincios, iar corul cîntă „Întru mulți ani...!” La al treilea polihron Prea Sfințitul Episcop Teoctist dă poporului cea dintîi binecuvîntare arhierescă cu dichee-tricherul, ca Episcop al Aradului, corul întonînd imnul „Pe Stăpînul și Arhiereul nostru”.

Noul Episcop primește apoi felicitări de la cei din biserică zăbovind acolo îndelung cu oaspeții și cu credincioșii.

La ora 14 înalții oaspeți și toți invitații la solemnitatea instalării au luat masa la Restaurantul „Bulevard”.

Seria toasturilor pentru noul Episcop a fost deschisă de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului care mărtursește că duioase sentimente îl copleșesc astăzi la acest praznic din acest colț de țară de care este atât de legat sufletește. I. P. S. Sa își exprimă bucuria că P. S. Episcop Teoctist fiind binecuvîntat de Biserică și avînd recunoașterea Conducerii noastre de Stat de a ocupa scaunul vîldicesc al Aradului, toți putem avea certitudinea că viața bisericească din această Eparhie va fi strîns legată, împreună cu a celorlalte culte, de viața Statului și a poporului nostru.

În biserică — spune I. P. S. Sa — ne-am îndreptat gîndul către Dumnezeu iar acum se cuvine să ni-l îndreptăm către Conducătorii Țării noastre care veghiază cu înțelepciune îndrumînd munca noastră a tuturor înspre construirea unei vieți fericite și datorită cărora și viața noastră bisericească se desfășoară în deplină libertate, avînd puțința de a contribui și ea la prosperitatea Patriei.

I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae încheie închinînd paharul în cinstea Domnului Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat, în cinstea reprezentanților autorităților de Stat, a Conducătorilor Onoratului Departament al Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri, a Domnului Director General Bărbulescu și a Prea Sfințitului Episcop Teoctist.

În numele Prea Fericitului Patriarh Justinian a cuvîntat P. S. Episcop Visarion:

„Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, fiind reținut la reședința Sa, de interese superioare bisericești, ne-a încredințat cinstea deosebită de a-l reprezenta la solemnitățile prilejuate de instalarea Prea Sfințitului Părinte Teoctist, în scaunul de Episcop al Aradului.

Incredințez pe toți cei de față — a spus Prea Sfinția Sa — că, Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh Justinian regretă că, în această zi sărbătorească, nu poate fi prezent aci, pentru a se bucura personal de cinstirea aleasă care se face unuia dintre cei mai apropiați și vechi colaboratori ai Prea Fericirii Sale — Prea Sfințitului Teoctist Botoșăneanul, care a fost alături de Prea Fericirea Sa, în conducerea treburilor bisericești de la Mitropolia Moldovei, apoi de la Arhiepiscopia Bucureștilor și de la Patriarhia Română.

Asigurăm, însă, pe cei de față că, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh este prezent aici cu gîndul și cu toată inima caldă și părintească a Prea Fericirii Sale.

Se bucură astăzi, Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh, și împreună, ne bucurăm și noi personal și toți ostenitorii de la Centrul Patriarhal și de la Sf. Mitropolie a Bucureștilor, că la conducerea acestei istorice și de Dumnezeu păzită Eparhie, pronia dumnezeiască și voința clerului și credincioșilor, au ales, iar puterea de Stat a întărit pe Prea Sfințitul Părinte Episcop Teoctist, care în cei peste 12 ani de lucrare arhierească, desfășurată pe lângă Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, s-a dovedit înzestrat cu alese însușiri spirituale, intelectuale și de destoinicie administrativă, îndeplinind cu deosebită vrednicie toate treburile bisericești ce i-au fost încredințate.

Astfel, în cadrul Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfinția Sa a fost un colaborator activ, în noua organizare pe care și-a dat-o Biserica noastră, prin Statutul și Regulamentele în vigoare astăzi.

În cadrul învățămîntului teologic, timp de mai mulți ani, Prea Sfinția Sa, a îndeplinit vrednicia de rector al Institutului Teologic de grad universitar din București, curînd după trecerea acestui învățămînt sub directa conducere a Bisericii.

În administrația bisericească, încredințîndu-i-se aproape deplin răspunderea treburilor privind Arhiepiscopia Bucureștilor, Prea Sfinția Sa a îndrumat cu pricepere deosebită și mult zel, activitatea Consiliului eparhial, a clerului și credincioșilor, atît pe planul vieții bisericești, cît și pe tărîmul îndatoririlor obștești, în legătură cu așezarea vieții celei noi în Patria noastră.

Preoții și credincioșii din Arhiepiscopia Bucureștilor, au avut în Prea Sfinția Sa, un exemplu demn de umnat în lupta

pentru apărarea păcii și în colaborarea cu autoritățile locale ale puterii noastre populare, pentru făurirea unei vieți de propagare materială și înflorirea culturală a Patriei noastre dragi, Republica Populară Română.

De asemenea, în opera de cunoaștere reciprocă și apropiere dintre cultele religioase din țara noastră, inițiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — Prea Sfințitul Episcop Teoctist a fost unul dintre cei care au adus o contribuție de seamă, câștigându-și prețuirea unanimă a conducătorilor de culte religioase din țară și din capitală.

Adăugăm la aceasta și faptul că, Prea Sfinția Sa a făcut parte din delegațiile Bisericii Ortodoxe Române, care au vizitat Bisericele Ortodoxe surori, călătorind la Moscova, Sofia și Belgrad.

Toate acestea și încă multe altele, care nu pot fi cuprinse în cadrul unei cuvântări ocazionale, — a spus Prea Sfințitul Episcop Visarion — ne îndreptătesc pe toți să nădăjduim că, și în fruntea Eparhiei Aradului, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, va fi același neostenit îndrumător al clerului și credincioșilor, pe căile dobândirii mântuirii lor sufletești, pe căile slujirii idealurilor sfinte de pace și înfrățire a popoarelor și de loială colaborare cu autoritățile Puterii Locale de Stat.

Sîntem convinși de asemenea că, în această parte a țării, unde conlocuiesc credincioși și conducători și ai altor culte decît cei ortodocși, Prea Sfinția Sa va avea și mai mult ocazia să folosească experiența cîștigată și să se străduiască pentru înfiptuirea unei înțelegeri depline cu toate celelalte culte, pentru ca toți fiind uniți, să contribuie la promovarea păcii și prieteniei între toți oameni, fără nici un fel de deosebire.

Și acum, Prea Sfințite Părinte Episcop — s-a adresat Prea Sfințitul Părinte direct Prea Sfințitului Episcop Teoctist — cu unul care m-am bucurat din tot sufletul de reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, săvîrșită acum 14 ani — și ca unul care am fost îmbrățișat cu toată căldura la sînul Bisericii-Mame — și din rîndul fraților preoți reveniți am fost ridicat la înalta treaptă a arhieriei și rînduit chiar în locul de Vicar-Patriarhal, pe care l-ați cîstit pînă acum Prea Sfinția Voastră, îngăduiți-mi să Vă fac rugămintea frățească de a pune la inima Prea Sfinției Voastre, cu aceeași dragoste părintească, pe toți slujitorii altarelor acestei Sfinte Episcopii, înfrățiți pentru totdeauna în actul Unificării din anul 1949 — cînd marea dorință de totdeauna a clerului și credincioșilor romîni, de a se regăsi în aceeași Biserică — a fost în sfîrșit realizată.

Implinirea acestei importante lucrări de desăvîrșită înfrățire, va prilejui înalte satisfacții Conducerii noastre bisericești și va contribui în egală măsură la unitatea sufletească de nezdruccinat a poporului nostru.

Cu aceste gânduri, mărturisiri și năzuințe — a încheiat Prea Sfinția Sa — ridic paharul în sănătatea Prea Sfinției Voastre, rugînd pe bunul Dumnezeu să Vă hărăzească îndelungată păstorie cu roade îmbelșugate pentru Biserica și Patria noastră.

Ridic paharul pentru buna colaborare a Prea Sfinției Voastre cu toți factorii de răspundere ai puterii noastre populare locale și de Stat, pentru înțelegerea și înțelegerea cu credincioșii și conducătorii tuturor cultelor religioase din aceste binecuvîntate părți ale țării noastre.

Ridic de asemenea paharul în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al meu personal.

Intru mulți și fericiți ani, Prea Sfințite Părinte Episcop Teoctist!"

Excelența Sa Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. din Sibiu Dr. Friederich Müller a vorbit despre legăturile frățești și de bună vecinătate dintre Cultul ce conduce și Biserica Ortodoxă Română care a devenit o tradiție la noi. Cunoscînd pe P. S. Sa Episcopul Teoctist cu care a avut ocazia unei plăcute colaborări în decursul relațiilor cît se poate de bune dintre cele două Biserici, îi urează din inimă caldă, o cîrmuire binecuvîntată de Dumnezeu spre binele Bisericii și al Patriei noastre.

Excelența Sa Dl Dr. Alexandru Buthy, Episcopul Bisericii Reformate din Oradea s-a referit în cuvîntul său la harul și pacea care sînt necesare lucrării unui episcop.

Prin har a dobîndit însușirile care au ajutat pe P. S. Sa Teoctist să devină episcop, iar prin pace își va putea desfășura munca în mod rodnic.

Biserica Reformată se simte unită cu Biserica Ortodoxă Română și dorește să lucreze împreună cu ea în slujba păcii. Biserica Ortodoxă Română, fiind o pildă de activitate în acest ogor.

Cu bucurie constată atmosfera familiară de tip nou dintre reprezentanții diferitelor culte prezenți la această festivitate. Aceasta se datorește numai libertății pe care regimul nostru îl oferă astăzi tuturor cultelor.

Vorbitorul a declarat că se va strădui să colaboreze spre a răspunde chemării Bisericilor în lupta pentru pace și strădania de mai bine a întregului popor. Excelența Sa a făcut apoi cuvenitele urări.

P. C. Protopop Ferdinand Csisze în numele credincioșilor romano-catolici din Timișoara și Crișana vorbește despre specificul colaborării dintre mai multe culte din cuprinsul Eparhiei Aradului care este de pe acum temeinic în această parte de țară. Clerul și credincioșii romano-catolici din Banat și Crișana au toată bunăvoința de colaborare în acest sens și cu noul Episcop al Aradului căruia îi urează păstorie rodnică și îndelungată.

Excelența Sa Dl Dr. Kiss Alexa Episcopul Bisericii Unitariene consideră că misiunea noastră este de a munci din răspuțeri pentru progresul omului și urează noului Episcop activitate rodnică în folosul Bisericii și a Patriei.

P. C. Profesor Dr. Sofron Vlad rectorul Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu a amintit pe larg legăturile trecute dintre Transilvania și Moldova în domeniul cultural-bisericesc. Personalitatea noului ierarh arădan deși venit din îndepărtata Moldovă, este bine cunoscută în urma colaborării de peste un deceniu a P. S. Sale cu Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Iubitor al culturii și îndrumător al citorva generații de preoți care au trecut prin Institutul Teologic universitar din București, Prea Sfințitul Episcop Teoctist va fi un vrednic îndrumător al clerului și credincioșilor din Eparhia Aradului.

P. C. Sa aduce urările Institutului pe care-l conduce.

Dl Dr. Liviu David vice vicar al Bisericii reformate din Cluj încadrează începutul păstoririi noului Episcop al Aradului în evenimentele ecumenismului și ale mărețelor idealuri de unitate ale omenirii în care Biserica Ortodoxă este un factor deosebit de important. Biserica Reformată este hotărâtă să pășească mână în mână cu Biserica Ortodoxă Română pe acest drum.

Vorbitorul cere apoi binecuvântări peste activitatea viitoare a P. S. Episcop Teoctist.

P. C. Traian Belășcu vicarul Arhiepiscopiei ort. rom. din Sibiu aducând bunele urări ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului pentru noul Episcop al Aradului, pomenește de amintirile comune pe care le are cu P. S. Sa Episcopul Teoctist. Vorbește apoi despre desăvârșirea reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române care se încadrează în mișcarea mare a ecumenismului bisericesc.

Noul Episcop are în Eparhia P. S. Sale parohii revenite de ai căror credincioși roagă să se apropie sufletește pentru a-i face să simtă căldura părintească.

Își exprimă apoi credința în colaborarea dintre cei doi ierarhi din acest colț de țară și a amîndurora cu toate cultele sprijinind astfel și mișcarea ecumenistă și pacea în lume.

Excelența Sa Dr. Gheorghe Argay Episcopul Evanghelic C. A. sino-presbiteral din Cluj a vorbit despre virtuțile episcopice și face urări de rodnică arhipăstorie noului Episcop.

Dl Dr. Ernest Neumann șef rabin al Comunității mozaice din Timișoara într-o însuflețită cuvîntare a evocat mediul din care vine noul Episcop arădan, visurile de tinerete pe care în actualele împrejurări din țara noastră și le poate vedea înfăptuite.

Vorbitorul a subliniat însușirile naturale ale P. S. Sale îmbogățite prin colaborarea cu Prea Fericitul Patriarh Jus-

tinian. Notează ieșirea omenirii de sub blestemul strămoșesc și intrarea într-o lume nouă în care omul înfăptuiește lucruri minunate. Este măreț ca, în mijlocul unor asemenea vremuri, să ai și o misiune atât de însemnată ca cea de episcop. Vorbitoarea dat asigurări de colaborare deservenților celorlalte culte și a făcut frumoase urări P. S. Episcop Teoctist cu prilejul întronizării

P. C. Prot. Nicolae Suciu vorbind din partea preoților și credincioșilor hunedoreni a dat glas bucuriei de a fi luat parte la mărețul praznic de astăzi. Preoțimea de aici cunoaște activitatea noului Episcop pe tărâm bisericesc și obștesc. Credincioșii hunedoreni îl întâmpină, din tumultul muncii însuflețite pentru prosperitatea Patriei, cu iubire și supunere cerînd binecuvîntarea arhierească.

Di Pavel Bochianu conducătorul Cultului Penticostal cunoaște pe P. S. Episcop Teoctist de la conferințele de luptă pentru pace unde activau toți împreună pentru ca idealul păcii să triumfe pe pămînt. P. S. Sa este un îndrumător de muncă și iubire de Patrie. Prin colaborarea tuturor cultelor va înflori Patria și va triumfa pacea. În acest gînd a făcut urări noului Episcop.

Prot. Dimitrie Cuzma de la conducerea protopopiatului Criș vorbind în numele protopopilor de raion a făcut frumoase și însuflețite urări și făgăduințe de muncă în slujba Bisericii și a idealurilor de prosperitate a Patriei și de pace ale omenirii.

Di Dr. Ștefan Juhász a făcut elogiul Bisericii Ortodoxe pe care a cunoscut-o mai bine cu prilejul vizitei pe care a făcut-o la bisericile și mănăstirile moldovene. Dacă Episcopul Teoctist se trage din acele locuri — a spus Di Dr. Juhász — sîntem siguri că activitatea P. S. Sale va fi bogată și colaborarea cu celelalte culte strînsă, pentru ca, uniți să slujim pe Dumnezeu, poporul și Patria noastră. În această nădejde a făcut frumoase urări noului Episcop al Aradului.

P. C. Prot. Ștefan Tomici vicar al Bisericii ortodoxe sîrbe din Timișoara și-a exprimat bucuria în fața alegerii P. S. Episcop Teoctist în soaunul vlădicesc al Aradului de care Biserica sîrbă este strîns legată printr-un bogat trecut istoric de luptă comună împotriva asupritorilor habsburgi timp de veacuri. S-a declarat pentru unirea cu celelalte culte în lupta pentru apărarea păcii și libertății, egalității, frăției și fericirii poporului nostru.

Cu calitățile cunoscute ale P. S. Episcop Teoctist sîntem siguri că va reuși să continue activitatea predecesorilor P. S. Sale, a încheiat P. C. Sa făcînd apoi urările cuvenite.

P. C. Profesor I. N. Nicolaescu, Rectorul Institutului Teologic de grad universitar din București a adus salutul oma-

gial al profesorilor aceluși Institut și al Consiliului Arhiepiscopesc în fruntea cărora P. S. Episcop Teoctist a lucrat. Vorbitorul a amintit de vremea cînd Episcopul de astăzi se distingea între studenții teologi; despre anii în care tînărul ieromonah Teoctist Arăpaș a salutat eliberarea Țării noastre din ghiarele fascismului, despre atașamentul său curat față de lupta poporului pentru o viață mai bună, despre activitatea P. S. Sale în calitate de conducător al Secției culturale a Patriarhiei, ca membru în Comisia sinodală pentru problemele de învățămînt din Patriarhia Romîină și altele.

P. C. Părinte Rector Nicolaescu a arătat că pentru meritele deosebite pe care le are P. C. Sa a fost decorat cu Steaua Republicii Populare Romîine apoi cu ordinul bisericesc „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” și cu ocazia vizitei P. F. Patriarh Alexei, cu ordinul „Sfîntul Vladimir”. Cu prilejul Sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale a R. P. R. ținută după încheierea colectivizării agriculturii din Țara noastră, P. S. Sa a fost distins și cu medalia „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii”.

Vorbitorul a făcut cuvenitele urări de rodnică păstorie a turmei din Eparhia Aradului.

P. C. Alexandru Ionescu vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor a subliniat activitatea P. S. Episcop Teoctist în timpul de seacă din anii 1946—1947 ca un adevărat samarinean milostiv. A vorbit apoi de activitatea P. S. Sale ca vicar patriarhal, dovedindu-se un Ierarh bun, rezolvînd toate problemele bisericești așa cum se cuvine.

DI I. N. Bărbulescu, Directorul General al Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri, luînd cuvîntul a felicitat pe noul Episcop al Aradului și și-a exprimat convingerea că împreună cu preoțimea și credincioșii din eparhie va face față tuturor îndatoririlor arhieresti și cetățenești.

În aplauzele tuturor Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist a răspuns tuturor spunînd că unii dintre vorbitori au făcut să-i vibreze corzi ascunse ale sufletului vorbind despre activitatea pe care o socotea intimă. Aceste evocări vor fi un îndemn pentru activitatea viitoare a P. S. Sale. A adresat apoi mulțumiri Conducerii Bisericii ortodoxe care-l trimite să muncească în mijlocul credincioșilor din Eparhia Aradului. A mulțumit pentru încrederea acordată de către Conducerea Statului nostru și de către Departamentul Cultelor precum și pentru cuvintele și îndemnurile pline de înțelepciune exprimate de către DI Director General al Departamentului Cultelor și de asemenea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. A mulțumit P. S. Episcop Visarion delegatul Prea Fericirii Sale Părintelui Justînian Patriarhul Bisericii ortodoxe romîne.

P. S. Sa a mulțumit apoi tuturor celorlalți vorbitori asigurându-i că ceea ce au exprimat în cuvântările rostite ca așteptări și deziderate vor fi cu atenție urmărite pentru îmbogățirea vieții duhovnicești a Eparhiei.

Deși — după cum spunea P. C. Rector S. Vlad, — am fost format în mănăstire, nu sînt străin de nici un sector al vieții pastorale și al conducerii unei eparhii. „Vin stăpînit de dorința de a lucra pentru păstrarea curăteniei credinței și promovarea a tot ce este bun și folositor Bisericii și Patriei, a spus P. S. Sa. Slujitorii cultelor trebuie să facă o pirghie din Biserică în munca de sprijinire a vieții poporului nostru muncitor, nu ca în trecut cînd ea era folosită spre a dezbina pe oameni. Ei trebuie să dovedească astfel, prin aceste fapte, strălucirea și prețul învățaturii religiei asemenea prețului inelului din opera Nathan—Înțeleptul de Lessing. Noul Episcop a făgăduit că va avea la inimă problema definitivării marelui act din 1948 al Reîntregirii Bisericii așa cum a amintit P. S. Episcop Visarion și P. C. Vicar Traian Belășcu. Va acorda atenția cuvenită vindecării și a altor răni în latura credinței rămase în Biserica noastră din aceste părți.

Deși moldovean de origine și de formație monahală, din clipa aceasta nu mă consider nici numai moldovean și nici numai monah în înțelesul unei izolări de problemele Bisericii și ale vieții poporului ci hotărît să le slujesc fiind trimis aici de Biserică în acest scop după cum spunea I. P. S. Mitropolit Nicolae, — a spus P. S. Sa.

Cu aceste sentimente P. S. Episcop Teoctist ca Episcop întronizat după toate legile și canoanele în scaunul episcopal al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, a mulțumit Conducerii de Stat, Conducerii Bisericii, Onoratului Departament al Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri exprimîndu-și toată recunoștința pentru încrederea și ajutorul acordat asigurîndu-i că noul Episcop al Aradului, sprijinit și ajutat de preoții și credincioșii din Eparhie, va ține seama de toate cuvintele înțelepte ale Dlui Bărbulescu Directorul General al Departamentului Cultelor, transformîndu-le în fapte și rugîndu-l să transmită Dlui Prof. Dumitru Dogaru Secretarul General al Departamentului Cultelor și Conducerii Patriei noastre acest angajament.

Vorbitorul a mulțumit apoi în chip călduros I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului pentru ostenele ce a depus spre buna organizare a întronizării P. S. Sale însuflețit de gîndul de unitate și colaborare frățească dintre cele două Eparhii.

P. S. Sa a mulțumit în continuare autorităților de Stat prezente asigurîndu-i că va munci cu toată cîstea în problemele ce se vor pune spre rezolvare cu aceste autorități, înțelegînd să sprijine munca harnicului nostru popor.

A mai mulțumit P. S. Sa și Excelențelor lor Domnilor

Episcopi și reprezentanți ai tuturor cultelor, P. S. Episcopi ai Rîmnîcului și Argeșului, Clujului și Oradiei și tuturor celor ce au luat parte la praznicul de astăzi al Eparhiei arădane.

„Dumnezeu să binecuvinteze începutul muncii noastre și să vă binecuvinteze pe toți” a încheiat Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, cuvîntul Prea Sfinției Sale.

Înălții oaspeți au fost invitați în seara aceleiași zile la o frățască agapă la Reședința Episcopală, iar a doua zi au părăsit orașul de pe malul Mureșului unde au contribuit la înfrumusețarea și înălțătoarea atmosferă a praznicului credincioșilor ortodocși.

Toți cei care au luat parte în ziua de 16 septembrie la festivitățile de întronizare a Prea Sfințitului Episcop Teoctist vor păstra în suflet multă vreme amintirea acestui eveniment care se înscrie în glorioasa istorie a Eparhiei ortodoxe arădane.

CREȘTINISMUL ȘI LUPTA POPOARELOR ÎMPOTRIVA IMPERIALISMULUI ȘI COLONIALISMULUI

de Pr. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN

Imperialismul și colonialismul sînt fenomene ale capitalismului modern. Dintru început capitalismul a dus o politică de cîmpire a teritoriilor străine, de transformare a lor în colonii și de exploatare a bogățiilor și popoarelor din colonii. Colonialismul însă a ajuns la cea mai mare dezvoltare în faza ultimă a capitalismului, faza imperialismului. Imperialismul este stadiul monopolist al capitalismului de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX, cînd are loc — între altele — o rapidă expansiune a principalelor state capitaliste și aproape $\frac{2}{3}$ din populația lumii este împărțită și reîmpărțită între aceste state și exploatată la maximum. Scopul expansiunii coloniale imperialiste era: acapararea surselor de materii prime, exportul de capital, asigurarea de piețe de desfacere a mărfurilor, realizarea de supraprofituri. Imperialismul este deci, prin însăși ființa sa, colonialist. Adică el duce o politică „de cucerire” a coloniilor, de „subjugare și exploatare” a popoarelor.

Popoarele cîmpite au opus de la început o dîră rezistență împotriva agresorilor imperialiști. Ele nu s-au împăcat niciodată cu robia colonialistă. Lupta lor de eliberare a luat o amploare mai mare și a recoltat mari succese după al doilea război mondial. De aceea pe bună dreptate se poate spune că una din caracteristicile esențiale ale epocii noastre este destrămarea sistemului colonial al imperialismului prin cucerirea libertății de către popoarele subjugate și apariția de noi state independente. Din 1945 pînă azi s-au eliberat circa 1.500.000.000 de oameni, rămînînd în robia colonială cca 70 milioane. Popoarele din colonii luptă ca să-și cucerească independența și an de an apar alte state independente. Nu e departe ziua cînd colonialismul va fi complet lichidat. Dar și țările, ce au dobîndit de curînd independența, continuă să lupte împotriva imperialismului, care înlocuiește colonialismul cu neocolonialismul, adică sub firma libertății politice menține dependența economică a noilor state de monopolurile internaționale și le exploatează. De aceea unul din obiectivele statelor afro-asiatice, pe lîngă lichidarea ultimelor rămășițe ale colonialismului, este lupta împotriva imperialismului, împotriva neocolonialismului.

Țările socialiste — în frunte cu Uniunea Sovietică — sprijinesc lupta pentru eliberare a popoarelor coloniale și ajută statele noi să-și consolideze independența. „Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale”, adoptată în 14 decembrie 1960 de Adunarea Generală O.N.U. cu majoritatea absolută de voturi, dovedește că popoarele lumii cer lichidarea definitivă și grabnică a colonialismului.

Se pune întrebare: ce atitudine ia creștinismul față de lupta popoarelor împotriva imperialismului? Pe cine sprijinesc creștinii: pe imperialiștii colonialiști sau popoarele, care luptă pentru libertate și independență? Pentru a răspunde la aceste întrebări, vom expune întâi concepția autentică creștină despre relațiile dintre popoare și apoi vom vedea în ce măsură Bisericele creștine au lucrat conform cu această concepție sau în opoziție cu ea.

1. Principii morale creștine anticolonialiste.

Mintuitorul nostru Iisus Hristos n-a fost un reformator social, care să fi proclamat un program concret de transformări sociale, economice sau politice. El a venit în lume pentru a ne deschide și arăta calea mântuirii, pentru a ne descoperi voia lui Dumnezeu. El ne-a dat o învățătură religioasă-morală, a cărei trăire e urcuș spre desăvârșire. Dar principiile religioase-morale, revelate în Iisus Hristos, au și consecințe în viața socială. De aceea putem vorbi despre principii morale creștine anti-imperialiste și anti-colonialiste.

Le amintim pe scurt, fără a intra în amănunte. Mintuitorul ne-a descoperit pe Tatăl. El a arătat că avem un Tată în cer, un Tată plin de iubire, care revarsă binefacerile Sale și peste cei buni și peste cei răi, care priveghează peste viața fiecăruia, peste erinii cîmpului și păsările cerului, peste tot ce există și viază în lume. Oamenii sînt fiii acestui Tată iubitor. Pentru acești fii iubiți, care stăteau în umbra păcatului și trimis Tatăl pe unicul Său Fiu, pe Iisus Hristos, ca prin Jertfa Lui să dobîndim mîntuirea, să primim viață din viața divină. În Iisus Hristos noi devenim fii după har ai lui Dumnezeu, participăm la viața Fiului, cel Unul născut din Tatăl. Între noi și Dumnezeu-Tatăl, între noi și Iisus Hristos se stabilește legătura iubirii, ce se revarsă în sufletele noastre de la Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfînt.

Dacă noi toți sîntem fii ai lui Dumnezeu, nu după ființă, ci după har, dacă noi toți sîntem chip al lui Dumnezeu, rezultă că sîntem egali și frați unul cu altul. Fiii aceluiași părinte sînt frați și toți sînt deopotrivă prețuiți, deopotrivă iubiți.

De aceea între noi trebuie să stăpînească dragostea frătească: „Să vă iubiți unii pe alții, așa cum v-am iubit Eu

pe voi", că „aşa va cunoaşte lumea că sînteţi ucenicii Mei de vă iubiţi unii pe alţii", zice Mîntuitorul (In. XIII, 34—35). Dar această poruncă a iubirii nu se referă numai la creştini. Nu numai creştinii sînt fraţi întreolaltă, ci orice om este fratele semenului său. Deci iubirea frăţească trebuie să stea la baza tuturor relaţiilor dintre oameni.

Iar unde este iubire acolo este egalitate, dreptate, frăţietate, acolo nimeni nu cugetă şi nu face rău aproapelui său, ci cugetă şi îi face binele, acolo nimeni nu trăieşte numai pentru sine, ci toţi trăiesc pentru binele altuia, pentru binele tuturor. Iubirea este slujire: ea slujeşte binelui, fie că e vorba de binele semenului, fie că e vorba de binele obşteşec.

Unde este iubire este şi libertate. Iubirea însăşi presupune libertatea. Omul, ca fiinţă raţională, are capacitatea de a-şi alege calea vieţii. El se decide în mod liber. Iubirea însăşi e o dăruire de sine liberă. Ea întăreşte şi dezvoltă libertatea fiecăruia. Iubirea eliberează şi înalţă.

Iată dar cîteva din principiile morale creştine, care au şi consecinţe sociale: toţi oamenii, ca fii ai lui Dumnezeu, sînt egali şi fraţi: toţi sînt liberi şi chemaţi la libertate; toţi trebuie să se pretuiască şi să se iubească unul pe altul, să înlăture egoismul din viaţa lor, şi din iubire să se dăruiască, să slujească binelui altora, binelui general.

La acestea mai putem adăuga unitatea de structură psiho-fizică a oamenilor. Toţi oamenii descind din aceeaşi strămoşi, din aceeaşi pereche primordială. Dacă avem aceeaşi protopărinţi, însemnează că sîntem fraţi şi după trup. E aceeaşi carne, acelaşi sînge — aceeaşi structură biologică în toţi. „Dumnezeu — zice Sf. Ap. Pavel — a făcut dintr-un singur sînge tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată suprafaţa pămîntului". (F. Ap. XVII, 26).

Toţi oamenii au aceeaşi structură spirituală. Toţi tind spre Adevăr, Bine şi Frumos. Toţi sînt capabili să contribuie la progresul omenirii în cultură şi civilizaţie, pentru că în toţi viază puterea creatoare a spiritului.

Ne întrebăm: Oare aceste principii: egalitatea, frăţietatea, libertatea, iubirea se aplică numai în relaţiile dintre indivizi sau şi în relaţiile dintre popoare? Răspunsul e clar: fără nici o îndoială ele se referă şi la relaţiile dintre popoare. Dacă toţi oamenii sînt egali, rezultă că şi grupurile de oameni, care constituie diferite popoare, sînt egale. Dacă toţi oamenii sînt liberi, însemnează că şi popoarele sînt libere. Dacă toţi oamenii sînt fraţi, aceeaşi frăţietate este şi între popoare. Dacă toţi oamenii trebuie să se iubească, e neîndoios că şi popoarele trebuie să se iubească, să trăiască în prietenie şi pace unele cu altele. Cel ce neagă egalitatea, frăţietatea, libertatea şi iubirea în relaţiile dintre popoare, acela le neagă şi în relaţiile dintre indivizi. Dacă un popor e socotit inferior

și e aruncat în robie, în mod automat indivizii, ce aparțin aceluiași popor împărtășesc soarta poporului și sînt lipsiți de libertate, egalitate, frățietate și iubire.

Că principiile acestea nu se referă numai la om ca individ, ci și la popoare, se vede din faptul că Mîntuitorul se simte legat de poporul lui Israil, că El trimite pe Sf. Apostoli să propovăduiască Evanghelia la toate popoarele în limba popoarelor respective, că Sf. Ap. Pavel ne spune că Iisus Hristos a dărîmat zidul vrajbei dintre popoare și le-a unit într-un „singur trup”, făcînd pace între ele. Deci omenirea apare ca o mare familie, formată din popoare variate. Aceste popoare trebuie să se prețuiască unele pe altele, să trăiască în dragoste și prietenie unele cu altele, să colaboreze pentru binele omenirii întregi și pentru propășirea fiecărui popor în parte și a tuturor.

În temeiul acestor principii, creștinii trebuie să condamne imperialismul și colonialismul. Imperialismul declanșează războaie de agresiune și prin forță cotopește țări și subjugă popoare. Pe cei cuceriiți îi coboară în robie colonială, stabilind relații nu de la egal la egal, de la frate la frate, ci de la stăpîn la rob, de la cuceritor la supus. Or, în Iisus Hristos, nu mai există rob și stăpîn, iudeu, elin și „barbar”, ci toți sînt una, toți sînt egali, toți sînt frați, cum spune Sf. Ap. Pavel (Gal. III. 28; I. Cor. XII, 13).

Dar nu-i destul să condamni imperialismul și colonialismul. Trebuie să și lupti împotriva acestor forme de subjugare a omului și popoarelor, să sprijinești lupta de eliberare a popoarelor din robia imperialismului colonialist. Iisus Hristos ne-a chemat să fim „făcători de pace”, să luptăm și să suferim pentru dreptate, să urim răul și să iubim binele, și în consecință să ne angajăm activ în lupta de înlăturare a răului și de promovare a binelui. Răul în acest domeniu este robia colonialistă, binele este libertatea, egalitatea și frățietatea popoarelor. E nevoie deci nu numai de o atitudine teoretică, ci și de acțiunea practică împotriva răului și pentru bine, împotriva imperialismului colonialist și pentru libertatea popoarelor coloniale.

2. Atitudinea Bisericilor creștine.

Primele state colonialiste au fost Portugalia și Spania, state prin excelență catolice, ca și Franța și Belgia, care au ajuns la împărțirea coloniilor mai tîrziu. De aceea vom prezenta întîi atitudinea Bisericii catolice față de imperialismul colonialist.

Continuatoare a spiritului roman, imperial, Biserica catolică are comun cu imperialismul tendința de expansiune, de cucerire cu orice mijloace, chiar și cu forța. De aici alianța strînsă a Vaticanului cu puterile imperialiste, cu regii spa-

nioli, portughezi, francezi, belgieni, ca și cu păturile conducătoare ale țărilor „catolice”. În aceste condiții istorice Vaticanul a fost un susținător consecvent al imperialismului colonialist și este și astăzi.

Sînt suficiente cîteva exemple în acest sens.

În 1452 papa Nicolae V, în calitate de suveran al globului pămîntesc, împuternicește pe regele Alfons al Portugaliei să atace, să cîștige, să cucerească, să războiască și să subjuge pe toți saracinii și păgînii... și (să anexeze) împărățiile lor..., iar pe ei (pe băștinași) să-i aducă în sclăvie veșnică, să-și însușească posesiunile și bunurile lor și să le folosească pentru el și urmașii lui”.

În 1493 papa Alexandru VI stabilește o linie de demarcație la 100 leghe vest de insulele Azore, și hotărăște că tot ce e la vest de linia aceasta aparține Spaniei și ce e la est aparține Portugaliei.

În sfîrșit papa Clement VII atribuie regelui francez Francisc I regiunile „descoperite” de francezi.

Conform concepției medievale că împărații și regii primesc puterea de la Suveranul Pontif, papii împart lumea între statele catolice: Portugalia, Spania și Franța, le autorizează să cucerească teritorii noi, să subjuge popoare, obligîndu-le în schimb să catolicizeze aceste popoare. Misiunile catolice sînt puse sub protecția regilor respectivi și sprijinesc dominația lor în colonii.

Așa a fost la începutul epocii colonialiste: Vaticanul a sprijinit pe colonialiști și a fost sprijinit de ei. Așa a rămas și după aceea, chiar dacă papa nu a mai avut puterea de a împărți pămîntul, că l-au împărțit imperialiștii fără binecuvîntarea lui. Așa e și în vremea noastră, de destrămare a imperiilor coloniale. Azi Vaticanul se aliază cu imperialismul american, francez, vest-german, portughez, etc. sprijină neo-colonialismul și forțele reacționare din noile state independente. Papa Ioan al XXIII-lea acuză popoarele din colonii că luptă pentru cucerirea independenței.

Atitudinea aceasta a Vaticanului primește temeinică teoretică în doctrina unor teologi catolici. Dintre aceștia amintim întîi pe teologul spaniol Francesco de Vittoria (sec. XVI), care a bazat „dreptul de colonizare” pe două argumente: 1. Pămîntul e al tuturor oamenilor, în consecință spaniolii au dreptul să se așeze pe teritoriul altora, să-și facă parte din bunurile comune — și dacă aceia se opun spaniolii pot să-i supună prin război; 2. Mîntuitorul a poruncit ca Evanghelia să fie propovăduită la toate popoarele, în consecință spaniolii pot să meargă la alte popoare spre a le încreștina, iar dacă aceste popoare îi împiedică să propovăduiască Evanghelia, ei sînt îndreptățiți să le declare război și să-i încreștineze cu sabia.

Aceleași argumente le aduce teologul francez Joseph Folliot (1930), cu deosebirea că argumentul „încreștinării” e înlocuit cu acel al „civilizării”. Primul argument îl folosește și preotul Ducatillon în 1956 spre a susține colonialismul francez în Algeria. Iar teologul moralist Otto Schilling apelează la „dreptul de prescripție”, adică dacă colonialistul a stăpînit 100—400 ani o colonie, colonialistul are dreptul s-o stăpînească pentru totdeauna, pe cînd cei înrobiți dacă luptă pentru independență sînt acuzați de egoism național.

Astfel afirmațiile adevărate că pămîntul e al tuturor oamenilor și că Evanghelia trebuie propovăduită la toate popoarele, sînt răstălmăcite în așa fel încît ele justifică războiul de agresiune, expansionismul colonialist.

E adevărat că pămîntul a fost dat de Dumnezeu spre stăpînire tuturor oamenilor: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul” — e porunca divină (Gen. I, 28). Această stăpînire însă pe spațiul fiecărei țări o exercită poporul respectiv. Numai cu învoirea lui se pot așeza acolo și alți locuitori. Colaborarea dintre popoare, relațiile comerciale pe bază de egalitate, fac ca de roadele muncii din toată lumea să beneficieze toți oamenii. A nega suveranitatea fiecărui popor asupra țării sale și a admite cucerirea și subjugarea poporului băștinaș e în opoziție cu concepția creștină.

E adevărat că Mîntuitorul a trimis pe Sf. Apostoli să propovăduiască Evanghelia la toate popoarele. Această poruncă însă trebuie împlinită așa cum ne-au arătat Sf. Apostoli, care au propovăduit Evanghelia nu cu sabia, ci numai cu puterea cuvîntului, a credinței și iubirii. E destul să ne imaginăm pe Sf. Apostoli, făcînd apel la forța armată ca să aducă la creștinism pe cei de alte credințe, sau pe Iisus Hristos să se bazeze pe soldați în împlinirea misiunii Lui — ca să ne dăm seama cît de necreștină, de absurdă este teoria catolică a dreptului de colonizare.

Teoria aceasta nu se inspiră din Evanghelia lui Hristos, din învățătura Sf. Apostoli, ci din interesele statelor imperialiste. Imperialismul bisericesc catolic merge mîna în mîna cu imperialismul politic al puterilor capitaliste, cu care are și interese economice, comune.

Cît privește „dreptul de prescripție” e clar că o situație creată prin forță, chiar dacă durează secole, nu crează nici un drept, ci poate fi înlăturată oricînd. Mai presus de așa zisul drept al cuceritorului este dreptul popoarelor la o existență liberă, la independență, care nu poate fi taxat ca egoism. Dimpotrivă, egoistă este atitudinea colonialismului, care acaparează pentru sine bogățiile coloniilor și exploatează popoare întregi.

După statele „catolice” au apărut pe scena colonialismului statele „protestante”, întîi Olanda, apoi Anglia — care

și-a făurit cel mai mare imperiu colonial —, Danemarca, Germania și S.U.A. Prin slăbirea Portugaliei și Spaniei și prin ridicarea Angliei și S.U.A. situația era de așa natură încît un scriitor protestant putea afirma că „sistemul marilor puteri lasă catolicismul roman numai o situație de minoritate fără influență „de vreme ce” în lumea extraeuropeană stăpînește protestantismul prin puternicul imperiu colonial englez și prin S.U.A.”

Conform principiului „cujus regio, ejus religio”, și protestantismul oficial a sprijinit colonialismul și a fost sprijinit de colonialiști. De aceea multă vreme în coloniile statelor catolice era îngăduită numai propaganda catolică, iar în coloniile statelor protestante era admisă numai propaganda protestantă. Misionarii nu reprezentau numai Biserica respectivă ci și statul colonialist, ai căror cetățeni erau.

În vremea noastră protestantismul occidental slujește interese ale imperialismului colonialist și neocolonialist american, englez, vest-german, etc.

În 1948 Conferința Consiliului Ecumenic de la Amsterdam recunoaște această împletire de-alungul istoriei între protestantism și interesele puterilor coloniale: „am falsificat Evanghelia, cînd am identificat-o cu propriile noastre interese economice, naționale, rasiale”. E caracteristic însă faptul că — după această recunoaștere publică — Conferința mondială a Mișcării Ecumeniste (protestante) de la Evanston (S.U.A.) din 1954, deși remarcă dispariția vechiului colonialism și afirma dreptul popoarelor la autodeterminare și colaborarea lor pe bază de egalitate, totuși susținea că mai există popoare care nu sînt în stare să se conducă singure și trebuiesc ținute sub „tutela” statelor mai dezvoltate. Justificarea „tutelei” este numai repetarea argumentului favorit al colonialiștilor, care vor să-și prelungească stăpînirea peste popoarele, care cer libertate și luptă împotriva robiei coloniale. Ea e împotriva principiilor creștine de libertate și egalitate și e desmințită de progresele realizate de aceste popoare îndată ce își dobîndesc independența.

Și protestantismul a căutat să formuleze o teorie creștină, prin care să temeinicească biblic colonialismul. Unii teologi protestanți socoteau colonialismul ca o urmare a păcatului strămoșesc, care nu poate fi înlăturat. Alții îl îndreptătesc prin blestemul lui Noe, ca urmașul lui Ham să fie rob al fraților lui, Sem și Iafet. (Urmașii lui Ham ar fi negri). Bisericele reformate din Uniunea Sud-Africană susțin și azi că amestecarea limbilor și despărțirea popoarelor la Turnul Babel dovedește că Dumnezeu vrea separarea veșnică a raselor. De aceea această Biserică sprijină segregatia rasială și consideră ca fiind împotriva voii lui Dumnezeu lupta pentru egalitatea și înfrățirea raselor. În sfîrșit înrobirea popoarelor

coloniale a fost socotită, ca un mijloc de a converti la Hristos aceste popoare.

Increștinarea popoarelor prin colonialism am văzut că e împotriva Evangheliei Domnului. Celelalte argumente sînt la fel de antievangelice. Prin jertfa lui Iisus Hristos am fost eliberați din robia păcatului strămoșesc și am intrat în împărăția libertății, iubirii și păcii. Blestemul lui Noe cu atît mai mult nu poate fi veșnic: cel puțin în creștinism el nu mai are nici o valoare. Iar învrăjbirii de la Turnul Babel, îi răspunde pogorîrea Duhului Sfînt, cînd toate limbile sînt chemate la înfrățire și pace.

Dar — peste argumentele teologice, izvorîte din învățăturile Evangheliei — istoria însăși spulberă toate teoriile colonialiste și arată că colonialismul poate fi înlăturat, că popoarele vor și pot să fie egale și libere — și să colaboreze în pace și prietenie pentru realizarea unei vieți mai fericite pe pămînt. Suflul vijelios al istoriei de azi spulberă orice încercări de a susține și menține colonialismul. Popoarele se deșteaptă la o viață nouă.

În concluzie: Poziția oficială (adică a conducerii) Bisericii occidentale a fost și este de sprijinire practică și teoretică a imperialismului colonialist. Între aceste Biserici și puterile colonialiste a existat și există o interpenetrare de interese și de aici o ajutorare reciprocă. Uneori însă teoria dreptului de colonizare este doar o „teologie a fricii”, adică izvorîtă din teama de a nu atrage minia colonialiștilor prin afirmarea sinceră a concepției creștine anticolonialiste.

Am zis: poziția oficială. De aici rezultă că în problema colonialismului au existat și există forțe — clerici și credincioși — care nu sînt de partea colonialismului, ci sînt alături de lupta popoarelor coloniale pentru libertate. Aceștia sînt episcopi, teologi, preoți și credincioși, fie din metropole, fie din țările coloniale. Mai ales creștinii indigeni, legați de popoarele din care făceau parte, au sprijinit lupta de eliberare a popoarelor lor. Dacă pînă de curînd Bisericele catolice și protestante din colonii erau conduse de albi, lupta de eliberare și mai ales constituirea statelor noi independente a silit Vaticanul și Bisericile protestante să retragă pe misionarii albi, să acorde independență Bisericilor indigene, instalînd la conducerea lor elemente băștinașe. Aceste Biserici „tinere” nu sînt înțelenite în prejudecățile Bisericilor occidentale, ci participă la desfășurarea vieții celei noi a popoarelor, în sinul cărora se află.

Amintim numele cîtorva luptători creștini din metropole și colonii împotriva colonialismului, sclavagismului și rasismului. În vremea cuceririi de către spanioli a Americii Centrale și de Sud, s-a remarcat ca un luptător consecvent împotriva colonialiștilor și pentru apărarea indienilor, preotul

și apoi episcopul Las Casas (1474—1566). El a arătat că „războaiele împotriva indienilor și războaiele pentru răspîndirea credinței nu sînt... îngăduite, ci sînt nedrepte și în contrazicere cu religia creștină”. Dimpotrivă indienii sînt îndreptățiți să se apere împotriva agresiunii și să-și recucerească libertatea. În ce privește încreștinarea, Las Casas spunea că războiul n-are nimic comun cu vestirea „Evangheliei iubirii, bunătații, păcii”. Evanghelia „trebuie propovăduită așa cum a poruncit Dumnezeu „și cum au propovăduit-o Sf. Apostoli, adică nu prin război, ci prin pace, cu cuvîntul și cu pilda. Nimeni nu poate fi obligat să primească credința lui Iisus Hristos dacă vestitorii acestei credințe sînt „războinici, ucigași, tîlhari, tirani”, cum s-au arătat spaniolii în America, unde au jefuit și au nimicit pe indienii pașnici și blînzi.

Acțiunea lui Las Casas în favoarea indienilor n-a avut efecte practice, pentru că mai puternici decît el au fost nobilii și burghezia care urmăreau îmbogățirea prin jaf și exploatare, și episcopii și preoții, care erau interesați material în exploatarea indienilor.

Un alt luptător din vremea revoluției franceze este abatele Gregoire (1750—1831), care a fost excomunicat de papa pentru că a fost conducătorul Bisericii naționale franceze și a cerut organizarea de Biserici naționale independente — așa cum e în Biserica Ortodoxă. Abatele Gregoire formulează „proiectul dreptului națiunilor” (1792) în care afirmă dreptul oricărui popor, indiferent de culoare, de numărul cetățenilor și întinderea teritoriului, de a se conduce singur și obligația de a respecta independența fiecărui stat și a popoarelor de a trăi în pace și conlucrare. Evanghelia fraternității și iubirii nu trebuie denaturată spre a sprijini colonialismul, ci trebuie aplicată, eliberînd popoarele de culoare înrobite, căci sufletele n-au culoare și toți sîntem fiii Tatălui ceresc. Negrii au aceleași drepturi ca și albi la libertate și la o viață mai bună. Anticolonialiști sînt azi François Mauriac, Comitetul teologic din Lyon, ș. a.

Dintre protestanți amintim pe englezul Wilberforce (+1833), luptător împotriva sclaviei negrilor, pe Livingstone, care ura sclavia și trata pe negri ca pe niște frați, pe francezul Albert Schweitzer, care prin spitalul său de la Lambarene (Congo fost francez) aduce pînă azi o mărturie vie a iubirii creștine față de negri, pe americanul E. St. Jones, care spune că creștinismul nu trebuie să stea de partea stăpînirii colonialiste, ci de partea poporului că „Iisus Hristos nu trebuie să apară ca un partizan occidental al dominației albilor, ci ca frate al omului”!

De la creștinii băștinași, întrucît nu putem cita multe nume, ne mărginim să cităm cuvintele președintelui Ghanei, K. Nkrumah, care a urmat școala catolică, dar e un creștin

ce nu ține de nici o Biserică: „Dumnezeu ne-a făcut pe toți egali... Noi credem în egalitatea raselor. Noi credem în libertatea popoarelor de toate rasele”. Dumnezeu a dat popoarelor asuprite „dreptul de a fi libere de orice stăpânire străină”. Dreptul la independență e „un drept imprescriptibil”. La fel pretuiește „frăția, pe care a propovedit-o Hristos... în privința căreia se vorbește atât de mult, dar se face atât de puțin”.

În țările, unde se duce lupta pentru libertate, ca și în noile state independente, tinerele Biserici creștine indigene — catolice sau protestante — s-au pronunțat pentru sprijinirea poporului în această luptă și în munca de întărire a independenței. Un sudanez afirmă: „Sînt creștin pentru că creștinismul mă învață să-mi iubesc poporul”.

În *concluzie*: cu toate încercările Vaticanului, ca ale conducătorilor Bisericilor protestante de a salva rămășițele colonialismului prin alianța cu imperialismul american, englez, francez, portughez, olandez, vest-german, etc., colonialismul se prăbușește vertiginos și clerul și credincioșii Bisericilor creștine sînt alături de lupta popoarelor pentru libertate, împotriva imperialismului și colonialismului sub toate formele lor.

În ce privește Biserica ortodoxă, întrucît este păstrătoare în învățăturii creștine autentice și este organizată în Biserici naționale autocefale și întrucît Egiptul, Siria, Palestina, Ciprul și alte țări au fost un timp sub stăpînirea colonială sau semicolonială a puterilor occidentale, catolice sau protestante, ea în mod firesc a luat atitudine anticolonialistă și a sprijinit lupta popoarelor pentru eliberare. Creștinii ortodocși au luptat alături de arabi în țările arabe, alături de alți luptători în celelalte țări pentru cucerirea independenței. Luptînd pentru eliberarea popoarelor, Biserica Ortodoxă totodată luptă și pentru eliberarea ei de sub silnicia unor stăpîniri, ce sprijineau prozelitismul catolic sau protestant. Arhiepiscopul Makarios, președintele republicii Cipru, este un simbol al atitudinii active ortodoxe față de mișcarea de eliberare a popoarelor coloniale, față de lupta lor împotriva imperialismului și colonialismului. Republica Cipru sprijinește — la O.N.U. și întotdeauna — voința popoarelor de lichidare a colonialismului.

Bisericile ortodoxe, protestante și catolice din țările socialiste sînt alături de popor, condamnă imperialismul și colonialismul, susțin lupta pentru eliberare a popoarelor coloniale și politica de întărire a independenței noilor state. Biserica Ortodoxă Romînă și-a manifestat această atitudine prin hotărîrile Sf. Sinod, prin glasul P. F. Patriarh Justinian, al ierarhilor, teologilor, preoților și credincioșilor. În telegrama adresată celei de a XV-a sesiuni a O.N.U. (decembrie 1960) P. F. Patriarh Justinian amintește că Biserica ortodoxă păstrează „mesajul nealterat al Evangheliei lui Hristos, care a vestit pace libertate și frăția tuturor oamenilor de pe pămînt”.

mînt" și cere abolirea „pentru totdeauna” a blestematei robii coloniale. Reprezentanții statelor — ce „se declară creștine” trebuie să dovedească „prin fapte că creștinismul autentic nu poate avea nimic comun cu colonialismul înrobitor”, ca popoarele subjugate să nu ajungă „a identifica pe dușmanii libertății lor naționale cu închinătorii lui Hristos”. Acest opor-tu-ni-stu, ce s-ar arunca asupra creștinismului, „se va datoră în primul rînd conducătorilor de state creștini care nu trăiesc și nu se conduc după învățătura credinței pe care o mărturisesc și al cărei profund umanism îl trădează”.

3. Concluzii

Rezumînd cele expuse în prezentarea aceasta, putem spune următoarele:

1. Învățătura morală creștină, propovăduind principiile egalității, libertății, frățietății și iubirii și promovînd ideea unei omeniri formată — ca o uriașă familie — din popoare egale și libere care trăiesc în prietenie și pace și colaborează la realizarea unei vieți mai fericite pe pămînt, îndrumează pe creștini să lupte împotriva imperialismului și colonialismului și să sprijinească lupta popoarelor pentru libertate, pentru lichidarea definitivă a robiei coloniale.

2. Bisericele occidentale — catolice și protestante, — fiind Biserici din state colonialiste — au slujit imperialismul și colonialismul și au fost sprijinite de imperialiști și colonialiști.

3. Totuși clerul și credincioșii — în opoziție cu manevrele Vaticanului și ale conducătorilor Bisericilor protestante — au fost alături de lupta popoarelor coloniale pentru independență și împotriva imperialismului și colonialismului. În deosebi tinerile Biserici din colonii și din noile state s-au identificat cu năzuințele, lupta și munca popoarelor și țărilor, în care își desfășoară activitatea.

4. Biserica Ortodoxă, păstrătoare a învățăturii creștine autentice, fiind în multe țări subjugată împreună cu poporul de puteri colonialiste catolice sau protestante, a fost și este alături de popor și de lupta lui împotriva imperialismului și colonialismului și pentru libertate.

Astfel se poate spune că creștinismul, prin glasul Bisericii Ortodoxe și a multor reprezentanți ai Bisericilor occidentale și indigene, aduce contribuția sa la lichidarea colonialismului și eliberarea popoarelor. Unitatea aceasta a creștinilor în lupta pentru libertate, pentru pace, se arată în sprijinirea acțiunilor Consiliului Mondial al Păcii, în Congresele Mișcării creștine pentru pace de la Praga, la Consfătuirea pan-ortodoxă de la Rodos, ca și la Congresul Consiliului Mondial al Bisericilor de la New-Delhi.

Cei ce susțin colonialismul sînt în minoritate: ei acționează împotriva învățaturii creștine și împotriva istoriei. De aceea cad sub judecata lui Dumnezeu și sub judecata necruțătoare a istoriei.

În marele front al omenirii progresiste, care luptă pentru egalitate, frățietate, libertate și progres, creștinii se aliniază alături de toți oamenii cinstiți din lume și aduc partea lor de gînd, simțire și acțiune, cu convingerea că prin aceasta slujesc omului, slujesc poporului, slujesc omenirii, dar slujesc totodată lui Hristos, cel ce a zis: „ce ați făcut unuia dintre acești frați ai mei”, adică pentru îmbunătățirea vieții omenestii, „mie mi-ați făcut” (Mt. 25, 40).

BIBLIOGRAFIE

1. Arnault: *Procedeeul colonialismului*, tr. din l. franceză de I. Băluș. București, 1960.
2. Pr. O. Căciulă: *Ura de rasă, păcat strigător la cer* — în rev. „Ortodoxia”, nr. 3—4/1952.
3. Pr. I. Irimie: *Atitudinea creștină în problema rasistă*, în rev. „Glasul Bisericii” nr. 3—4/1960.
4. Grigorie Marcu, pr. prof. Albert Schweitzer — teolog, ilozof, medic, misionar și apărător al păcii — în rev. „Mitropolia Ardealului” nr. 9—10/1957.
5. Kwame Nkrumah: *Autobiografie* — Mesaj din Ghana — trad. București 1958.
6. Nicolae Mladin: *Catolicism și colonialism*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 2/1960.
7. Nicolae Mladin: *Africa se deșteaptă* — în rev. „Mitropolia Ardealului” nr. 3—4/1959.
8. Nicolae Mladin: *Un abate revoluționar* — în rev. „Mitropolia Ardealului” nr. 7—8/1958.
9. Un colectiv: *Istoria bisericească universală* vol. II. Buc. 1956.
10. H. Weinel: *Die urchristliche und die heutige Mission* Tübingen 1907.
11. Carl Mirbt: *Die Evangelische Mission in ihrer Geschichte und Eigenart* — Leipzig 1917.
12. *Christus — din Hoffnung der Welt* — Berlin—Leipzig 1917.
13. Las Casas: *Leben und Werk*, Leipzig 1958.
14. W. A. Hunton: *Destinele Africii*, trad. București 1960.

DASCĂLUL DREPTĂȚII ȘI CEI DOI MESIA DIN MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ

de Preot Dr. ATHANASIE NEGOIȚA

După descoperirea și mai ales după descifrarea manuscriselor de la Qumran, au fost desprinse din aceste interesante vestigii ale trecutului o mulțime de idei, care constituiesc specificul curioasei comunități, care și-a cunoscut apogeul ei în secolele II și I în. de Hr.

Cum este bine cunoscut, comunitatea este identificată azi de către savanți, în proporție de 60%, cu renumita sectă a esenienilor¹⁾. Dar nu puțini sînt și cei care evită să facă acest lucru²⁾, mulțumindu-se să spună sectei „comunitarii de la Qumran”, fiindcă adepții sectei, la intrarea în așa-numitul „ordin religios” renunțau la avutul lor propriu pe care-l considerau patrimoniul comunității³⁾.

Din cercetarea textelor găsite la Qumran, printre personalitățile mai des amintite, s-a văzut că de multă conside-

1) Dintre savanții cei mai recunoscuți am putea numi pe Dupont—Sommer, Roland de Vaux, Millar Burrows, J. T. Milik etc.

2) În rîndul acestora numărăm pe Eduard Dhorme, C. R. Driver, C. Roth etc.

Profesorul iudeu S. Zeitlin susține cu tărie că eremeții de la Qumran sînt membrii sectei karaite, ce a apărut în secolul IX al erei noastre, în Babilonia de odinioară, Irakul de astăzi. Curioasă este poziția adoptată de H. del Medico, care susține că esenienii n-au existat niciodată, ci ei sînt numai invenții, ca să nu spunem fraude, celor doi renumiți autori antici iudei: Iosif Flaviu și Filon de Alexandria. Savanții resping această părere și pe drept cuvînt, fiindcă nu vedem ce interes așa de mare ar fi avut cei doi scriitori vechi să inventeze existența unei comunități imaginare.

3) Se știa din Iosif și Filon că esenienii, la intrarea în ordin, duceau o viață comunitară. După descifrarea celor două manuscrise, denumite de cercetători: *Documentul din Damasc* și *Regula Comunității* ori *Manualul de Disciplină*, s-a văzut că membrii ordinului depuneau la fondul comun, absolut tot ce aveau.

rație se bucura Dascălul Dreptății⁴⁾ dar foarte des veneau în discuție și doi Mesia.

Printre ideile profesate de către sectanții de la Marea Moartă, cele eshatologice țineau locul prim⁵⁾. Lucrul nu-i de ioc de mirare căci acum, în secolele III—I în. de Chr. a înflorit apocaliptica⁶⁾ pe pământul Țării Sfinte. Instaurarea erei eshatologice avea să fie înainte de toate opera lui Dumnezeu. Asupra acestui punct, esenienii sînt de acord cu doctrina Vechiului Testament. Dar în ceea ce privește pe cei care vor fi agenții execuției, doctrina lor este complexă. În așa-numita *Regulă a Comunității* se spune că prescripțiunile Vechiului Testament sînt valabile „pînă la venirea Profetului, a lui Mesia de Aaron și (a lui Mesia) de Israel”⁷⁾. *Documentul din Damasc* se face ecoul Regulei Comunității, cînd precizează că reglementările Vechiului Testament vor valora „pînă la venirea lui Mesia de Aaron și de Israel”⁸⁾.

Profetul, înaintemergătorul celor doi Mesia, nu pare să fie menționat în altă parte decît în textele de la Qumran, așa încît nu putem spune nimic despre funcțiile sale sau despre personalitatea lui. Personalitățile lui Mesia de Aaron și Mesia de Israel ne sînt ceva mai clare. Că nu este vorba de o

4) După părerea majorității cercetătorilor, Dascălul Dreptății a fost chiar fondatorul comunității. După profesorul Th. H. Gaster, Dascălul Dreptății n-a existat, ci prin expresia aceasta se înțelegea o anumită funcție, deținută de cel care reușea să ajungă la treapta de șef, de învățător al comunității. După Gaster, Dascălul Dreptății era cel ce „explica corect Scriptura”. Din textele de la Qumran se vede că inamicul cel mai ireductibil al Dascălului Dreptății a fost Preotul Necredincios, care i-a cauzat mari amărăciuni. După interpretarea unor cercetători, Dascălul Dreptății chiar a fost dat morții de către Preotul Necredincios.

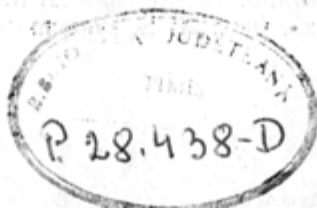
O adevărată întrecere s-a pornit în lumea savanților, ca să identifice istoricește pe acest Preot Necredincios. Pentru identificarea lui se putea plasa în istorie epoca în care a trăit și activat secta de la Marea Moartă.

5) Sectanții de la Qumran erau convinși că cu ei se va încheia veacul acesta și se începe cel viitor, prin sosirea pe pămînt a trimisului lui Dumnezeu, adică a lui Mesia.

6) Scrierile apocaliptice descriau în mod fantastic grozăviile ce au să se întîmple, cînd va veni Mesia să distrugă pe cei păcătoși, după care va începe „un cer nou și un pămînt nou” cum prezisese Isaia.

7) IQS IX, 11 (Aceasta este abrevierea pentru *Regula Comunității*).

8) CDC 14, 19 (Aceasta este abrevierea pentru *Documentul din Damasc*).

persoană singură, care ar împlini două funcții, ci este vorba de două persoane distincte, azi nu mai există îndoială⁹⁾.

Mesia de Aaron este Marele Preot care va releva adevăratul sens al Cuvîntului lui Dumnezeu și care, probabil, va promulga Legea cea Nouă. Intr-adevăr, comentarea autorizată a Scripturii este sarcina Sacerdotului și de aceea Mesia-Preotul poartă titlul de Scrutator al Legii (*dores- ha-thorah*) în anumite texte aflate în grotă a patra, unde el este asociat cu „Vlăstarul lui David”¹⁰⁾. Ca și fondatorul prezumtiv al sectei, de asemenea e numit „Învățătorul Justiției”¹¹⁾. Amintim că această ultimă denumire ar putea să fie redată și prin: „Învățătorul Legitim”, adică cel care are dreptul să învețe, în opoziție cu Pseudo-mesii și Pseudo-profeții.

Mesia de Israel corespunde lui Mesia de Juda, cel tradițional, ieșit din linia regală a lui David, căci se vorbește de „mlădiță a lui David” (*semah David*), în câteva texte din grotă a patra¹²⁾ (vezi Zaharia 2. 8; 6. 12). Dar rolul lui este numai acela al unui șef politic.

În felul acesta, în epoca eshatologică, s-ar restaura situația din perioada preexilică, cînd prosperitatea regatului se datora — așa socoteau esenienii — conducerii unite a doi sefi¹³⁾, unul religios, Marele Preot, celălalt temporal, regele. Contrar realității istorice, ei atribuiau primul loc Marelui Preot și nu regelui, proiectînd astfel, în trecut și în viitor, organizația teocratică a Iudeii din epoca persană și greacă. Și această trăsătură confirmă și ea originea sacerdotală a mișcării eseniene.

Cum se vede, această concepție mesianică se opune celei din Vechiul Testament, ca și celei din Noul Testament, care

⁹⁾ Cf. J. T. Milik, în revista *Verbum Domini* XXIX, 1951, p. 152 și K. G. Kuhn, în revista *New Testament Studies* I, 1955, p. 168—179.

¹⁰⁾ Cf. *Journal of Biblical Literature* LXXV, 1956, p. 176 din Cercetătorul Legii care vine în pămîntul Damascului (CD 17. 18 urm.) este fondatorul sectei (astfel numit în CD 6, 7) ori mai degrabă Preotul Mesia, fiindcă se face mențiune apoi de „Prințul întregii Congregații” (CD 7, 20 urm.), care cert este Regele-Mesia?

¹¹⁾ CD 6, 10 urm.

¹²⁾ *Journal of Biblical Literature*, LXXV, 1956, p. 174—177.

¹³⁾ Cînd s-au întors ebreii din robirea babilonică atunci au fost conduși de Zorubabel, din spița lui David, și de marele preot Iosua. Comunitarii de la Qumran socoteau ideal acest fel de conducere al lui Israel, adică cu un șef politic — regele și un șef religios — marele preot. Poate că ei se uitau și mai înainte, pe timpul regilor, cînd frînele statului le avea regele, iar pe cele ale bisericii le avea marele preot.

nu cunoaște decât pe Mesia de descendență regală¹⁴). Oare nu se află o urmă a acestei doctrine în evanghelia Nașterii Domnului, după Luca, unde Iisus este „Fiul lui David prin străbunicii lui Iosif¹⁵), dar și Fiul lui Aaron, fiindcă Maria, Sf. Fecioară, este rudă cu Elisabeta¹⁶), care era „din fiicele lui Aaron”¹⁷). În orice caz, acesta ar fi un element rătăcit în interiorul Noului Testament. În ce privește concepția despre sacerdoțiul suprem al lui Christos, așa cum este el dezvoltat în Epistola către Ebrei, ea releva un mediu și o mentalitate diferită.

Aceste câteva idei n-au mulțumit pe cercetători. De aceea ei au început să se adâncească tot mai mult în înțelegerea chestiunii mesianice după concepția comunității de la Qumran.

Intr-adevăr, una din problemele cele mai de seamă pe care le pune manuscrisele de la Marea Moartă, privește așteptarea mesianică a Comunității de la Qumran. Ca adepți ai doctrinei creștine sintem în rîndul întii preocupați de această problemă, fiindcă noi credem că Mesia, a venit și s-a înomenit în Domnul Iisus Christos. Noi vorbim de Iisus ca de Acela care ne-a fost promis de către Legea Vechiului Testament, iar christologia¹⁸) constituie una din doctrinele principale ale Bisericii. De aceea, tot ce se atinge de așteptarea mesianică a iudaismului dinaintea erii creștine, este de natură să atragă atenția noastră, și aceasta pentru a ne permite să înțelegem mai bine mesaiul Noului Testament.

Este cunoscut deja, că printre cercetătorii bibliei consacrați, nu se află unanimitate în ceea ce privește originile și așteptarea mesianică a iudeilor. Așa de exemplu, Hugo Gressmann¹⁹) pune eshatologia iudaică în legătură cu eshatologia Orientului vechi. Profesorul norvegian, S. Mowinckel²⁰), socotește că mesianismul iudaic depindea numai de ideea regalității sacre²¹). Profesorul danez Vriezen²²) se apropie mai

14) Totuși să se vadă cu atenție Zach. III, 14 și Ier. XXXIII, 14, 18.

15) Cf. Luca I, 32; III, 23—31.

16) Cf. Luca I, 36.

17) Cf. Luca I, 5.

18) Cu alt termen mesianologia, căci Christos este Mesia.

19) Cf. S. Mowinckel, *Han som kommer*, 1951, în traducerea engleză *He that cometh*, Oxford, 1956.

Th. C. Vriezen, *Hofdlinjen der Theologie van had Oude Testament*, Wageningen. 1954. p. 366. n. 1.

20) S. Mowinckel, *He that cometh*, p. 161.

21) Școala nordică, care cuprinde pe savanții suedezi și norvegieni face mare caz de ideea regalității sacrale, după care regele Vechiului Testament, ca și regii babiloneni și asirieni, la început ar fi deținut și calitatea de mare preot, fiind reprezentantul zeului pe pământ.

22) *Op. cit.*, p. 367.

mult de realitate. Ca și O. Procksch²³⁾, el insistă asupra caracterului privind mereu spre viitor al religiei lui Israel. Vriezen consideră credința în Iahweh că este temeiul întregii așteptări soteriologice. Israelitii credeau în prezența reală a lui Yahweh în mijlocul poporului său și în același timp că Yahweh este un Dumnezeu al sfinteniei și al min-tuirii.

Aceste explicații diferite își au sorgintea ori conduc la diferite concepții în ce privește așteptarea soteriologică a lui Israel. De aceea este necesar să studiem cu multă atenție mesianologia qumrană, cu speranța că ea ne va da multe lumini despre formele primitive și originile speranței mesianice a lui Israel, pentru că fără îndoială Qumran reprezintă o fază tardivă de credință ale poporului iudeu și după spusele celor ce se ocupă de manuscrisele găsite la Marea Moartă, ele sînt anterioare erei creștine. Deși manuscrisele de la Qumran nu ne pun în față decît un grup particular de sectanți iudei, cu toate acestea secta, fără îndoială a păstrat multe din vechile elemente ale doctrinei israelite, elemente pe care iudaismul ortodox le-ar fi eliminat în epoca lui Iisus.

Spicuim după A. S. van der Woude²⁴⁾, modul cum au decurs discuțiile și cercetările savanților cu privire la mesianologia qumraniților.

În primul rînd să ne amintim de teza senzațională a profesorului de la Sorbona, A. Dupont-Sommer²⁵⁾, care după studiul textului lui *Pesher Habacuc*²⁶⁾ a identificat pe Dascălul Dreptății cu Mesia. Pe baza citorva texte din *Pesher Habacuc*, unde Dascălul Dreptății are oarecare asemănări cu Mesia, Dupont-Sommer nu se sfia să numească pe Iisus „o nemai-pomenită reîncarnare a Dascălului Dreptății”. De pe atunci, Dupont-Sommer descria pe Dascălul Dreptății din IQpH²⁷⁾ ca pe „Alesul și Mesia lui Dumnezeu, Mesia răscumpărătorul

23) Otto Procksche, *Theologie des Alten Testament*, 1950, p. 582.

24) A. S. van der Woude, *Le Maître de Justice et le deux Messias de la Communauté de Qumran*, în volumul: *Le secte de Qumran et les origines du christianisme*, par J. van der Ploeg et al. (Recherch Bibliques, IV). Paris, Desclée de Brauer, 1959, p. 121—134.

25) Între altele: *Aperçus préliminaires sur les manuscrits de la Mer Morte*, în volumul: *L'Orient ancien illustré*, 4, Paris, 1950, p. 121, care în corpul articolului va fi abreviat în AP.

26) Comentarul la cartea Habacuc, căci în ebrește *pesher* — comentar.

27) IQpH abreviațiune pentru Grota I de la Qumran, *pesher Habacuc*.

lumii"²⁸). El vorbea despre „o apariție supranaturală a Dascălului Dreptății, care vine personal să-și exercite răzbunarea lui” și el conclusea formal că „Dascălul Dreptății, după moartea sa tragică fu considerat de ai săi ca plăcut lui Dumnezeu, ce va fi răsplătit cu o slavă excepțională”²⁹).

Opinia lui D. Sommer a aflat numai contrarii. Într-adevăr, dacă citim sulul Habacuc, numaidecît se constată că exegeza savantului francez este artificială. Azi nu se mai află speciași care, ocupîndu-se de sururile de la Qumran, să fie dispuși a subscrie la felul de a vedea al lui D. Sommer. De altfel chiar dinsul s-a simțit obligat, ca urmare a observațiilor critice ce i s-au făcut, să-și revizuiască pozițiile sale³⁰), deși el continuă să susțină că Dascălul Dreptății trebuie considerat ca o figură mesianică³¹).

Chiar independent de studiul lui *Peshet Habacuc* și numai pe baza *Documentului din Damasc*, s-a opus identificării Dascălului Dreptății cu Mesia englezul Salomon Schechter. Acesta a găsit *Documentul din Damasc*, în *ghenizah-ua*³²) și-nagoei Fostat, din vechiul Cairo și l-a publicat abia după 14 ani de la aflare³³). De acum înainte, datele de la Qumran ne luminează asupra originilor *Documentului*. Legătura dintre Qumran și *Documentul din Damasc* a fost recunoscută imediat după descoperirea manuscriselor, pe baza afinităților lingvistice și ideologice. Fragmentele din grota nr. 6 și cele care provin din alte caverne o confirmă categoric. Așadar, *Documentul din Damasc* a făcut parte din biblioteca de la Qumran. Van der Woude³⁴) este chiar de părere că *Documentul* a fost compus în mediul qumranian și în consecință, el nu derivă de la un alt grup.

În *Documentul din Damasc* citim³⁵) că anumite persoane nu vor fi înscrise în cartea comunității „din ziua morții Dascălului Comunității pînă la venirea lui Mesia de Aaron și de Israel”. Cînd Dascălul Comunității nu apare distinct de Dascălul Dreptății, textul citat distinge net între el și „Mesia de Aaron și de Israel”. Este adevărat că D. Sommer nu vede în

28) Cf. A. Dupont—Sommer, *AP*, p. 121.

29) Idem, *ibidem*, p. 57 urm.

30) Mai ales într-o serie de articole intitulate: *Les Esseniens*, în revista *Evidence*, 1956—1957, p. 54—62.

31) Revista *Evidence*, luna august—sept., 1956, p. 26, n. 23.

32) *Ghenizah*, cuvînt ebraic, înseamnă debara, camera unde se țin lucrurile vechi.

33) S. Schechter, *Documents of Jewish Sectaries*, Vol. I. *Fragments of a Zadokite Work edited from Hebrew manuscripts in the Cairo Geniza*, Cambridge, 1910.

34) A. S. van der Woude, *art. cit.*, p. 122.

35) Coloana XIX, 35 — XX, 1.

acest text o obiecțiune majoră a teoriei sale. În ochii lui, Dascăul Dreptății trebuia să moară, dar și să învie: „Cînd este vorba de moartea *marelui drept*”³⁶), autorul Documentului din Damasc utilizează expresia „Dascăul Dreptății”, ce convine mai bine carierii sale terestre; din contra, cînd este vorba de venirea sa eshatologică, îi dă titlul de Unsul, fiindcă această venire este ca o înflorire a calității sale mesianice”³⁷).

Făcînd abstracție de caracterul artificial al acestui răspuns, teza lui D. Sommer n-a întîrziat să apară de nesustînut pentru alte rațiuni. Pe măsură ce s-au descoperit la Qumran noi damente, a devenit și mai clar că secta a trăit în așteptarea nu numai a unui singur, ci a doi Mesia. Deja *Manualul de disciplină* făcea mențiune „de un profet și de unșii de Aaron și Israel”.

La început mulți autori au socotit că acest plural reieșea dintr-o greșală de ortografie³⁸). Alți autori au găsit pe Mesia în „profetul” și discipolii lui, în „unșii de Aaron și de Israel”⁴⁰). La rîndu-i, această ultimă ipoteză s-a adevărit insuficientă, cînd au fost publicate textele noi, mai ales dintr-un document ce enunța prescripțiile ce vor fi în vigoare la finele timpurilor, adică în epoca lui Mesia⁴¹). Pentru timpurile mesianice, aceste texte înfățișează prezența unui „mare preot” și pe aceea a unui „Mesia de Israel”. Ceva mai mult, marele preot este superior lui Mesia de Israel. Ori un personaj uman să fie desemnat a fi mai important decît Mesia de Israel, în timpurile mesianice, se pare că el însuși trebuie să fi avut calitatea de Mesia. Marele preot, superior lui Mesia de Israel, el însuși va fi purtat titlul de Mesia, iar ca aaronit, pe cel de „Mesia de Aaron”. Rezultă deci, că expresia din *Manualul de Disciplină*: „unșii de Israel și de Aaron”, ori „Mesii de Israel și de Aaron”, nu este o greșală de ortografie. Ea implică prezența în documentele de la Qumran, alături de profet, a două

36) Așa se exprimă profesorul de la Sorbona.

37) Dupont—Sommer, *Nouveaux Aperçus sur les manuscrits de la Mer Morte*, în volumul: *L'Orient ancien illustré*, 5, Paris, p. 82. În corpul articolului, lucrarea aceasta a lui D. Sommer va fi citată: NA.

38) IQS IX, 11 (Aceasta este abrevierea pentru *Manualul de Disciplină*).

39) Între alții cf. M. Delcor, în periodicul: *Revue des Science religieuse*, 1952, p. 366; H. del Medico, *Deux manuscrits hebreux de la Mer Morte*, Paris, 1953, p. 33.

40) W. H. Brownlee, în revista BASOR (Bulletin of the American Schools of Oriental Research), *Suppl. Stud.* 10—12, Appendix D, p. 50.

41) Avem în vedere *Manualul de Disciplină*.

figuri mesianice: un Mesia sacerdotal și un Mesia regal, cu alte cuvinte un „Mesia de Aaron” și un „Mesia de Israel”⁴²⁾.

Înainte de a ajunge la o concluzie fermă, este important să precizăm sensul expresiei „Mesia de Aaron și de Israel”, așa cum o întâlnim în Documentul din Damasc. Dat fiind, că expresia figurează la singular, mult timp s-a crezut că se are în vedere o singură persoană, adică un „Mesia de Aaron și de Israel”, cu alte cuvinte un mesia ieșit dintr-o comunitate constituită din preoți (Aaron) și din laici (Israel), în același timp.

Chiar și astăzi mai sînt unii autori care susțin acest fel de a vedea⁴³⁾. Ei conced că textele de la Qumran înfățișează doi mesia, dar ei socot că cele două personaje s-au contopit mai târziu într-unul singur. Van der Woude⁴⁴⁾ se opune, arătînd că nici un indiciu nu dă tărie acestui schimb de perspectivă. În sururi n-ar exista nimic care să poată stabili o evoluție în credințele mesianice ale sectei. După Van der Woude, un studiu al tuturor pasajelor mesianice, care figurează în textele publicate pînă acum, ar permite să concludem că frăția din Deșertul Iuda, totdeauna a așteptat venirea celor doi Mesia⁴⁵⁾.

La această concluzie ajunge el, din studiul manuscriselor pe care le avem la îndemînă, pînă astăzi. De altfel, el se limitează la Documentul din Damasc. În această scriere, lucru cert, expresia „Mesia de Aaron și de Israel”, cel puțin la prima vedere, apare la singular. Dar mai întîi se poate că expresia ebraică „Mesia de Aaron și de Israel” să fie tradusă „Mesia de Aaron și Mesia de Israel”, implicînd deci două persoane⁴⁶⁾. Al doilea, celelalte date din Documentul din Damasc confirmă această dualitate. Dacă studiem pasajele mesianice ale Documentului din Damasc, observăm numai decît că sînt așteptați doi mesia⁴⁷⁾. Deci dacă nici un text nu contrazice credința și așteptarea a doi mesia, nimic nu ne autoriză să presupunem că cele două figuri au fost fuzionate. Așadar, ar

42) Cf. K. G. Kuhn, *Die beiden Messias Aarons und Israels* în revista *New Testament Studies* T. I, 1954—1955, p. 168-179.

43) Așa de exemplu Dupont—Sommer, *NA*, p. 78—80. Aceiași, *Evidences* luna august—septembrie, 1956, p. 27, n. 84. G. Vermes, în *Cahiers Sioniens*, 1955, t. IX, p. 58.

44) A. S. van der Woude, *art. cit.*, p. 124.

45) Cf. A. S. van der Woude, *Die messianischen Vorstellungen der Gemeinde von Qumran*, Assen, 1957.

46) Cf. E. König, *Lehrgebäude der hebräischen Sprache*, II 2, 276 b.

47) Cf. nota 45.

fi ceva forțat dacă am apropia mesianologia de la Qumran de doctrina Noului Testament⁴⁸⁾.

După Van der Woude, expresia „Mesia de Israel” nu apare în Vechiul Testament. Totuși cercetătorii sînt de acord în a vedea indicat sub acest nume pe Mesia național care, la finele timpurilor, va repurta victoria asupra inamicilor lui Israel și care, în calitate de descendent al lui David, va domni în Ierusalim. Cu alte cuvinte este vorba, de figura mesianică binecunoscută în timpurile iudaismului postbiblic, adică de „fiul lui David”, regele ultimilor timpuri. Că este așa rezultă din toate textele de la Qumran, relativ la el, care-l numesc „Mesia de Israel”⁴⁹⁾ ori „Descendentul lui David”⁵⁰⁾ sau „Adevăratul Mesia”⁵¹⁾ sau „Prințul (întregii) comunități”⁵²⁾.

Așadar nu ne vom mai ocupa de această figură, căci se vede bine de ce persoană este vorba.

În schimb ne vom ocupa de următoarele două probleme:

1. Cine este colegul lui Mesia de Israel, cu alte cuvinte, cine este Mesia de Aaron?

2. Care este relația Dascălului Dreptății cu Mesia de Aaron, adică cu unul și cu celălalt?

Cine era Dascălul Dreptății, așa cum ni-l arată, între alte documente, *Pesher Habacuc*?

Dacă examinăm conținutul lui *pesher Habacuc* reiese că Dascălul Dreptății a fost o figură dominantă a sectei, dar în special a fost un preot⁵³⁾. Totuși, el prezintă și câteva trăsături profetice. Documentul din Damasc descrie ministeriul Dascălului drept conducerea sectei pe calea inimii lui Dumnezeu, drept revelația făcută în ultimele timpuri, a ceea ce Dumnezeu avea să plătească ultimei generații, cea a necredincioșilor⁵⁴⁾. Ni se spune că Dumnezeu a făcut cunoscut Dascălului toate secretele ascunse în cuvintele servilor Săi, pro-

48) Era bine dacă van der Woude examina amănunțit articolul recent al lui W. S. LA SOR, din revista *Vetus Testamentum*, t. VI, 1956, p. 429, care continuă a crede contrariul și anume că la Qumran, cei doi mesii, de fapt era unul singur.

49) IQS IX, 11; CDC (Documentul din Damasc) XII, 23; XIV, 19; XX, 1; XIX, 10 urm.; IQSa II, 14—20.

50) 4Q *patriarchal Blessings* 3—4; 4Q *florilegium*, 2: 3Q *pesher Iesaia* fr. D.

51) 4Q *patr. Bless.* 3.

52) CDC VII, 20; IQSb V, 20; IQM (grota I Qumran *Mil-hama* = manuscrisul cu războiul), V, 1; 4Q *pesher Iesaia* fr. A. 2.

53) *Pesher Habacuc* II, 8; Qp Ps. XXXVII, r. 14.

54) Cf. CDC I, 1—12.

feții⁵⁵). Cu alte cuvinte, Dascălul acordă discipolilor săi o nouă înțelegere a profețiilor vechi testamentare.

Marele adversar al Dascălului Dreptății este un personaj chemat „Preotul Necredincios”. În mod evident, acesta din urmă posedă o putere personală, în afară de jurisdicția sa spirituală. Cu toată probabilitatea, el a persecutat pe Dascăl, chiar după ce Dascălul părăsise reședința lui, Ierusalimul, spre a se retrage la locul său de exil.

Lingă „Preotul Necredincios”, Pesher Habacuc menționează un alt adversar al Dascălului, adică pe „Omul minciunii” (*ysh hak-kazab*). Unii savanți socotesc că pot apropia cele două personaje chiar pînă a le identifica. Nu ne putem ralia acestei păreri. Cele două figuri sînt foarte distincte. Peste tot însă, Documentul din Damasc cunoaște mai bine pe Preotul Necredincios.

Dacă ne întrebăm căror persoane istorice corespund figurile pe care le enumerăm, trebuie să spunem că nu știm ce nume să propunem în ce privește pe Dascălul Dreptății⁵⁶). Pentru Preotul Necredincios am înclina să-l vedem pe Alexandru Yaneu (103—76). Omul Minciunii ar putea fi Simon ben Shetah, cunoscutul șef al fariseilor, care și-a exercitat autoritatea și influența sub Alexandru Yaneu și sub Alexandra Salomea (76—67). Cele trei persoane au în scrierile de la Qumran mai mult decît o singură ținută istorică. Lucrul acesta se poate spune nu numai de Dascălul Dreptății, ci și de cei doi adversari ai lui. La Qumran, Preotul Necredincios și Omul Minciunii constituiesc ceea ce am putea numi o dublă încarnare a lui Antichrist, așa cum o aflăm de exemplu în Apocalipsa Sf. Ioan, unde trei pasaje fac mențiune de „fiară” și de „profetul mincinos”⁵⁷). Aceste două figuri le găsim într-un fragment din grota IV, în fragmentul numit „Testimonia”⁵⁸). În cuvinte care ne amintesc pe IQpH, acest text face aluzie la „două instrumente de nedreptate”. Li se reproșează că ei au reconstruit orașul ca pe un „bulevard al nedreptății”, că au săvîrșit acte abominabile în Efraim și în Iuda și că au „vîrsat sîngele ca apa pe zidul de apărare al ficei Sionului și pe pămîntul Ierusalimului”.

Dascălul Dreptății apare ca personajul care la un moment dat a fost șeful sectei. A fost el și fondatorul ei? Dupont-

⁵⁵) Cf. IQpH VII, 4 urm.

⁵⁶) Indată după descifrarea manuscriselor de la Qumran, s-a pornit la identificarea istorică a Dascălului Dreptății și a Preotului Necredincios. Multiple sînt propunerile, dar nu toate sînt probabile.

⁵⁷) Apocalipsa XVI, 13; XIX, 20; XX, 10.

⁵⁸) Pare că era „o culegere de texte scripturistice”, ce se refereau la Mesia și timpurile eshatologice.

Sommer spune da, dar Van der Woude se îndoiește, și ca să ne îndoiim și noi ne invită să citim începutul Documentului din Damasc (I, 1 urm.):

Ascultați, deci, voi toți cei care cunoașteți dreptatea, (Și luați aminte la lucrările lui Dumnezeu). Căci El are să ceară socoteala de la orice trup. (El va judeca pe toți cei care-L disprețuiesc). Intr-adevăr, când ei păcătuiră și-l părăsiră, El și-a întors fața de la Israel și de la templul lui), Și i-a dat în mîna sabiei.

Dar amintindu-și de legămîntul cu Părinții, a lăsat să subziste un fest în Israel, pe care nu la dat pierzării. La capătul a 390 de ani, după ce-i dase în mîna lui Nabucodonosor, regele Babilonului, El i-a vizitat și făcu să răsară din Aaron „rădăcina unei plantații” pentru a-i da țara în moștenire și pentru a o face să se bucure de bunurile țării sale. Atunci au luat ei cunoștință de păcatul lor și aflară că au fost vinovați. Totuși ei rămaseră ca robii, și douăzeci de ani ei căutară bîlbînd, drumul. Atunci Dumnezeu recunoscă din lucrările lor, oă ei îl caută cu inima curată. Și el le ridică un Dascăl al Dreptății pentru a-i conduce pe căile inimii Lui. Și acesta făcu cunoscut ultimilor generații, ceea ce El avea să împlinească contra ultimei „generații, ce avea să facă cu necredincioșii”.

După Van der Woude în textul de mai sus ni se spune că la o epocă determinată, după exilul babilonean, epoca fixată la 390 de ani, conform lui Ezechiel 11, 5, Dumnezeu a ridicat „o rădăcină de plantație”. Că aceste cuvinte vizează secta, rezultă din Manualul de Disciplină (VIII, 5), unde expresia „plantație eternă” se referă la sectari. Comunitatea va moșteni pămîntul. De ce se spune că își recunoaște păcatele, dar că nu știa cum să trăiască. Timp de douăzeci de ani, sectarii erau ca niște orbi. Însă Dumnezeu le-a fost milostiv și le-a trimis un Dascăl al Dreptății. În acest mod se indică ca șef al sectei personajul deja întîlnit în Comentarul la Habacuc, lucru evident. Atît în Manualul de Disciplină, cit și în comentarul la Habacuc, Dascălul Dreptății este instrumentul revelației divine. Dacă el a dat sectei constituția ei, el însă n-a fondat-o. El a sosit cu douăzeci de ani mai tîrziu, dată pe care o putem privi ca suficient de bine stabilită.

Cu acest text cu care începe Documentul din Damasc concordă foarte bine o altă pericopă din Documentul din Damasc (VI, 2 urm.). Aici, după o aluzie la devastarea țării în epoca asirienilor și babilonenilor, pasajul continuă astfel: „Dar Dumnezeu își amintește de Legămîntul cu Părinții și de cel al lui Aaron. El ridică oameni pricepuți, iar din Israel înțelepți și El făcu să asculte (cuvîntul Lui). Și ei își săpară un izvor: „Izvorul pe care l-au săpat prinții.

Și pe care nobilii nației l-au făcut cu sceptrul”.

Acest pasaj este interpretat după cum urmează: „Izvorul este Legea și cei care o sapă sînt exilații din Israel, care au părăsit țara lui Iuda și care locuiesc ca străini în țara Damascului. Dumnezeu îi numește pe toți preoți, fiindcă ei l-au căutat”.

Deci, în acest pasaj este chestiunea de „pricepuții de Aaron și de Israel” care au săpat un izvor. Nu-i de îndoit că secta este vizată aci. Izvorul este identificat cu Thora, adică, cu toată probabilitatea, cu întreaga Sfînta Scriptură a Vechiului Testament. Termenul ebraic pe care l-am tradus cu „a săpa” (*hpr*), înseamnă tot așa de bine „a scruta, a examina”. Deci se poate traduce: „Ei scrutară izvorul”, ori mai bine cu sensul de „Ei scrutară Legea”. Cei care acționară așa, — adică membrii sectei, — ne sînt prezentați ca „exilați ai lui Israel, care au părăsit țara lui Iuda și care stau ca străini în țara Damascului”. Aceasta înseamnă că sectarii au locuit în „țara lui Iuda”, apoi în „țara Damascului”, în momentul cînd a fost compus Documentul din Damasc.

În primii ani, după descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, mulți dintre cercetători au crezut că trebuie să luăm *ad litteram* mențiunea „țara Damascului”⁵⁹). Ei erau de părere că secta emigrase într-o epocă oarecare către capitala Siriei. Era dificil în cadrul acestei ipoteze, să se determine epoca emigrării și motivul acestei dislocări. Azi, o bună parte dintre cercetători sînt de părere că expresia „țara Damascului” trebuie interpretată în sens figurat⁶⁰). Pentru sectă, „țara Damascului” nu era altceva decît deșertul inospitalier din jurul localității Qumran, de lângă Marea Moartă. Cu alte cuvinte, în Documentul cu același nume, cuvîntul Damasc ar viza Qumranul și regiunea lui⁶¹).

Să ne întoarcem la Documentul din Damasc VI, 2 urm., unde am citit că secta a peregrinat către Damasc, adică către Qumran. Citim aci, ca interpretare a textului luat din Numeri XXI, 18, că „toiagul” cu care prinții au săpat izvorul amintit, trebuie să fie înțeles ca al „scrutatorului Legii”. Aici trebuie să ne amintim de faptul că a „săpa izvorul” este asimilat cu faptul de a „scruta Legea”. Instrumentul ales pentru această efectuare este „Scrutatorul Legii”. Cu alte cuvinte, aflăm că secta examina înțelesul Scripturilor sub conducerea „Scrutatorului Legii”. Apropiind această dată de începutul

59) Adepții acestei păreri n-au dispărut nici azi. Printre ei J. Milik, Brounlee etc.

60) Ca autor al acestei opinii trebuie pus D. Barthélemy profesor la școala biblică dominicană din Ierusalim, care primul a propus-o în *Revue Biblique*, 1953, p. 422.

61) Cf. S. A. van der Woude, *Die messianischen Vorteilungen*, p. 50 urm.

Documentului din Damasc, sîntem în măsură să concludem că „Scrutatorul Legii” trebuie identificat cu „Dascălul Dreptății” din *Pesher Habacuc*. Cînd în CDC citim că omul trebuie să trăiască după percepțele pe care *Scrutatorul Legii* le deducea din Scripturi, îndată ne raportăm la preambulul Documentului din Damasc, unde ni se spune că Dascălul Dreptății conducea pe discipolii săi pe căile inimii lui Dumnezeu. Numaidecît ne gîdim și la pasajul din IQpH, unde aflăm că Dumnezeu a relevat Dascălului Dreptății sensul tuturor cuvintelor serviciilor săi, profeții (VII, 4 ș. urm.). Deci, Scrutatorul Legii trebuie identificat cu Dascălul Dreptății, cu alte cuvinte Dascălul Dreptății este numit și Scrutator al Legii⁶²).

Continuînd lectura Documentului din Damasc, citim acolo că omul trebuie să persevereze în observarea comandamentelor predate de Scrutatorul Legii, adică de Dascălul Dreptății: „pînă ce Dascălul Dreptății vine la finele timpului”. Deci, va surveni o nouă economie, ce va face superfluu percepțele promulgate de Scrutatorul Legii. Atunci va apare un Dascăl al Dreptății, fapt cu atît mai surprinzător, cu cît am mai întîlnit deja unul și pe care l-am identificat cu Scrutatorul Legii.

Unii autori⁶³) socotesc că Dascălul Dreptății care va apare la finele zilelor este același cu cel deja întîlnit și identificat cu Scrutatorul. În ipoteza acestor autori se presupune că Dascălul Dreptății a murit, dar că comunitatea, pe baza textului citat mai sus, spera și aștepta reîntoarcerea lui la viață.

Însă, remarcăm numai decît că expresia „Dascălul Dreptății” nu este un titlu așa de specific. Karaiții⁶⁴) s-au servit de el pînă în evul mediu. Expresia ar putea foarte bine fi tradusă cu „adevăratul Dascăl, adevăratul Învățător”. Unul din fragmentele din grota IV, în mod analog, vorbește de „Mesiă al Justiției”⁶⁵) pentru a indica pe „adevăratul Mesiă” și pentru a exclude pe falșii mesii, pe acei contra cărora și Evangheliile ne pun în gardă. Deci dacă expresia „Dascăl” ori „Dascăl al Dreptății” ca și titlul „Mesiă al Justiției” n-are valoare specifică, atunci trebuie să ne păzim de a o considera ca un nume propriu, aplicabil numai unei persoane. Ea ar putea foarte bine să fie apelația sau porecla, ce s-ar potrivi pentru mai mulți indivizi.

În această ultimă remarcă se află după Van der Woude⁶⁶) cheia înțelegerii doctrinei profesată de qumraniți cu privire

62) Cf. Idem, *ibidem*, p. 61 urm.

63) Dupont—Sommer și J. Allegro.

64) Karaiții constituiesc secta ieșită din iudaism, în secolul IX al erei noastre. Pentru iudaism, karaiții sînt ceea ce pentru creștinism sînt protestanții.

65) 4Q *patriarchal Blessing* 3.

66) Van der Woude, *art. cit.*, p. 130.

la Mesia. Intr-adevăr, trebuie să distingem între un învățător al dreptății istorice și un învățător al justiției eshatologice, așteptat pentru finele timpului. De primul este vorba în *Pesher Habacuc* și la începutul *Documentului din Damasc*, iar sub denumirea de „Scrutator al Legii” se află în CDC VI, 7. În schimb, în CDC VI, 11 apare dascăul de la finele zilelor.

Pe Dascăul Dreptății istoric îl cunoaștem deja; el poate să se numească și „Scrutator al Legii”. Ne putem aștepta să fie tot așa și cu corespondentul său eshatologic. De fapt e chiar așa. Documentul din Damasc, într-adevăr, ne înfățișează un Scrutator al Legii care-și va face apariția în același timp ca Prinț al întregii comunități. Toată lumea este de acord în a recunoaște în acest Prinț pe Mesia davidic. Un scrutator al Legii va veni deci cu Mesia davidic, așa cum afirmă explicit un fragment din grota IV⁶⁷). Acest scrutator, prin urmare, trebuie să fie distins de corespondentul său istoric de care s-a făcut mențiune în CDC VI, 7.

Deci vom distinge pe Dascăul Dreptății sau Scrutatorul Legii istoric, de corespondentul său eshatologic așteptat pentru finele timpurilor.

Acum este bine să ne întrebăm, cine sînt în concret cele două personaje a căror prezență și distincție am stabilit-o în documentele de la Qumran.

Să începem prin a identifica pe *Dascăul timpurilor eshatologice*. Două texte declară că el își va face apariția și ca rege davidic. Acestea sînt CDC VII, 18 urm. și 4Q *florilegium* 2. Fiindcă în alte texte, Mesia davidic se află flancat de *Mesia de Aaron*, au nu este bine să vedem în acesta de pe urmă pe al nostru Dascău Scrutator al Legii?

Cine-i deci acest *Mesia de Aaron*? Faptul că ni se spune: *de Aaron*, aceasta stabilește caracterul lui de *preot*. Ori alte texte arată precis, pentru finele timpurilor, lângă Mesia davidic, numit „Mesia de Israel” sau „Prințul întregii comunități” și prezența unui mare preot, care depășește în demnitate pe Mesia davidic⁶⁸). Fiindcă el este pus peste acest Mesia davidic, conform vederilor eshatologice, el însuși trebuie să posede o demnitate mesianică. Deci el reprezintă cea mai înaltă autoritate ce va exista la finele timpului.

În concluzie: Dascăul scrutator așteptat pentru finele timpurilor trebuie identificat cu Mesia de Aaron și cu marele preot eshatologic, care se va manifesta în campania lui Mesia davidic.

Este bine să mergem mai departe și să precizăm mai bine această figură eshatologică. Intr-adevăr unele tradiții iudaice ne spun că Ilie trebuie să vină din nou pentru a rezolva con-

⁶⁷) 4Q *florilegium* 2.

⁶⁸) C.f. 1QS a II, 12 urm.

troversele rabinice⁶⁹). De mai multe ori citim în Mișna și în Talmud⁷⁰): „pînă ce vine Ilie”⁷¹). De aceea, socotim că Dascălul — Scrutatorul — Mesia aaronit — marele preot nu este altul decît *Ilie redivivus*. Dacă, după tradiția iudaică, Ilie nu este Mesia, cel puțin el este mare preot⁷²).

În raport strîns cu această concluzie, Van der Woude ne atrage atenția asupra lui CDC VII, 18c—18a, unde se spune despre Scrutatorul Legii eshatologice, deci despre Mesia de Aaron, că el „va veni la Damasc”. În ebraică avem *hb' dmsq*. Din contextul care arată că acțiunea se petrece în viitor și cu celelalte persoane, rezultă că pe *hb'* nu trebuie să-l traducem cu trecutul „care a venit”.

Pentru ce, însă, această venire la Damasc? care, cum am văzut mai sus, indică Qumranul? După Van der Woude, cheia enigmei ne-o furnizează un text din I Regi XIX, 15. Acolo, Ilie primește ordinul de a se duce în Deșertul Damasc, pentru a sfinți rege pe Hazael. Secta de la Qumran se deda unei exegeze, ce aplica prezentului evenimentele trecutului. Pentru ea, Damasc era Qumranul de lângă Marea Moartă, iar ordinul dat lui Ilie, lăsa să se înțeleagă că profetul va veni într-o bună zi la Qumran și aceasta, cum am văzut, în calitate de Mesia aaronit, ca Dascăl al Dreptății, ca Scrutator al Legii.

Teologia iudaică cunoștea, de asemenea, o tradiție după care Ilie era levit. Pentru această rațiune, Van der Woude socotea că și *Taxo* din *Assumptis Mosis* IX, acesta de asemenea un levit, trebuie identificat cu Ilie⁷³). Numele de *Taxo*, ce derivă din grecescul *τάξων* ne evocă pe abraicul *mhwqq* și însemnează „cel care va reglementa”. După Mowinckel, *Taxo* trebuie să fie identificat cu Dascălul Dreptății, istoric⁷⁴), Van der Woude nu crede. Documentul este din + 30 de ani, cu

⁶⁹) Cf. tratatele talmudice: Edujot VIII, 7, Menachoth 45a; Aboda Zara 36a; Gittin 63a.

⁷⁰) O atare problemă rezistă nerezolvată.

⁷¹) Mișna, *Baba Mezia* I, 8; II, 8; III, 4; *Baraita Menachoth* 63a.

⁷²) Ilie apare ca marele preot, din ultimile timpuri, în *Targumul* asupra Exodului XL, 10. La Deuter, XXX, 4; Qoh. X, 10 Threni IV, 22, el este identificat cu Pinohas. Cf. A. S. van der Woude. *Die messianischen Vorstellungen*, p. 228, 244.

⁷³) Cf. și J. Jeremias, în *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. II, p. 935.

⁷⁴) S. Mowinckel, *The Hebrew Equivalent of Taxo in Assumptio Moses* IX, publicat în: *Congress Volume*, Copenhagen, 1955. Acest Congress Volume este primul tom din seria: *Supplements of Vetus Testamentum*, și articolul lui S. Mowinckel se află la p. 88—96.

alte cuvinte el este cu mult posterior venirii Dascălului Dreptății, legislator istoric al sectei⁷⁵⁾.

În fine, ultima problemă: Cine este Doctorul Dreptății — Scrutator al Legii, ca personaj istoric?

Din cele ce se desprind din documentele de la Qumran, se vede că el a fost preot și profet, atribute care i se potrivesc bine lui Ilie, după tradiția ebraică. Acum Van der Woude încearcă să apropie figura lui Ilie de cea a Dascălului, pe care secta îl aștepta la finele timpurilor. Și iată ce este important. Un fragment din grotă a IV, ce conține un *florilegius de loca probantia messianice*, ne trimite la un alt personaj și anume „profetul asemenea lui Moise prezis de către Deut. XVIII, 15 urm. Despre acest profet nu se face mențiune decât de două ori în scrierile qumranite, adică în fragmentul citat și în Manualul de disciplină (IX, 10 urm.), unde se spune că trebuie acceptată disciplina legilor cu care Oamenii Comunității au început, „pînă ce va veni un profet și Mesia de Aaron și Israel”.

Identitatea acestui profet rezultă din fragmentul din grotă IV, care ne trimite la Deut. XVIII, 15 urm. Profetul era noul Moise. De aici, Dascălul Dreptății trebuie identificat cu Moise. Ca și Moise, Dascălul s-a retras în deșert, adică la Qumran. Ca și Moise, el a promulgat o lege, așa cum atestă CDC⁷⁶⁾. Ca și în timpul lui Moise, el și însoțitorii săi au locuit în corturi.

Odată acceptată ipoteza după care profetul deuteronomic apărea, în ochii quamraniților, în persoana Dascălului Dreptății, se luminează multe probleme.

Numai în Manualul de Disciplină se află formula „pînă ce vine profetul și Mesia de Aaron și Israel”. De altfel, în CDC se citește „pînă ce vin Mesia de Aaron și Israel”. După Van der Woude, de aici trebuie să concludem că în timpul Manualului de Disciplină erau așteptate cele trei personaje, în timp ce pentru Documentul din Damasc, Imne și Pesher Habacuc, profetul venise deja.

Lucrul acesta se confirmă prin aceea că Manualul vorbește de legămînt, dar niciodată de „legămîntul nou”, expre-

⁷⁵⁾ Ilie apare într-o perspectivă mesianică deja în Mal. III, 20 și probabil și în Ecclesiasticus XLVIII, 10. Această așteptare a lui Ilie ca mare preot în timpurile ultime, se baza pe Num. XXV, 12 urm., din faptul că Ilie era identificat cu Pinchas. De asemenea, în Testamentul celor 12 Patriarhi, pot fi găsite argumente în favoarea identificării lui Mesia de Aaron cu Ilie. Profesorul Van der Woude arată aceasta, pe larg, în lucrarea sa: *Die messianischen Vorstellungen*, p. 209, 214.

⁷⁶⁾ CDC VI, 3; XIX, 21; VI, 19.

sie care își face apariția abia în Documentul din Damasc și în Pesher Habacuc⁷⁷⁾. Anterior venirii Dascălului Manualul nu putea vorbi de legământul reînnoit de el în deșertul de la Qumran.

De aci, cel puțin în unele secțiuni ale sale, Manualul este anterior Documentului din Damasc, Imnelor și lui Pesher Habacuc. În ce privește personajele legiuitoare, acolo menționate. Dascălul Dreptății istoric a fost conceput de sectă, ca profetul prezis de Moise, în timp ce Dascălul eshatologic a fost salutat ca Mesia de Aaron și Ilie redivivus. Cît despre Mesia de Israel, regele salvator din ultimele timpuri, el nu este altul decît Vlăstarul dinastiei davidice, Mesia național. Pe scurt, Dascălul istoric a fost interpretat și venerat de sectă ca precursorul celor doi Mesia.

După părerea lui Van der Woude, se pare că secta de la Qumran a așteptat venirea a trei personaje importante, pentru a o scoate din criza ce se abătuse peste poporul lui Dumnezeu, și anume: profetul deuteronomic, pe Ilie — mesia aaronit și în fine pe fiul lui David, mesia național ori Mesia pe scurt. Este de remarcat că în Evanghelia după Ioan, preoții și leviții, veniți din Ierusalim pentru a se informa de personalitatea lui Ioan Botezătorul, l-au întrebat precis, dacă el este „profetul, Ilie ori Mesia”. Cu alte cuvinte sîntem în prezența a trei personaje prevăzute de Qumran.

Se știe că Ioan a negat că este Ilie, în timp ce sinopticii⁷⁸⁾ identifică pe Botezător cu acest profet. Am avea aici o antinomie, care după Van der Woude ar putea fi rezolvată nu cum susțineau criticii secolului trecut. Soluția trebuie căutată mai degrabă în opoziția Evangheliei a IV-a față de curentul ioanit și în venerația cu care ioaniții⁷⁹⁾ înconjurau pe Botezător. Evanghelia IV nu lasă nici o ocazie de a nu arăta că Botezătorul era mai jos decît Iisus, că el nu era un Mesia. Cum ioaniții cinsteau pe Botezător ca Ilie, cum de altfel unele curente iudaice, acum atestate clar de Qumran, salutau pe *Ilie redivivus* ca un mesia sacerdotal, Ioan Evanghelistul, care ține cont de identificarea lui Ilie cu acest mesia sacerdotal, înțelege să nege acest lucru. Pentru Evanghelia IV nu-i decît un singur Mesia, este Iisus din Nazaret. În ochii creștinilor Iisus a unit în persoana sa *munus triplex*, adică întreita funcțiune cunoscută, pe care comunitatea de la Qumran o repartizase între trei persoane: Profetul, Marele Preot eshatologic și Mesia Fiul lui David.

* * *

⁷⁷⁾ În Pesher Habacuc, foarte probabil, pe baza unui fel de a umple lacuna din II, 3.

⁷⁸⁾ Cf. Matei XVII, 12 și locurile paralele.

⁷⁹⁾ Cf. Faptele Apost. XIX, 1 urm.

Documentele de la Qumran furnizează material inedit pentru cercetătorii din absolut toate domeniile scripturistice. Cum se exprima, nu demult, un biblist cu renume, manuscrisele de la Qumran constituiesc un material de disecție, pentru un interval de cel puțin douăzeci de ani. Curioasa sectă, stabilită în pustia de lângă Marea Moartă, are foarte multe apropieri atât de iudaism, cât și de creștinism. Totuși ea nu se poate confunda nici cu una, nici cu alta. Secta de la Qumran își are caracteristicile ei care o diferențiază net de mozaism și de creștinism. În primele zile, după descifrarea manuscriselor de la Marea Moartă, foarte mulți autori înclinau să creadă că sectarii de la Qumran n-ar fi fost alții decât primii creștini, retrași aici de teama iudeilor. Azi, această teză este complet exclusă. Sulurile de la Marea Moartă nu conțin nici o paralelă sau vreo urmă despre doctrinele creștine distincte, cum de pildă, Intruparea, Ispășirea prin substituire ori despre Cuminecare, etc.

În luna mai 1962, am avut plăcuta informație că în deșertul iudean s-a mai descoperit o grotă plină de manuscrise. Ea va fi grotă a XII-a, fiindcă până acum erau cunoscute 11 asemenea grote cu manuscrise.

În orice caz aflarea textelor de la Marea Moartă constituie una din epocalele descoperiri arheologice ale secolului nostru.

NOTE PE MARGINEA UNUI EXEMPLAR DIN TETRAVANGHELUL DE LA BELGRAD (1552),

de VIRGIL MOLIN

O descoperire de dată recentă, rezultată din scotociri prin depozitele de cărți de rit, ale vechilor minăstiri, ne-a adus la lumină, un exemplar rarissim din primele tipărituri slavo-bisericești.

Este vorba de găsirea unui exemplar din Tetravanghelul, cunoscut ca fiind „de la Belgrad”, tipărit la 1552, aflat printre ceasloavele de la minăstirea Hodoș—Bodrog din Mitropolia Banatului¹⁾, o carte despre care se știe că trece drept duplicat al primului nostru evangheliar, tipărit de ieromonahul Macarie la 1512.

Exemplarul găsit la Hodoș—Bodrog, este unic la noi, iar pentru bibliografia sud-slavă, încă unul din puținele exemplare aflate în minăstirile din Srem (Sirim). Cu aceasta se dovedește din nou că dacă s-ar face o mai organizată cercetare a vechilor depozite de cărți de tipic bisericesc, s-ar spori efectiv teaurizarea de cărți din perioada de început a tiparului de la noi și din aria cultului slavo-ortodox. Căci credem că este destul de mare numărul exemplarelor, unele unicum-uri, ce se află încă *latente*, făcând parte din faza incunabulă a tiparului românesc.

Exemplarul de la Hodoș—Bodrog a fost găsit în următoarele împrejurări. Cercetătorul de vechi manuscrise românești, I. Iufu secretar la cancelaria Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române, și-a propus ca în vederea unor ample studii ce le face în legătură cu textele de la începuturile de slovă scrisă și tipărită pentru Biserica noastră, să revadă micile și uitatele depozite de cărți din unele minăstiri. Străduințele au fost de folos, ținând seama de numeroasele manuscrise necunoscute

¹⁾ Minăstirea Hodoș—Bodrog, aparține eparhiei ortodoxe a Aradului (Mitropolia Banatului) și este situată în stînga Mureșului, între comunele Bodrog și Fenlac, nu departe de Arad. Este poate cea mai veche minăstire din aceste ținuturi (sec. XIV). (Pentru amănunte monografice v. Dr. V. Vlăduceanu: *Vechiu monument istorico-religios, Minăstirea Bodrog*. Timișoara, 1938).

pe care le-a găsit și le are acum în curs de examinare, și dacă n-ar rămâne decât descoperirea de la Hodoș—Bodrog, făcută în martie 1961, și totuși munca întreprinsă, reprezintă pentru bibliografierea de carte veche, un prețios bun câștigat.

În privința găsirii acestui evangheliar este ciudat faptul, că deși minăstirea Hodoș—Bodrog a fost vizitată și cercetată de atâtea ori, ba s-au tipărit și descrieri cu caracter monografic, totuși nu s-a dat peste această extrem de prețioasă tipăritură, un exemplar masiv, greu de scăpat din vedere și despre care nu credem că ar fi zăcut dosit.

Ce este acest tetravanghel zis de la Belgrad și care, deși tipărit în afară de voivodatele românești, are totuși o însemnată corelație cu începuturile tiparului de carte de la noi?

Tatravanghelul a fost identificat și bibliograficește cercetat întâia dată de către profesorul Paul I. Safarik prin anii 1860—1865²⁾.

După Safarik, tetravanghelul (Cetvoveoblagoviestie) s-a tipărit cu cheltuielile cneazului Radiša Dimitrovici și după moartea acestuia cu banii lui Troian Gundulici din Raguza, de către ieromonahul Mardarie din minăstirea Mrksinacrkva, nu departe de Cernagora, la Belgrad, la 4 august 1552. Formatul tetravanghelului este în folio și are 212 file în cvaterne, fiecare pagină cu cite 24 rinduri, fără numerotare de pagină, dar cu semnătură în cirilică.

Toate exemplarele cercetate de Safarik, încep cu a II (începuturile capitolului la evanghelistul Matei), succedate de a III cu introducerea Theophilactus, încît se pare că lipsește o filă albă de început. După postfață, Safarik arată că cneazul Dimitrovici ar fi acel care a procurat litera (caracterele) necesare la tipărire, el fiind promotorul ediției. După moartea lui a fost urmat în susținerea materială a tiparului de către Troian Gundulici, care ar fi găzduit tiparnița chiar în casa lui (din Belgrad), iar lucrările tipograficești fiind împlinite de călugărul Mardarie.

În ce privește redacțiunea tetravanghelului, Safarik afirmă cu certitudine, că este perfect identică cu cea ungrovlahă, folosită de Macarie, doar cu modificări ortografice. Safarik consideră că ediția lui Mardarie, este din acest punct de vedere mai îngrijită, înlăturînd o mulțime de greșeli (în comparație cu lucrările lui Macarie și Pahomie). De aceea tetravanghelul reprezintă o ediție prețioasă, pe lîngă ce privește litera, cit și tiparul propriu zis. După descrierea lui Safarik, deși litera (caracterele tipografice), sînt din nou turnate, de factură superioară și cu trăsături precise, totuși din multe privinți, apare ca fiind fără îndoială o copiere a înfățișării grafice a

2) În valoroasa lucrare *Geschichte des serbischen Schriftums*, apărută în 1865 la Praga.

tetravanghelului lui Macarie tipărit la 1512. Considerînd că unele litere ar fi disproporționate, Safarik mai găsește că în tetravanghelul de la Belgrad, care este deci o retipărire după opera lui Macarie, au fost înlăturate doar cîteva semne, menținînd însă unele greșeli de tipar, după cum „postfața are același text, schimbînd doar numele și cifra anului”³⁾.

Am avut prilejul de a cerceta tetravanghelul găsit la Hodoș-Bodrog, exemplar ce se află azi la Sf. Patriarhie. Cum nici unui bibliograf de la noi nu i s-a oferit această ocazie, știut fiind că noi n-am avut pînă acum vre-un exemplar, iar înregistrarea sumară din Bibliografia Bianu—Hodoș s-a făcut după Safarik, credem necesar să menționăm observațiile noastre de ordin bibliotehnic, considerîndu-le de folos pentru cercetătorii care se vor ocupa de istoricul tiparului din această perioadă. Deasemenea vom încerca să expunem unele concluzii proprii, rezultate din cercetările făcute, și menite, după părerea noastră, să aducă mai multă precizie în legătură cu formulările istoriografice cunoscute, din care unele au mers în direcții greșite. Căci concluziile în legătură cu începuturile încă confuze ale tiparului slavo-bisericesc din ținuturile sud-slave și puse în legătură cu Venetia, se cer a fi mai atent făcute și de bună seamă că aceste concluzii vor fi revizuite radical.

Se știe că orice cercetare în materie de tehnică tipografică poate fi din multe puncte de vedere concludentă, cu deosebire în cazuri de dispută relativ la epoca de tipărire, sau cu privire la tiparnița și tipograful respectiv. Am supus cartea obicinuitelor criterii de examinare tehnico-materială, începînd cu litera, paginație, clișee (xilografii), hîrtie, legătorie de carte, etc. pentru a ne putea folosi de ceea ce am putut deduce din această examinare bibliotehnică, atît cît va fi necesar în disputa ce s-a format, după cum vom vedea, în jurul acestui tetravangheliar ca produs tipografic.

Căci o cercetare în legătură cu tetravanghelul găsit recent ne interesează din aproape, dacă căutăm să aflăm din condițiile de tipărire, în ce măsură există o legătură directă între tiparul realizat de Macarie la Venetia pentru primele tipărituri ale Țării Românești (1503—1512) și între primele cărți sîrbești, între care se consideră și această tipăritură a lui Mardarie (1552). Din aceste tangențiale corelații se pot deduce concluzii valabile pentru stările reale de la începuturile tiparului slavo-bisericesc de la noi. În speță cercetarea sporește în interes, fiind că în stadiul de azi al cercetărilor întreprinse de autori sud-slavi, se preconizează două teze opuse. Una este aceea înființată de profesorul Safarik, întărită de

³⁾ Paul I. Safarik, op. cit. pag. 256 și urm.

clasicul cercetător rus Karataev și reluată sub felurite aspecte, dar cu același fond, de către numeroși autori sud-slavi, ca Ruvarac, Stoiánovici, Jagici, etc. Din această teză este de reținut invariabila constatare lansată de Safarik că „tetravanghelul de la Belgrad nu este decît o retipărire sîrbizată a celui ungro-valah” adică că tetravanghelul nostru tipărit la 1512 de Macarie pentru Neagoe Basarab a servit ca prototip tipografilor de mai tîrziu, că ediția de la Belgrad (1552), și implicit tetravanghelul tot a lui Mardarie, datat la 1565 la mînăstirea Mrkșina, nu sînt altceva decît copii cu modificări neesențiale, față de prototipul românesc (macarian). Ba mai mult chiar, că și ca redacție și conținut ediția de la Belgrad ar fi „cuvînt cu cuvînt” identică cu tetravanghelul lui Macarie⁴⁾.

Fată de această idee principală din teza unanimă a cercetătorilor sud-slavi se ridică însă una de dată recentă, care are susțineri cu totul aparte. Se afirmă contrariul, adică că tetravanghelul lui Macarie este o copie sau cel puțin o filiație *grafică* a vechilor cărți bisericești sîrbești. Autorul tezei este specialistul în materie de artă grafică Dejan Medakovici, teză argumentată în voluminoasa lucrare „Grafica tipăriturilor sîrbești din secolul al XV-lea pînă în secolul al XVII-lea” apărută în 1958 la Belgrad, în editura Academiei sîrbe de științe⁵⁾.

Recunoscînd vastitatea materialului și competența cu care autorul l-a tratat, cu axare pe studiarea de *grafică pură*, adică în ce privește înfățișarea *tipo-grafică* a vechilor tipărituri sîrbești, trebuie în același timp să remarcăm greșita interpretare la care ajunge autorul în ce privește tetravanghelul *asa zis* de la Belgrad (1552), pus în legătură cu tipăriturile de la noi.

Despre acest tetravanghel se poate spune „*asa zis*” de la Belgrad, fiind că din ce în ce mai convingătoare apare supoziția, dacă nu chiar certitudinea, că locul de tipărire nu trebuie atribuit Belgradului de pe malul Dunării, ci altei localități cu numire identică. A stărui în contrariul înseamnă a merge pe linia de a creia fapte istorice „categorice” din deducții fără temei, sau bazate pe foarte șubrede argumentări, ce se opun circumstanțelor istorice.

Să elucidăm deci întîi dubiul asupra locului de tipărire. În această privință autorul Medakovici evită să citeze și să

4) Ibidem pag. 256.

5) Dejan Medakovici, *Grafika srpskih stamparnik Kniga XV—XVII veka*. Lucrarea are un extins rezumat în limba germană și poartă un al doilea titlu: *Die Graphik der serbischen Drucke vom XV bis zum XVII Jahrhundert*. Sonderausgabe d. Serbische Akademie der Wissenschaften. Beograd 1958. Cu numeroase reproduceri alb-negru de pe incunabule și vechi tipărituri slavo-bisericești.

se oprească la îndoiala pe care o manifestă în deajuns de ferm prof. Safarik, încă de la începutul studiilor. Căci spune Safarik, în opera citată: „Dacă sub numirea de Belgrad este a se înțelege cel sîrbesc, sau orașul dalmatin cu acest nume (azi Zara vecchia), *nu este încă stabilit*. Acest oraș (Zara vecchia), este apropiat de patria editorului (Safarik îl înțelege pe Dimitrovici n. n.) și a atelierelor a mai tuturor surselor de caractere de litere bisericești sîrbești (Veneția n. n.), dar și în acest oraș (Zara n. n.) funcționau oficină raguzane”⁶⁾. Safarik acceptă deci posibilitatea că Troian Gundulici, al doilea comanditar al tipografului Mardarie, a mutat aparatura tipografică de la Ragusa în casa sa din Belgradul dalmatin, unde se desăvîrșește apoi opera începută la Ragusa cu cneazul Dimitrovici.

Safarik expunînd un dubiu și ridicînd o ipoteză, justifică supoziția, bazîndu-se pe circumstanța că în această perioadă ar fi existat la Ragusa, în acest atît de activ port și centru de comerț adriatic, oarecare activitate tipografică de care a beneficiat și cultura sîrbească. Acest tipar s-ar fi dezvoltat sub influența radiată de Veneția, marele centru tipografic, unic în felul lui, în acești ani.

Dar ne vom îngădui să completăm pe Safarik, pentru a întări ipoteza lui cu argumente care exclud posibilitatea de a susține Belgradul, adică *Beogradul* de pe Dunăre, ca localitate de tipar slavo-bisericească în această perioadă.

În anii 1550—1552, cînd s-a pregătit și s-a tipărit tetravanghelul, în Balcani domnea Soliman magnificul, care ținea sub crunta lui stăpînire nu numai Beogradul sîrbesc, ca o cetate-cheie pe Dunăre, ci după dezastrul de la Mohaci, se întinsese peste Ungaria toată, și ajunsese pînă sub zidurile Vienei pe care o și asediază. Sub Soliman nu putea fi vorba de înființări de tipografii, intoleranța Coranului față de slova tipărită și deci față de cartea ghiaurului, este prea cunoscută, pentru a o mai invoca. Se înțelege deci că era cu totul imposibil de imaginat ca în fortăreața orașului alb de sub Kalimegdan, un ieromonah pe nume Mardarie, să tipărească în voie tetravanghelii și alte cărți de pravoslavie, asociat în această treabă cu un cneaz sîrb (Radișa Dimitrovici) și apoi cu dalmatianul Troian Gundulici, din neam de poeți sîrbi, originar tocmai din Zara. Cum ar fi putut să strecoare un cneaz sîrb în anii lui 1550, în fortăreața pasalelelor turci, o „periculoasă” aparatură tipografică adusă din cetatea dușmănoasă a Veneției? I-ar fi îngăduit oare cruzii locuitori ai Magnificului această nelegiuire? Ar fi putut avea aci călugărul Mardarie condițiuni prielnice și materialele necesare tiparului: literă, cerneală, hîrtie, xilografieri, material de legătorie, etc. și tot ce trebuia la realizarea unui atît de fru-

6) P. I. Safarik, op. cit. pag. 256.

mos evangheliar? Ar fi putut să iscălească Mardarie și cu asociații Dimitrovici apoi Gundulici, că s-au apucat în fieful semilunei să tipărească volume „ca să umple dumnezeieștile biserici cu sfintele cărți” după cum o spun în postfața de la evangheliar? Adică ar fi fost posibil ca în Belgradul din acești ani de întunecată satrapie solimaniană, să se înființeze și să funcționeze din plin, ani de zile, un centru de răspândire de carte slavo-bisericească? Și-apoi încă o nedumerire: tetravanghelul de la Belgrad este o operă tipografică de înalt nivel profesional în comparație cu tipărițile de un primitivism tipografic, ce au eșit din tiparnițele ce se presupun că ar fi funcționat în aceeași perioadă, într-o serie întreagă de minăstioare sirbești? Cum s-a format toluși la Belgrad, în robie turcească, o tradiție de excepțională acuratețe tipografică? Cu ce meșteri, când și cât a durat? Cum s-a infiltrat și s-a încetățenit în tihnă în acest Belgrad punct de pornire al războaielor, un meșteșug de artă care denotă o categorică similitudine cu tiparul slav de la Venetia? Ce opere au mai eșit din acest presupus focar de cultură bisericească, înainte și după remarcabilul tetravanghel? Nici una!...

De ce n-am accepta deci ca fiind pe deplin veridic, că toată această strădanie de a realiza o astfel de operă, nu s-a putut desfășura și desăvârși decît în mediul de rafinament grafic de tip venețian și în condițiile favorabile pe care le putea oferi numai liniștitul și bogatul port din marea republică a aristocrației raguzene. Menținem această teză, la care se pare că a vroit să ajungă Safarik, în cazul cînd s-ar exclude cu totul părerea noastră, că tetravanghelul lui Mardarie s-a tipărit acolo, unde și-a desăvîrșit antemergătorul Macarie minunatul lui tetravanghel de la 1512, acolo unde a fost leagănul și fieful frumosului tipar slavo-bisericesc, adică Venetia⁷⁾. Bine înțeles sub imboldul și cu cointeressarea unor editori ocazionali din regiunile sud-slave unde era în mare căutare cartea slavo-bisericească.

Portul Ragusa, devenind după începuturile romane, o așezare slavă (Dubrovnic), a fost în acest al XVI-lea secol, din multe privinți un centru de intensă activitate slavo-sîrbă. Pînă și limba oficială a dezbaterilor din fața instanțelor judecătorești era cea slavă, abia mai tîrziu se suprapune cea ita-

⁷⁾ În legătură cu activitatea lui Macarie la Venetia ca tipăritor pentru Țara Romnească, vezi Virgil Molin, *Tipărițile lui Macarie, în Prima sesiune științifică de bibliologie și documentare a Academiei R. P. R. București 15—16 dec. 1955. Comunicări și discuții* și Virgil Molin și Dan Simonescu, *Tipărițile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească* în „Biserica Ortodoxă Romină” anul LXXVI, nr. 10—11 1958, pag. 1005—1034.

liană. Literatura național-sîrbă este încurajată și are creații, cu deosebire în versificare. Apar scrieri din condee ce au rămas în literatura clasică sîrbă. Printre numeroșii literați raguzeni este citat și un Jivo Gundulici, poate precursorul lui Troian Gundulici coeditorul tetravanghelului. Scrierea era cîrlică, luptînd cu glagolitica, folosită în tipăriturile de rit apusean, ca mijloc de proselitism. Aci își găsesc refugiu din ce în ce mai mulți fruntași din pătura conducătoare sîrbă, cu deosebire după 1521, anul căderii Belgradului, cînd asupra orașului alb se lasă întunecimea, care va dura sute de ani și în a cărei beznă seculară, nu strălucea decît semi-luna.

Făcînd comparația între stările confirmate de certitudini istorice, raportate la Beograd și la Ragusa, este ușor de înțeles de ce nu putea să se tipărească la Beograd luxuriosul tetravanghel și de ce portul din bogata republică raguzană ar fi mai degrabă locul de care se leagă apariția tetravanghelului. Cel puțin ca punct de pornire a fazei editoriale, chiar dacă desăvîrșirea material-tipografică s-a făcut în altă parte.

Ne mai rămîne să aflăm în ce măsură este îndreptățit cercetătorul Medakovici să încerce a anula concluziile profesorului Safarik și a tuturor celorlalți cercetători sud-slavi și ruși, care au conchis că tetravanghelul de la Belgrad nu este decît o sîrbizată ediție a celui de la noi (a lui Macarie), o tipăritură scoasă cu 40 ani mai tîrziu, dar care corespunde „cuvînt cu cuvînt” cu antecesorul, adică cu tetravanghelul din Țara Romînească.

În această stăruință de a contesta susținerile în deobște cunoscute și acceptate ale lui Safarik și a celorlalți autori, Medakovici părăsește terenul documentației istoriografice în materie de artă miniaturală, folosind o documentație ce ar rezulta dintr-o studiere în materie de artă grafică, aplicată la decorația de carte veche slavo-bisericească. Mergînd pe linia unor gresite interpretări, Medakovici trage concluzia că tetravanghelul de la Belgrad, nu numai că nu este o copie „cuvînt cu cuvînt” a celui din Țara Romînească, ci că ar avea doar o „oarecare asemănare”, o vagă înrudire ce-ar exista — discutabilă — între cele două tetravanghele.

Să vedem deci ce se afirmă în această privință și să încercăm să dovedim contrariul. Dezbaterea astfel deschisă va fi de vădit interes pentru studierea începuturilor de tipar pentru Țara Romînească.

Iată ce susține Medakovici:

„Vechii cercetători ai tipăriturilor slave vechi, ca Safarik și Karataev, au fixat o oarecare asemănare între tetravanghelul lui Mardarie de la Belgrad și între ediția valahă din prima jumătate a secolului XVI. Această observare este numai parțial exactă. Deși în ediția de la Belgrad apare în 5 locuri un tip de frontispiciu, care este aproape identic (sublinierea no-

stră. V. M.) cu frontispiciile lui Macarie, tipărite în tetravanghelul valah, totuși nu trebuie scăpat din vedere, că toate aceste frontispicii ornamentale sînt prin motivele lor decorative *baza tradiției manuscriselor sîrbești* (sublinierea noastră). Este interesantă împrejurarea că în tetravanghelul de la Belgrad apar aceleași frontispicii pe care le găsim de altcum în tipăriturile din alte două localități: Octoiul de la Cetinie și în Psaltirea de la Goradje. Tot astfel, asemănător cu aceste ornamente, putem preciza și în privința inițialelor că sînt pe deo parte exemple luate nemijlocit din tipăriturile de la Cetinie, pe de altă parte sînt și unele inițiale pe care le-a folosit Macarie în Muntenia încă de la 1508⁸⁾.

Apoi autorul Medakovici scrie cu titlul general despre influența puternică a graficeii din cărțile sîrbești exercitată asupra tiparului din Țara Romînească, explicînd cu faptul că Macarie e tipăritor comun. În final Medakovici afirmă că influența graficeii din tiparul sîrbesc se exercită asupra tiparului romînesc pînă la sfîrșitul veacului al XVI-lea „culminînd ca intensitate, prin ceea ce reprezintă personalitatea tipografului Coresi”⁹⁾.

Concluziile lui Medakovici sînt vădit greșite și nu pot rezista la o verificare mai din aproape. Geneza greșelilor pornește de la faptul că Medakovici se situează pe poziția neîntărită istoricește, că începuturile minunate ale tiparului slavobisericesc nu ar începe la Veneția, ci în munții Cernagorei și că de acolo de la Cetinie s-ar fi extins prin minăstioarele din coclaurile întunecate ale Bosniei, ajungînd pînă la Tirgoviștea noastră.

A combate această teză eronată, folosind amploarea documentară cuvenită, ne-ar trebui un spațiu mult prea mare, decît ar permite coloanele ospitaliere ale revistei „Mitropolia Banatului”. În linii generale noi am expus contrateza noastră în comunicarea făcută cu prilejul „Primei sesiuni științifice de bibliologie și documentare” a Bibliotecii Academiei R. P. R. ce s-a ținut la 15—16 dec. 1955¹⁰⁾. În cadrul acestei comunicări, vorbind despre felul cum credem că trebuie privite condițiile în care s-au realizat „Tipăriturile lui Macarie” la Veneția, am atins și problema perioadei zise „de la Cetinie”. Ulterior, am căutat să dăm unele amănunte tot cu privire la Cetinie, în articolul „Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara

⁸⁾ D. Medakovici, op. cit. pag. 261 (Rezumatul în limba germană).

⁹⁾ Ibidem pag. 262.

¹⁰⁾ Vezi volumul *Prima sesiune științifică de bibliologie și documentare a Bibliotecii Academiei R. P. R.* apărut în Editura Academiei R. P. R. în 1957. Pag. 264—266. (În rezumat).

Românească" scris în colaborare cu prof. Dan Simonescu și publicat în „Biserica Ortodoxă Română” cu prilejul împlinirii a 450 ani de la apariția acestor tipărituri¹¹⁾. La stadiul de azi al cercetărilor teza noastră se poate lărgi cu considerente noi, care vin să o întărească. Asupra acestora ne vom opri pe scurt. Socotim necesar a face fiindcă, după cum am spus, Medakovici, aruncînd o privire asupra graficei din toate tipăriturile slavo-bisericești din perioada de debut, trage concluzia generală, că *totul pornește de la Cetinie*, susținînd că întreg acest prea frumos și tehniceste prea curat tipar, oriunde ar fi răsărit în aria ortodoxiei, își datorează expresia artistică exclusiv sursei unice pe care a creiat-o Macarie, la Cetinie.

Căci crede și susține Medakovici și cu el mai mulți autori de lucrări ocazionale¹²⁾, că odată cu slove, teasc și meșteri, Cetinie înălțat la nivel de centru radiator de cultură bisericească, aproape fără seamăn pentru epoca respectivă, ar fi făcut școală poligrafică, ar fi creiat manieră tipografică, ar fi stăpînit toate subtilitățile de tehnică reproducivă, raportate la nivelul Veneției tipografice de atunci. Se mai susține că Cetinie, ar fi pus chiar temelia unei tradiții de artă (și de tehnică tipografică), de la care s-au inspirat, sau au copiat-o deodreptul, realizatorii de carte de mai târziu. Toate pornind de la Cetinie, nu de la Veneția? Să fie oare așa?

Faptele nu sînt tocmai așa. De aceea noi susținem contrariul, însă cu discriminarea ce se impune din cercetări, căci bifurcînd teza, se cuvine să delimităm între ce aparține Veneției și ceea ce nu-i aparține din aceste atît de controversate aspecte de început ale tiparului slavo-bisericesc.

Susținem anume, că acest tipar a luat forme la Veneția, acolo l-au meșteșugit și l-au ridicat la nivel de artă, încă de la debut, iscusii tipografi, care au contribuit la faima „falanței Veneției” prin neîntrecutele lor produse tipograficești și care au stîrnit și provoacă și azi admirația lumii bibliofile.

Noi susținem că la Cetinie *n-a fost tiparniță*, iar Macarie a activat tot timpul la Veneția, în postura și cu rosturile pe care le-am arătat în lucrările citate.

Îi aparține Venețieionsoanele, matrițele, aliajul și fondajul de litere, cu toate tainele lui, cerneala tot cu secretul ei de fabricație, construcția presei de tipar, legătura de carte cu arta ei etc.; al Veneției au fost meșterii neîntrecuți cari au creiat rafinamentul artisanal pentru fiecare îndeletnicire în parte turnînd în iscusite forme de tipar aceste prea frumoase ceasloave. Toate acestea s-au desăvîrșit în mediul de splendori al Veneției și n-au nimic de a face cu fundacurile din

¹¹⁾ Vezi studiul V. Molin și Dan Simonescu, citat la nota 7.

¹²⁾ Cităm pe S. M. Stedimilija, *Crnogovske Stamparje*, Zagreb 1938, o plachetă, festivă, fără aparat documentar.

oropsitul Muntenegru. Patronii materiali ai acestor opere trebuiesc căutați în cele peste 150 de oficine ce au funcționat cu intens randament de carte tipărită în orașul de pe lagune. În condițiile date, gospodarul Giorgi Cernoievici al Cernagorei și Kir Vasile mitropoliitul Zetei, nu puteau fi decât patroni spirituali, giranți învocați ca protectori de către editorii subtili. În raza acestui ducat și mitropolii mai rămăsese ortodoxia sud-slavă fără jug turcesc. Domnitorul Giorgie, ultimul din Cernoievici, nu putea finanța o astfel de întreprindere, căci stăpînind doar munții pleșuvi ai Cernagorei, trăia o viață precară, îndulcită numai de cei 1200 ducați cu care era stipendiat anual ca fidel vasal, de către serenissima Veneție. La Cetinie, unde o mică curte trăia cu frica în sîn, așteptînd cu lucrșoarele pregătite de refugiu, ziua cînd să fugă, din fața apropiatei năvăliri turcești (ceea ce a și intervenit în foarte scurt timp), acolo nu era nimic din ceea ce putea să faciliteze așezarea și funcționarea acelei oficine tipograficești, care a dat lumii splendidele și incomparabilele incunabule slavo-bisericești. O susținem aceasta, luînd în considerare doar circumstanțele istorice, pe lîngă posibilitățile de argumentare de factură tehnico-materială ce se mai pot face pentru a dovedi temeinicitatea începuturilor de tipar slav cu localizare la Veneția.

Apartine deci Veneției realizarea tipografică propriu zisă, și mai aparține ceva Veneției: spiritul întreprinzător de a determina investiții de bani, necesari la editarea acestor opere, precum și mijloacele și căile de a le răsbindi și a le negocia cu folos, mergînd pe linia ultra-mercantilă a nedesmințitei tradiții specifică „negustorului din Veneția”. (În acest atrăgător mediu de rentabil afacerism venețian s-au acomodat de grabă și unii editori sau editori și tipografi sud-slavi, direct interesați în producția de carte slavo-bisericească. Au excelat, printre aceștia Vucovicii).

Dar este ceva ce nu-i aparține Veneției: podoaba grafică, haina decorativă a cărților, care poartă autenticitatea unei arte proprii mediului și culturii slavo-bisericești, impregnată de specific autohton. Cu acestea nu avea nimic comun Veneția tipografică, care a tipărit orice, oricui, oricît, dacă era prilej de cîștig. Nu aparținea Veneției, ci tezaurului de artă religioasă ortodoxă din care face parte și arta miniaturală sîrbă. Bineînțeles că interpretînd simbolic, am putea spune că această grafică de început aparține minăstirii de la Cetinie, înțelegînd prin această localizare, totalitatea spiritului creator de artă miniaturală sîrb. Iar sintetizînd, s-ar putea afirma, că la geneza tiparului slavo-bisericesc au stat pe de-o parte spiritul speculativ și dexteritatea material-profesională a Veneției, care ajunsese la culmi de tehnică și artă tipografică, pe de altă parte concepția artistică din arta slavă a cărții-manuscris, în

care se reflecta prin filiație arta bizantină filtrată cu migală în tăcute chilii de mănăstiri sîrbești. Interpretul acestora, factorul de transmitere de la tahigrafie și iluminare sau împodobirea de mînă, la forma de tipar (în plumb și lemn), au fost pe rînd, unii din numeroșii călugări care se osteneau prea din greu cu multiplicarea de mînă și cari ajungînd în contact cu Veneția tipografică, au sesizat atît de timpuriu incommensurabila importanță a tiparului. Promotorul a fost Macarie, un Macarie oricare din mulțimea ieromonahilor tahigrafi și ilustratori de manuscrise din mănăstirile sîrbești.

Problema tipăriturilor zise de la Cetinie se poate dezbate contradictoriu mult mai amplu, analizînd toate circumstanțele istorice și coordonatele tehnico-profesionale ce se impun atenției cercetătorilor. Aceasta nu este posibil aci și s-au făcut într-o măsură oarecare în cuprinsul comunicării noastre de la sesiunea amintită a Bibliotecii Academiei R. P. R.¹³⁾ Am menționat-o aci numai tangențial în măsura în care am crezut necesar pentru a fixa condițiile real-istorice în care a putut vedea lumina tiparului tetravanghelul zis de la Belgrad.

* * *

Am arătat că Medakovici, studiînd cu autoritatea de cercetător specializat în grafică veche și cu posibilități largi de documentare, susține în esență că grafica decorativă a tetravanghelului nostru (Macarie, 1512), nu are autenticitatea unei aplicațiuni *originale* în forme de tipar, ci este numai o expresie tipo-artistică care derivă din decorativa ce stă la baza manuscriselor sîrbești, materializată tipograficește în cărțile atribuite perioadei Cetinie. Adică după acestea și-ar fi copiat Macarie cărțile lui.

Impotriva acestei aserțiuni, vorbesc circumstanțele istorice în care a lucrat și a realizat Macarie la Veneția tetravanghelul nostru, precum și dovezile materiale ce se pot învoca în speță.

Cărțile tipărite pentru Țara Romînească prin intermediul lui Macarie se deosebesc de cele zise de la Cetinie, de la capul locului și prin redacție. Deosebirile între redacția sîrbă și între cea medio-bulgară sînt cunoscute. Nu insistăm asupra acestui fapt prea mult, fiindcă este fapt notoriu și nu are nevoie de o susținere în plus. Iar cei care studiază temeinic procesul formării redacției medio-bulgară, au ajuns în ultimul timp la concluzii care întăresc supoziția că manuscrisele în medio-bulgară reprezintă un specific autohton, cu circulație valabilă pentru toate ținuturile locuite de romîni, fie în Moldova și Țara Romînească, fie în Ardeal. Nu încapem însă îndoiială că tipăriturile lui Macarie din seria zisă Cetinie au ser-

¹³⁾ V. *Comunicarea cu text integral*, publicată numai în rezumat în volumul *Prima sesiune*, etc. citat la nota 7.

vit ca impuls editorial la inițierea unei serii pentru Țara Românească. Și este de la sine înțeles, că un evangheliar, un octoih, sau un liturghier trebuia să fie identic pe liniile lui de înfățișare generală ca text religios, oriunde s-ar fi scris sau tipărit în ținuturile dreptei credințe ortodoxe¹⁴⁾. Dar numai atât! În speță nu s-a făcut o copiere, nu s-a urmărit numai realizarea unor cărți ca oarecare produse tipografice, ci s-a căutat să se obțină opere care în forma lor tipografică, să fie expresia poligrafiată a unor cărți-manuscrite aflate în largă circulație numai în aria ortodoxiei românești, devenind în felul acesta expresii ale culturii și artei religioase proprii, cu tot specificul autohton.

Prin ce se reflectă și prin ce se poate dovedi acest specific, care deosebește tipăriturile pentru Țara Românească de toate altele?

Vom reține deci deosebirile de grafică existente între edițiile macariene zise de la Cetinie și cele pentru Țirgoviste. Deosebirile încep înainte de toate de la caligrafie, de la tră-

14) Examinarea variațiunilor sub aspectul redactării comportă o atenție deosebită. Dacă în cărțile tipărite pentru Țara Românească, s-ar reflecta grafica din primele tipărituri zise de la Cetinie, care ar fi servit ca modele, copiindu-se înfățișarea lor tipografică, ar însemna că diortositorul și tipăritorul ar fi avut în față un manuscris sîrbesc, un izvod, o variantă a cărților manuscrite sîrbești. Ori, nu încapе îndoială (cercetările făcute ne-o dovedesc), că toate cele trei cărți macariene, tipărite pentru noi, se deosebesc ca redacție, față de cele de la Cetinie. Textul adoptat de Macarie, nu este de redacție sîrbă, ci medio-bulgară, cu toate că Macarie era de origină și prin educație bisericească, sîrb, și cu toate că Macarie a fost tipăritor de cărți sîrbești. Deosebirile sînt atât de natură lexicală, cît și tipiconală, reprezentînd tipicul atonit, încît și cu aceasta se exclude ipoteza unui manuscris comun (sîrb) și întărește susținerea noastră, că Macarie ca îngrijitor al tiparului, a fost determinat să se folosească de un izvod specific țării noastre, cu toate particularitățile lui de text (redacție) și de grafică (decorație de carte).

La tetravanghelul sîrbesc de la 1552, aspectul este categoric altul în sensul că tetravanghelul nostru (de la 1512) a servit ca prototip. Insuși Safarik o spune: „Tetravanghelul de la Belgrad nu este decît o *retipărire sîrbizată* (n. n.) a celui ungro-valah”. Iar sîrbizarea se reflectă și în modificările din conținutul sinaxarului. Din tetravanghelul lui Macarie, celălalt tipăritor, Mărdarie, a scos trei sfinți nelipsiți din sinaxarele noastre: sfta Paraschiva, sft. Ioan de la Rila și Sft. Ioan al Meglenii. Cel puțin așa este tipărit sinaxarul din tetravanghelul găsit la Hodoș—Bodrog.

săturile literii. În toate cercetările asupra perioadelor, sau localităților de tipărire, caracterul de literă cu trăsăturile lui particulare, a servit ca dovadă de necontestat în stabilirea autenticității. Ori la tipăriturile lui Macarie pentru Țara Românească, litera apare cu tot specificul propriu graficei noastre monahale, original și neimitat, deci de la capul locului izbitor de distinctiv. Acest fapt nu poate să scape unor cercetători-graficieni și nu vedem cum a fost ignorat de autorul lucrării despre grafica cărților lui Macarie. Deosebirea între aceste „buchii” a fost atât de mare, încât multă vreme s-a crezut că au fost cărți tipărite de doi monahi cu nume înțimplător comun (Macarie), dar deosebiți ca tipografi și bineînțeles cu tiparnițe deosebite¹⁵). Ba s-a mers cu părerea subiectivă (acreditată însă ca supoziție), că unul din acești Macarie, ar fi venit în Țara Românească cu mîna goală, dar ar fi găsit aci o instalație (perfect pusă la punct, judecînd după nivelul deosebit al tipăriturilor), pe care Radu cel mare, ar fi cumpărat-o de undeva „nu se știe de unde” după cum se spune în una din multiplele născociri care s-au ținut în jurul lui Macarie¹⁶). Întrebare ar putea fi de ce a schimbat Macarie litera? De ce a renunțat la buchiile mărunte de la Cetinie, lipsite de elemente grafice, care să le acorde particularitate?

Oricît ar mai fi rezistat aliajul zafului pentru cărțile cetiniene, modeste ca tiraj, tiparnița venețiană în care a lucrat Macarie a fost nevoită să întreprindă baterea în matrițe a unui nou alfabet, fidel cu grafica cărților-manuscrise (liturghier, octoih și evanghelier), primite din Țara Românească. *Aspectul lor grafic trebuia în totul respectat*, căci tradiția severă nu se referea numai la respectarea autenticității textului, ci și la menținerea în totul a înfățișerii grafice, pentru a menține o perfectă asemănare între carte-manuscris și cartea-tipărită. Am putea exemplifica cu mai multe trăsături comune din întreg acest nou alfabet, dar ne restrîngem la o singură literă, din caracterul specific al cărților noastre, la litera M, care este deosebit de concludentă. Este vorba de ce acel „M cu poale”, adică de litera M, care are în partea de jos a mijlocului de literă, o depășire a ductus-ului, trecînd peste linia

¹⁵) La sud-slavi teza aceasta a fost acreditată de savantul filolog V. Iaghići, iar la noi a fost preluată și susținută, apoi abandonată de P. P. Panaitescu (Vezi *Octoihul lui Macarie și originile tipografiei în Țara Românească*. Extras din B. O. R. anul LVII nr. 9—10 București 1939 și în *Littérature slavo-roumaine et son importance pour l'histoire des littératures slaves*. Praga, 1929. Vezi deasemenea V. Molin, *Tradiția artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie*, în revista „Mitropolia Moldovei” anul XXXV nr. 5—6, iun. 1959.

¹⁶) P. P. Panaitescu, art. citat pag. 24.

de bază, și de limită a obicinuitei alinieri, valabilă la toate caracterele de cirilică tipografică cunoscute de noi. Acest „M cu poale” din cirilica lui Macarie este reproducerea identică a semnului corespunzător din manuscrisele eșite din școala moldovenească de caligrafie. Incepînd cu Tetravanghelul monahului Gavriil, fondatorul acestei școli de scriere, parte scrisă în mînăstirea Neamț (1429), mai toate vechile manuscrise realizate în centrele de miniatură din Moldova (Dragomirna, Humor, Putna, Voroneț, etc.) poartă pecetea unei scrieri și decorații de carte proprie școlii meșterului de caligrafie Gavriil de la Neamț. Este evident că Macarie a avut în față această caligrafie clară, hotărîtă și sobră, cu ispititoare inclinații spre decorativ, cărora meșterul Gavriil le lasă frîu liber. La Macarie tipograful, această predilecție este temperată, datorită faptului că litera gravată cu acul și dalta în oțel și turnată în metal, spre deosebire de pana de soris ce alunecă ușor pe hîrtie, avea de întîmpinat rezistența și rigiditatea materialului dur. Din această cauză sînt de observat unele stîngăcii inevitabile la realizarea matrițelor. Dar peste tot stăruie acel „M cu poale” ca o mărturie de neînlăturat a sursei sale moldovenești și care nu se va mai repeta secole de-a rîndul, de la Veneția lui Macarie și pînă la cirilica de azi. Și este de reținut că nici în Tetravanghelul de la Belgrad, oricît ar fi o copie după cel de la 1512, litera M nu mai are „poale”, ci apare aliniată, degajată de acest compliment grafic, cu vădite preocupări decorative ale școlii moldovenești. Pe această linie de a imita în tipar expresia grafică a manuscriselor noastre a mers și culegătorul de litere și cel care a hotărît punerea în pagină a zătului, făcînd abateri de la stricteța regulilor tipografice. S-a admis anume să se renunțe la paginile de zăț perfect închegate ca oglindă grafică, lăsînd unele rînduri incomplete și inegale între ele, încît imaginea paginii să apară sfîrtecată de o linie în zig-zag, în spre limita din dreapta a paginii, spre deosebire de modul de a închide paginile din cărțile pentru Cetinie. Aceste abateri sînt în deosebi de remarcat la Liturghier, la înfrîia carte pentru Țara Romînească și ar părea imperfecțiuni tipografice, dar care devin explicabile, dacă se compară cartea tipărită cu cartea noastră scrisă de mînă, ale cărei particularități grafice s-au străduit tehnicienii lui Macarie să le interpreteze tipograficește, turnîndu-le în plumb.

Dar realizatorii de carte de la Veneția, cu originalul în față, aveau sarcina nu numai de a copia pe cît posibil caracterul de literă ci trebuiau să respecte și temele decorative (frontispicii, titluri și inițiale), pentru a corespunde condițiilor din comanda de carte primită din Țara Romînească. Ori nu încape îndoială că odată cu comanda s-a trimis și firescul *model* („originalul” echivalent cu ceea ce este un „manu-

scris" pentru tipograf), cu pretenția de a-l reproduce întocmai și ca text (redacție) și ca expresie grafică. Văzînd tetravanghelul macarian (1512) se poate spune, că meșterii venețieni au izbutit din plin și mergînd fidel pe urma filelor din manuscrisele moldovenești, au realizat o tipăritură, care pentru epocă și pentru nivelul de dezvoltare al tiparului de atunci, sînt și rămîn opere de prețiozitate muzeală. Este acesta un nivel ce n-a mai fost atins de tipăritorii în cirilică de mai tîrziu, indiferent de localitatea unde au activat¹⁷⁾.

Vom încheia această argumentație cu rezumate pe care nu le facem pentru uzul nostru, căci toate acestea sînt în conștiința noastră, ci pentru cercetătorii care se pot afla încă în lipsă de documentare sau se găsesc în fața unor fenomene nu îndeajuns de studiate.

De aceea subliniem că miniatura de carte din centrele moldovenești, *are expresia ei proprie* și cu toată sursa ei bizantină, comună pentru toate celelalte manifestări de artă religioasă, cultivate și înfăptuite în lumea ce aparține ortodoxiei, *este autohtonă*. Ce-a fost preluat din sursa comună, a trecut aci printr-un proces de dezvoltare și rafinament propriu, în funcție de locul și mediul de creație, rezultînd din această filtrare un firesc specific *autohton*. Și bineînțeles că acesta se deosebește de celelalte aspecte și forme ce s-au dezvoltat, trecînd prin asemănător proces de creație, în ținuturile sud-slave și care la rîndul lor au specificul lor aparte, ușor de remarcat. Noi am căutat să dovedim aceasta prin fotoreproduceri care aci ne lipsesc, dar presupunem că cercetătorului de artă veche, Medakovici îi sînt cunoscute feluritele aspecte ale unei creații pe care critica de artă a numit „o superbă tradiție artistică a Moldovei”. Fiind cîntărite după merit, nu se va mai găsi că inițial tetravanghel tipărit pentru Țara Romînească, are grafică împrumutată din grafica de la Cetinie, o grafică de altcum alterată de mixtiuni xilografice, ce n-au nimic comun cu arta miniaturală pură sudslavă¹⁸⁾.

* * *

Acum un cuvînt în legătură cu găsirea unui exemplar din tetravanghelul de la minăstirea Hodoș—Bodrog, răspîn-

17) Vezi V. Molin: *Tradiția artistică în Moldova*, nota 15.

18) Nu numai cirilica din cele trei cărți ale noastre este deadreptul specifică și strict autohtonă, ci și inițialele. În schimb în edițiile pentru Cetinie, este evident amestecul strein de caracteristica stilului slavo-bisericesc. Tipograful din Veneția neavînd un stoc suficient de litere inițiale de tip cirilic, a fost nevoit să-și permită libertinajul tipografic ca sub presiunea urgenței lucrării (se știe că aceste cărți s-au tipărit

dit deci dincolo de marginile ținuturilor sud-slave. Faptul în sine nu este deosebit. În minăstirele din vechea Sîrbia s-au găsit numeroase cărți slavo-bisericești tipărite în Țara Românească, răspândite ca urmare a unor danii sau ctitorii voievodale pornite din Muntenia și se pare că au existat relații reciproce, din moment ce se poate vorbi despre vechi schim-

rapid) să împestreze cărțile cu inițiale care nu sînt altceva decît copii în cirilică de pe inițialele latine ce erau în mare trecere la aceea dată în grafica venețiană. Cine foiletează clasică lucrare a lui F. Ongania despre tiparul de la Veneția (*L'arte della stampa nel rinascimento italiano*, Veneția 1894 în 2 vol.), va stabili de îndată filiera categorică ce duce la officinile venețiene și cu deosebire spre faimoasa tiparniță a lui Andreas Torresano). Aceiași constatare se poate face și în ce privește frontispiciile. În cărțile pentru Cetinie au fost introduse cîteva blocuri xilografice (clișee) drept frontispicii de pură esență apuseană, încît de la prima privire izbește aerul din breviare catolice cu specificul figural (îngeresc) și cel ornamental ce descinde din gotic, atît de familiar mediului grafic apusean. Toate acestea nu aveau ce căuta în liturghiere și octoihuri de tradiție pravoslavă. Nici un ieromonah ortodox, copist prea cuvios, nici cu imaginația nu s-ar fi apropiat de acest soi de blasfemie a tipografului-negustor de carte din Veneția. Medakovici consideră această divagație tipografică drept un inedit fel de a apropia cartea pravoslaviei slavo-bisericești de concepția și maniera grafică din arta apuseană a renașterii. După Medakovici, aceasta ar fi o laudabilă inițiativă a călugărilor din Cernagora, cari în pustietatea din schiturile lor s-ar fi gîndit că ar fi potrivit să forțeze portile artei grafice din cărțile slavo-bisericești și că se apropie de arta apusului compilînd figuri și figurine din grafica de care s-a servit copios catolicismul. Se știe cît de riguros a fost respectul față de tradiție în toate manifestările de artă religioasă pravoslavă, încît sub nici un cuvînt nu se poate accepta ca teză părerile acestui autor. Dealtcum improvizația tipografică de la Veneția rămîne incidentală. La cărțile strbești, ce au urmat după seria pentru Cetinie, grafica revine în tradiția ei pur ortodoxă, tipăritorii lecuindu-se de acest presupus „contact artistic cu rinascento”.

Iar în cele trei tipărituri pentru Țara Românească, ce au urmat, tot sub îngrijirea lui Macarie, nu se mai găsește nici-o urmă din această hibridă amestecătură promovată de tipograful-editor de la Veneția. Haina tipografică cu care îmbracă Macarie cărțile noastre, nu mai are peteciri „la rinascento”, ci se croește cuminte după prea frumoasele și arhaicile cărți-manuscrite din Moldova lui Ștefan cel Mare, așa cum le-a gîndit și iluminat meșterul-meșterilor caligrafi, smeritul Gav-

buri culturale între Țara Românească și ținuturile jugoslave¹⁹⁾. Este deci în firea lucrurilor ca să se găsească și în minăstirile, sau bisericile de la noi cărți tipărite de sîrbi. Minăstirea de la Hodoș, a fost dealungul veacurilor un punct de atracție pentru lumea monahală sîrbă. De cîte ori a apăsas mai puțernic prigoana turcească asupra ținuturilor aparținînd despoților sîrbi, de atîtea ori s-a declansat cîte un exod sîrbesc, mai mic, sau mai mare, în spre nord, spre Banatul păzit de regii maghiari, sau de împărații de la Viena. Iar minăstirea de pe malul Mureșului a avut în totdeauna porți deschise pentru frații întru călugărie, care au luat lumea în cap, fugind din lăcașurile pustiite de turci. Bineînțeles că în puținele lucrșoare ale unui călugăr prebeag se găsea și cîte o carte bisericească. La Hodoș au venit pe această cale cărți sîrbești, căci odată cu tetravanghelul pomenit s-a mai găsit și cîte-o Psaltire din 1519—1520, tipărită de meșterul sîrb Vucovici din Veneția. Și este semnificativ faptul că s-au păstrat la Hodoș 7 exemplare copii de pe această Psaltire. Această împrejurare ne îndrituiește a crede că în acest lăcaș minăstiresc s-a format cîndva un centru de copîști sîrbi, care încercau să aducă venituri minăstirii din vinzarea de cărți-manuscrise, căutate fiind prin faptul că erau lipsă cărțile tipărite. Lipsa de carte tipărită era deosebit de acută în Banatul ortodox, unde se știe că n-a funcționat nici-o tiparniță bisericească slavă sau romînească, pînă mai încoace, în secolul al XIX-lea. Așa se explică de ce, slăbind relațiile cu tipografiile din Veneția, biserica ortodoxă sîrbă din Banat a fost hotărîtă a se adresa unei tiparnițe din Țara Romînească pentru nevoile ei de manuale de școală confesională, menținînd tot timpul procurarea de cărți de rit de la Moscova.

rii de la minăstirea Neamț. Cine va lua în mînă și va folosi critic unicul exemplar ce ne-a rămas (și se află în Muzeul de artă al R. P. R.), din tetravanghelul macarian (1512), tipărit cu mîgală pe pergament scorțos, în care aurul și bogăția de culori vii dovedesc că au învins perisabilitatea veacurilor, se va convinge ușor, că litera și întreaga decorație de carte e departe de mixtura grafică de la Cetinie și că nu-i altceva decît transpunerea în formă tipografică a ceea ce ne-a lăsat Gavriil și a cărui cea mai reprezentativă operă, *Tetravanghelul slavo-grec* (1429) se află departe de țară, în rafturile Bibliotecii bodleiană din Oxford.

Considerentele acestea sînt valabile și pentru tetravanghelul de la 1552, de la care porneste de fapt analiza în contradictoriu cu privire la un aspect al graficei din primele cărți slavo-bisericești.

¹⁹⁾ V. Emil Turdeanu. *Din vechile schimburi culturale dintre romîni și iugoslavi*. București, 1939.

* * *

Referitor la recent găsitul exemplar din tetravanghelul de la Belgrad noi vom reține în concluzie:

1. Că tetravanghelul lui Macarie (1512) este o reproducere tipografică venețiană cât mai fidelă cu una din tetravangeliarele manuscrise, eșite din școala moldovenească de calligrafie, cărți ce se aflau în acea perioadă în mare trecere și răspindire și că Macarie n-a copiat grafica specifică perioadei Cetinie (o grafică străbătută de elemente catolic-apusene, introduse de tipăritor, fără criterii de stil sau concepție proprii stilului miniatural ortodox-sîrbesc).

2. Că peste 40 ani această operă a servit de prototip lui Mardarie, diortositorul și îndrumătorul lucrărilor de tipărire ale tetravanghelului de la Belgrad și că Mardarie s-a servit din plin de forma tipografică și decorativă a prototipului și că deci există nu numai „oarecari asemănări” între cele două opere, cum se susține, ci o vădită identitate între punerea în formă tipografică din ambele tetravanghele. (Deci o sursă grafică comună).

3. Că există nu numai perfecte similitudini grafice, ci și de conținut și aranjament în texte și redacție, cu cunoscutele diferențe existente între cele două redacții (medio-bulgară și sîrbă).

4. Că locul de editare nu este cetatea Beograd de pe Dunăre, ci o localitate cu numire identică, dar aflată pe coasta dalmatină. Iar pentru locul de tipărire pledează toate împrejurările de a fi Veneția, sau Raguză, dacă la acea dată se încetățenise tiparul în republica raguzană.

FATALISMUL ȘI FANATISMUL MANIFESTĂRI RELIGIOASE RETROGRADE

de Diacon OCTAVIAN PĂTRAȘCU

Atitudinea față de Divinitate este determinată de concepția pe care o avem despre ea.

Dacă pietatea creștină intruchipează prin dragoste trăirea religioasă adevărată, în religiile precreștine această trăire era dominată de teamă, fiind pervertită în concepții de viață și religiozitate minore. Între acestea din urmă încadrăm fatalismul și fanatismul — concepții care și-au prelungit existența până în Creștinism. Aci le catalogăm ca retrograde, alături de superstiții, bigotism, misticism bolnăvicios etc.

Cuvântul fatalism vine de la latinescul *fatum* — care derivă de la *fari*: a pronunța, a da, și înseamnă: dat, pronunțat, hotărât; iar în grecește are corespondent pe *εἰμαρσμένη* din care *moipa* cu aceeași semnificație, și figurat — soartă.

Fatalismul este concepția care afirmă că totul se întâmplă pentru că totul trebuie să se întâmple; este o doctrină care se bazează pe o concepție a unei necesități exterioare de nepătruns și irezistibilă; e doctrina care spune că toate lucrurile se întâmplă potrivit cu o soartă dinainte stabilită care este necesitate sau lege inozerabilă (neînduplecată); este doctrina care atribuie destinului totul și neagă liberul arbitru.

La început omul a simțit neputința sa în fața naturii. De aceea istoria fatalismului se confundă aproape cu aceea a oamenilor „pierzându-se în negura vremilor ancestrale, cristalizându-se în geana de lumină a mitologiei și perpetuându-se prin Islamism, ba chiar prin învățătura sau nuanțele de învățătură a unora dintre confesiunile creștine”¹⁾, preocupându-i pe toți, în toate domeniile vieții și activității.

În formele primare ale religiei omul s-a simțit dintru început atras de două concepții: de aceea a libertății spirituale și de aceea a necesității. A năzuit mereu spre absolut și mereu a fost îngrădit de relativ. În acest pogorământ pe care i l-a impus dependența lui de lumea materială, cu viziunea unor forțe care-l pot copleși... omul religios a aruncat uneori povara silniciei și a împrejurărilor care-l condiționează și-l înfrîng, pe atotputernicia divinității. Iar divinitatea și-a înfățișat-o în diferite aspecte — mai favorabilă sau mai opusă față de el. A avut astfel atitudinea copilului încrezător în

¹⁾ Prof. N. Ţiţescu: Despre predestinație art. în „Studii Teol.” Serie II nr. 7—8/1954 p. 399—438.

nuterea și căldura brațelor părintești, iar resemnarea lui în fața loviturilor sau amenințărilor a putut merge pînă la un fatalism ucigător de energii și pînă la nepăsare, socotind că orice ar face nu poate schimba mersul evenimentelor. În acest fel omul devine o roțiță într-un angrenaj universal al cărui mers este fixat de mai înainte, iar Dumnezeu — pavăză ocrotitoare a omului religios sau puterea care-l copleșește și-l siarmă.

Fatalismul are forme foarte numeroase. În istorie, după mărturiile lăsate de Tacit și Cicero, se abuza de scară mare de consultarea șarlatanilor pentru prezicerea viitorului. Dintr-un număr de multe forme amintim:

Fatalismul mitologic care a așezat deasupra voinței capricioase a zeilor un destin redutabil, necoruptibil și inflexibil. (De ex. Ananki, Tihi, Moira.).

Fatalismul filozofic susține că toate cauzele și efectele au fost determinate de o voință directoare, universală care a însemnat de la început sfîrșitul tuturor lucrurilor. Această voință fiind sufletul universului, este destinul căruia trebuie să i se supună Dumnezeu și lumea.

Fatalismul teologic este acela în care Dumnezeu nu e supus destinului; dar ideea unei soarte conducătoare omnipotente în toate acțiunile oamenilor este prezentă.

Ideea despre soartă apare deasemeni și în religiile mai înalte — creștinism și mahomedanism. Astfel, „predestinațiunea în forma unui fatalism extrem este ultima din învățăturile fundamentale ale Dogmaticii mahomedane. Totul stă în mîna lui Dumnezeu. Nimic, nici bine nici rău nu se întîmplă fără sau contra voinței Sale Sfinte. De o libertate a voinței nu poate fi vorba la om. El trebuie să se supună în mod absolut voinței dumnezeiești. Această supunere se numește islam”²). Cugetarea Delafraș București, 1946 p. 353.

Ideea de destin suprafiresc a fost moștenită în creștinism din păgînism și perpetuată sub altă formă — prin tăgăduirea autodeterminării omenești, mai întîi de către unele secte primare ca Gnosticismul și Maniheizmul, apoi de cele medievale ca Valdenzii și apoi de reformatori ca Wicliff și Calvin.

În creștinism s-au manifestat două tendințe: Una care îmbrățișează integral Descoperirea (revelația sub cele două forme ale sale: Sf. Scriptură și Sf. Tradiție) — creștinismul ecumenic. Acesta vrea să păstreze cu orice preț darul suprem al omului care face din el coroana creaturii — libertatea spirituală. Fără de această libertate, care-l ridică pe credincios pînă la treapta de colaborator al lui Dumnezeu (I Cor. 11—19). Creștinismul rămîne de neînțeles; noțiunea de păcat ca și aceea de responsabilitate sau de ispășire nu mai au temei.

²) Prof. Ir. Mihălcescu: *Istoria religiunilor lumii*, edit. Cugetarea, București 1946, p. 353.

Cea de a doua tendință la care regăsim și acel „Arnor Fati” pune un accent exagerat pe atotștiința și atotputernicia lui Dumnezeu. Dumnezeu îndrumază creatura sa potrivit destinului pe care i l-a hărăzit (omul însuși lucrînd la pierirea sa) după sfatul Lui și într-un chip care depășește puterea noastră de înțelegere. „Deo soli gloria” va fi deviza lui Calvin. La fel Zwingli a mers pînă la un fatalism religios.

Alături de partizanii destinului se situează cei ai determinismului religios — reprezentanți în cel mai înalt grad de fatalismul islamic, iar în creștinism de Zwingli — după care se tăgăduiește orice libertate a omului socotind că noțiunile de creatură și libertate sînt incompatibile una cu alta. Nu trebuie însă să confundăm fatalismul cu determinismul religios. Ele diferă categoric în designarea voinței: În timp ce determinismul religios este adversarul modern al libertății voinței, examinează cauzele care influențează voința în manifestările ei și pretinde că aceste cauze exclud posibilitatea voinței libere, fatalismul se limitează la o observare vagă și arbitrară asupra desfășurării evenimentelor din lume.

Fatalismul mai conține și nuanțe de predestinație. Astfel, „Predestinaționalismul janseniștilor și protestanților, supranumit și *fatum teologicum*” susține că Dumnezeu a predestinat din veci pe cei buni pentru merit iar pe cei răi pentru nemerit. Omul nu mai are în planul soteriologic subiectiv nici un rost; după cum nici un rost nu a avut moartea (Sacrificiul) pe cruce...³⁾

Și astăzi mai auzim oameni care se exprimă cu resemnare: „Ce să-i faci? N-ai ce-i faci!” sau: „Așa a fost să fie! Cum ți-e scris, așa va fi! Cum ți-e soartă!” „Aceste atitudini și ziceri sînt reminiscente din concepțiile păgîne înrădăcinate în mentalitatea unora. Dovada cea mai concludentă pentru aceasta este faptul că soarta sau destinul este personificat în folclorul nostru sub formă de femei care amintesc de mitologicele „parce”. Ele sînt numite „ursitoare” pentru că — zic unii — urzesc, adică croiesc soarta oamenilor într-un mod neșchimbabil. Prin aceasta ei încearcă, într-un mod foarte marginal, să-și explice anumite întâmplări — bune sau rele — din viața lor sau a altora, fiind fataliști. Ei practică un fatalism de atitudine postfaptică, nu antifaptică, adică de explicare a unei nereușite sau nenorociri, dar nu de inhibare, de oprire pentru acțiunile viitoare. Expresia: „Dacă o vrea Dumnezeu!” nu exprimă o resemnare anticipată asupra unui lucru ce l-a făcut sau îl face, ci arată dimpotrivă atotputernicia lui Dumnezeu. Omul muncește cu entuziasm și cu nădejde căci știe că „Dumnezeu dă, dar în traistă nu bagă!”

3) Prof. P. Rezuș: *Curs de Teologie Fundamentală*, Caransebeș 1942 p. 280.

Credința în destin este în opoziție ireductibilă cu ideea providenței divine. Credința în asistența divină, existența unui Dumnezeu pronietor, exclude deci ideea de soartă împotriva căreia e zadarnic să te lupți, precum și fatalismul — fie din gândire, fie din atitudine.

Atitudinea fatalistă a unora se explică apoi prin imperfectibilitatea și insensibilitatea omului — a organismului, a mijloacelor de simț și receptibilitate. Dacă omul ar fi înzestrat natural sau artificial cu toate mijloacele necesare unei „detectări”, unei descoperiri, sesizări anterioare a celor ce vor urma — adică dacă ar prești cele ce îl așteaptă, cu siguranță nu ar mai fi fatalist. (Un om mergând pe stradă a fost accidentat prin căderea — desprinderea unei firme a unui magazin... S-ar mai putea socoti el sau alții fatalist — sortit la această nenorocire — dacă ar fi putut să o evite? Cum o putea? Dacă avea posibilitatea să preste, să perceapă că peste câteva secunde respectiva firmă se va desprinde întâmplător, nu trecea pe sub ea. Un fapt obișnuit, care prin atenție, sensibilitate și prudență — din partea respectivului om și a administratorului magazinului — se putea și se poate evita, înlătura. Simțul omului sensibilizat și descoperirile cele bune ale științei și tehnicii pot înlătura pentru totdeauna cazurile similare și implicit și fatalismul.

În unele țări și orașe — ca de pildă în Berlinul occidental — și azi mai există întreprinderi pe acțiuni, cu magazine în care se desfac la prețuri considerabile, mari cantități de horoșcoape și buletine grafologice. În aceste întreprinderi se practică pe scară largă comerțul zodiacelor, popularizarea ultimelor „noutăți” în ce privește... încrucișările de stele, ghi-citul în nisip sau în noroi.

Conducătorul acestei condamnabile acțiuni este „maestrul” Friedrich Wittstock, care se intitulează „astrolog, cosmopsiholog, grafolog, ghicitor în nisip etc.” El își recrutează colaboratori „specialiști” din Germania occidentală, unde astrologia, ocultismul, magia neagră, albă etc. constituie o adevărată industrie de șarlatanism, cu clienți de toate categoriile — bătrâne superstițioase, adolescenți creduli și alți naivi, având drept scop să semene și să cultive ignoranța, credințe deșarte și superstițiile de soiurile cele mai diverse.

„Cea mai veche librărie specială pentru astrologie și ocultism”, una din oficinele acestui comerț a editat un prospect conținând 366 de titluri de lucrări din acest domeniu „intelectual”, dintre care: „Practica contactului cu lumea de dincolo”, „Investirea cu simțuri a celor lipsiți de simțuri”, „Despre alifia vrăjitoarească” (cu 100 rețete)⁴.

4) Cf. Florin Mugur: *Comerțul cu abracadabra* art. în rev. „Flacăra” nr. 28 (272) din 14 iulie 1962 p. 19.

„În epoca în care oamenii au reușit să străbată spațiul cosmic, în care au fotografiat fața nevăzută a Lunii; în epoca unui nemaivăzut avânt al științei, în Berlinul occidental se vinde pe preț destul de piperat așa numita „pendulă spirituală magică”. Ii dai drumul, pendula face bim-bang și în două minute și trei zeci și șase de secunde afli tot viitorul, absolut totul.

În epoca sputnicilor nu este însă nevoie de „pendula magică” ca să ghicești că asemenea șarlatanii, oricâte eforturi ar face partizanii lor, nu au viitor”⁵⁾.

Acceptarea în teorie și în practică a fatalismului, în viața laică și religioasă, duce la consecințe dezastruoase. Ipoteza comună tuturor doctrinelor fataliste — necesitatea exterioară — îndeamnă la resemnare, apatie, inerție, completă pasivitate. Raționamentul fatalismului a fost numit de către Greci „argumentul leneviei” (leneșii ziceau că sînt fataliști); Francezii l-au formulat apoi astfel: „Ori îți rupi, ori nu lanțul tău, dacă destinul tău e să fii liber, tu vei fi; dacă nu, nu vei fi! Deci este inutil de a-ți rupe lanțurile”; iar un soldat musulman zicea: „E inutil să fugi sau să nu fugi. Ceea ce e sortit se va întîmpla!”

Fatalismul considerat în el însuși ajunge în mod logic la două concluzii diametral opuse: „A fi sau a nu fi, tot una-i!”

Fatalismul i-a dus pe vechii orientali la atitudinea de a accepta prosperitatea sau nenorocirea, cu aceeași calmitate — ca pe o soartă indiscutabilă.

Fatalismul neagă rolul activ al omului în dezvoltarea societății, îi consideră ca inutilă intervenția în istorie și consideră că omul este doar o jucărie oarbă în minile legilor implacabile ale istoriei”⁶⁾.

Pe plan religios, credința în destin — fatalismul, în determinism și în predestinație absolută, distruge libertatea omului, desfigurîndu-l. Sînt desigur și greutăți. „În ce chip înțelcuim faptul că Creatorul se poate opri de la voința Lui veșnică de mîntuire în fața rezistenței creaturii? Chiar dacă acest fapt nu se poate explica în chip mulțumitor, e vădit lucru că voia omului este respectată, că acesta este încă liber după cădere să colaboreze cu Harul, sau să respingă chemările de sus și cu atît mai liber din punct de vedere religios, cu cît colaborează mai strîns cu Harul.

Tăgăduind libertatea ajungem la un impas de netrecut, deoarece, pe de o parte această realitate a vieții ne dovedește că unii colaborează cu Harul alții nu; iar de altă parte, lînsînd pe om de libertate facem pe Dumnezeu răspunzător de

⁵⁾ Idem, *ibidem*.

⁶⁾ M. Rozental și P. Iudin, *Mic dicționar filosofic*, E. S. P. L. P. București, 1954 art. *Fatalismul* p. 216.

toate păcatele noastre ceea ce este o absurditate, o blasfemie⁷⁾.

Că a existat și există libertate de voință la om vedem foarte clar din însuși cuvintele Scripturii. Dumnezeu se adresează lui Israil; „Înainte te-am pus viața și moartea, binecuvîntarea și blestemul. Alege deci viața...” (Deut. 30, 19); iar Mîntuitorul exclamă: „Ierusalime, Ierusalime, de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi cum adună cloșca puii ei sub aripi și n-ai voit”. (Mt. 23, 37).

Dacă nu există voință liberă — cum susțin fataliștii — atunci nu mai este merit și nemerit în faptele noastre și prin urmare nici responsabilitate. Așa dar nimeni nu mai trebuie să fie pedepsit sau răsplătit. La fel dacă toată lumea s-ar încredința că nu mai este voință liberă, că omul nu poate face decît ceea ce-i poruncesc legile fatale, atunci nu ar mai fi nici un stimulent care să îndemne a lucra sau a gîndi și oamenii ar avea certitudinea fataliștilor — că ceea ce este scris să fie, tot are să se întîmple ori ce ar face ei.

Biserica a combătut și combate aspru învățătura despre destin (ca și cea despre predestinație absolută, necondiționată) pentru aceleași motive: a face pe Dumnezeu autorul principal al răului și deci responsabil de păcatele oamenilor este o învățătură blasfemiatorie, născocită de unii oameni pentru acoperirea slăbiciunilor lor. În Sfînta Scriptură se descoperă în felurite chipuri adevărul că nimeni nu este „destinat” spre bine sau spre rău, ci fiecare e liber să conlucreze cu Harul Dumnezeesc. Dumnezeu este Binele absolut și numai atît! El nu poate predestina la rău fiindcă nu este principiu al răului. Presupunînd prin absurd aceasta, înseamnă că avem de-a face cu două principii contrare și de forță egală, care se exclud, se anulează.

Mîntuitorul Insuși ne învață că la judecata obștească vom fi judecați — nu după cum am fost destinați sau predestinați, ci după cele ce liber am săvîrșit în viață (Matei 25, 31). Tot El spune: „Iată, Eu stau la ușa și bat; de va auzi cineva glasul meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cîna cu el și el cu mine” (Apoc. 3, 20). Deci cine îi deschide (liber voință), El poate avea ca oaspe dumnezeesc. Dumnezeu vrea ca „toți oamenii să se mîntuiască și să vină la cunoștința adevărului” (I Tim. 2, 4). Nu Dumnezeu e de vină că unele suflete rămîn în necredință, învîrtoșind cerbicia... Nu El le destinează la rău, ci ele preferă binelui răul.

După cum am mai spus „Creștinismul a luat dela început atitudine negativă față de ideea destinului și în special față de fatalismul astral sau de horoscop. Credința într-un Dumnezeu real, personal intrat în istorie prin întruparea Fiului său, exclude dela început orice apropiere de o idee care ar

7) Prof. N. Chișescu *art. cit.* p. 412.

profesa existența unei forțe sau legi abstracte, oarbe, funcționând după criterii în afară de orice rațiune și de orice morală. Nu jocul conjuncțiilor astrale, ci Dumnezeu și liberul nostru arbitru rânduiesc evenimentele terestre și viața noastră omenască".⁸⁾

Sfinții părinți și scriitori bisericești ca: Minucius Felix, Tertulian, Origen, Metodiu de Olimp, Sf. Efrem Sirul, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazians, Diodor de Tars, Sf. Grigorie al Nyssei, Sf. Ioan Gură de Aur, Niceta de Remesiana și Fericitul Augustin, au înfierat fatalismul astrologic, aproape în fiecare generație scriind diferite tratate în acest scop. Dintre acestea amintim lucrarea: „Contra destinului” a Sf. Grigorie de Nyssa, în care arată toate contradicțiile și absurditățile fatalismului cu lux de amănunte, și „Despre destin și providență” scriere a Sf. Ioan Hrisostomul — în care califica fatalismul astral ca fiind o eroare grosolană, o superstiție înjositoare, vrăjmașul culturii și al progresului.

Credința și practica horoscopului — arată Sf. Ioan Gură de Aur — paralizează munca, această mamă a civilizației și izvor al progresului; face inutilă educația (dacă destinul face pe unii buni, iar pe alții răi, ce rost mai are strădania de a îndruma și de a corecta pe copii și pe maturi, orientându-i pe calea desăvârșirii? Toate sînt zadarnice). Calcă în picioare interesele personale și de Stat (pentru că fataliștii lăsându-se în seama destinului, neglijează ale lor, precum și treburile publice); încalcă morală socială, nesocotindu-o, (omul fiind obligat să accepte necesitatea exterioară, el nu mai este nici bun nici rău, e iresponsabil). „Destinul m-a făcut omucigaș și trebuie să plătesc cu viața ascultarea față de el. Poate fi o învățătură mai păgubitoare ca aceasta?” se întreba pe drept cuvînt Gura de Aur a Ortodoxiei⁹⁾.

Fatalismul este un dușman ireductibil al civilizației și al culturii. Prin părăsirea agriculturii și a muncii de toate categoriile, prin delăsarea meșteșugurilor și a artelor, prin resemnarea în fața nevoilor și a loviturilor vieții, el este un agent al decrepitudinii și al morții și trebuie tratat în consecință.

Fatalismul sub toate formele lui trebuie înfierat ca o superstiție rezistentă care roade sufletul omenesc de mii de ani inoculîndu-i otrava îndoielii, a nepăsării, a resemnării.

Omul trebuie să știe că este stăpîn asupra voii sale și prin ea, asupra destinului său. În această libertate constă și marea responsabilitate a omului de a se folosi salutar de ea.

⁸⁾ Pr. Prof. Ioan Gh. Coman: „Sf. Grigorie de Nyssa, *Contra destinului; Sf. Ioan Gură de Aur, Despre destin și Providență*” în Studii Teol. seria II nr. 5—6/1949 p. 448.

⁹⁾ Idem *art. cit.* p. 450.

Alături de fatalism așezăm și fanatismul.

Fanatismul, dela latinescul *fanum* — templu, ales ca reședință — în sens general: este pornirea oarbă a sufletului în virtutea căruia un om susține o credință oarecare și combate pentru dînsa; e zelul pătimaș în reprezentarea și susținerea unei idei (credințe) sau convingeri: este atașamentul pătimaș pentru o convingere, unit cu o totală intoleranță față de convingerile altora.

În sens obișnuit fanatismul este zelul ignorant și orbesc, impus pînă la frenezie; e zelul exagerat pentru triumful unei doctrine religioase, este zelul deschis și violent, sentimentul împins pînă la exaltare, atașament pasionat pentru un lucru, o idee, o opinie.

Pentru a înțelege și mai bine ceea ce înseamnă fanatism, iată cîteva din epitetele ce i se potrivesc și-i caracterizează ființa: groaznic, oribil, inuman, barbar, sălbatic, feroce, crud, nemilos, inflexibil, implacabil, înspăimîntător, infractor, furios, intolerant, sîngeros, omucid, funest, întunecat, exaltat, impetuos, zelos, absurd, extravagant etc.

Ignoranța este cel mai ferm sprijinitor al fanatismului.

Fanatici găsim la Grecii și Romanii antici. Ei locuiau în temple (de unde le vine și numele: *fanum* — templu ales ca reședință) și în anumite momente ei cădeau într-o specie de entuziasm, de delir despre care spuneau că e o comunicare a lui Dumnezeu pe care-l slujeau, pronunțînd anumite oracole. Ei practicau tăieturile în braț cu pumnalul își tăiau bucăți de carne și făceau sacrificii cu sîngele lor zeitei luptelor. Printre ei se puteau găsi epileptici, nebuni și maniaci dar e evident, după mărturiile scriitorilor antici, că cea mai mare parte dintre ei erau șarlatani care înșelau și exploatau poporul.

Cu timpul cuvîntul fanatism și-a schimbat semnificația, designînd pe cel care lua religia însuși ca obiect al sentimentelor sale pline de pasiune bolnăvicioasă sau ca mijloc al răzbunărilor și furiilor sale.

Prezent în domeniul politic, filozofic și religios al vieții, fanatismul se manifesta ca ura și intoleranța ce refuza orbește și fără cîntăriri raționale convingerile altuia; devine instrument al pasiunilor exclusive. Aceste pasiuni sînt foarte periculoase pentru că rup echilibrul facultățiunilor sufletești și înăbușe vocea rațiunii.

În cadrul Creștinismului, fanatismul este credința oarbă, lipsită de iubire. Ea se manifestă în zelul pătimaș intolerant pentru tipul credinței proprii, care degenerează în întrebuintarea violenței pentru a converti sau distruge pe cei de altă credință. Uneori fanatismul duce la un nevinovat idiotism. Dacă unor anumiți oameni le place să-și flageleze carnea (trupul) în fiecare zi pînă la sînge, să se tăvălească desbră-

cați printre mărăcini etc. și toate acestea pentru cea mai mare glorie a lui Brahma sau Iehova, nu ne deranjează cu nimic. Dar când acești creeri calcinați și exterminați intervin în relațiile sociale, atunci e pericol și dacă această armă e pusă în slujba unei religii exclusiviste, intolerante și posedată de mania de a converti cu orice preț — chiar prin foc și sabie — atunci avem de-a face cu sclerați pioși care vor săvârși cu bună credință și cu conștiința împăcată crime după crime, convinși fiind că vor urca pînă la cer.

Sacrificiile umane au fost în uz în toată antichitatea. Cine le comanda? Fanatismul!

Nu este decît foarte adevărat: fanatismul a degradat sufletele astfel încît oameni pioși — precum Sf. Ludovic ș. a. credeau că fac un lucru plăcut lui Dumnezeu străpungînd cu un fier înroșit limbile blasfemiatorilor. Dacă astfel era un monah luminat, cum va fi fost mulțimea? Cite și mai cite exemple de genul acesta — regretabile — nu s-ar putea da?

După cum se poate ușor constata, fanatismul este o deviație gravă de la principiul suprem al Creștinismului — iubirea; precum și o manieră care e cu totul incompatibilă cu spiritul libertății de conștiință și al libertății religioase.

Intrucît fanatismul susține că spiritul nu trebuie să se supună nici unei autorități din-afară, el mai este propriu și unor culte care nu au în ele forța necesară pentru a supraviețui. Ele caută să înlocuiască autoritatea morală a Bisericii, prin forța brutală, prin expunerea și susținerea fanatică a reveriilor (învățăturilor) lor.

Creștinismul — religia iubirii și a libertății de voință — și adevărații creștini au combătut dintru început fanatismul ca fiind incompatibil cu principiile lui.

Spiritul modern, cultura și civilizația care au pătruns în legile și moravurile noastre au făcut ca fanatismul să dispară (aproape în întregime).

Intrucît cauza principală a apariției și supraviețuirii acestor fenomene retrograde — ignoranța și obscurantismul — este pe cale de dispariție, azi cînd se înregistrează un progres multilateral, logic, și efectul acestei cauze are aceeași soartă: dispariția.

Am tratat împreună aceste două manifestări retrograde deoarece fatalismul și fanatismul au aceeași concepție, același obiect și scop, fanaticul face ceea ce consideră că-i cere Dumnezeu, îi poruncește în chip fatal. (De ex.: Cruciații prin sacrificiile lor au fost fanatici, din cauza fatalismului lor — a concepției greșite despre parusie. Musulmanii au cucerit lumea prin foc și sabie fiind fanatici, deși ei au fost prin excelență fataliști).

După ce am văzut de unde vin și la ce duc aceste concepții retrograde — atât de dăunătoare societății — se impune

cu necesitate ca ele să fie combătute cu toată fermitatea. Slujitorii Sf. Altare au o dublă datorie în combaterea acestor răcile ale trecutului care subminează adevărata viață religioasă și progresul societății. Ei sînt datori să le combată temeinic ca exponenți, reprezentanți și slujitori ai Creștinismului — religia iubirii și înfrățirii oamenilor — iar apoi, în calitatea lor de cetățeni loiali ai Patriei și Societății, cu aceeași datorie.

VECHI LOCAȘURI CREȘTINE DE CULT DISPĂRUTE: MARTIRIILE (MARTYRIA)

de Pr. Prof. Dr. ENE BRANIȘTE

1. *Ce erau „Martyriile”. Rostul, vechimea și denumirile lor.*

O serie aparte de locașuri creștine, care au jucat un rol important în istoria vieții religioase și a artei paleocreștine din sec. IV—VI, sînt așa numitele *martyrii* (la singular = *martyrium*¹), *confessio*, *memorium*²), *conciliabulum*, *basilica martyrum* sau *basilica cimiteriala*), legate direct de cultul sau cinstirea sfinților martiri, cult care, precum e știut, a luat o mare dezvoltare după pacea Bisericii. Erau biserițe sau paraclise ridicate în cinstea ei spre pomenirea sfinților mucenici³) și construite fie peste mormintele acestora, pe care le cuprindeau în ele, fie peste sarcofagul sau sicriul, cu moaștele de martiri, în cazul cînd acestea fuseseră transportate în alt loc decît cel de înmormîntare. În ele sau în jurul lor se adunau creștinii, la început odată pe an — și anume în ziua aniversării morții martirice a muceniciilor respectivi (*γενέθλια natalitia*), iar mai tîrziu, și mai des, pentru a cinsti amintirea acestora; se săvîrșea Sfînta Euharistie, unită de obicei cu agapele sau mesele frățești (de dragoste) și totodată funerare și se elogia viața, virtuțile și moartea eroică a martirilor respectivi, citindu-se din actele lor martirice și rostindu-se cuvîntări de laudă (*ἐγκώμια*, panegirice) spre pomenirea, cinstirea și imitarea lor.

¹) La Sf. Atanasie cel Mare, *Istoria Arienilor, către monahi*, 37, P. G., t. XXVI, col. 736 (τὸ μαρτύριον πύλον); Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXVI* la Epist. II Cor., 5 (P. G., t. LXI, col. 584); Socrate Scolasticul, *Istoria bisericească*, cart. IV, cap. 18, P. G., t. LXVII, col. 504 *Θωμά τοῦ ἀποστόλου μαρτύριον* Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza IV*, 6 (*Martyriul Mîntuitorului de pe Golgota*), ș. a.

²) Fericitul Augustin, *Enarratio in Psalmum LXV*, 4; *Enarratio in Psalmum CXVIII*, *Sermo XXX*; *De civitate Dei*, cart. XXII, cap. 10—20 (P. L., t. XXXVI, col. 739; t. XXXVII, col. 1590; t. XLI, col. 766—768); Optat de Mileve, *De schismate Donatistarum*, II, 5 și IV, 3 (P. L., t. XI, col. 1014 și 1031).

³) Comp. Eusebiu al Cezareei, *Despre viața lui Constantin*, cartea III, cap. 48 (trad. rom. de Iosif Gheorghian, București, 1898, p. 415).

Originea martyriilor trebuie căutată în acele altare-fixe de pe mormintele martirilor mai importanți îngropați în catacombe (numite *arcosolia*) și în camerele funerare scobite sau zidite în jurul lor (numite *martyrium*, *titulus* sau *confessio*) și amenajate sau transformate cu timpul în adevărate bisericiuțe (paraclise sau capele) subterane, de diverse forme, cunoscute îndeobște sub denumirea de *cripte*. Astfel de cripte s-au descoperit multe în catacombele Romei, începând cu cele mai vechi: așa numita *Capella graeca* din catacomba Priscillei și Cripta sfântului Iulian din catacomba Pretextat (ambele din sec. II), și continuând cu altele din secolele următoare, ca cele din catacomba lui Pontian (trei), cripta papală și cea a Sfintei Cecilia din catacomba Sf. Iulian din Neapole, capela Sfintilor Probus și Bassus din Vatican, cripta sfintilor Petru și Marcellin din catacomba de pe via Labicana din Roma, cele din catacomba Abu-El-Ahun de la Alexandria (sec. III), ș. a.⁴⁾

Martyria în sensul strict al cuvântului sînt însă cele ridicate la suprafața pămîntului (*sub divo*). Acestea au început să se construiască încă dinainte de veacul al patrulea, în intervalele dintre persecuții, dar cele mai multe au fost înălțate după pacea Bisericii și mai ales din a doua jumătate a secolului al patrulea înainte, concomitent cu dezvoltarea crescîndă a cultului martirilor. Mai toate se construiau la început în afara orașelor (*extra muros*), unde se aflau pe atunci atît cimitirele în general cit și mormintele martirilor, deoarece vechile legi romane nu îngăduiau îngroparea morților în lăuntru cetăților. După pacea Bisericii și mai ales din a doua jumătate a veacului al patrulea înainte, ele pătrund și în interiorul orașelor (*intra muros*), unde sarcofagele cu moaște de martiri sînt aduse din locurile de înmormîntare și depuse cu mare cinste în martyrii sau basilici noi, anume construite sau mai dinainte existente, spre a fi venerate ca paznici și ocrotitori ai cetăților respective, basilici care și ele erau numite *martyria*⁵⁾ sau *memoriae*⁶⁾, purtînd numele sfintilor respectivi, care deveneau astfel patronii sau ocrotitorii acestor biserici⁷⁾ (originea hramurilor de mai tîrziu).

⁴⁾ Amănunte la H. Leclercq, *Capella graeca* și *Crypte*, în *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*, t. II, col. 2084—2106 și t. III, col. 3161—3166.

⁵⁾ Vezi Eusebiu al Cezareei, *Op. și trad. rom. cit.*, cart. III, cap. 48, p. 415.

⁶⁾ La Fericitul Augustin, *De civitate Dei*, cart. XXII, cap. 10—12; *De cura pro mortuis gerenda*, cap. 6 (P. L., t. XLI, col. 766—768 și t. XL, col. 591).

⁷⁾ Vezi Paulin de Nola, *Epist. III (Ad Alupium)*, P. L., t. LXI, col. 163.

În acest scop s-au folosit uneori și vechi locașuri păgâne de dimensiuni mai mici, rămase fără întrebuințare, în deosebi *mausolee* (*heroa*) de plan central; așa e cazul, de ex., cu un hypogeu antic în formă de rotundă din Tesalonic, transformat în martyron în sec. V, când au fost aduse și depuse aci părți din moaștele mai multor sfinți (folosit până azi ca biserică sub numele Sf. Gheorghe).

Tot *martyria* sînt numite de obicei și acele locașuri comemorative, ridicate după pacea Bisericii, în locuri unde nu existau de fapt morminte sau moaște de martiri, dar care aveau caracter *theofanic*, adică aminteau de apariții divine, de fapte și de „persoane din istoria sfîntă și în deosebi de viața pămîntească a Mîntuitorului, a Maicii Domnului și a unora dintre Sfinții mai importanți, ca sfîntul Ioan Botezătorul (*μνήμια*, memorial sau monumente comemorative). Astfel de martyrii comemorative, similare cu *chenotafele* (*κενοτάφια* morminte goale) din antichitate, s-au înălțat, cum era și firesc, mai ales în Ierusalim și în Palestina, în locurile legate de viața, activitatea și moartea Mîntuitorului, a sfinților Apostoli, a Maicii Domnului și a Sfîntului Ioan Botezătorul. Cel mai vestit dintre toate acestea era *Martyriul Mîntuitorului*, zidit de împăratul Constantin cel Mare pe locul Sfîntului Mormînt (Golgota).

Pentru martyriile ridicate în cinstea și amintirea sfinților apostoli și profeți se întrebuințau și denumirile speciale de *ἀποστολείον* sau *προφητείον* (locaș apostolicesc sau profetic)⁸⁾. Existau și *martyria* ale mucenicilor eretici, amintite în canonul 9 al Sinodului local din Laodiceia, în a doua jumătate a sec. IV (*τὰ λεγόμενα μαρτύρια τῶν αἰρετικῶν*), care se referă mai ales la pseudo-martiri montaniștii din Frigia, interzicînd frecventarea de către credincioși a unor astfel de martyrii, *pentru rugăciune ori pentru vindecare* (comp. și canonul 34 al aceleiași Sinod, care oprește cinstirea sau venerarea martirilor eretici și schismatici). Se făceau și alte abuzuri în această privință, ridicîndu-se numeroase *altare* și *martyrii* în diverse locuri (prin țarini și prin vii), în urma unor pretinse viziuni sau descoperiri în vis ale unor trupuri inexistente de martiri îngropați în locurile respective: Sinodul din Cartagina ținut la anul 401 dispune dărîmarea unor astfel de martyrii și menținerea celor care se bazează pe realități sau fapte riguros verificate (can. 83 Cartagina la Nic. Milaș).

⁸⁾ Comp. Sozomen, *Istoria bisericească*, cart. VIII, cap. 17 și cart. IX, cap. 10 (P. G., t. LXVII, col. 1500 A, 1617); Teodor Citețul, *Istoria bisericească*, cart. II, cap. 63 (P. G., t. LXXXVI, col. 213).

II. Arhitectura (planul și forma) martyriilor.

Martyriile se zideau atît la suprafața pămîntului cît și subteran. Ca mod de construcție (arhitectură) ele aveau, ca și primele biserici creștine, forme foarte variate, inspirîndu-se în general din arhitectura funerară păgînă, adică imitînd formele mausoleelor antice, greco-romane (*herorum*). Cele mai simple aveau forma de absidă unică, ca un fel de ciborium *καθώριον* sau baldachin ocrotitor, ridicat deasupra mormîntului martiric. Altele aveau planul patrat ori dreptunghiular; erau construcții cu patru laturi, avînd deschideri (uși) fie pe o singură latură, fie pe toate patru, cu acoperișul în două ape, sau boltit, sau în formă de con, avînd în interior una sau mai multe săli, dintre care cea centrală era camera funerară (care cuprindea mormîntul), iar celelalte serveau ca săli de adunare; cînd martyriul avea și etaj, sala de jos era cea funerară, iar cea de sus servea ca paraclis sau loc de adunare și de cult. Martyriile din această categorie erau orientate în general spre răsărit, iar uneori aveau și o absidă pe una din laturi (de obicei cea de răsărit). Alte martyrii aveau planul treflat (triconc); erau așa numitele *cellae trichorse* (cămăruțe triabsidale), numeroase mai ales în Africa de nord-vest. Foarte multe martyrii aveau un plan central adică forme circulare (rotonde) și poligonale (de obicei hexagonale sau octogonale), cu acoperișul conic, de lemn, sau în formă de boltă (cupolă) hemisferică, avînd interiorul împărțit uneori în mai multe spații (nave) prin șiruri de coloane (ca basilicile), iar uneori aveau și tribune sau galerii. În sfîrșit, cele mai multe aveau plan cruciform, adică erau în formă de cruce: construcții cu patru săli dreptunghiulare, disoase în formă de cruce (cu brațe egale sau inegale) și adăpostind la mijloc mormîntul sau locul sfînt, încadrat de regulă într-un simplu baldachin (circular ori poligonal) sau într-o cameră mai mare, de diverse forme. Uneori spațiile libere dintre brațele crucii erau umplute cu încăperi dreptunghiulare sau patrate, dînd complexului clădirii planul de cruce înscrisă, adică cruce încadrată într-un patrat sau un dreptunghi; la unele martyrii cruciforme brațele crucii se terminau în formă de abside, iar altele aveau forma de T (săli dreptunghiulare, cu una sau mai multe nave, avînd la capăt un transept, terminat uneori în absidă).

Dintre toate acestea, rolul cel mai important l-au jucat în Orient, martyriile de plan octogonal și circular, acoperite cu cupolă, răspîndite în Asia-Mică (ruine la Birbinkilisse, la Isaura, la Soasa în Capadocia, la Hierapolis, ș. a.), în Siria (martiriu somptuos ridicat de împăratul Constantin cel Mare la Antiohia în 331), în Mesopotamia, Egipt (mica capelă funerară de la Bauit). Ele vor servi ca model bisericilor cu cupolă, de mari dimensiuni, ridicate mai tîrziu, ca de pildă

biserica circulară a Sf. Grigorie Luminătorul (Apostolul Armeniei), zidită în sec. VII la Egimiazin, biserica rotundă a Sf. Ștefan din Roma (sec. V), biserica rotundă a Sf. Gheorghe din Salonic (sec. VI), biserica Sfinților Serghie și Vach din Constantinopol (un octogon cu cupolă, ridicat pe vremea lui Justinian), biserica Sf. Vital din Ravena în Italia (octogon cu cupolă, din sec. VI), biserica Sf. Gheorghe din Ezra în Siria Centrală (zidită la 515 și păstrată încă destul de bine și azi: un octogon cu cupolă ovoidă), ș. a.

Toate martyriile aveau în centru mormîntul cu osemintele martirice sau locul sfînt legat de apariții theofanice; deasupra lui, sau cît mai aproape de el, aveau o *masă sau un altar de jertfă*, pe care se săvîrșea Sfînta Euharistie și care la început erau mobile (transportabile), iar mai tîrziu fixe (imobile).

III. *Martyria mai importante, în Răsărit și Apus.*

Cele mai cunoscute dintre monumentele de acest fel din epoca paleocreștină sînt următoarele:

A) *În Răsărit* (unde se aflau cele mai numeroase):

1. *Martyriul Sfințelor Patîmi* de pe Golgota (numit *Martyrion*-ul prin excelență) și *Martyriul Învierii* (Anastasia), amîndouă ridicate de Constantin cel Mare pe Golgota; cel dintîi avea forma unei basilici dreptunghiulare cu cinci nave și un mare atrium sau portic, iar al doilea era o rotundă cu colonade interioare și galerii⁹⁾.

2. *Martyriul Înălțării*, ridicat pe vremea lui Constantin cel Mare pe locul înălțării Domnului de pe muntele Măslinilor, lîngă Ierusalim. Avea formă octogonală¹⁰⁾.

3. *Martyriul octogonal* construit de sfînta împărăteasă Elena pe locul *Nașterii Domnului*, care a fost modificat pe vremea lui Justinian (sec. VI).

4. *Martyriul sfîntului apostol Toma* de la Edesa¹¹⁾.

⁹⁾ Amîndouă descrise de istoricul Eusebiu al Cezareei, *Viața lui Constantin (cel Mare)*, cartea III, cap. 25—39 (Comp. și Sozomen, op. cit., cart. II, cap. 26).

¹⁰⁾ Amîntit de mai multe ori de către pelerina apuseană Etheria (alias Silvia), care îl numește *Imbomon*, adică biserica de pe culme: *ἐν βομῶν* (*Silviae vel potius Aetherias peregrinatio ad loca sancta*, herausgegeben von W. Heraeus, IV Auflage, Heidelberg 1939, p. 38 și urm.).

¹¹⁾ Amîntit în sec. IV de Etheria (Op. și ed. cit., cap. XVII, XIX, pp. 19—20) și de Socrate Scolasticul în sec. V (Op. cit., cart. IV, cap. 18, trad. rom. de Iosif Gheorghian, Buc. 1899, p. 219).

5. *Martyriul sfântului Serghie* (Sergiu) de la Rusafa (fost Serghiopolis) în Siria.

6. *Martyriul sfântului Iacob* (apostol și misionar al creștinilor din Mesopotamia, +338) din Nisibi, zidit la 359, ca un turn masiv de formă patrată, cu ziduri foarte înalte, alături de o biserică și un baptister, păstrat pînă azi aproape în forma inițială.

7. *Martyriul subteran al sfintei Tecla*, de la Seleucia Isauriei (în Asia Mică), construit înlăuntrul unei peșteri și imitînd ca formă pe cel de la Sfîntul Mormînt¹²;

8. *Martyriul călugărului Helpidius*, din Carrhes, în Mesopotamia (martir indigen, victimă a persecuției lui Savov II. Cultul să se asocia cu al lui Avraam, iar martyrium-ul său, celebru în regiune, atrăgea la sărbătoarea anuală a mucenicului pe toți călugării și asceții din Mesopotamia)¹³.

9. *Martyriul sfîntului Ioan Teologul* (Evanghelistul) din Efes, ridicat chiar deasupra mormîntului acestuia, în sec. IV, avînd la isceput forma unui turn patrat, peste care s-a zidit în sec. V o mare basilică cruciformă, refăcută apoi în epoca lui Justinian (sec. VI)¹⁴;

10. *Martyriul sfintei Eufemia* (+11 iunie 307) din Calcedon (azi Kadikeui lingă Constantinopole), construit pe la sfîrșitul secolului al patrulea, în formă de vastă rotondă cu tribune (galerii), încercuită în interior cu stîlpi monumentali, imitînd Martyriul mai vechi al Sfîntului Mormînt de la Ierusalim; era atît de mare, încît în el s-au putut ține ședințele Sinodului IV ecumenic, la 451¹⁵.

11. *Martyriul sfîntului Simion Stîlpmicul* de lingă Antiohia (azi Kalat-Seman), construit în sec. V; era o construcție masivă, de mari proporții, din piatră, ca un complex de clădiri dispuse în formă de cruce gigantică, închizînd la mijloc stîlpul sfîntului Simion, încadrat într-un octogon central, ale căruia fețe erau formate din largi arcade deschise (azi se mai vîd din el ruini impresionante prin măreția lor)¹⁶.

¹²) Menționat în sec. IV de Etheria, Op. și ed. cit., cap. XXII și XXIII, pp. 27—28.

¹³) Vezi Etheria, op. cit., cap. XX (ed. cit., p. 24 și urm.).

¹⁴) Ruinat de mult. Săpături arheologice începute în 1922 de prof. grec G. Sotiriu (*Ανασκαφαί τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ Ἱεροάννου τοῦ Θεολόγου* Atena 1922) și continuate de arheologul austriac H. Hörmann (*Forschungen in Ephesos*, Band IV, Heft 3: *Die Johanneskirche*, Wien 1951).

¹⁵) Amintit în sec. IV de Etheria, Op. cit., cap. XXIII (ed. cit., p. 28 și de istoricul Evagrie (sec. VI), în *Ist. Bis.*, cart. II, cap. 3, P. G., t. LXXXVI, col. 2193.

¹⁶) Vezi fotogr. și plan la Ch. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, ed. II, t. I, Paris 1925, fig. 6, 7, 14 și 15.

12. *Martyriul (basilica) sfinților Apostoli*, ridicat de Constantin cel Mare și continuat de Constanțiu, la Constantinopol, este primul exemplu de martyriu ridicat înăuntrul orașului (*intra muros*); refăcut de Justinian în sec. VI, el cuprindea osemintele unora dintre Sfinții Apostoli, aduse aci în a doua jumătate a sec. IV, precum și mormintele cu mausoleie ale lui Constantin și Justinian. A fost distrus de Turci în sec. XVI.

13. *Martyriul sfântului mucenic Mina (Menas)*, în Egipt (azi *Karm-Abu-Mina*), la început un octogon, zidit pe vremea lui Constantin cel Mare, peste care s-a construit, în epoca lui Arcadiu, o mare biserică cu transept în formă de T (distrusă în sec. VII, de invazia arabă)¹⁷;

14. *Martyriul sfântului Dumitru*, din Tesalonic, în Grecia, construit în sec. IV—V, pentru adăpostirea moaștelor sfântului, aduse de la Sirmium (azi Mitrovița, în Jugoslavia). Peste el s-a clădit mai târziu frumoasa biserică a Sf. Dumitru din Tesalonic (sec. V—VI), păstrată pînă azi.

B) In Apus:

1. *Martyriul sfinților apostoli Petru și Pavel*, ridicat de împăratul Constantin cel Mare în Roma și încorporat mai târziu basilicii *San Pietro e Paolo fuori le mura* (Sf. Petru și Pavel dinafara orașului).

2. *Martyriul sfântului Apolinarie* din Ravena, în Italia;

3. *Martyriul sfântului Irineu* la Lugdunum din Galia (Lionul de azi), lângă care a fost găsit mormintul Sfântului, la 1835.

4. *Martyriul Sf. Felix de Nola*, în Campania (sudul Italiei), format din cinci biserici dispuse în formă de stea, dintre care una a fost construită de Sf. Paulin de Nola (sec. IV—V).

C) Cîteva martirii au existat și pe pămîntul țării noastre, și anume în Dobrogea (vechea *Sciția Minor*), în sec. IV—VI; menționăm, dintre cele ale cărora urme s-au găsit în săpăturile și cercetările arheologice de pînă acum, *Martyriul sfinților Chiril, Chindeus și Tasiu (Dasius)* de la Axio-polis, lângă Cernavoda de azi (o sală dreptunghiulară cu absidă la răsărit și o capelă anexă pe latura de sud) și așa numita biserică „bizantină”, cu transept, de la Tropaeum-Trajani (Adam-Clissi), zidită în sec. V—VI, care era de fapt un martyrium, avînd o criptă cu sfînte moaște, care au făcut

¹⁷) Săpături arheologice de K. M. Kaufmann, *Die Menasstadt...*, Leipzig 1910; Acelasi, *Die heilige Stadt der Wüste*, Kempten—München 1910 și 1924 (comp. și F. W. Deichmann, *Zu den Bauten der Menasstadt*, în *Jahrbuch der deutschen Archäologischen Institut*, Arh. Anzeiger, 1937, col. 75—86).

din ea un loc de pelerinaj în acea vreme; amindouă au fost distruse în sec. VI—VII.¹⁸).

IV. Clădiri-anexe ale martyriilor. Evoluția și dispariția martyriilor.

Pe lângă unele din vechile martyrii creștine s-au format cu timpul cimitire particulare (ale unor familii) sau obștești (ale comunităților creștine), dată fiind dorința vechilor creștini de a fi înmormîntați alături de sfinți (*ad sanctor*), pentru a se pune astfel sub protecția și mijlocirea lor¹⁹). Cele mai multe au devenit locuri vestite de pelerinaj, atrăgînd mari mulțimi de credincioși din toate părțile lumii creștine, care veneau să se închine sfintelor moaște de martiri sau să vadă și să cinstească locurile celebre sfințite prin apariții theofanice sau prin legătura lor cu viața Mintuitorului, a Maicii Domnului sau a sfinților în general. Așa au fost, de exemplu în primul rînd martyriile comemorative (theofanice) din diversele locuri sfinte din Ierusalim și Palestina (Betania, Iordan, Betleem, Capernaum, Salem, Sichem, etc.), începînd cu cel de pe Sfîntul Mormînt al Domnului; apoi cele de pe mormintele sfinților: Ioan Teologul din Efes, Simion Stîlpnicul (Stilitul) din Kalat-Seman (lîngă Antiohia), Mina din Egipt (Mineapolis, Kara-Abu-Mina), Dumitru din Tesalonic, Petru și Pavel din Roma, ș. a.²⁰). De aceea, unele din acestea au luat cu timpul înfățișarea unor adevărate minăstiri, a unor mari complexe constructive, care s-au mărit mereu cu clădiri-anexe, destinate pentru săvîrșirea serviciilor divine, pentru locuințele numeroșilor clerici, pentru adăpostirea și găzduirea pelerinilor, ș. a. m. d. (așa a fost cazul, de ex., la Kalat-Seman lîngă Antiohia și la Karm-Abu-Mina, în Egipt).

La început, martyriile se deosebeau de bisericile (basilicile) sau locașurile de cult propriu-zise, atît ca destinație, cît și ca loc (ele se zideau înafara orașelor, pe cînd bisericile înlăuntrul acestora) și ca forme de construcție. Cu timpul însă ele se transformă în adevărate locașuri de cult, confundîndu-se cu bisericile propriu-zise, pătrinzînd înlăuntrul orașelor (din a doua jumătate a sec. IV înainte) și împrumutînd bisericilor unele din formele lor de construcție (planul central, circular sau poligonal, cupola sau bolta); devenind locuri de pelerinaj, în care deci Sfînta Euharistie a început să se săvîrșească permanent, cele mai multe din ele au fost cu timpul încorporate în construcții mai mari, în basilici ridicate peste ele (ca de ex. la Sf. Ioan din Efes, Sf. Vavila de la Antiohia-Kaussie, Sf. Simion Stîlpnicul de lîngă Antiohia, Sf. Mina din Egipt, Sf. Dumitru din Tesalonic, Sf. Petru și Pavel din Roma, ș. a.). Unele dintre cele aflate în interiorul orașelor au fost transformate în biserici, fiind afectate cultului obișnuit, zilnic (ca de ex. martyriul-rotundă din Tesalonic din sec. V, azi biserica Sf. Gheorghe); altele, dintre cele aflate

înafara orașelor, au devenit simple anexe ale unor basilici construite ulterior în apropiere de ele, necesare pentru adunările marilor mulțimi de pelerini care le cercetau tot timpul (așa s-a întâmplat, de ex., la martyriul Sf. Iacob din Nisibi, al Sfintei Eufemia din Calcedon, al Sf. apostol Barnaba din Salamina în Cipru, ș. a. —). Cele mai vechi construite înafara orașelor, își pierd importanța după ce au fost golite de moaștele transportate în interiorul orașelor; din a doua jumătate a sec. IV, când osemintele martirice încep a fi fărâmițate sau împărțite, după pildă lemnului Sfintei Cruci, ele încep să fie puse și sub altarele bisericilor obișnuite de cult (ceea ce devine apoi obligație generală pentru toate bisericile, prin hotărârea canonului 7 al sinodului al șaptele ecumenic)²¹⁾; acestea contribuie și mai mult la ștergerea treptată a diferenței inițiale dintre *martyria* (basilici cimiteriale) și *ecclesiae* (basilici *intra muros* sau parohiale).

Martyrii propriu-zise — în înțelesul de monumente religioase, funerare și comemorative în același timp — nu se mai construiesc începând de la sfârșitul epocii paleocreștine (sec. VI—VII) dintre cele construite până atunci, numai martyriul sfântului Iacob din Nisibi în Mesopotamia (sec. IV) se păstrează până azi în forma originală și într-o stare relativ bună²²⁾, precum și martyriul-rotundă din Tesalonic (sec. V), folosit azi ca biserică cu hramul Sf. Gheorghe. Celelalte au dispărut aproape în întregime, ca marea majoritate a celorlalte monumente contemporane cu ele, prin refaceri și transformări succesive, prin părăsirea și năruirea lor sub acțiunea distrugătoare a timpului, prin dărâmarea lor de către năvălitori (Perși, Turci și Arabi în Răsărit, Huni, Avari, Normanzi și Saracini în Apus), sau prin înlocuirea lor completă cu construcții posterioare (basilici, baptisterii, necropole și cimitire,

¹⁸⁾ Vezi I. Barnea, *Nouvelles considérations sur les basiliques de Dobroudja*, în rev. *Dacia* (Buc.) XI—XII, 1948, p. 226, fig. 7.

¹⁹⁾ Vezi H. Leclercq, *Ad. sanctos*, în *Dict. d'Archéol. chrét. et de Lit.*, t. I.

²⁰⁾ Vezi și H. Leclercq, *Pelerinages*, în *Dict. d'Archéol. chrét. et de Lit.*, t. XIV, col. 65—176.

²¹⁾ „... Câte sfinte biserici s-au consacrat fără sfintele moaște ale mucenicilor, hotărâm să se pună moaște într-insele, cu obișnuita rugăciune. Iar cel ce va sfinți vreo biserică fără sfintele moaște, să fie caterisit, ca unul care a călcat tradiția bisericească”. (La Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, trad. rom. de Dr. N. Popovici și U. Kovincici, vol. I, part. II. Arad, 1931, p. 503).

²²⁾ Fotografie în A. Grabar, op. cit. în lista bibliografică de la sfârșitul acestui studiu, fig. 12.

etc.), dispărute și acestea în cursul timpului. Abia ruinele unora dintre ele, păstrate pînă azi (ca la Kalat-Seman lîngă Antiohia) și resturile încadrate în clădirile mai noi sau descoperite în urma săpăturilor și cercetărilor arheologice din timpul mai nou (temelii, pavimente, cripte, fragmente de coloane sau de ziduri, ca la Martyriul Învierii din Ierusalim, inscripții, ș. a.), precum și descrierile sau informațiile sporadice din izvoarele literare (istorici ca Eusebiu al Cezareiei, Sozomen și Socrate Scolasticul²³), pelerini ca Etheria²⁴) sau Anonimul apusean din Bordeaux de la 333,²⁵) ș. a.), ne mai dau o slabă idee despre aceste vechi monumente, care au înscris unul din cele mai glorioase capitole din istoria artei bisericesti paleocreștine, capitol din nefericire încă puțin și incomplet explorat, studiat și cunoscut, mai ales la noi. La vremea lor, ele au constituit expresia cea mai concretă și mai strălucită a cultului martirilor, cult care a jucat un rol atît de important în istoria pietății și a vieții religioase creștine din antichitate și care a fost continuat și dezvoltat mai tîrziu sub alte forme de manifestare.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

(lucrări auxiliare folosite și necitate în notele din text).

1. H. Leclercq, *Manuel d'Archéologie chrétienne depuis les origines jusqu'au VIII-e siècle*, 2 vol., Paris 1907.

2. Fr. Wieland, *Altar und Altargrab der christlichen Kirchen im 4. Jahrhundert*, Leipzig 1912.

3. Același, *Mensa und Confessio*, München 1906.

4. H. Leclercq, artic. *Confessio*, în *Dict. d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*, red. de H. Leclercq și P. Cabrol, t. III, part. 2, col. 2503—2508.

5. Același, artic. *Martyrium*, ibidem, t. X, col. 2512—2523.

6. Același, artic. *Memoria*, ibidem, t. XI, col. 296—324.

7. Același, artic. *La vie chrétienne primitive*, Paris 1927.

8. J. P. Kirsch, *Die Grabstätten der römischen Märtyrer und ihre Stellung im liturgischen Märtyrerkultus*, în *Römische*

23) Vezi diversele texte din acești istorici, citate în notele anterioare.

24) *Peregrinatio ad locas sanctas*, cap. 17 și 19 (martyriul sfîntului apostol Toma din Edesa), cap. 20 (martyriul sfîntului Elpidiu din Mesopotamia), cap. 22 și 23 (mart. Sf. Tecla de la Tara), cap. 23 (mart. Sf. Eufimie de la Calcedon și al Sf. Ioan din Efes), cap. 25—49 (Martyriul de pe Golgota și cele din jurul Ierusalimului).

25) Editat de P. Geyer, în *Itinera Hierosolymitana saec. IV—VIII (Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, t. XXXIX, Vindobonae 1898.*

Quartalschrift für christliche Altertumskunde und für Kirchengeschichte (Roma), 38 (1930), 107—131.

9. G. Sotiriu, *Οι τόποι τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἢ τὰ μαρτύρια* în Byzantinisch-Neugriechisch-Jahrbücher (Atena), 14 (1938), 3-4, pp. 279—289.

10. A. Grabar, *Martyrium, Recherches sur culte des reliques et l'art chrétien antique*, 2 vol. cu text și 1 album, Paris 1943, 1946 (cea mai completă și cea mai bună monografie generală a ocheștiunii, de pînă acum).

11. I. Barnea, *Τὸ παλαιο Χριστιανικὸν Θυσιαστήριον (Vechiul altar creștin)*, Atena 1940, pp. 62—67.

12. Același, *Curs (dactilografiat) de Istoria artei paleocreștine*, pentru magistranzi, Institutul Teologic din București, 1957—1959.

13. Fr. Pfister, *Der Reliquenkult im Altertum*, 2 vol., Giessen 1909, 1912 (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten. hrgb. v. Wünsch u. Deubner, vol. V.).

14. V. Schultze, *Grundriss der christlichen Archäologie*, ed. II, Greifswald 1934.

15. L. Brehier, *Les basiliques chrétiennes*, Paris 1907 (coll. *Art et Littérature*).

16. H. Cheramy, *Les catacombes romaines*, Paris 1932.

17. A. Fabre, *Manuel d'art chrétien*, Paris 1930.

18. Marcel Laurent, *L'art chrétien primitif*, t. II, Bruxelles—Paris 1911.

19. A. Xyngopoulos, *Μαρτύριον*, în *Marea Enciclopedie Greacă*, t. XVI, pp. 741—742.

20. L'abbé Martigny, *Dict. des antiquités chrétiennes*, ed. III, Paris 1889, pp. 201—203 și 231—232 (la cuv. *Cryptes, Confessio, Martyrium, Memoria*).

21. H. Maruechi, *Eléments d'Archéologie chrétienne*, ed. II., t. II, Paris—Roma 1903.

22. A. Michel, *Histoire de l'art depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours*, t. I, part. I., Paris 1905.

23. L. Deau, *Hist. univ. des arts. — L'art primitif, l'art médiéval*, Paris 1934.

24. Sixte Scaglia, *Manuel d'Archéologie chrétienne*, Turin 1916.

25. Paul Allard, *Dix leçons sur le Martyre*, Paris 1905.

DESPRE TESTAMENTUL VECHI

Sf. Scriptură se împarte în 2 părți: *Testamentul Vechi* și *Testamentul Nou*. Testamentul Vechi e mai mare, mai voluminos decât cel Nou. El cuprinde 39 de cărți canonice și 14 deuterocanonice, adică în total 53 de cărți. Testamentul Nou nu are decât 27 de cărți, care toate sînt canonice. Testamentul Vechi e scris în *limba ebraică*, cu excepția unor capitole și versete, care sînt scrise în *aramaică*, pe cînd Noul Testament e scris în *limba greacă comună*, care se vorbea pe timpul Mîntuitorului în întreg imperiul roman. Durata în care au fost scrise cărțile Vechiului Testament este de aproximativ 1000 de ani, pe cînd aceea în care s-au scris cărțile Noului Testament este de numai aproximativ 50 de ani. Cărțile Vechiului Testament scrise în genere de profeți cuprind evenimentele din istoria lumii care s-au petrecut înainte de întruparea Fiului lui Dumnezeu, iar cărțile Noului Testament, scrise de Apostoli cuprind istoria vieții și propovăduirii Mîntuitorului, continuată de activitatea misionară a Sfinților Apostoli.

Cu toate acestea, Sfînta Scriptură este o carte unitară, căci cuprinde același cuvînt dumnezeesc inspirat și aceeași învățătură religioasă-morală și îl propovăduiește pe același *Iisus Hristos* care este nu numai inelul de legătură dintre cele două Testamente dar și obiectul amîndurora, Testamentul Vechi nefiind altceva decât un *pedagog către Hristos*. De aceea o separare a celor două Testamente sau o nimicire a unuia din ele pentru a-l lăsa numai pe celălalt ar sfărîma unitatea organică a Sf. Scripturi și ar constitui un non-sens, pentru că Vechiul Testament fără cel Nou este ca o casă fără acoperiș, după cum cel Nou fără cel Vechi ar fi ca o casă fără temelie, căci multe din învățăturile Noului Testament ar fi rămas pentru noi ca niște taine ascunse, dacă n-ar fi Vechiul Testament, prin care le înțelegem. Raportul dintre cele două Testamente l-a precizat un scriitor bisericesc, prin formula rămasă clasică: „*Novum Testamentum in vetere latet, Vetus in Novo patet*” ceea ce înseamnă că Noul Testament e cuprins în germen, adică în simburile învățăturilor lui în Vechiul Testament iar acesta se desfășoară, se desfăce sau mai bine zis învățăturile lui ajung la plinătatea și desăvîrșirea lor în cel Nou.

Pentru a înțelege desăvîrșirea adevărurilor din Testamentul Vechi în cel Nou ne vom referi la cap. V al *Evangheliei după Sf. Matei*, în care Mîntuitorul zice: „Să nu socotiți că am venit să strîc legea sau prorocii; nu am venit să strîc ci să o plînesc”. Și le spunea ascultătorilor Săi: „Auzit-

ați că s-a zis celor de demult: „Să nu ucizi”... Iar eu vă zic vouă că oricine se va minia împotriva fratelui său vinovat va fi judecat”. Sau: „Auzit-ați că s-a zis celor de demult „să nu juri strîmb”. Iar eu vă zic: Să nu jurați nici pe cer că este scaunul lui Dumnezeu, nici pe pămînt că este așternutul picioarelor Lui” ș. a. m. d. Sau: „Auzit-ați că s-a zis celor de demult: „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”. Iar eu zic vouă: „De te lovește cineva peste obrazul drept întoarce-l și pe cel stîng”. ș. a. m. d. Din toate acestea se vede depășirea *învățăturilor morale* ale Vechiului Testament, axate pe *principiul dreptății*, prin învățăturile desăvîrșite ale moralei *Legii celei noi* a Evangheliei axate pe principiul suprem al dragostei.

Am spus că Sf. Scriptură cuprinde cuvîntul lui Dumnezeu. După învățătura Bisericii, Sf. Scriptură este o carte inspirată, adică o carte scrisă sub influența Sf. Duh, carele „a grăit prin proroci”.

Cum trebuie însă înțeleasă această inspirație? Fiindcă au fost unii care au socotit că fiecare cuvînt al Bibliei este inspirat, iar alții au înțeles această inspirație ca o acțiune mecanică, în care scriitorul sfințit nu era mai mult decît o unealtă inconștientă, prin care se descopereau în scris oamenilor învățături care exprimau adevărul și voia lui Dumnezeu. Un asemenea fel de a rezolva problema inspirației este și simplist și nefiresc, în dezacord cu învățătura creștină despre libertatea omenească. Așa că prin inspirația Scripturii nu trebuie înțeles că această carte ar fi fost dictată cuvînt cu cuvînt sfinților scriitori, care ar fi scris-o într-o stare de inconștientă și de ieșire din sine. Inspirația în sensul ei creștin nealterat este o asistență deosebită din partea lui Dumnezeu, față de scriitorul sfințit în virtutea căreia acesta alege din mulțimea cunoștințelor pe care le are, pe cele mai potrivite cu elaborarea și înveșmîntarea ideilor religioase și morale pe care le dezvoltă în scrierea sa, în stare de trezire și de perfectă luciditate. În virtutea aceleiași asistențe, scriitorul sacru e ferit de greșeli în dezvoltare a doctrinei religioase-morale din opera sa și în al treilea rînd prin inspirație mintea sfințitului scriitor e luminată spre a găsi noi și mai adînci sensuri ale cuvîntului lui Dumnezeu, descoperindu-i-se totodată — mintal — noi adevăruri de credință, care vor spori tezaurul doctriinal al Scripturilor, ceea ce se vede din paginile acestora din care se constată evoluția progresivă a fondului doctriinar al *monoteismului*, pe măsura posibilităților oamenilor de a și-l însuși.

Ca urmare a acestui fel de a înțelege inspirația și în același timp ca o dovadă a lui este faptul că deși e un singur Duh Sfînt care a inspirat pe toți autorii cărților Bibliei, totuși acestea se deosebesc între ele după *stilul* personal al scriitorilor. Altul este bunăoară stilul profeției lui *Amos* care înainte

de a fi chemat la misiunea profetică a fost *păstor* în *Tecua* și altul este stilul Cărții marelui proroc *Isaia* care a făcut parte din nobilimea de la curte și a avut parte în tinerețe de o educație aleasă.

În directă legătură cu inspirația este și problema conținutului sau *cuprinsului Bibliei* care trebuie privită exclusiv ca o carte de doctrină religioasă și morală, ziditoare și mîntuitoare de suflet. Dacă se găsesc în Sf. Scriptură și date din alte domenii ale cunoașterii omenești ele nu sînt ceva esențial ci accesorii care formează doar cadrul pentru expunerea adevărurilor religioase. Ca urmare, cunoștințele de ordin ne-religios din Biblie nu sînt mai presus de nivelul cunoștințelor vremii în care au fost scrise. Cu toate acestea, de oarece Sf. Scriptură este în întregul ei inspirată și aceste cunoștințe accesorii de ordin științific exprimă adevărul, care este însă înveșmîntat într-un grai simplu, accesibil mulțimilor cărora Sf. carte li se adresează, grai deosebit de limbajul tehnic și specific al savanților. Iar unele afirmații au un caracter poetic, așa încît înțelesul literal care ar duce la interpretări eronate trebuie aci înlocuit, spre a nu se produce nici o confuzie. Așa de exemplu cînd se zice în *Cartea lui Iosua* că „soarele s-a oprit la Ghibeon” lucrul acesta nu trebuie înțeles ad-lit-teram, ci scriitorul sfințit a voit să exprime prin această expresie ideea că avîntul Israelitilor a fost atît de mare că nu numai că i-a înspăimîntat pe dușmani dar a pus în uimire și întreaga natură, soarele uitînd să-și mai continue drumul său aparent pe cer...

Tot aci se cuvine a se spune un cuvînt și despre raportul ideilor din Vechiul Testament cu *vechile mitologii păgine*. Anticipînd vom preciza că Biblia este în întregul ei o carte monoteistă în care se subliniază neîncetat atotputernicia lui Dumnezeu, Creatorul și Pronietorul lumii. Cu totul altfel se prezintă lucrurile în *mitologiile politeiste*.

Bună oară despre o creație a lumii vorbesc și tăblițele cuneiforme, cunoscute sub numele de „Enuma Eliș”. Dar în această *cosmogonie babiloneană*, ca și în toate cosmologiile păgine se pornește de la un ocean primordial ori de la un ou cosmic din care ies simultan sau succesiv mai multe serii de divinități care se împerechează sau se luptă unele cu altele, pînă cînd în cele din urmă unele crează în partea de sus cerul cu cele ale lui, iar altele, lumea de jos. Nimic din toate acestea în *referatul geneziac* din Biblie, în care se spune simplu, măreț, firesc, veridic: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul. Și pămîntul erau pustiu și gol... și Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra adîncurilor. Și a zis Dumnezeu să fie lumină!” și așa mai departe.

Tot așa despre starea de *fericire edenică* a primilor oameni se vorbește în legendele poetilor latini despre *epoca*

de aur (aurea aetas) iar potopul lui Noe îl regăsim în legenda greacă a lui Deucalion și în epopeea babiloneană a lui Gilgames. Aceste asemănări trebuiesc puse pe seama revelației primitive, în legătură cu unitatea monogenistă a neamului omenesc. Căci tradiția primordială, despre cele ce au fost la începuturile lumii, s-a menținut la toți oamenii, atît numai că la cei ce s-au îndepărtat, de adevărul unicului Dumnezeu, această tradiție a fost mai mult sau mai puțin alterată și desfigurată, pe cînd în Biblie ea s-a păstrat în forma cea mai curată.

De sigur că s-au pus probleme similare și înțelepților dintre monoteiști și înțelepților dintre păgîni și așa se face că la Cartea Iov din Biblie există o corespondență egipteană în Cartea intitulată „Convorbirea unui sătul de viață cu sufletul său”, dar și aci soluția ultimă este alta. De asemenea s-a atras atenția asupra așa numiților „psalmi babiloneni de pocăință” analogi psalmilor lui David. Autorul babilonean nu are însă noțiunea de păcat, nu are conștiința stării de păcătoșenie și el cere zeilor să îl ajute în mizeriile și necazurile vieții, dîndu-i cele de trebuință pentru întreținerea sa fizică. În psalmul 50 al lui David însă acesta nu cere de la Dumnezeu nici un bun material ci cu suflet zdrobit și cu inimă frîntă de muștrările cugetului cere iertare de la Dumnezeu pentru seria de păcate în legătură cu femeea lui Urie pentru ca să simtă iarăși în sufletul lui pacea și liniștea pe care le-a avut mai înainte.

În limba originală a Vechiului Testament, titlul lui este acela de *Thorah, Nebiim u Chetuvim*, ceea ce în traducere înseamnă: Legea, Prorocii și Aghiografele sau scrierile sfinte. Mîntuitorul îi spunea de obicei: *Legea și Proorocii*.

Titlul original al Vechiului Testament, indică, pe de altă parte și împărțirea lui care se face obișnuit în Cărți istorice, cărți profetice și Aghiografe care sînt de ordin poetic sau cu caracter didactic.

Cărțile istorice religioase sînt cele de la începutul Vechiului Testament, (cele 5 cărți ale lui Moisi sau Pentateuhul, Cartea lui Iosua, Cartea Judecătorilor, Cărțile împăraților și ale cronicilor, Cartea lui Neemia, a lui Ezdra, ș. a. În aceste cărți se cuprinde facerea lumii, starea paradisiacă a omului și revelația primordială, căderea în păcat, înmulțirea neamului omenesc și a răutăților oamenilor, potopul și reînnoirea legămîntului lui Dumnezeu cu neamul omenesc prin Noe, alegerea lui Avraam și instituirea vechiului Legămînt, vremea patriarhilor, ajungerea fiilor lui Izrail în Egipt, eliberarea lor din robia egipteană și darea legii lui Moise, vremea lui Iisus Navi și a judecătorilor, întemeierea regatului lui Izrael cu vicisitudinile și despărțirea acestuia, robia babilonică, reîntoarcerea evreilor în patrie și rezidirea templului sub Ezdra și Neemia, iar dacă considerăm și cărțile necanonice, refacearea statului evreesc în epoca Macabeilor.

În mod firesc se poate pune întrebarea, de ce Vechiul Testament care este o carte a întregii umanități să cuprindă istoria tocmai a evreilor? Răspunsul este că după căderea în păcat, când întreaga omenire în urma întunecării minții s-a îndepărtat mai mult sau mai puțin de Dumnezeu, la un moment dat cunoașterea adevăratului Dumnezeu care este unul singur a rămas numai în familia lui *Terah* tatăl lui *Avraam*, care locuia în cetatea *Ur* din Mesopotamia. Pentru salvarea acestei idei, care trebuia să fie roditoare de credință mono-teistă în întreaga lume, Dumnezeu l-a scos pe *Avraam* din pământul părinților săi și l-a dus în pământul făgăduinței, promițându-i că va face din urmașii săi un popor mare, întru care să se binecuvinteze toate neamurile pământului. Înțelepciunea proniei divine se vedește strălucit în ceea ce revelația adevărilor doctrinale și morale făcute oamenilor a fost una progresivă și din ce în ce mai vastă și mai profundă, pe măsură ce oamenii puteau să le asimileze... Și se vedește pe de altă parte și din aceea ce Evreii fiind poporul cel ales, prin ducerea lor în robia babiloneană pe de o parte și prin răspîndirea lor în toate părțile imperiului roman de mai târziu pentru afaceri comerciale, pe de alta, ei au dus cu ei în toate părțile lumii și mesajul mesianic al răscumpărătorului care va veni, iar *Apostolul Pavel* a binevestit între neamuri evanghelia lui *Iisus Hristos* cel răstignit și înviat, în fiecare din cetățile în care descindea, căutînd mai întîi sinagoga iudaică și predicînd în primul rînd iudeilor, care aveau elemente aperi-ceptive necesare înțelegerii împlinirii profețiilor Vechiului Testament în persoana lui *Hristos* mîntuitorul lumii.

Mai trebuie observat că istoria Vechiului Testament nu este scrisă după criteriile istoriografiei laice, care erau cunoscute și de istoricii din antichitate, ci ea avea un *caracter teocentric*.

În raport cu *istoria laică*, istoria cuprinsă în Vechiul Testament are caracteristice ale ei proprii. De aceea în timpurile cînd istoria popoarelor orientului nu era cunoscută decît din Sf. Scriptură a Testamentului Vechi și din scrierile istoricilor greci, ca și din fragmentele lui *Manethon* și *Berosus* mulți au taxat de neadevăruri afirmațiile istorice din V. T. De această apreciere nu a fost scutit nici după ce au început a se face săpăturile arheologice moderne. S-a afirmat și atunci că una spun inscripțiile *ieroglifice* și *cuneiforme* și alta este în textele Vechiului Testament. Ulterior însă, după ce arheologia Palestinei, Feniciei, Siriei, Mesopotamiei și Egiptului a ajuns în stadiul în care se puteau permite studii mult mai aprofundate s-a văzut că nu există nici o afirmație biblică de ordin istoric, care să nu poată fi susținută și pe bază de documente arheologice. Așa se știe acum că marele legislator al orientului antic, *Hammurabi* este amintit și în V. T. sub nu-

mele de *Amrafel* regele din *Sinear*. Însăși năvala faraonului egiptean *Sisak* sau *Sheshong* în Iudea și asupra Ierusalimului, mult timp contestată, este acum dovedită. Dovedit este pînă și adevărul ospățului fantastic al lui *Belsatar* cu inscripția *Mane, Tekel, Fares*.

Al doilea grup de cărți din Vechiul Testament sînt *cărțile cu caracter profetic*. Trebuie spus că genurile acestea nu sînt strict delimitate și că elemente profetice se găsesc și în cărțile istorice, după cum în cărțile profetice sînt și elemente istorice, reprezentînd cadrul și împrejurările speciale în care s-a desfășurat activitatea diferiților profeti. Tot așa în cărțile din grupa Aghiografelor se găsesc și elemente istorice și profetice, după cum și cărțile istorice și cele profetice sînt toate ziditoare de suflet asemenea Aghiografelor.

Prin cărți profetice se înțeleg în deosebi scrierile celor 4 profeti mari: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniil și a celor 12 profeti mici. Ce sînt profeții? Profeții aceștia în accepțiune vechi-testamentară a cuvîntului sînt aleși de Dumnezeu pentru a fi veghetori asupra împlinirii poruncilor legii de către popor și pentru ferirea acestuia de rătăcirea idolatriei. Profeții cu cuvinte ca de foc biciuiau toate nelegiuirile atît ale poporului cît și ale căpeteniilor acestuia și îi îndemneau în permanență pe oameni să rămînă atașați de legea sfîntă a strămoșilor lor, îi întăreau cu promisiunile mesianice ale vremilor celor ce vor veni. Obșnuit prin profet sau prooroc se înțelege un om care cunoaște cele viitoare, care are darul de a vedea de mai înainte cele ce vor veni. Și într-adevăr profeții V. T. aveau viziuni în care li se descopereau cele viitoare, adică spuneau dinainte cele ce se vor întîmpla.

Aceste profeții sînt de două feluri: Unele sînt *profeții împotriva cetăților și a popoarelor păgîne din jur*. Profeții împotriva Tirului și Sidonului, împotriva Asiriei, Babilonului, Egiptului ș. a. Iar altele sînt *profețiile mesianice*, adică profeții în legătură cu venirea în lume a *Răscumpărătorului*, cu viața, patimile și moartea Lui. Așa de exemplu: Profetul *Daniil*, aprofetit cu exactitate matematică timpul în care va veni Mesia, profetul *Michea* a spus locul unde se va naște, iar Isaia a precizat că se va naște din Fecioară. Tot în legătură cu nașterea Domnului mai cunoaștem din Evanghelii profețiile: „din Egipt am chemat pe Fiul meu” și că „Nazarinean se va chema”. De asemenea în legătură cu patimile și moartea Domnului știm din Evanghelii profețiile mesianice: „Pus-au 30 de arginți prețul celui prețuit de fiii lui Izrael cu care s-a cumpărat țarina olarului”. Apoi: „Împărțit-au hainele mele loruși și pentru cămașa mea au aruncat sorți”. Sau: „Os dintr-însul nu se va zdrobi” sau „vedea-vor pe care l-au împuns”.

A treia categorie de scrieri din Vechiul Testament sînt *Aghiografele*, diferite cărți ziditoare de suflete, unele cu ca-

racter poetic, și altele cu caracter didactic. Dintre cele dintii, cea mai însemnată este *Cartea Psalmilor*, sau *Psaltirea* care a adus atîta bucurie și mîngiere moșilor și strămoșilor noștri. Psalmii sînt imne religioase sau ode de preamărire a lui Dumnezeu, a atotputerniciei, a milostivirii, a bunătății sale, pline de o suavă și neasemuit de frumoasă poezie, care prin frumusețea lor pot sta alături de sfintele evanghelii și în multe ediții, atît ale Societății Britanice cît și ale Sf. Sinod se găsesc împreună cu Testamentul Nou sub numele de *Noul Testament și Psalmii*.

O altă scriere poetică este *Cîntarea Cîntărilor* în legătură cu care se pune problema stilului sacru și a sensului alegoric al Sfintei Scripturi. Fiind că nu totdeauna în Sf. Scriptură cuvintele au sensul lor literal propriu zis ci adesea au un sens derivat, un sens alegoric sau simbolic, diferite idei sau personaje din diferite scrieri sugerînd prin analogie alte idei sau personaje mult mai subtilizate și mai superioare. Așa în cei doi tineri care se iubesc în poemul acesta *Cîntarea Cîntărilor*, regele este Mintuitorul iar mireasa este Sfînta Sa Biserică, lucru la care referindu-se *Apostolul Pavel* în legătură cu căsătoria afirmă „Taina aceasta mare este, iar eu zic de Hristos și de Biserică”.

O altă grupă de *Aghiografe* sînt cărțile cu caracter didactic printre care primul loc îl ocupă *Eclesiastul* și *Proverbele lui Solomon* și din cele necanonice *Cartea înțelepciunii lui Iisus fiul lui Sirah*. Aceste cărți cuprind o mulțime de povești și sfaturi folositoare pentru viața credinciosului care vrea să trăiască potrivit voii lui Dumnezeu.

Pentru toate cele spuse, Vechiul Testament ca parte constitutivă a Sf. Scripturi, care e unul din izvoarele credinței noastre creștine, a fost ținută totdeauna în mare cinste în Biserica noastră, ca o carte ce cuprinde cuvîntul inspirat al lui Dumnezeu. Și acest cuvînt s-a făcut auzit cu toate ocaziile la serviciile divine creștine. Deja apostolul Pavel îndemna pe contemporanii lui se cînte la adunările lor de cult: *psalmi* și *laude* și *imne duhovnicești*, dintre care numai ultimele sînt de inspirație pur creștină, celelalte două sînt luate din Vechiul Testament.

Și pînă azi psalmii se citesc la absolut toate serviciile divine și tot din psalmi e luat și *polieleul* și așa numiții *psalmi aleși*, care se cîntă la utreniile unor sfinți mai mari. Tot din Vechiul Testament și anume din diferite cărți ale acestuia sînt și citirile care se fac la unele servicii religioase sub numele de *paremii*. Și unele cîntări creștine au apoi material luat din cuprinsul Vechiului Testament.

Avînd în vedere toate acestea, noi creștinii se cuvine să cinstim Vechiul Testament în aceeași măsură ca și pe cel Nou.

Prot. IOVA FIRCA

OCHII

Din cele citite în Sf. Scriptură și din cele observate în viața de toate zilele constatăm că ochii omului au două roluri: unul individual și altul social.

Ochii ne pun în legătură cu lumea înconjurătoare. Ei ne ajută să cunoaștem, să apreciem și să ne orientăm în mediul în care trăim. De aceea și zice Sf. Scriptură că ochiul e luminătorul trupului (Lc. 11, 34), adică prin el intră lumina în ființa noastră. El ne ajută să ne câștigăm anumite deprinderi, să ne perfecționăm ființa și să ne putem bucura de viață.

Ochiul care vede holdele de griu ce se leagănă la adierea vântului, sau vede o fabrică ce produce bunuri necesare vieții, umple sufletul de bucurie și face pe om optimist.

Ochiul care vede o ființă iubită, înseninează pe om. Cei trei apostoli, care au văzut cu ochii lor schimbarea la față a Domnului, s-au bucurat mult. Și tot de bucurie s-au umplut și cei ce l-au văzut în viață.

Dar ochii văd de multe ori și lucruri indifferente, lucruri ce par a nu avea nici o importanță pentru om. Și totuși, privite mai cu atenție, ochii descifrează și în acestea un anumit sens. Stelele cerului de exemplu deși par lucruri indifferente, ochiul credinciosului vede în ele măreția operii lui Dumnezeu.

Mîntuitorul atrage atenția că ochiul creștin poate descifra aici purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de creaturile sale (Mt. 6, 26 sq.). Făcînd însă abstracție de aceste învățături religioase, cine nu știe ce rol recreativ și cită dragoste de viață nu ne dau coloritul florilor și melodiosul cîntec al păsărilor?

Ochii ne ajută să cunoaștem și semnele vremii. Privind cerul de dimineața, ne putem da seama de vremea ce va fi peste zi (Mt. 16, 3), de aceea s-a și stabilit proverbul că ziua bună se cunoaște de dimineața.

Ochii fiind organe atît de prețioase, nu e de mirare că oamenii le dau o îngrijire deosebită și că Mîntuitorul a redat vederea celor orbi (Mt. 20, 30).

Dar ochii pot nu numai să înalțe viața ci și să o distrugă. Ochii lacomi, ochii vicleni, ochii plini de ură, duc pe om la peire. De aceea zice Domnul că dacă ochiul tău te smințește, scoate-l și-l aruncă de la tine (Mt. 5, 29). Adică lapădă-te de păcatele ce ți le cauzează ochiul, chiar dacă acest lucru ar fi așa de dureros ca și scoaterea unui ochi.

Ochii au însă nu numai un rol individual, ci și unul social. Ei au și rolul de a stabili legături între individ și semenii săi, de a influența prin privirea lor pe cei din jur.

Ochii arată ce zace în sufletul omului; arată ce simte și ce gîndește cineva. Ei sînt oglinda sufletului. Și cînd sufletul nostru e pornit spre a face bine sau rău cuiva, spre a ajuta sau dăuna, ochii reflectă această stare și astfel prin ei intrăm în legătură cu semenii, spre binele sau spre răul lor.

Să ne gândim câtă ușurare prilejuiește unui bolnav privirile sincere și iubitoare ale unui prieten sau cunoscut, sau câtă încurajare dau unui candidat la examen privirile binevoitoare ale profesorului examinator. Și din potrivă, câtă descurajare, câtă frică, câtă ură, produc ochii celor ce-s porniți spre a face rău semenilor lor.

Iată deci că prin ochi putem influența în bine sau în rău pe aproapele nostru. Prin ochi putem construi sau dărâma prietenii, putem contribui la coeziunea sau destrămarea vieții sociale.

Domnul Iisus Hristos trăind ca om între oameni, desigur că și ochii Lui au avut un rol social. Din sfintele Evanghelii aflăm că ochii Mântuitorului exprimă uneori compătimirea și încurajarea pentru cei în suferință. Bolnavii pe care i-a privit au dobândit nu numai curaj în suferință, ci și sănătate, iar între ei și Domnul s-au stabilit legături de sinceră iubire. Când a stat de vorbă cu niște copii, ochii Domnului au exprimat multă bucurie, de care s-au făcut apoi părtași și aceia. Când a privit însă frumusețile Ierusalimului, ce aveau să dispară în curînd, sau cînd a privit pe Petru care se lepădase de El, ochii Lui au fost triști (Mt. 24, 2), iar cei din jur nu au rămas insensibili în fața acestei priviri. Când a muștrătat pe farisei pentru fățarnicia lor, sau cînd a izgonit din templu pe cei ce-l profanau prin negustorie, ochii Lui au fost încruntați, iar fariseii, negustorii, au înțeles dojana ce li se adresa.

Sufletul Domnului fiind bun, toate aceste expresii ale ochilor Săi sînt bune, și ele, deși diferă după împrejurări, totuși fiecare, în felul ei, e îndreptată spre binele oamenilor: spre încurajarea celor buni, spre mîngîierea celor în suferință, spre îndreptarea celor răi, etc.

Dar ochii Mîntuitorului n-au privit și nu și-au manifestat expresia numai față de contemporanii Săi, ci fiind El Dumnezeu, ei privesc și-si manifestă expresia și după înălțarea la cer, pînă la sfîrșitul veacului. Deci ochii lui Dumnezeu „văd ori unde peste tot pămîntul asupra tuturor oamenilor” (2 Paralip. 16, 9). Ei „sînt pretutindeni privind asupra celor buni și celor răi” (Prov. 15, 3). Sînt însă aprobatori numai „spre cei ce se tem de Dînsul și spre cei ce nădăjduiesc în bunătatea Lui” (Ps. 32, 18), spre cei dreți (1 Petru, 3, 12), spre cei ce iau pe Iisus Hristos ca model de viață și folosesc privirile lor ca factori ce contribuie în diferite forme spre binele, spre progresul și spre coeziunea dintre oameni.

Să ne străduim de a ne număra în rîndul acestora și nu între aceia pe care Domnul i-a muștrătat pentru egoismul lor, i-a muștrătat pentru că se gîndiau numai la propriile lor interese; nu între aceia care nu voiau să înțeleagă adevărul despre care a zis că au ochi dar nu văd (Mt. 13, 13).

Prot. Dr. I. PETREUȚA

CONTRIBUȚII TEOLOGICE BĂNĂȚENE

Pr. Prof. Dr. PETRU REZUS

Tradițiile teologice ale Bisericii bănățene sînt dintre cele mai venerabile. Ele se coboară pînă la școlile gramaticesti și teologice-pedagogice, ctitorite de episcopii săi în Virșeț și-n Caransebeș, pentru ca să se urce ca pe-o adevărată scară de lumină pînă la actualele așezăminte de cultură teologică: Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic, care au fost organizate după statutele și regulamentele Bisericii Ortodoxe Romîne. De la primele începuturi firave și pînă astăzi, cînd școlile acestea sînt sub directa oblăduire a Bisericii, firul n-a fost niciodată întrerupt.

La aceste școli teologice au ostentat profesori care și-au încrestat numele lor pe opere valoroase; de pe băncile acestor școli s-au ridicat ucenici vrednici care le-au urmat pilda, păstorind credincioșii și minuind condeii cu pricepere și talent mai departe. Numele unora dintre ei și contribuțiile lor teologice sînt adinec săpate în conștiința Bisericii bănățene și a credincioșilor săi. Este destul să amintim nume de profesori ca: Andrei Șaguna, Nicolae Tincu-Velea, Ignatie Vuia, Ștefan Velovan, Vasile Goldiș, Dr. Iuliu Olariu, Dr. Vasile Loichița, Dr. Gheorghe Popovici, Dr. honoris causa Filaret Musta, protopopul Ioan Tomici, Dr. Petru Barbu, Patriciu Drăgălina, dintre cei dispăruți, cum și numele unor elevi iluștri, ca: vestitul Damaschin Bojincă, scriitorul Ioan Popovici Bănățeanul, istoricul Ștefan Meteș și alții, pentru ca să ne dăm seama de bogata cunună de valori teologice-bisericești, care au împodobit fruntea Bisericii bănățene. Episcopi ortodocși bănățeni mai vechi și mai noi, ctitori de așezăminte teologice, adăugători și sprijinitori, și-au dat și ei importanța lor contribuție, ca fericitul întru pomenire Ioan Popasu, academicianul Nicolae Popea, Elie Miron Cristea, viitorul patriarh, blîndul cărturar Dr. Iosif Tr. Badescu, enciclopedicul arhieru Dr. hon. causa Filaret Musta, Veniamin Nistor și alții. În felul său, fiecare a dus facla teologică mai departe, înmulțind operele de valoare și ostentînd la dăltuirea pedagogică și la cultivarea generațiilor de elevi și de studenți.

Începuturile modeste teologice de la aceste școli, la care profesau preoți vrednici ca Gheorghe Peștean și Mihai Velcean, au fost urmate, cu încetul, de rezultate din ce în ce mai valoroase. Din vechea școală clericală din Virșeț se desprinde, sub episcopul Ioan Popasu, secția romînă teologică și trece la Caransebeș, unde se dezvoltă armonios. Centrul epis-

copal devine centrul teologic cărturăresc al Bisericii bănățene. Aici ia ființă o preparandie vestită și un institut teologic, care mai apoi se contopesc într-un Institut teologic, pedagogic. În locul profesorilor venerabili de la început sînt pregătiți cu o deosebită grijă de episcopul Ioan Popasu profesori noi, dotați cu toate instrumentele de lucru teologic. În curînd, unii dintre ei vor ridica prestigiul școlilor teologice bănățene lingă cel al celorlalte școli similare ortodoxe din monarhia austro-ungară, devenind ctitori de manuale didactice și tipărind opere și monografii de reală valoare teologică (Dr. Iosif Olariu, Dr. Vasile Loichița, Dr. Petru Barbu, Andrei Ghidiu, Dr. Gheorghe Popoviciu, Dr. Ioan Sirbu, Ștefan Meșteș, Patriciu Drăgălina, Ștefan Velovan și alții).

Noua formație teologică și didactică a cadrelor de la aceste școli, inaugurată de episcopul Ioan Popasu, s-a obținut la institutele și facultățile de teologie ortodoxă din monarhia austro-ungară, căreia-i aparținea și Biserica bănățeană. Asemenea școli superioare teologice erau în Bucovina, unde funcționa vestita Facultate de teologie ortodoxă, încadrată în Universitatea austriacă din 1875, la Carloviț și Sibiu. Tinerii teologi absolvenți ai școlilor sebeșene se îndreaptă, astfel, spre Facultatea de teologie bucovineană. Aici profesau dascăli ortodocși iluștri ca: Dr. Eusebiu Popovici, Dr. Clement Popovici, Alexiu Comoroșan, Vasile Ianovici, Dumitru Onciul, Vasile Mitrofanovici, Miron Calinescu, Dr. Emilian Voiuțchi, Dr. T. Tarnavski, Dr. Vasile Tarnavski, Dr. Vasile Gheorghiu și alții. De la Iuliu-Iosif Olariu prestigiul acestei Facultăți a rămas neștirbit în Biserica bănățeană. El este urmat de o întreagă pleiadă de teologi, care obțin titlurile cele mai înalte și își însușesc metodele teologice de lucru ale dascălilor lor (Dr. Iosif Olariu, Dr. Gheorghe Popovici, Dr. Petru Barbu, Dr. Vasile Loichița, Dr. Dimitrie Cioloca, Dr. Filaret Musta (honoris causa), Dr. Cornel Corneanu, Dr. Zeno Muntean și alții).

Indiscutabil, astfel, că manualele și operele teologice, care vād lumina tiparului la Caransebeș, au puternica amprentă a acestei Facultăți. Profesorii își continuau studiile lor de specializare și la Facultățile de teologie romano-catolice și protestante din împărăția austro-ungară (Viena, Leipzig, Breslau, etc.), dar pășeau cu venerație pe drumul arătat de dascălii lor, dintre care Eusebiu Popovici se bucura de un deosebit prestigiu.

Cea mai importantă contribuție teologică este a *marelui teolog Dr. Iosif Olariu*. El este deschizătorul de drum și animatorul, prin exemplul muncii și al vieții sale, care a utilat Institutul teologic cu manuale și opere de deosebită valoare. Lovindu-se de lipsa manualelor teologice la mai toate disciplinele, căci prelegerile academice ale altor profesori erau greu

de procurat, profesorul Iosif Olariu se dedică, de la început, grelei munci de întocmire și publicare a unor manuale teologice, care să corespundă cerințelor studenților. În această direcție, el trebuia să pornească de la venerabilele cursuri, în manuscris sau litografiate, care circulau din mână în mână; — modeste, dar trainice pietre de temelie; — în linie ascendentă, verticală, pentru a înălța un edificiu mareț teologic. Se organizează, astfel, mai întâi o tipografie diecezană, bine utilată, și o legătorie de cărți (compactorie). De sub teascurile acestei tipografii vor ieși mai apoi aproape toate manualele teologice, cărțile și revistele (Foaia Diecezană), Altarul Banatului etc.), care au văzut lumina de la Olariu încoace.

Apoi teologul Iosif Olariu se dedică, în mod special, muncii de autor didactic, în care privesc puțini îl întrec. Cu bogatele sale cunoștințe în cele mai variate direcțiuni, fiind un erudit în teologie și un poliglot, și cu posibilitățile de informație ale timpului său, Iosif Olariu se ocupă mai întâi de Cărțile Sfinte ale Testamentului Vechi și Nou, pentru ca studenții să le poată cunoaște și studia mai de aproape. Așa publică el: *Introducerea în cărțile sfinte ale Testamentului Vechi și Nou* (1891), *Manualul exegetic la Sfânta Scriptură a Testamentului Nou* în patru volume (1894—1913), *Manualul de tipic* (1897) și *Manualul de Teologia Dogmatică Ortodoxă*. În manuscris, au rămas: *Cursul de teologie pastorală*, *Cursul de limbi orientale* și *Gramatica ebraică*, acestea două din urmă în limba germană.

Pe lângă aceste cursuri și manuale, Iosif Olariu a mai publicat și alte lucrări valoroase. Din limba greacă, a tradus și a tipărit: *Scriterile Părinților Apostolici* (1892), apoi a colaborat, cu diverse articole și studii, la revistele bisericești și teologice.

Concepția didactică și teologică a lui Iosif Olariu era după cum am mai spus, formată de dascălii săi. Ca și aceștia, el își propune să facă — și reușește în toate privințele — muncă de pionierat, alcătuind și tipărind manuale la câteva dintre cele mai importante discipline teologice. Și la nou creată Facultate de teologie bucovineană (1875) urmașa Institutului teologic din Suceava și-a Academiei duhovnicești din Putna, soră mai tinăra a Academiei duhovnicești din Pecersca Chievului, manualele teologice se alcătuiau după manualele romano-catolice. Se foloseau metodele, dar se păstra învățătura ortodoxă, fără nici o stirbire. Această servitute metodologică a fost greu de ocolit, în începuturile de afirmare și de publicare teologică. Linia ortodoxă însă nu era uitată niciodată. Un sprijin deosebit de prețios, în această privință, l-a dat teologia Bisericii Ruse, prin operele de mare valoare care erau folosite sau traduse, în acea vreme, de profesorul Alecsiu Comorosan, de profesorul Dr. Ștefan Saghiu, de episcopul Gherasim Timuș al Argeșului etc. Teologul Iosif Olariu se folosește și

operele teologilor ruși, după posibilitățile care i se ofereau.

Cine nu cunoaște, astfel, împrejurările și influențele suferite de Olariu în munca sa, rămâne surprins, uneori, de servitate, sa didactică față de unii exegeți romano-catolici și protestanți, Bispring, Keil, Schanz etc., pentru Testamentul Nou, sau: Delitraser, Thalhofer etc. pentru Testamentul Vechi (vezi comentariile la psalmii din orologiu), cit și față de unii dogmatiști romano-catolici, ca: Perrone, Heinrich, Scheeben și alții, ceea ce determină adeseori unele viziuni greșite asupra activității sale. (A se consulta în această privință valoroasa monografie a profesorului Dr. Vasile Gheorghiu: *Marele teolog Dr. Iosif Olariu*, passim).

Incadrată însă întreaga sa activitate în împrejurările specifice formației și vieții sale, ea este înțeleasă just și-și arată valorile sale adevărate pentru teologia ortodoxă. Manualele, cursurile și operele teologului Iosif Olariu au format zeci de generații de preoți, stînd la temelia pregătirii lor profesionale; i-a ajutat să se deprindă cu munca și cu studiul pe studenții săi teologi, cărora le era un permanent exemplu viu, și au constituit valoroase puncte de reper și trepte pentru viitoarele întocmiri și alcătuirii de manuale. În multe privințe, ele rămîn valabile și astăzi și se pot utiliza cu mult folos de către preoți și studenți. Prin ele, marele teolog și-a creat un monument nepieritor în conștiința Bisericii bănățene.

Prin teologul Dr. Iosif Olariu, Biserica bănățeană își avea dascălul său de prestigiu, care va determina la școala teologică un curent activ și pozitiv pentru munca teologică și didactică. Putem spune, fără putință de greșală, că manifestările ulterioare sînt călăuzite de puternica sa personalitate, sau se desfășoară paralel cu activitatea sa exemplară. Alți ostentori sînt antrenati la muncă, așa că teologul Iosif Olariu este un adevărat întemeietor de școală teologică în Caransebeș.

Cot la cot cu dînsul, activează, astfel, *pedagogul Dr. Petru Barbu*, care a tipărit: *Cursul de Catehetică sau Metodica religiei* în trei ediții, activînd printr-o sumedenie de manuale într-un alt sector, pe care nu reușise a-l atinge Iosif Olariu, apoi *protopopul Andrei Ghidiu*, deosebit de înzestrat pentru studiile istorice, care a tipărit monografia orașului Caransebeș, neîntrecută pînă astăzi. Cu Andrei Ghidiu se deschidea o nouă pagină și pentru istoriografia bisericească. El este urmat, în această direcție, de *protopopul Dr. Gheorghe Popoviciu*, autorul valoroasei lucrări: *Uniunea Romînilor din Transilvania cu biserica romano-catholică, sub împăratul Leopold I* (1901) și al volumelor de *Cuvîntări bisericești* (1898—1904), de sîrguinciosul *preot Ioan Sîrbu* din Rudăria, cel care a scris documentata: *Istoria lui Mihai Viteazul domnul Țării Romînești*, 2 volume, București, 1904 și 1907. Această lucrare monografică de-o deosebită valoare a fost premiată de Aca-

demia Română și se înscrie și astăzi printre cele mai bune ale genului, imediat după a lui Nicolae Bălcescu și înaintea, din punct de vedere cronologic, a celor ale lui N. Iorga și P. P. Panaitescu.

Numai așa s-au putut crea premisele unei istorii bisericești a eparhiei, în care direcție au activat și mai activează o serie întreagă de cercetători.

Cu *profesorul Dr. Vasile Loichița*, teologia bănățeană este apreciată, la justa sa valoare, și peste hotarele eparhiei. După ce funcționează la Institutul teologic-pedagogic, Vasile Loichița este chemat să ocupe și să illustreze catedra de Teologie dogmatică a lui Alexiu Comoroșan și Ștefan Saghiu. Într-adevăr, profesorul Vasile Loichița a corespuns desăvârșit chemării sale, onorînd într-un mod exemplar această catedră și publicînd un șir de opere valoroase dogmatice, dintre care cităm ca mai reprezentativă: *Patriarhul Ciril Lucaris* (1912), *Hiliasmul* (Milenarismul), 1920, *Numirile biblice ale lui Dumnezeu și valoarea lor dogmatică* (1927), *Anglicanism și Ortodoxie, Doctrina Sf. Ioan Damaschin despre Maica Preacurată* (1937), *Perihoreza dogmatică* (1938) etc.

Alt profesor care va publica în revista *Candela* și va fi deosebit de apreciat este *Dr. Dimitrie Cioloca*. El se va îngriji să editeze pentru nevoile preoților și studenților teologi colecțiunea de predici pentru duminicile anului bisericesc ale profesorilor Dr. Teodor Tarnavski și Dr. Emilian Voiuțchi, în trei volume, apoi va publica mult apreciată lucrare: *Virtutea teologică a credinței*, studiu din teologie morală, în revista *Candela*, 1925. Indrăgostit de folclor, profesorul Dimitrie Cioloca va începe să publice și diferite cîntece, apoi va edita: *Povești din Banat*, 1924, după manuscrisul marelui teolog Iosif Olariu, care ne descoperă o altă latură a activității ilustrului dispărut.

Nu trebuie uitată nici cîntarea bisericească și tipicul. Și-n această direcțiune, Biserica bănățeană a creat cîteva valori de un mare prestigiu. Inceputul l-a făcut *protopresbiterul Gheorghe Petrescu*, mult apreciat la școala teologică, pentru ca *profesorul Antoniu Seqens* să-i desăvîrșească munca, prin vastele sale cunoștințe componistice și talentul său de dirijor. Antoniu Sequens publică: *Liturgia „pe mare” pentru cor de bărbați, liturgia în Si bemol major, liturgia în Sol major pentru cor mixt și cor bărbătesc, liturgia în Fa major pentru cor mixt și altele.*

Aceasta este, în linii mari, fresca unei valoroase activități teologice, care se continuă și astăzi în paginile apreciatei reviste *Mitropolia Banatului*, în care apar studii valoroase din toate disciplinele teologice, articole substanțiale, predici și recenzii. Biserica bănățeană a adus și aduce contribuții teologice importante, cu care se poate, cu drept cuvînt, mîndri.

CRONICA BISERICEASCĂ INTERNĂ ȘI EXTERNĂ

VIZITA SANCTITĂȚII SALE GHERMAN PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE SIRBE IN ROMINIA

La invitația Prea Fericirii Sale Părintelui Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, o delegație a Bisericii Ortodoxe Sirbe în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman ne-a vizitat țara între 23 octombrie și 5 noiembrie 1962. Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman a fost însoțit de P. S. Sa Visarion Episcop de Virșeț, P. S. Sa Longhin episcop de Zvernik-Tuzla, P. S. Sa Simeon episcop al Carlovățului de Sus, P. S. Sa Vladislav episcop de Zahumia—Herțegovina, P. S. Sa Naum episcop de Zletovsk și Strumia, P. C. Prof. Stavr. Milenco Raiacovici, P. C. Igumen Macarie stareț al minăstirii Deciani, P. C. Prof. Dr. Blagota Gardașevici deoanul Facultății de Teologie, P. C. Prof. Bojidar Tripkovic secretarul Cancelariei Arhiepiscopiei și Dl Mircea Stancov, însoțitor personal al Sanctității Sale.

Oaspeții au fost întâmpinați la frontieră, luni 22 octombrie, de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist Arăpaș al Aradului și I. P. C. Ștefan Tomici vicarul Bisericii Ortodoxe Sirbe din Banat, care i-au însoțit pînă la București.

La sosirea în București, în dimineața zilei de 23 octombrie, Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman și însoțitorii Sanctității Sale în Gara de Nord, au fost întâmpinați de Prea Fericitul Patriarh Justinian, de II. PP. SS. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei, Firmilian al Olteniei și Nicolae al Banatului, de PP. SS. Episcopi Iosif al Rîmnicului și Argeșului, Teoctist al Aradului și Visarion Ploieșteanu, vicar patriarhal, precum și de alți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române. Au fost de față Dl Profesor Dumitru Dogaru Secretar General al Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri și Dl Dionisie Ionescu șeful ceremonialei de Stat. Au fost prezenți deasemenea ambasadorul R.P.F. Jugoslavia în Republica Populară Romînă, Dl Arso Milatovici și membrii ambasadei.

Înălții oaspeți au fost conduși la Catedrala Sfintei Patriarhii unde au fost întâmpinați de P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul vicarul Sfintei Patriarhii, I. P. C. Părinți Alexandru Ionescu vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, consilieri, profesorii Institutului Teologic din București cu studenții,

preoțimea din București cu protoiereii celor 8 raioane, salariații Patriarhiei și ai Arhiepiscopiei și de un mare număr de credincioși.

În Catedrală, P. S. Episcop Antim înconjurat de un sobor de preoți a oficiat un Te-Deum, după care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a rostit cuvîntul de întîmpinare iar Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman a răspuns, împărtaşind binecuvîntări celor de față. Înălții oaspeți au fost conduși în Palatul Patriarhal, unde au fost găzduiți. În aceeași zi și în cele următoare au fost vizitate Palatul Patriarhal, atelierele de la Schitul Maicilor, atelierele de odăjdii bisericești și broderie artistică de la mînăstirea Tîgănești. Au mai fost vizitate mînăstirile Snagov, Ciorogîrla, Ghighiu și orașul Ploiești. Joi, 25 octombrie au fost conduși la Muzeul Mogoșoaia. Lacul Herestrău, Palatul Casei Scînteii și biserica din Parcul Domeniilor, Sala Palatului R. P. R., Galeria Națională. Opera. Monumentul Eroilor și biserica Sf. Elefterie. În după amiaza acestei zile ambasadorul R. P. F. Jugoslavia la București, Dl Arso Milatovici a oferit în cinstea înălților, oaspeți un cocktail, la care au participat Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, I. P. S. Sa Iustin Moîșescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, I. P. S. Sa Firmilian Marin Mitropolitul Olteniei, I. P. S. Sa Nicolae Corneanu Mitropolitul Banatului, Episcopi și funcționari superiori ai Patriarhiei Ortodoxe Romine. Au fost de asemenea prezenți Dl Aurel Mălnăsan, adjunct al Ministrului Afacerilor Externe, Dl Profesor Dumitru Dogaru Secretar General al Departamentului Cultelor și alți invitați.

Vineri, 26 octombrie la Catedrala Sf. Patriarhii care și-a serbat hramul s-a oficiat o slujbă religioasă de către un sobor de episcopi în frunte cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, la care au asistat Părinții Patriarhi și ceilalți oaspeți. Predica zilei a fost rostită de către P. S. Episcop Visarion Ploesteanu. În aceeași zi au vizitat Muzeul Satului, Cartierul Floreasca, etc.

În ziua următoare, s-a oficiat slujba pentru resfîntirea bisericii Domnița Bălașa, de către Părinții Patriarhi Gherman al Jugoslaviei și Justinian al Romîniei și un sobor de mitropoliți și episcopi, continuîndu-se prin oficierea Sf. Liturghii de către un sobor de P. S. episcopi și preoți. Predica ocazională a fost rostită de P. S. Episcop Antim Nica Tirgovișteanu, după care Intîi Stătătorii celor două Biserici au rostit cuvîntări.

Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a oferit o masă la Patriarhie în cinstea Sanctității Sale Părintele Patriarh Gherman și a membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe, la care au luat parte membrii Sinodului Bisericii Ortodoxe Romine și șefi ai Cultelor religioase din R. P. Romîna. Au participat de asemenea D. Prof. Dumitru Dogaru secretar

general al Departamentului Cultelor, D. Dionisie Ionescu șeful Ceremonialului de Stat, acad. prof. dr. N. Lupu și funcționari superiori ai Departamentului Cultelor și ai Sf. Patriarhii. Au mai luat parte D. Arso Milatovici, ambasadorul R. P. F. Jugoslavia în R. P. Română și membri ai ambasadei.

Duminică, Înălții oaspeți împreună cu membrii Sfântului Sinod, au asistat la slujba religioasă care s-a săvârșit în biserica Sf. Spiridon. După masă s-a vizitat Institutul Teologic, unde li s-a făcut o primire frumoasă, iar la orele 18,30 a avut loc un concert dat de studenții Institutului Teologic, în cinstea delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

În zilele următoare Înălții oaspeți au vizitat orașul Tîrgoviște, fosta capitală a Țării Românești. Au fost primiți la Catedrala Mitropoliei de odinioară, ctitoria domnitorului Neagoe Basarab și a soției sale doamna Milița, de către preoții din oraș în frunte cu protopopul raionului. Apoi s-au vizitat șantierul Direcției Monumentelor Istorice de la fostul Palat Domnesc și sanatoriul din mînăstirea Viforita-Dealul, ctitorii domnești, Pucioasa-Fieni, Sinaia, mînăstirea de aci, ctitoria domnitorilor Cantacuzini și Castelul Peleş. La Brașov, Înălții oaspeți au fost primiți la biserica Sf. Nicolae din Șchei, aducîndu-li-se salutul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului. Aici s-a vizitat Fabrica de Tractoare, Rîșnovul, Branul și Dragoslavele. În continuare urmează vizitarea mînăstirii din Cîmpulung, mînăstirea Curtea de Argeș, Biserica Domnească, Palatul Domnesc și Sin Nicoară, mînăstirea Cozia, Ostrovul și Călimăneștii. În catedrala din Rîmnicul Vilcea cuvîntul de bun venit a fost rostit de P. S. Episcop Iosif.

Înapoiindu-se la București vineri, Înălții oaspeți au vizitat Casa de Pensii a clerului, Tipografia Institutului Biblic, mînăstirea Antim, Palatul Sfîntului Sinod, etc.

În cursul aceleași zile, la orele 13, Sanctitatea Sa părintele Patriarh Gherman și delegația Bisericii Ortodoxe Sîrbe, însoțiți de Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian și membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, au fost primiți la Președinția Consiliului de Miniștri de către Domnul Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri al R. P. R. Romîne. La primire a participat Domnul Emil Bodnăraș Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Au asistat Domnul Profesor Dumitru Dogaru Secretarul General al Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliu de Miniștri, D-nul Dionisie Ionescu, Șeful Ceremonialului de Stat, funcționari superiori din Ministerul Afacerilor Externe și Domnul Arso Milatovici, ambasadorul R. P. F. Jugoslavia în R. P. Română.

La orele 14, Domnul Profesor Dumitru Dogaru Secretar General al Departamentului Cultelor a oferit în saloanele restaurantului Athénée Palace, o masă în cinstea Sanctității Sale Părintelui Patriarh Gherman și a persoanelor care îl înso-

teau. Au luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și șefii Cultelor din R. P. Română. Au mai participat academicianul dr. N. Gh. Lupu, Domnul Dionisie Ionescu șeful Ceremonialului de Stat, funcționari superiori din Ministerul Afacerilor Externe și ai Departamentului Cultelor, ai Sfintei Patriarhii și Domnul Arso Milatovici, ambasadorul R. P. F. Jugoslavia la București.

La orele 19, la Sfânta Patriarhie, într-un cadru solemn, au fost oferite daruri Sanctității Sale Părintelui Patriarh Gherman și membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Seara, Înălții oaspeți au plecat la Craiova cu un vagon special unde au fost întâmpinați de către Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Firmilian Mitropolitul Olteniei, de Consiliul Eparhial, preotopoi, preoți, salariați ai mitropoliei și credincioși. După un popas de o zi în capitala Olteniei unde au vizitat așezăminte bisericesti, minăstiri, instituții de artă și cultură, Înălții oaspeți au plecat la Timișoara, sosind aci în dimineața zilei de duminică. (I. I. O.).

ALEGEREA P. C. SALE PR. DR. VASILE AȘTILEANU CA EPISCOP VICAR AL PATRIARHIEI ORTODOXE ROMINE

În urma alegerii Prea Sfințitul Episcop Vicar Eparhial Teoctist Botoșăneanu în scaunul episcopal al Aradului, în locul rămas vacant a fost ales de către Sfântul Sinod și confirmat de către Departamentul Cultelor ca episcop vicar patriarhal P. C. Sa Pr. Dr. Vasile Aștileanu, fost inspector general patriarhal. Urmînd rînduiala canoanelor sfintei Biserici Ortodoxe Romîne, P. C. Pr. Dr. Vasile Aștileanu a fost primit și tuns în monahism la minăstirea Sinaia, în zilele de 7 și 8 septembrie a. c. și ridicat la rangul de Arhimandrit. Ceremonia a fost săvîrșită de către P. S. Episcop Dr. Antim Nica vicar patriarhal delegat al Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh.

Hirotonirea întru episcop a P. Cuv. Arhimandrit Visarion Ploieșteanu s-a desfășurat în catedrala patriarhală din București, în ziua de 9 septembrie a. c., de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, asistat de P. S. Teofil al Clujului și P. S. Teoctist al Aradului. Prea Fericitul Părinte Patriarh a vorbit despre vrednicia celui ales întru episcop și a făcut o largă expunere a relațiilor Bisericii Ortodoxe Romîne cu catolicismul. A reliefat apoi sentimentul de care este pătrunsă Ortodoxia față de credincioșii Bisericii Catolice subliniind importanța revenirii la Ortodoxie a preoților și credincioșilor greco-catolici din Ardeal.

Răspunzînd Prea Sfinția Sa Părintele Episcop vicar-patriarhal Visarion Ploieșteanu, a mulțumit Prea Fericitului

Patriarh pentru dragostea, încrederea și luminoasele îndemnuri, dînd făgăduință că își va pune toate puterile de muncă în slujba credincioșilor, luînd pildă de la marii arhierei ai Bisericii Ortodoxe Romîne, care au slujit credincioșilor cu dragoste, devotament și abnegație. (I. i. o.).

INSTALAREA EMINENȚEI SALE DOMNULUI EPISCOP REFORMAT IULIU NAGY LA CLUJ

În ziua de duminică 21 octombrie 1962 s-au desfășurat la Cluj festivitățile de instalare a noului Episcop al Bisericii Reformate, Eminența Sa domnul Iuliu Nagy.

La aceste festivități, Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri a fost reprezentat prin Dl Ioan Bărbulescu director general.

Din partea autorităților locale de Stat a fost prezent dl Vasilescu, secretarul Sfatului Popular Regional al Regiunii Cluj.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost reprezentat de Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil al Clujului. Au mai, luat parte la festivități Prea Sfințiile Lor Părinții Episcopi Teoctist al Aradului ca reprezentant al Mitropoliei Banatului și Valerian al Oradiei precum și reprezentanți ai celorlalte culte, ai institutelor superioare de învățămînt și alți invitați.

În ziua de 21 octombrie la ora 11, în biserica reformată din Cluj în cadrul serviciului religios s-a făcut instalarea noului episcop Nagy Iuliu, în prezența autorităților de Stat și bisericești și a unui mare număr de credincioși. Cu acest prilej a rostit o cuvîntare pe tema parabolei Samarineanului Milostiv, căreia i-a făcut o frumoasă actualizare.

La ora 13, s-a dat o recepție la reședința eparhială reformată.

La masa oferită la restaurantul „Continental”, s-a toastat făcîndu-se urări noului episcop.

P. S. S. Episcop Teoctist vorbind în numele Mitropoliei Banatului, a spus printre altele, că prezența împreună la această solemnitate a reprezentanților Bisericii Ortodoxe Romîne și a celorlalte culte este consecința inițiativei luate înainte cu zece ani de către P. F. Patriarh Justinian care a făcut legătura frățească între cultele din Țara noastră, invitînd pe reprezentanții acestora la o consfătuire comună spre a pune temeiuri sănătoase unei colaborări în spiritul dragostei și a bunei înțelegeri, ajutînd prin aceasta și autoritățile de Stat să ducă la îndeplinire programul pe care-l au pentru ridicarea nivelului de viață a poporului muncitor din care fac parte și credincioșii noștri.

„De aceea — a remarcat P. S. Sa, — bucuria noastră este sinceră și justificată ori de cîte ori un episcop al oricărui cult din R. P. R. se instalează, știind că prin aceasta puterea

de muncă a cultelor câștigă încă un element de valoare și activ, care împreună cu noi ceilalți vom reuși în continuare să împletim cununile frumoase ale realizărilor obștești, cu care se vor împodobi toți cei încredințați nouă spre păstorire alături spre binele lor propriu cât și spre propășirea scumpei noastre Patrii”.

DI Director General al Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, N. Bărbulescu, luând cuvântul, a spus că prezența la aceste festivități a autorităților de Stat și a reprezentanților tuturor cultelor se datorește libertății câștigate prin actul de la 23 August 1944.

În încheiere, Episcopul Nagy Iuliu a mulțumit tuturor vorbitorilor pentru frumoasele cuvinte rostite, dînd asigurări că va osteni cu toată rîvna pentru binele credincioșilor săi și pentru înflorirea Patriei noastre.

VIZITA UNOR IERARHI AI BISERICII ORTODOXE RUSE LA ARHIEPISCOPUL HRISOSTOM AL ATENEI

În luna iunie a. c., I. P. S. Arhiepiscop Hrisostom al Aternei a primit pe înalții chiriarhi Arhiepiscopul Nicodim de Iaroslav și Rostov și pe Mitropolitul Pitirim de Krutiția și Kolomna, care i-au adus un mesaj din partea Prea Fericitului Patriarh Alexei. Cu acest prilej cei trei ierarhi au discutat cu I. P. S. Arhiepiscopul Hrisostom al Atenei, diferite probleme în legătură cu viața religioasă a Bisericii.

BISERICA ORTODOXA RUSĂ VIZITATA DE PERSONALITAȚI DIN GRECIA ȘI ARGENTINA

O delegație de profesori de teologie din Grecia a vizitat în luna mai a acestui an Biserica Ortodoxă Rusă. După înapoierea acestora, profesorul Amilcar Alivizatos, unul din membrii acestei delegații a publicat în presa Bisericii grecești impresiile, exprimîndu-și profunda admirație pentru cele văzute în Biserica Rusă, unde credincioșii participă cu evlavie la serviciile divine săvîrșite de clerici cu punctualitate, și cu o impresionantă pompă bizantină.

La sfîrșitul lunii iunie, Biserica ortodoxă rusă a fost cercetată de protoiereul jurist Senior Barbich din Argentina, care a vizitat mai multe orașe și mînăstiri vechi din Uniunea Sovietică și a participat la ședințele Congresului Mondial, care s-a deschis la Moscova în ziua de 9 iulie a. c.

STRINGEREA LEGATURILOR ÎNTRE BISERICA ORTODOXA MAGHIARA ȘI BISERICILE DIN GRECIA ȘI DIN CIPRU

Părintele Berki Feriz, administratorul Bisericii ortodoxe maghiare și-a petrecut în vara aceasta concediul în insula Cipru din Grecia. Cu această ocazie, a făcut o vizită la Mitro-

polia din Tesalonic, unde s-a întreținut cu profesori de la Facultatea de Teologie de aci, foști colegi ai P. C. Sale. La Atena, a făcut o vizită I. P. S. Sale Arhiepiscopului Hrisostom al Greciei, iar în Cipru s-a întâlnit cu I. P. S. Sa Arhiepiscopul Macarie și cu alți ierarhi ortodocși din acea insulă.

Această călătorie a fost un prilej binevenit pentru conducătorii celor trei biserici de a cunoaște cât mai temelnic realitățile din Bisericile respective, pentru consolidarea legăturilor dintre ele.

ORTODOXIA IN UGANDA

Pentru Biserica Ortodoxă din Uganda care aparține de Patriarhatul Alexandriei s-a făcut de curind traducerea textelor liturgice în limba acestei țări. În unele biserici din această țară se cântă, alternativ, în limbile greacă și „luganda”. Traducerea a fost făcută de preotul ugandez Teodor Nankyama și de câțiva colegi ai săi, care au studiat la Facultatea de Teologie din Atena.

HOTĂRIRI ALE SFINTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE RUSE

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse în ședința din 13 iunie a. c., ținută sub președinția Prea Fericitului Patriarh Alexei, a hotărât ca protopopul orașului Leningrad Vladimir Nichitin să fie numit episcop de Kursk și Belgrad; fostul arhiepiscop de Tașchent Hermogen să fie numit arhiepiscop de Omsk și Tiumen, iar episcopul Benedict să fie eliberat din funcția de administrator temporar al eparhiei de Tomsc.

În ședința sa din 19 iulie a. c., a hotărât ca Sfântul Mărturisitor Ioan Ruski cinstit de Biserica greacă să primească obișnuita canonizare și din partea Bisericii ruse și numele lui să fie trecut în rîndul sfinților. Ziua de 27 mai, ziua morții sale, va fi consfințită ca sărbătoare a acestui sfânt.

A PATRA CONFERINȚA DE LA PUIDOUX

De la 9 pînă la 14 iulie a. c. s-a desfășurat a 4-a conferință de la Puidoux—Olanda. Ea își poartă numele de la o localitate din Elveția, unde a fost ținută prima conferință teologică, la care s-au adunat 27 creștini din șapte țări, pentru a discuta problemele păcii.

La această conferință care s-a ținut la Und Poelgeest, au participat reprezentanți ai Bisericilor din S.U.A., din Republica Federală Germană, din Olanda, Anglia și Franța, Polonia, Cehoslovacia și Elveția. Din Uniunea Sovietică au participat la conferință prof. L. N. Pariski, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, arhiepiscopul J. Kiivit, din partea Bisericii Evanghelice Luterane a Estoniei, protoiereul Kaulinj din partea

Bisericii Evanghelice Luterane din Letonia și I. M. Orlov din partea baptiștilor, care au avut ca temă: „Izvoarele Eticii sociale creștine”. Tema a fost dezvoltată de mai mulți vorbitori. Prof. A. Dumas—Paris a vorbit despre „Etica socială în Biblie”; Prof. H. von Oyens—Bazei, a analizat „Problemele fundamentale ale Eticii sociale protestante”, iar prof. I. Lochman—Praga, a lămurit problema „Influența evenimentelor istorice asupra definitivărilor etice”. Reverendisimul P. Oestreicher—Londra a referat despre „Raportul între pacifism și Ecumenism”.

Discuția finală a fost liberă și deschisă în spiritul simpatiei reciproce, al prieteniei și dragostei. Contribuțiile în discuții au adus multe idei și propuneri interesante.

Participanții la conferință au adresat o scrisoare secretarului „Frățietății Impăcării” de la Chicago, în care și-au exprimat mîhnirea cauzată de exploziile nucleare de pe insula Christmas care a avut loc la 11 iulie 1962, în dorința ca ea să fie transmisă președintelui Kennedy, cu rugămintea de a renunța în viitor la astfel de explozii, pentru binele omenirii.

Intîlnirea de la Puidoux și discuțiile care au avut loc, au arătat cît de necesar este ca toți oamenii să trăiască în pace și prietenie.

ȘEDINȚA COMITETULUI EXECUTIV AL MIȘCĂRII CREȘTINE PENTRU PACE DE LA MOSCOVA

Stăruința pentru pacea lumii este susținută cu deosebită vigoare de către Mișcarea creștină pentru pace de la Praga, care și-a ținut în acest scop ședința Secretariatului internațional și a Comitetului executiv la Moscova, în zilele de 12—22 septembrie 1962. Nu e lipsit nici un membru, căci toți erau atrași de faptul că deasupra Moscovei plutește neconținut polumbelul păcii cu apelurile sale către lumea întreagă. Unii veneau pentru prima dată, alții deja pentru a doua oară sau a treia oară, dar cu toții erau deopotrivă încîntați de opera mare pentru binele popoarelor sovietice și pentru pacea lumii pe care l-au putut constata în marea metropolă din jurul Kremlinului.

I. P. S. Arhiepiscop Nicodim de Iaroslav și Rostov a deschis ședința ca gazdă, pornind de la cuvîntul Sf. Pavel „ca toți să fie într-un gînd” (Filip. 4, 2); apoi a subliniat importanța înțeleaptă a nașterii Mișcării creștine pentru pace de la Praga, care s-a dovedit necesară în lume ca să apere principiile păcii din punct de vedere creștin, pe baza unei „teologii a păcii”. De aceea rostul Mișcării rămîne mereu acela de a preciza în fața problemelor mondiale care ating cauza păcii, punctul de vedere creștin și de a-l vesti lumii întregi. Astfel

Mișcarea este cel mai bun prilej de manifestare a conștiinței creștine mondiale care vrea să opună forțelor militariste solidaritatea creștină pentru pace. Deci vocea Mișcării trebuie să fie neconținut vibrantă pentru a mobiliza împotriva războiului atomic și contribui la stingerea celui rece, pentru că în actualitate războiul nu mai este mijloc de rezolvare a problemelor litigioase, căci în virtutea armamentului nuclear el duce la sinucidere. De aceea pentru ca războiul rece să nu devină fierbinte, Mișcarea creștină pentru pace trebuie să depună toate eforturile potrivite ca să lumineze conștiința creștinilor de pretutindeni că Evanghelia Mântuitorului îndeamnă la viață și pace și nicidecum la război și distrugere. În slujba acestei misiuni, Mișcarea își tot adâncește tematica și lărgeste activitatea spre a dovedi conștiințelor creștine răspunderea lor solidară pentru viitorul omenirii. În acest sens Mișcarea salută cu mulțumire propunerea pentru dezarmare totală sub control sever internațional, cere și ea suprimarea rămășițelor celui de al doilea război mondial, rezolvarea problemei germane, încetarea experiențelor cu arme nucleare, stabilirea de zone denuclearizate și renunțarea la colonialism, care toate corespund dorinței opiniei mondiale cinstite. În acest sens o nouă adunare mondială creștină va avea de spus un cuvânt important și numai așa creștinii vor dovedi că urmează în-vățătura Mântuitorului Iisus Hristos despre pace și dragoste și că sînt cu adevărat fiii lui Dumnezeu, care este al păcii (1 Cor. 13, 4—8; Evrei 13, 20—21).

Indemnul I. P. S. Arhiepiscop Nicodim, ca Mișcarea de la Praga să se mențină ca „focarul mondial al păcii în expresie creștină” a însuflețit întreaga atmosferă a ședinței. De aceea fiecare dintre participanți s-a străduit să contribuie la ridicarea tot mai măreață a construcției păcii. Iau cuvîntul președintele J. Hromadka, secretarul general J. Ondra, profesor W. Schmauch din RDG, prof. Al. Rasker din Olanda, pastorul B. Karr din Liberia—Africa, seniorul ceh V. Hajek, profesorul R. Ullmann din Anglia, episcopul T. Bartha din Budapesta, consilierul H. Kloppenburg din RFG; delegatul român M. Șesan a spus printre altele: în lupta pentru pace Mișcarea de la Praga nu activează izolat, căci în acest sens se ostenesec și alte grupări ca Mișcarea Puidoux și mișcarea pugwash, apoi marele congres pentru dezarmare și pace de la Moscova și conferințele antiatomice de la Tokio și din Ghana, dar misiunea specială a Mișcării de la Praga constă tocmai în faptul ca să rostească în problema păcii cuvîntul cel adevărat creștin; ea trebuie să stimuleze virtuțile creștine de dragoste, ajutorare, răspundere, datorie și milă și deci numai din cadrul ei poate și trebuie să răsară „teologia păcii”, „Teologia dezarmării” și „Teologia împotriva armelor nucleare”.

Vizitarea mărețelor realizări ale Moscovei păcii, la Kremlin, la Universitatea Lomonosov, în noile cartiere, la muzeul Tretiakov și în atâtea locuri pe unde duceau căile metroului, ca într-un basm feeric, oferea cea mai concludentă convingere despre opera păcii a popoarelor sovietice față de lumea întreagă.

De aceea și discuțiile în secțiile teologice, internațională și operativă s-au avântat tot mai mult, în zilele de vineri și sîmbătă 14—15 septembrie, participînd și ceilalți participanți, ca prof. H. Vogel și pastorul G. Bassarak din Berlin, arhiepiscop I. Kiivit din Tallin—URSS, prof. A. Ziak din Bratislava, prof. P. Conord din Paris și în fine prof. Șt. Turnsky, care a prezentat și bugetul Mișcării, sporit și față cu activitatea ei mult sporită, care cuprinde tot mai largi cadre tinere și-și răspîndește activitatea spre Africa și Japonia, după organizarea filialelor în ambele Germanii și în Olanda, punînd la cale înființarea și a altora în Italia, Elveția și Franța. În acest sens se vor activa și cele 11 comisii speciale, care vor pregăti tematica pentru a doua adunare pancreștină pentru pace din anul 1964.

Duminică, la 16 septembrie, toți membrii ședinței au plecat la Mînăstirea Zagorsk, unde a fost oficiată Sf. Liturghie de către un sobor impunător, cuprinzînd pe I. P. S. Mitropolitul Nifon din Liban, I. P. S. Mitropolitul Pimen din Leningrad, I. P. S. Arhiepiscopul Nicodim și P. S. Episcopul Alexei de Tallin, pe vicarul Mitropoliei cehoslovace J. Novak și pe prof. M. Șesan. S-a slujit în limbile paleoslave, rusă, arabă, cehă și romînă. Apoi delegații au fost primiți în audiență de Prea Fericitul Patriarh Alexei al Moscovei care între altele a subliniat faptul că delegații s-au întîlnit în lucrarea lor pentru pace tocmai la Moscova, care este centrul Ortodoxiei ruse și loc de atracție pentru forțele pașnice din lume. Deoarece situația internațională este încă mereu plină de pericole, de aceea conștiința morală creștină trebuie să îndemne la activitate și mai stăruitoare pentru asigurarea păcii mondiale.

Și astfel Mișcarea creștină pentru pace își poate îndeplini cu succes datorită ei deosebită pentru reușita păcii, dorința a Mîntuitorului, Domnul păcii (Isaia 9, 5), la care creștinii sînt chemați să o îplinească (Efes, 4, 1). Toți au această obligație pentru că Dumnezeu nu caută la fața omului ci la binele pe care îl săvîrșește (Fapte 10, 34—35). De aceea concepția creștină despre lume cere ca toți creștinii să-și unească forțele păcii (Efes 2, 17) și atunci Dumnezeu dragostei și al păcii va fi cu ei (2 Cor. 13, 11). A urmat o recepție festivă și un concert dat de studenții Academiei duhovnicești.

Întorși la Moscova delegații au continuat lucrările lor și apoi au avut ocazia fericită să viziteze marele oraș istoric al Revoluției din 1917, Leningradul. Peste tot aceeași stră-

duință pentru pace și aceeași dușmănie față de război; în-deosebi instructivă și tot odată impresionantă a fost vizita la cimitirul Piskarevski, unde își dorm somnul de veci 623.000 leningrădeni care și-au apărât patria împotriva invadatorilor hitleriști. De praznicul Nașterii Domnului, p. Vicar J. Novak și M. Șesan, sub protia P. S. Episcop Nikon de Viborg au slujit sf. Liturghie în catedrală și apoi au vizitat Academia duhovnicească, cu minunata ei bibliotecă.

Înforși la 22 septembrie la Moscova, biroul a dat publicității comunicatul ședinței din care desprindem:

Lucrările comitetului executiv s-au desfășurat în cadrul celor trei secțiuni: teologică, internațională și operativă. În secțiunea teologică s-a constatat că se adâncește prin lucrări multiple lămurirea opiniei mondiale creștine asupra conținutului de pace al sf. Evanghelii; iar la ședință s-au discutat probleme de filozofie a istoriei, de eshatologie, de profeție și despre importanța Vechiului și Noului Testament pentru justificarea teologiei păcii, pentru a se accentua astfel slujirea păcii prin biserică. Deosebit de impresionantă a fost vocea din Africa care sublinia faptul că prin Mîntuitorul Hristos au fost înlăturate toate barierele și a fost netezit drumul omului către om și al poporului către popor pentru asigurarea păcii în lume.

Ce privește problemele internaționale, s-a constatat lichidarea focarelor din Laos, Iranul de vest și Algeria, dar în problema dezarmării totale nu s-a ajuns la nici un progres. De aceea vocile pentru pace sporesc tot mai mult pretutindenea, participă cadre tot mai numeroase de tineri la opera păcii și se înmulțesc conferințele împotriva armelor nucleare.

În acest sens a sporit și activitatea Mișcării de la Praga, prin filialele din Olanda, Japonia și ambele Germanii și se vor iniția filialele din Franța, Elveția și Italia; dar activitatea va trece și de „bătrînul continent” încît se va organiza și o conferință similară panafricană în primăvara anului 1963. Toate aceste activități vor pregăti apoi marea adunare mondială creștină din anul 1964 de la Praga, a doua la rînd, despre care va da informații și un Buletin special.

Astfel s-a putut constata, la ședința de la Moscova, că Mișcarea creștină pentru pace a contribuit în largă măsură la adîncirea înțelegerii reciproce, la înfrățire și reală coexistență a celor întruniți în cadrul ei pentru asigurarea păcii în lume și a colaborării necesare dintre popoare.

Deci Mișcarea creștină pentru pace de la Praga este în adevăr o „centrală creștină a păcii” și dragostea creștină în Domnul Hristos către semen îndemnă neapărat la aceasta.

Prof. M. ȘESAN

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A TINERETULUI CREȘTIN DE LA ARNOLSHAIN

Între 8 și 11 iunie a. c., a avut loc la Arnolshain (Hassen-Nassau) o întâlnire internațională a tineretului care și-a desfășurat lucrările la Academia Evanghelică din această localitate. În urma recomandării Adunării Generale a Consiliului Mondial Bisericesc de la New-Delhi, această conferință a avut un caracter ecumenic, iar ca temă: „Ce înseamnă în prezent să fii creștin?”

Ca răspuns la invitația de a participa la această conferință, Președintele Serviciului Extern al Bisericii Ortodoxe Ruse Arhiepiscopul Nicodim de Iaroslav și Rostov a spus: „Nădăjduim că asemenea întâlniri vor servi unității și fraternității”. Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat la această întâlnire ca reprezentanți ieromonahul Juvenali și N. Gumejuk. La întâlnire au participat circa 100 de tineri din Republica Federală Germană, din Berlinul de vest, Olanda, Belgia, Franța, Cehoslovacia, Austria, Australia și Kamerun. S-au susținut și discutat următoarele probleme: 1. Responsabilitatea creștină în viața comună a popoarelor în timpul prefacerii și al încordărilor (prof. Dr. Ulrich Scheuner—Bonn); 2. Sarcinile Sinodului Ecumenic (Președinte al Bisericii D. M. Niemöller); 3. a) Bazele Sfintei Scripturi și b) Serviciul divin astăzi (pastor P. Barthel—Strassburg); 4. a) Unitatea revelată a creștinătății, b) Biserica în lumea secularizată.

BISERICA DE VINZARE

Nu de mult revista vest-germană „Bunte Illustrierte” a publicat într-unul din numerele sale o știre care arată pînă unde poate ajunge afacerismul în S.U.A. O agenție imobiliară aparținînd unui anume Pollock anunță „publicul amator” că în cartierul Bronx din New-York se află de vînzare o „biserică din cărămidă cu 1200 de locuri, cu birouri, orgă, sală de mese...”

Faptul în sine pare mărunț și neimportant. Semnificația lui nu va scăpa totuși nimănui, mai ales acelor care sînt obișnuși să acorde o cinstire corespunzătoare „casei Domnului”.

JUSTIȚIA I-A IERTAT, OPINIA PUBLICĂ INSA NU...

Într-unul din numerele trecute ale revistei noastre (nr. 5—6) 1962 pp. 97—99) am relatat cazul a patru călugări capucini judecați de curtea de apel din Messina (Sicilia) pentru complicitate la șantaj, escrocherie și omucidere. Preținșii monachi se înhăitaseră cu o bandă care a terorizat multă vreme pe țărani pașnici din satul Mazzarino.

Puternicile presiuni exercitate asupra oamenilor justiției au dus la mușamalizarea întregului caz prin scoaterea de sub acuzare a împricinăților. Lucrul acesta nu a mirat prea mult pe aceia care cunosc situația din țările capitaliste. Totuși spiritul de dreptate care nu poate fi înăbușit nici cu bani nici cu amenințări a reacționat viguros, opinia publică condamnând fără drept de apel încălcarea principiilor moralei ori din partea cui ar veni.

Unul din „procurorii” reprezentând opinia publică a devenit regizorul Carlo Ludovico Bragaglia care a realizat pe această temă comedia „Cei patru călugări”. Pentru a transpune în element de satiră cinematografică povestea celor patru papuci, el a angajat patru din cei mai populari comici italieni: Aldo Fabrizi, Erminio Macario, Peppino de Filippo și Nino Taranto.

DISCRIMINARI LIPSITE DE SENS

„Sîngele unui musulman nu poate fi folosit pentru a salva un comunist” a declarat Consiliul universității El Azhar dînd o interpretare oficială a punctului de vedere religios asupra transfuziilor de sînge și a grefărilor de organe, publicat nu de mult de ziarul egiptean „El Ahran”.

Chestiunea a fost ridicată de un medic musulman din Indonezia care dorea să cunoască care este poziția doctrinară a Islamului în această direcție.

Consiliul universității „El Azhar” format din patru inși de peste 60 de ani au decis că în principiu Islamul este de acord cu noile metode chirurgicale dar astăzi „în nici un caz o părtică din trupul unui musulman nu poate fi transferată în trupul unui necredincios”.

Nu știm în ce măsură hotărîrea aceasta este sau nu conformă principiilor de bază ale Coranului. Un lucru este însă limpede: ea este pe cît de anacronică tot pe atît de inumană. Ea reprezintă o blasfemie la adresa însăși a Creatorului care dă viața spre a fi apărută prin orice mijloace iar nu stinsă.

BISERICA INCENDIATA DE RASIȘTI AMERICANI

În orașul Dawson (Georgia) a fost nu de mult, incendiată o biserică aparținînd negrilor din acest oraș. E a patra biserică distrusă de rasiști în această regiune în cursul lunii septembrie. Unul din motivele incendierii localului oasei de rugăciuni a fost acela că aici se făceau înregistrările negrilor în listele electorale.

SALBATICIILE RASIȘTILOR

Nelegiuirile rasiștilor continuă să se manifeste sub diferite forme și fără de nici o cruțare. Oamenii pașnici sînt asasinati, diferiți cetățeni sînt opriți să-și exercite drepturile lor cetățenești, iar mai nou acești rătăciți au început să incendieze și bisericile. Barbarii Ku Klux Klanului, care se năpustesc de obicei asupra clădirilor publice frecventate și de negri și de albi, au ales drept țintă a acțiunilor teroriste bisericile. După ce nu de mult fuseseră arse din temelii bisericile din orașele Dawson și Sasse din Georgia, a urmat la rînd biserica din localitatea Albany. Din această biserică nu a mai rămas în picioare decît cosul ei și cîteva foi de tablă ale acoperișului. Cu toate protestele populației, împotriva acestor acțiuni criminale ale rasiștilor, autoritățile locale nu au luat nici o măsură pentru pedepsirea acestor oameni care terorizează populația și distrug bisericile.

Pastorul de culoare Martin Luther King, cunoscut luptător pentru drepturile negrilor din Statele Unite, a fost victima unei sălbatice agresiuni rasiste. În timp ce ținea o predică în Statul Alabama, un individ s-a năpustit asupra lui și l-a atacat cu lovituri de pumnal în față. Din cauza rănilor cauzate a trebuit să fie internat în spital.

Cazuri similare ca cele de mai sus sînt multe, și ele continuă să se desfășoare fără ca să se ia vreo măsură împotriva acelor care le săvîrșesc.

CONFERINȚA BISERICILOR EUROPENE DE LA NYBORG

Situația internațională a determinat faptul ca să ia naștere în 1957, la consfătuirea de la Lieselund. Mișcarea Bisericilor europene pentru contacte est-vest, cu intruniri comune la Nyborg în Danemarca. În fruntea ei s-a situat un prezidiu compus din trei președinti: episcopul reformat Egbert Emmen din Olanda, arhiepiscopul luteran I. Klivit din Tallin—URSS și episcopul luteran H. Lilje din Hannovera—RFG.

Prima conferință plenară de la Nyborg a avut loc în ianuarie 1959 cu tema principală: Creștinătatea europeană în lumea actuală secularizată. A doua conferință s-a ținut apoi în octombrie 1960 cu tema principală: Misiunea Bisericilor europene într-o lume în evoluție. Și după pregătiri temeinice a avut loc, între 1—5 octombrie 1962 a treia conferință plenară la Nyborg, cu un program mai amplificat. Conferința a avut loc în incinta Hotelului Nyborg—Strand, unde s-a amenajat o sală specială pentru ședințe plenare, cu inscripția „Cikumene” și în fața Crucii un sfeșnic mare cu 7 lumînări aprinse; alături era o altă sală pentru rugăciunile comune.

La conferința din 1962 au participat aproape 200 persoane, dintre care 170 delegați din 22 state europene răsăritene și apusene, apoi delegați din partea Consiliului ecumenist al Bisericilor din Geneva, secretarul general Vissert's Hooft și P. S. episcop Emilian Timiadis, delegatul Patriarhatului ecumenic și un observator romano-catolic pâr. Bonifaciu de la Benedictinii din Chevetogne—Belgia,

Inaugurarea s-a făcut în seara zilei de 1 octombrie, printr-o rugăciunea săvârșită de arhiepiscopul luteran G. Hultgren din Suedia pe tema de la 2 Cor. 4, 18, după care episcopul englez Leslie Hunter a ținut cuvîntul de bun salut la lucrări. În continuare prof. G. Rupp din Manchester—Anglia și-a dezvoltat conferința la tema principală: „Biserica în Europa și criza omului modern”. Constatînd secularizarea vieții umane, cuvîntătorul lămurește poziția creștină de a contribui la stringerea relațiilor dintre oameni, în amănunt anume între est și vest, pentru că în actualitate lumea pune întrebări serioase Bisericii și deci se creiază multe momente care pot contribui pozitiv la ieșirea sigură din criză.

În ziua de 2 octombrie, la orele 9, a continuat seria conferințelor la teme secundare. Astfel prof. Michel Philibert din Biserica reformată franceză s-a ocupat cu subtema: „Bilanțul umanismului european”, arătînd că sensul umanismului este de a crea condiții cele mai concrete umane pentru viața omenirii. El pornește de la om oare singur vrea să-și dea răspunsul la problemele existenței și astfel stă în paralelă cu umanismul creștin care își scoate principiile din Evanghelie. Dar între ambele există atîtea momente comune încît rămîne numai greutatea de a le identifica și de a realiza între ele coexistența cea mai potrivită, spre binele omenirii și al progresului mondial.

La temă a mai contribuit și teologul evanghelic ceh M. Lochman de la Praga spre „Valorificarea umanismului european”, arătînd că sub umanism nu se poate înțelege altceva decît o lucrare pozitivă, o muncă prisositoare pentru totalitate, care împinge omenirea înainte pe calea progresului general. Acest umanism al omului muncii este concret și stăpînit de ideia binelui și prin urmare el nu poate fi contrazis de creștin, care la rîndul său știe că rostul creștinismului a fost de a da oamenilor religioși o orientare mai profundă umană. Astfel în ambele cazuri străduințele converg spre binele comun care poate fi exprimat cel mai simplu prin străduința comună spre pacea lumii.

La sub-tema: „Omul în întîlnire cu Hristos” au fost date referate de prof. H. Berkhof din Olanda și de teologul ortodox grec I. Kotsonis. Primul în sens calvin, al doilea în sens ortodox, au subliniat faptul că pentru creștin rămîne îndru-

mătoare Evanghelia Mântuitorului, care dorește ca credinciosul său să fie pătruns de dragostea către semen, încît „întîlnirea cu Hristos este în fond întîlnirea cu omul”, prin mijlocirea lui Hristos. Criza care s-a născut în cadrul religiosului pornește de la „divizarea” lui Hristos prin confesiuni și deci întîlnirea cu El trebuie să aibă la bază și refacerea unității creștinești întru Hristos.

La ședința din 3 octombrie, reverendul David Paton din Londra a dezvoltat tema: „Trezirea Bisericilor la o nouă slujire” la care a venit completarea ortodoxă, prezentată de I. P. S. Arhiepiscop Ioan Wendland din America, citită de I. P. S. Arhiepiscop Serghie din Perm—URSS. Se precizează că slujirea Bisericilor constă în povățuirea credincioșilor de a fi elemente pozitive ale comunității umane și de a sprijini tot ce tinde la progresul real al omenirii; în cadrul acestuia stă lupta pentru pacea lumii, pentru care ne rugăm, depunem căință, o predicăm și dăm exemplu personal. Preotul P. Verghese din India mai completează cu slujire mai înseamnă și corecta interpretarea a învățăturii Mântuitorului și sensul dragostei către semen, către orice om și către natură.

Trecîndu-se la discuții în patru comisii li s-a pus ca tematică problema: sînt Bisericile o parte din problema umană și dacă da, atunci cum să-și îndeplinească slujirea lor, ce mijloace să întrebuinteze și la ce scop să ducă?

Comisia de lucru a avut ca președinți pe superintendenatul U. Schmidt din RFG și pe rev. K. Slack din Anglia; comisia primă de discuții era condusă de episcopul G. Noth din Dresda—RFG și rev. H. Tanner din Danemarca; comisia a doua pe rev. P. Kerk din Anglia și prof. M. Șesan; comisia a treia pe episcopul luteran T. Godal din Norvegia, și ultima comisie pe W. Madsen din Danemarca și patriarhul ceh M. Novak de la Praga. Discuțiile au fost duse cu multă înțelegere, temeinicie și dorință de contacte frățești est-vest, obiectul de discuții fiind atît teoretic, precum și practic. În acest cadru prof. M. Șesan a luat de mai multe ori cuvîntul, prezentînd binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian precum și numeroasele broșuri despre Patriarhia Romîna, în trei limbi, care au fost salutate cu deosebită mulțumire și interes de cei prezenți, aducîndu-le cele mai autentice răspunsuri la întrebările dorite despre viața credincioșilor din Patriarhia Romîna, care este și ea un răspuns concret la temele prezentate și discutate în conferință.

Joi. 4 octombrie s-a trecut la ședința plenară și prezidarea a fost oferită președintelui bisericesc Martin Niemüller din Hessa—RFG. Englezul P. Kerk a prezentat plenului în comun toate comunicatele celor cinci comisii, care după discuții complementare au fost luate cu mulțumire la cunoștință.

Astfel s-a precizat că „Mișcarea de la Nyborg” se va întruni tot la 2 ani, fiind necesară continuarea ei, căci în ea participă și acele Biserici și confesiuni, care nu pot fi membre sau nu sînt nici în Mișcarea ecumenică a Bisericilor de la Geneva și nici în Mișcarea pentru pace de la Praga. Deci viitoarea ședință plenară va fi în octombrie 1964 la Nyborg, și ea va continua dezvoltarea temelor din 1962, completate cu alte teme necesare la vremea lor, ca: Răspunderea Europei față de alte continente, Datorințe comune de caracter paneuropean, colaborarea generațiilor și integrarea tineretului, Evoluția ideii de comunitate și parohie în actualitate. Pentru continuarea activității s-a lărgit prezidiul la cinci membrii: episcopul E. Emmen din Olanda, episcopul H. Lilje din Hannover, episcopul Leslie Hunter din Anglia, arhiepiscopul I. Kiivit din Tallin și I. P. S. Arhiepiscopul Serghie din Perm—Patriarhia Rusă. El este ajutat de un comitet de consultare alcătuit din 15 membri, în care sînt reprezentanți din 15 Biserici europene, iar ortodocșii sînt prof. Lev Pariiski de la Leningrad și P. S. episcop Emilian Timiadis al Patriarhiei ecumenice.

Sedința a fost încheiată de rugăciunea episcopului luteran Fuglsang din Copenhaga la Ioan 17, 21—23 cu concluzie Hristocentrică și delegații ortodocși s-au întrunit la o frățească convocare.

Vineri, 5 octombrie, au continuat discuțiile în plen, fiind prezentate de același P. Kerk comunicatele celor patru comisii de discuții. La discuții au participat numeroși delegați, duși de dorința sinceră ca relațiile dintre est și vest, inițiate prin cadrul „Nyborgului”, să fie continuate și mai departe cu aceeași și chiar mai sporită însuflețire. Această concluzie a fost apoi exprimată de episcopul H. Lilie într-o cuvîntare de încheiere, constatînd că activitatea conferinței a fost însuflețită, că problemele au fost discutate cu competență și frățească înțelegere și că deci prezidiul va alcătui din comunicatele prezentate o înștiințare informativă pentru presa mondială ca să se poată lua în public cunoștință de succesul conferinței.

Încheierea religioasă a sesiunii „Nyborg 3” a făcut-o arhiepiscopul I. Kiivit din Tallin—URSS, la Fapte 4, 11—12 subliniind rolul Mîntuitorului de „piatra unghiulară” în viața și activitatea creștinilor în lume, pentru care și ei, în virtutea aceluiasi Mîntuitor, poartă răspunderea solidară.

Delegații și-au dat mîna frățească, bucuroși că au reușit să facă o lucrare concretă și să realizeze un pas înainte în contactele est-vest.

Astfel conferința „Nyborg 3” a contribuit și ea la marea străduință a păcii în Europa.

Prof. M. ȘESAN

APELUL PENTRU PACE AL PAPEI IOAN AL XXIII-LEA

În ziua de 25 octombrie a. c., Papa Ioan al XXIII-lea într-o emisiune specială a postului de radio Vatican, a adresat tuturor catolicilor un călduros apel pentru pacea la orizontul căreia s-au ridicat norii negri care îngrijorează omenirea. În fața reprezentanților diplomați prezenti la deschiderea Conciliului Ecumenic ținut la Vatican, a reînviat apelul la buna înțelegere și pace, adresându-l oamenilor de Stat.

„Astăzi — a spus Conducătorul Bisericii Catolice — repetăm această chemare care vine din inimă și conjurăm pe șefii statelor să nu rămână indiferenți la acest strigăt al omenirii. Fie ca ei să facă tot ce le stă în putere pentru a salva pacea. Astfel ei vor feri omenirea de ororile războiului ale căror consecințe groaznice nu pot fi prevăzute de nimeni. Fie ca ei să continue tratativele. A accepta tratativele la orice nivel și în orice moment, a favoriza aceste tratative și a le începe, înseamnă o dovadă de înțelepciune și prudență”.

FACATORUL DE MINUNI DE LA OKLAHOMA

Presa ne-a adus la cunoștință în ultima vreme vești interesante cu privire la o firmă americană cu totul originală.

„Asociația evanghelică a lui Oral Roberts”, cum se intitulează această firmă, își are sediul într-un ultramodern bloc de marmoră cu 6 etaje din orașul Tulsa, statul Oklahoma. Alături sînt parcate automobilele funcționarilor firmei. Numărul funcționarilor este impresionant — 345 de persoane. Ei au atît de mult de lucru, încît izbutesc s-o scoată la capăt numai cu ajutorul celei mai moderne tehnici de birou. Asociația primește anual peste 2 milioane de scrisori, redactează și difuzează circa 60 de milioane de prospecte și broșuri, trimite materiale la 300 posturi de radio și 147 posturi de televiziune.

Ca și alte mari firme americane, firma evanghelică a lui Roberts acordă o uriașă atenție reclamei. Consiliul de administrație al firmei și serviciul organizatoric pregătesc și desfășoară „cruciadele” lui Oral Roberts cu aceeași grijă cu care alte firme fac reclamă unei noi mărci de țigări sau unui nou anticoncepțional.

Uluiți de această reclamă, americanii vin cu duiumul și asistă la reprezentațiile minuțios pregătite ale lui Oral Roberts, căci el face minuni, vindecîndu-i pe bolnavi. Cel puțin așa afirmă adepții săi și, mai cu seamă, milioanele de prospecte de reclamă pe care firma le distribuie.

— Doamne vindecă-i! — imploră ei de cîteva sute de ori în cursul celor șase zile cît durează fiecare „cruciadă” a sa. În general, se găsesc oameni dispuși să se jure pe orice ca Oral Roberts i-a ajutat. Bolnavii de artrită, chiar într-o formă gravă, aruncă cîrjele, iar tuberculoșii afirmă că tușesc mai puțin...

Care să fie explicația? Medicii sînt cu toții de acord: fie că boala este închipuită, fie că ușurarea survenită va fi de foarte scurtă durată, vindecarea dovedindu-se a fi o simplă autosugestie. Dar în timp ce oamenii discută în tel și chip, în voluminoasa cartotecă a resortului organizatoric se înregistrează cu grijă a nouă „tămăduire”.

Autoritățile nu se pot hotărî să-i interzică lui Oral Roberts practicarea acestui business. Căci abilușul pungaș afirmă sus și tare că nu crede în capacitatea omului de a obține

vindecări miraculoase. Totul — afirmă el — stă în puterea lui Dumnezeu, dar „dacă asupra-mi coboară Sfântul Duh, mâinile mele nu sînt decît prelungirea mîinilor lui Dumnezeu”... Dacă Dumnezeu a ajutat, atunci slavă lui Oral Roberts — „prelungirea mîinilor Domnului”. Dacă nu a ajutat, atunci Roberts nu are nici o vină: înseamnă că bolnavul n-a avut destulă credință adevărată.

Roberts este atît de prudent, încît le recomandă chiar el „celor tămăduiți” să se ducă după aceasta la un medic: de ce să atragă asupra sa mînia puternicilor asociații medicale, răpind practicienilor clientela? În plus, el știe bine că după o aparentă „tămăduire” survine adesea o gravă recidivă a bolii.

Roberts stoarce banii într-un mod destul de vulgar: la sfîrșitul adunării, el declară de la tribună:

— Ultima noastră cruciadă s-a soldat cu un deficit de atîtea și atîtea mii de dolari. Nu-i așa că nu doriți ca eu să mă înglodez în datorii?

— Nu! — exclamă cei prezenți.

— În acest caz, fiecare dintre cei de față să dea un dolar sau, și mai bine, doi!

Roberts a patentat și așa-numitele „contracte de binecuvîntare”. Semnatarul unui astfel de contract își asumă obligația să doneze lunar asociației evanghelice o anumită sumă, în scopuri „filantropice”.

Astfel își face mendrele la Oklahoma, în văzul lumii, abilul „făcător de minuni” care exploatează ignoranța americanului de rînd, de obicei credul și hipnotizat de reclamă. Cazul lui Oral Roberts dovedește odată mai mult cît de păgubitoare este exploatarea necinstită a pietății omului credincios și cît de insistență trebuie să fie strădania pentru combaterea unor moravuri asemănătoare celor ale aiăceristului din Oklahoma.

IN NUMELE „SFINTEI ANA”...

O interesantă întîmplare petrecută în orașelul francez Entrevaux, în forma în care s-a desfășurat arată pînă unde poate duce meschinăria unor oameni nesătui de bunurile materiale. În această localitate așezată în Alpii inferiori viețuiește un oarecare Salvade proprietarul unui modest hotel. Lipsit de clientelă, camerele fiind mai mult goale, restaurantul pustiu, singurii oameni care mai poposeau aci din cînd în cînd, erau cîțiva amici de ai dlui Salvade. Dar într-o zi ingeniosului hotelier i-a venit de-odată o năstrușnică idee.

În timp ce juca cărți cu prietenii săi, Salvade pierzînd mereu, fiind urmărit de ghinion, s-a gîndit că ar trebui să

puie în aplicare ceva care să atragă clienții pentru a-și recupera banii pierduți la jocul de cărți și pentru a câștiga cât mai mult de pe urma celor ce vor veni să vadă „minunea”... Astfel, într-o seară, venind la obișnuita partidă de cărți, amicii lui Salvade au observat în sala restaurantului pe un postament o statuie de lemn a Sfintei Ana. Și, la un moment dat, infuriat de ghinionul care-l paște, pierzând mereu banii la jocul de cărți, d. Salvade s-a repezit ca o furtună la statuie. Spunând tot felul de cuvinte injurioase, a lovit cu pumnii statuia care, căzind jos a suferit o leziune la o mână, fiindu-i rupt un deget. În ziua următoare proprietarul a chemat femeia de serviciu și i-a spus să vadă ce s-a întâmplat cu statuia. Femeia, mirată de cele văzute, a strigat către stăpîn: curge singe din degetul rupt...

Minunea s-a săvîrșit. Zvonul despre această întîmplare extraordinară s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului. Și oamenii au început să meargă. De la localnici care veniau din ce în ce mai mulți, au început să sosească la hotel și oameni din satele vecine și chiar și din alte regiuni ale Franței, apoi au venit și pelerini din străinătate. Acum hotelul era permanent plin de lume, camerele ocupate pînă la refuz, iar în restaurant nu mai era loc. Jean Salvade zîmbia satisfăcut și se gîndea la alte invenții... În cîteva zile a chemat la hotel pe sculptorul Marcel Léonardi, comandînd să-i execute mici statuete, medalii-suvenir și relicve. Punîndu-le în vînzare, negustoria mergea din plin. Pe o medalie încasa 300 franci, pe o statueta 700 franci și pelerinii cumpărau; unii dintre ei au cumpărat și bucăți de vată muiată în singele „Sfintei Ana”.

Nefiind mulțumit numai cu atît, hotelierul de acord cu sculptorul, au dus statuia la Paris, fiind expusă în vîzul iumii. Dar pentru aceasta a trebuit să aibe și concursul presei ca să facă reclama necesară pentru a atrage lumea. Reclama prin presă și cheltuelile avute au costat 600.000 de franci vechi. Cea mai mare parte din această sumă a revenit revistei „Paris—Match”. Un anume Georges Cnudde a făcut și un film: „Miracolul de la Entrevaux”, care a rulat în diferite orașe din Franța. Iar la reprezentații se vindeau statuete și medalii. Pentru dreptul de a folosi această statueta sculptorul Léonardi a plătit dlui Jean Salvade fabuloasa sumă de 1 milion de franci, în timp ce el încasa la Paris cîte 100.000 franci pe săptămînă.

Minunea de la Entrevaux, cu statuia, statuetele și medaliiile a viețuit timp de șapte ani, din anul 1953 pînă în anul 1960, timp în care proprietarii au avut profituri peste așteptări. Dar, cu toate profiturile avute, hotelierul Jean Salvade și-a arătat nemulțumirea față de sculptorul Marcel Léonardi, deoarece pretindea că a câștigat prea puțin față de asociatul său. Léonardi, nefiind de acord, a și început neînțe-

legerea, care a scos la lumină, că de fapt nu era vorba de o minune, ci doar de o afacere pusă la cale de proprietarul hotelului. Acesta, în seara aceea din luna decembrie 1953 se rănise la un deget și cu sîngele curs a minjit statueta, lucru pe care l-a făcut mereu zile de-arîndul.

Izbucnind scandalul, autorii „minunii” Jean Salvade și colaboratorii săi, au ajuns pe banca acuzaților, fiind toți învinuiți de excrocherie și condamnați la închisoare și amendă.

Desigur că fapta lui Jean Salvade, nu este decît o grosolană înșelăciune pusă la cale pentru a atrage clienții la hotelul său de la Entrevaux. Recurgînd la această falsă minune, hotelierul a căutat să smulgă banii din mîinile oamenilor, înșelîndu-i cu statuia „Sfintei Ana”, care sîngera... Atît Salvade cu hotelul său fără clientelă, cît și sculptorul împreună cu toată presa care le-a stat în ajutor, punînd la cale această „minune”, au ajuns să cîștige sume fabuloase de la bieții oameni care au fost atrași de miracolul de la Entrevaux. Cîtă necinste în sufletul acestor oameni, care, în numele „Sfintei Ana”, au cutezat să înșele atîta lume pentru a-și întina sufletul și mîinile în numele unei înșelătorii și în numele unei minuni în care au crezut atîția nevinovați.

(L. I. O.)

VIAȚA BISERICEAȘCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

VIZITA SANCTITAȚII SALE GHERMAN PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE SIRBE LA TIMIȘOARA

Biserica ortodoxă română din Banat înseamnă în șirul faptelor de neuitat, bucuria reînnoirii secularelor legături frățești cu Biserica din Jugoslavia, prilejuită de vizita făcută la Timișoara de Întâistătătorul Bisericii ortodoxe sîrbe.

După ce a vizitat timp de două săptămîni vechi așezări bisericești ce amintesc legăturile strînse dintre cele două Biserici, diferite așezăminte, instituții și uriașe fabrici ridicate sub regimul de democrație populară, Înaltul oaspe însoțit de Preafericitul Patriarh Justinian și de delegați ai celor două Biserici, și-au încheiat vizita în Timișoara, unde au ajuns venind de la Craiova în dimineața zilei de 4 noiembrie. Pe personul oficial au fost primiți de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, de Prea Sfințitul Părinte Episcop Teoctist al Aradului, de Înalt Prea Cucernicul Părinte Ștefan Tomici vicar al Bisericii ortodoxe sîrbe din Banat, de Prea Cucernicii Părinți Consilieri ai Mitropoliei și de un mare număr de preoți sîrbi și romîni. Frățestile îmbrățișări și dăruirea buchetelor de flori albe, rămîn în amintire ca semn al împreunei lucrări spre slava credinței și pentru înfăptuirea vremilor de pace și bună înțelegere între oameni.

Convoiul de mașini s-a îndreptat spre reședința mitropolitană.

Sute de credincioși au așteptat cu bucurie sosirea la Catedrala mitropolitană, a Sanctității Sale Patriarhului Gherman, a Prea Fericitului Patriarh Justinian, a Prea Sfinților Episcopi Visarion al Vîrșetului, Longhin al Zvornik—Tuzlei, Simeon al Carlovățului de Sus, Vladislav al Zahumschi—Herțegovinei, Naum al Zlatovsk—Strumiei, a Prea Cucernicilor Protopopi Stavrofori Milenco Raiacovici, Macarie stareț al mînăstirii Deciani, Protopop Dr. Blagota Gardașevici decanul Facultății de Teologie din Belgrad, Protopop Bojidar Tripkovi, secretarul Cancelariei Arhiepiscopești, Ștefan Tomici vicarul Bisericii ortodoxe sîrbe din Banat, însoțiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, de Prea Sfinții Episcopi Teoctist al Aradului și Antim Nica vicar patriarhal și de

Înalt Prea Cucernicia Sa Părintele Ioan Gagi, directorul Administrației patriarhale.

Sfânta Liturghie arhierescă a fost săvârșită înălțător de soborul format din Prea Sfinții Părinți Episcopi Visarion al Virșețului, Longhin al Zvornikului și Tuzlei și Teoctist al Aradului, de Prea Cucernicii Părinți Protopopi Stavrofori Ioan Geția, Dr. Gheorghe Cotoșman vicar mitropolitan, Dr. Blagota Gardașevici, Ioan Nădăban, consilier eparhial, Igumen Macarie, de P. C. Protopopi Gheorghe Bugarschi, Pavel Marcovici, Victor Faur, Iova Firca, Dimitrie Botău, Arhidiacon Valeriu Perian, Protodiacon Teodor Băbuța și Diaconii Simeon Bîtea și Ioan Gașpar. La timpul potrivit a fost sfințit întru diacon tânărul licențiat în Teologie Gruia Ignea.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului în numele clericilor și credincioșilor ortodocși români din cuprinsul Mitropoliei a rostit cuvîntul de întîmpinare, străbătut de căldură sufletească, exprimînd bucuria fără margini prilejuită de vizita Întîistătătorului Bisericii surori sîrbe și a însoțitorilor săi, apropiați nouă tuturor prin faptele trecutului și ale prezentului.

„Venind aici în Banat Vă găsiți într-un colț al țării noastre care nu numai că se învecinează cu patria voastră, ci Vă este mai mult decît familiară. Ne știți, și Vă știm încă de mult, pentru că nu ne-a despărțit în trecut și nu ne desparte nici astăzi nimic.

Spre a dovedi aceasta n-ar fi greu să deschidem aceeași istorie mult grăitoare spre a culege de acolo sumedenie de date. Ele sînt atît de numeroase încît aproape că nu se mai poate preciza — din multele evenimente care s-au petrecut — ce este a ce atribui romînilor și ce sîrbilor. Înfrățirea și unitatea noastră au fost atît de depline încît ne-am confundat unii cu alții. Pe plan liseicesc acest lucru este mai mult decît evident. Cine vrea să cerceteze trecutul episcopilor bănățene, spre pildă, constată dintru început că acestea sînt cînd romînești, cînd sîrbești și invers, fie că e vorba de Timișoara și Caransebeș ori de Arad... Ierarhii romîni alternează cu cei sîrbi, ba unii nici nu se mai știe dacă au fost romîni sau sîrbi. Viața bisericească aici în Banat sub acest semn al deplinei unități s-a desfășurat din cele mai îndepărtate vremuri și pînă acum. Cîți din cei născuți pe teritoriul Serbiei n-au venit aici spre a păstori sau numai a-și petrece viața? Nu mă gîndesc numai la patriarhul de altcînd al Ipecului, Calinic, poposit la Timișoara spre a-și da obștescul sfîrșit în primul deceniu al veacului al XVIII-lea, sau la Sfîntul Mitropolit al Timișorii Iosif cel Nou de la Partoș, ale cărui moaște odihnesc în această Catedrală, ci la ceata nesfîrșită de știuți și neștiuți care s-au sălășluit printre noi în decursul a sute de ani.

Insuși antecesorul Prea Fericirii Voastre, adormitul întru Domnul Patriarh Vichentie, a fost tuns în monahism la o mănăstire din Banatul nostru, iar la începutul activității sale a petrecut o bună bucată de vreme la Timișoara, funcționând în cadrul episcopiei de aici.

Ortodocșii români și sârbi care trăim în Banatul Republicii Populare Române știm ce însemnează frăția întru Hristos, pentru că este săpată în ființa noastră întreagă. Nu mai departe decît săptămînile trecute la altarul Catedralei noastre mitropolitane, sârbi și români am slujit în limba noastră proprie, cu prilejul hirotoniei întru preot a cîtorva clerici aparținînd Vicariatului ortodox sîrb. Și faptul acesta este un aspect doar al împreunei noastre viețuiri.

Cele ce se întîmplă pe plan bisericesc, reflectă o situație ce este identică în orice alt sector. În Banat trăim cu toții în cea mai perfectă armonie. Orînduirea noastră de Stat a creat, după eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist, condițiile prielnice unei vieți fericite pentru toți în chip egal. La dreptul vorbind ne simțim formînd aceeași comunitate, în care orice deosebiri și-au pierdut sensul".

Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman a răspuns prin cuvinte alese Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit, mulțumind pentru cuvintele și gîndurile impresionant de frumoase, asigurîndu-l că trecutul evocat ca și faptele prezentului vor fi cheazășia înfrățirii celor două Biserici vecine în numele biruinței cauzei comune, pentru slava credinței și sălășluirea păcii între oameni, împărtășind binecuvîntări credincioșilor, pentru care Catedrala devenise neîncăpătoare.

În reședința mitropolitană la orele 14 s-a servit prînzul, la care s-a toastat pentru apropierea cu bun folos a Bisericilor surori și pentru sănătatea Conducătorilor celor două țări.

La orele 17, Înaltii oaspeți însoțiți de Prea Fericitul Patriarh Justinian, de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și de Prea Sfințitul Episcopi Teoctist al Aradului și Antim Nica, au luat parte la serviciul divin săvîrșit de un sobor de preoți și diaconi sârbi și români, în catedrala ortodoxă sîrbă.

Răspunsurile au fost date de corul bisericesc sîrb.

Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman a adresat un cuvînt călduros credincioșilor sârbi, îndemnîndu-i să fie creștini buni și cetățeni loiali.

După oficierea serviciului divin, Înaltii oaspeți au vizitat Bisericile ortodoxe sîrbe din cartierele Mehala și Fabric.

Seara, la reședința mitropolitană Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în cadrul solemn, a oferit daruri Sanctității Sale Patriarhului Gherman și însoțitorilor săi și s-a servit cina, la care Prea Fericitul Patriarh Justinian a rostit un cuvînt plin de înaltă dragoste și înțelepciune, Mulțumind Sanc-

tității Sale pentru vizita făcută, pentru interesul dovedit față de așezămintele bisericești și aprecierile pentru înfăptuirile mărețe din țara noastră, și-a exprimat convingerea că reînnoirea legăturilor istorice dintre credincioșii sârbi și români vor sluji credinței și păcii, și a toastat pentru ocîrmuirii celor două țări.

Luni dimineața, Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman și membrii delegației au plecat spre Belgrad, fiind conduși la gară de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, de Prea Sfințiii Episcopi Teoctist al Aradului și Antim Nica—Tîrgovișteanul, de Protopopul Ștefan Tomici vicarul Bisericii ortodoxe sîrbe din Banat, și de un mare număr de Prea Cucer-nici Părinți.

În cursul aceleași zile, Prea Fericitul Patriarh Justinian a făcut o vizită la Episcopia Aradului, iar seara s-a înapoiat la București.

HIROTONIRI

Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae, în ziua de miercuri 3 octombrie 1962 a hirotonit întru diacon, iar în ziua de joi 4 octombrie întru preot pentru parohia *Toager*, protopopiatul Deta, pe Corneliu Constantin Gheorghiu, licențiat al Facultății de Teologie din București.

La cererea Vicariatului ortodox sîrb, Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae a hirotonit în ziua de joi 4 octombrie 1962 întru diacon și în ziua de 5 octombrie întru preot pe seama bisericii sîrbe *Dejan*, protopopiatul Timișorlii, pe Ștefan Petrov absolvent al Seminarului Teologic ort. sîrb din Timișoara.

SFÎNȚIREA BISERICII DIN GLADNA MONTANA

Duminică 14 octombrie, cei 200 credincioși din *Gladna montană*, aparținători parohiei Gladna romînă din protopopiatul Făgetului, au avut marea bucurie de a-și vedea sfințit frumosul lăcaș de închinare pe care l-a ridicat rivna credinței lor și vrednicia păstorului lor sufletească, părintele Ioan Popa, parohul Gladnei romîne.

La sosire, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae a fost întâmpinat în fața bisericii noi de soborul de preoți, de credincioși și de corul din Gladna romînă. După primirea făcută de părintele protopop Iulian Opreșoni și după înconjurarea sfintei biserici, Înalt Prea Sfinția Sa a săvîrșit sfînta slujbă a tîrnosirii urmată de liturghia arhierească, la care au servit preoții: consilier Ioan B. Mureșianu, Iulian Opreșoni, conducătorul oficiului protopopească, Ioan Popa—Gladna romînă, Ioan Șisu—Mănăstur, Visarion Sintescu—Zolt, Iulian Lăzărescu—Fîrdea și diaconul Simion Bîtea—Timișoara.

Predica Înalt Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit a scos în evidență marea însemnătate a actului săvârșit, meritele deosebite ale credincioșilor care și-au durat lăcaș de rugăciune prin muncă stăruitoare și îndatoririle ce le revin în ale credinței și ca cetățeni, adresându-le îndemnuri părintești pline de căldură sufletească.

Părintele Ioan Popa a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale pentru nemărginita bucurie prilejuită credincioșilor prin venirea în mijlocul lor și pentru actul împlinit, atât de mult așteptat de toți.

După săvârșirea sfintei liturghii, credincioșii au oferit o masă comună, la care I. P. S. Sa s-a întreținut călduros cu cei prezenți.

FESTIVITATEA DESCHIDERII NOULUI AN ȘCOLAR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Noul an școlar la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Caransebeș a început în ziua de luni 1 octombrie 1962 prin săvârșirea unui Te-Deum de către un sobor de preoți în biserica-catedrală, în prezența P. C. Dr. Zeno Munteanu directorul Seminarului Teologic, a corpului profesoral, a elevilor și părinților prezenți.

Festivitatea s-a desfășurat în sala frumos pavoazăată a școlii, fiind prezenți I. P. S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae, P. S. Sa Părintele Episcop Teoctist al Aradului, P. C. Pr. consilier I. B. Mureșianu, P. C. Pr. Dr. Zeno Munteanu directorul Seminarului Teologic, P. C. profesori ai Seminarului, elevi și părinți. Înainte de începerea programului festiv, s-a oficiat sfințirea apei de către p. Cornel Mezinca.

După ce s-a cîntat Imnul Republicii Populare Romîne de către corul elevilor dirijat de dl prof. C. Vladu, a vorbit părintele director Dr. Zeno Munteanu, care a scos în evidență sarcinile ce revin în viitor absolvenților acestei școli. A adus mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfinției Sale Părintele Mitropolit Nicolae, Prea Sfinției Sale Părintelui Episcop Teoctist al Aradului. Au fost aduse mulțumiri Departamentului Cultelor precum și organelor locale pentru sprijinul și grija pe care au avut-o pentru susținerea acestei școli. În numele consiliului profesoral, al personalului administrativ și al elevilor, i-a asigurat pe toți că își va face pe deplin datoria, pentru bunul mers al școlii. Invocînd ajutorul bunului Dumnezeu, părintele director a declarat deschis noul an școlar 1962—1963.

În continuare, elevul Victor Mițiga din anul IV, a recitat poezia „Rugăciune” de M. Eminescu, iar elevul Ioan Hanciuta din anul II a recitat poezia „Patria” de M. Benluc. Corul a executat cîntecul „Republică măreată vatră”.

După aceasta a luat cuvîntul Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist al Aradului, care printre altele a spus:

„Primul drum pe care îl fac în colțul în care se întinde Sf. Mitropolie a Banatului, este școala seminarială din Caransebeș. Cît de adevărate sînt cuvintele P. C. Director pentru elevii școlii de cîntăreți: „Cîntă cu gura dar și cu inima”. Prin aceste cuvinte se exprimă ideea măreață de armonie dintre cuvînt și faptă, dintre predică și viață. Preotul este după cuvintele Sf. Ioan Gură de Aur „ambasadorul” lui Iisus Hristos. Viața preotului este legată prin chemare și scop de viața păstoriților său”.

P. S. Sa a încheiat cu frumosul îndemn: „Doresc spor la muncă corpului profesoral, pînă director îi doresc răbdare, chibzuință și bună pricepere ca împreună cu toți truditorii să fie grădinari și să plivească grădina sufletelor venite să-și însușească măestria preoției. Vouă elevi vă doresc succes în acest început de an școlar”.

Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae, în vîntul adresat celor prezenți a spus printre altele:

„Grija noastră pentru bunul mers al școlii este și va fi o preocupare permanentă, va fi urmărită îndeaproape viața școlii, pentru a-i supraveghea activitatea și pentru a o îmbunătăți continuu. Conducerea Bisericii va depune toate eforturile pentru a vă oferi, vouă elevi, posibilitățile care să vă ridice nivelul intelectual-cultural și de viață duhovnicească. Purtarea de grijă a Conducerii bisericești va trebui recompensată de voi elevi. Școala noastră va trebui să se ridice la nivelul unei școli de temeinică pregătire pentru îndrumarea credincioșilor din cuprinsul Episcopiei Aradului și Arhiepiscopiei Timișorii.

S-au depus eforturi mari pentru a transforma în rodire bună munca educativă și pentru a se îmbunătăți condițiile de studii.

S-a încercat să se facă cît mai mult. Nu s-a realizat încă totul, dar sîntem abia la un început. Eforturile noastre însă vor trebui răsplătite prin rezultatele strădaniei voastre.

La acest început de an școlar, vă reamintesc că ați venit aici nu ca să petreceți sau să vă distrați; ați venit să învățați și să vă formați pentru viață, să fiți folositori vieții și societății. Va trebui să stăruiti ca nivelul vostru intelectual să crească și virtuțile voastre să sporească.

Ați venit pentru a vă face slujitori ai Bisericii. Pentru aceasta trebuie să vă formați sufletește și intelectualmente. Să fiți conștienți de ce ați venit la această școală. Să aveți această conștiință a rostului vostru aici și prin ea să vă formați ca oameni și caracter. Pregătiți-vă să ajungeți elemente de nădejde pentru Biserica noastră și pentru țara noastră.

Cu astfel de îndemnuri să intrați în acest „laborator”, în care să vă transformați în felul substanțelor chimice din care să rezulte ceva bun și folositor.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să-și reverse binecuvîntarea și ajutorul asupra tuturor.

Dumnezeu să ne ajute!”

După ce corul a intonat „Pre Stăpînul” Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae a mulțumit părinților care au participat la deschiderea noului an școlar și i-a rugat să stea în ajutorul școlii ca împreună să se realizeze scopul comun al tuturor.

În încheierea festivității s-a cîntat de către întreaga asistență „Mulți ani”.

VIZITA I. P. S. SALE PARINTELUI MITROPOLIT NICOLAE ȘI A P. S. SALE PARINTELUI EPISCOP TEOCTIST LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN SIBIU

În grija deosebită pe care o au față de așezămintele de educație și cultură bisericească la care Arhiepiscopia Timișorii și Eparhia Aradului au elevi și studenți, — după ce au participat la festivitatea de deschidere a cursurilor Școlii de cîntăreți și Seminarului Teologic din Caransebeș, cei doi Ierarhi, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae al Banatului și Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist al Aradului au vizitat, în ziua de marți 9 octombrie, Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu, însoțiți fiind de consilierul administrativ P. Sălăgeanu din Arad.

La Institut, cei doi ierarhi au fost întâmpinați de P. C. Părinte Traian Belășcu vicarul Mitropoliei Ardealului, care le-a urat bun sosît în numele Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae al Ardealului care era plecat din localitate. Au fost de asemenea de față P. C. Părinte Dr. Sofron Vlad rectorul Institutului Teologic și întreg corpul profesoral.

Corul studenților condus de Păr. Prof. Șoima a intonat imnul arhieresc.

Înălții oaspeți fiind invitați în sala profesorală, s-au întreținut cu conducerea Institutului și cu toți profesorii asupra modului în care se prezintă școala la acest început de an academic, asupra numărului studenților înscriși, a necesităților materiale ale Institutului și asupra celor mai potrivite mijloace de a îmbunătăți pe cît posibil educația teologică și morală a studenților.

P. C. Rector a mulțumit celor doi Ierarhi pentru ajutoarele pe care le-au dat și pentru toată sollicitudinea pe care au avut-o mereu față de Institutul Teologic universitar din Sibiu. Chiriarii i-au asigurat și pe viitor de întregul lor sprijin posibil.

După aceia cei doi Ierarhi s-au întreținut cu studenții aparținând eparhiilor lor, împărțându-le îndrumări păn-tești și oferindu-le daruri.

La ora 19,30 în capela Institutului s-a săvârșit slujba de seară de preotul duhovnic, răspunsurile fiind date de către corul studenților.

P. C. Rector Dr. S. Vlad a rostit apoi un cuvânt de în-tîmpinare adresat celor doi Ierarhi, la care Inalt Prea Sfin-ția Sa Mitropolitul Nicolae a răspuns, impletind armonios pe textul evanghelic citit, înțelepte îndemnuri adresate atât pro-fesorilor cît și studenților spre a fi cu toții în slujba lui Iisus Hristos, nu numai cu vorba, ci și cu fapta după cum spune versetul cu care s-a încheiat citirea: „ca văzînd oamenii fap-tele voastre cele bune să laude pe Tatăl nostru cel din ceruri”.

Corul studenților a intonat „Întru mulți ani”.

Apoi a avut loc o agapă frățească în sala de mese a Institutului.

Într-o atmosferă de bucurie prilejuită de cîntecul ce s-a făcut Institutului, P. C. Părinte Rector Dr. S. Vlad a mulțu-mit Inalților Ierarhi pentru generosul gînd de a-i cerceta.

P. C. Părinte Vicar Tr. Belascu a mulțumit Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitului Episcop Teoctist, în numele Inalt Prea Sfinției Sale Părintelui Mitro-polit Nicolae al Ardealului, pentru cinstirea și bucuria pri-lejuită.

Răspunzînd cuvintelor rostite, Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist al Aradului și-a exprimat dragostea cu care a venit să vadă pe osîrduitorii vrednici ai educării viitorilor preoți din aceste părți. A făgăduit apoi întregul sprijin al Eparhiei Ara-dului pentru bunul mers al Institutului, făcînd urări de bună rodnicie profesorilor în nobila muncă pe care de 150 de ani o duce Institutul și a mulțumit Inalt Prea Sfinției Sale Părin-telui Mitropolit Nicolae al Ardealului pentru grija pe care o are față de acest institut.

Inalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae a toastat în sănătatea acelor care cu înțelepciune și generozitate oste-nesc cu dragoste pentru mai binele oamenilor din Patria noastră.

Vizita Inalților Ierarhi la Sibiu a lăsat o adîncă impresie în sufletele profesorilor și studenților și a contribuit la învio-rarea muncii acestora, întăriți de sprijinul și grija părin-tească ce li se arată.

ȘEDINȚA EXTRAORDINARA A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBESULUI

În ziua de 19 octombrie 1962 s-a ținut la sediul Oficiului protopopesec Timișoara, ședința extraordinară a Casei de

Ajutor Reciproc a Clerului din Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului, sub președinția de onoare a Înalt Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit Nicolae.

Părintele Vichentie Cuzma, președintele C. A. R.-ului, în numele comitetului de conducere și al delegaților din protopopiate prezenți la această ședință, urează bun venit Înalt Prea Sfinției Sale.

Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, în cuvîntul adresat celor prezenți a spus că a venit în mijlocul reprezentanților preoțimii mai ales pentru a statornici și a face simțită legătura care trebuie să existe între Ierarh, preoți și credincioși.

Deschizînd ședința, pâr. V. Cuzma prezintă Darea de seamă, privind activitatea Casei desfășurată de la 15 mai 1962 la 30 septembrie 1962, bilanțul și proiectul planului financiar de la 15 mai pînă la 31 decembrie 1962.

Pe marginea dării de seamă și a bilanțului prezentat s-au purtat interesante discuții, adoptîndu-se hotărîri corespunzătoare.

După ce adunarea a aprobat proiectul de buget, lucrările fiind terminate, ședința s-a sfîrșit.

LUCRARI DE ÎNTREȚINERE ȘI AMENAJARI LA BISERICI ȘI CASE PAROHIALE

Prin grija preotului paroh Teofil Nistor și cu sirguința credincioșilor, s-au putut executa lucrări de întreținere la biserica parohială din comuna *Paniova*, protopopiatul Lugoj, s-a refăcut iconostasul cu material lemnos și s-au efectuat lucrări de consolidare la fundația bisericii.

La biserica parohială din comuna *Urseni* protopopiatul Timișoara, prin strădania preotului paroh V. Luminos și cu ajutorul parohienilor, s-au executat lucrări de întreținere. S-a vopsit învelitoarea de tablă, s-au reparat jghiaburile, a fost tencuită în exterior întreaga construcție și s-au efectuat lucrări de întreținere și la casa parohială.

Cu sprijinul și prin contribuția credincioșilor s-au făcut reparații la biserica din comuna *Șanovița* protopopiatul Lugoj, păstorită de preotul Teofil Nistor. Pe lîngă micile reparații efectuate a fost înlocuită învelitoarea cu tablă zincată.

La biserica parohială din *Moldova Nouă* protopopiatul Oravița, s-a vopsit întregul mobilier precum și usile și ferestrele bisericii. La casa parohială s-au făcut lucrări de întreținere la acoperiș.

La biserica parohială din *Sinandrei*, protopopiatul Timișoara, a fost reparată învelitoarea de la turnul bisericii.

La biserica din parohia *Vîrciorova* și la biserica din *Turnu-Rueni*, ambele din protopopiatul Caransebeș, s-au efectuat lucrări de întreținere la zidul împrejmuitoar.

Lucrări de întreținere s-au executat la casa parohială din *Ciacova*, protopopiatul Deta, prin spoirea exterioară și repararea învelitorii.

Prin contribuția credincioșilor și prin grija preotului paroh Gheorghe Mișovan, la biserica și casa parohială din comuna *Obad* protopopiatul Deta, s-au executat lucrări pentru introducerea luminii electrice.

Din inițiativa parohilor pr. Horia Vișoiu și Iosif Gaiță, consiliul parohial împreună cu credincioșii au început lucrările de împrejmuire a cimitirului bisericii din comuna *Giroc*.

DANII PENTRU BISERICI

Mai multe credincioase din parohia *Timișoara-Cetate*, cu ocazia sărbătoririi Sf. Iosif cel Nou de la Partoș din acest an, au dăruit bisericii-catedrale trei covoare. Două dintre acestea covoare au fost așezate la racla Sf. Iosif, iar al treilea la Mormintul Domnului.

Credincioșii din comuna *Giroc* și-au împodobit sfântul lăcaș cu patru prapori și cu un covor.

DECES

Cînd frunzele îngălbenite ale copacilor scuturate de adierea vîntului de toamnă au început să cadă, s-a stins din viață în vîrsta de 78 ani, unul dintre cei mai vrednici slujitori ai altarului credinței noastre, Iconomul-Stavrofor Dr. Patrichie Țiucra fost protopop al Timișorului.

Vestea morții lui a îndurerat sufletele celor ce l-au cunoscut. Aceasta pentru că Printele Dr. Patrichie Țiucra a dat un bogat conținut prin faptele vieții sale și prin vrednicia sa preoțească misiunii sfinte a preotului. Fire blîndă, suflet nobil, caracter integru, iubitor de Dumnezeu și cinstitor de oameni, de o rară corectitudine, muncitor neostenit în ogorul Bisericii, sînt caracteristicile vieții lui.

În cei peste 50 de ani cît a slujit altarul și-a aureolat trăirea cu podoabele de virtuți și vrednicii care vor rămîne statonice în amintirea tuturor.

Preot în adevăratul înțeles al cuvîntului, Protopopul-Stavrofor Dr. Patrichie Țiucra, cultiva cu osîrdie în sufletele credincioșilor dragostea de Dumnezeu și iubirea de oameni.

Inzestrat cu o deosebită prestanță intelectuală te cucerea prin vorba sa dulce și părintească.

Începîndu-și activitatea preoțească ca preot în comuna Semlac-Arad, apoi ca protopop în Vinga și mai pe urmă în aceeași calitate la Timișoara, a urcat toate treptele ierarhice pe care le poate deține un preot de mir.

Merituoasa sa activitate preoțească a culminat desigur prin strădaniile depuse pentru ridicarea frumoasei biserici din Vinga și a măreței Catedrale mitropolitane din Timișoara, înscriindu-și numele printre ctitorii acestui falnic și minunat monument de artă bisericească din țara noastră.

A părăsit această viață pămîntească, regretat de credincioși, clerici și toți care l-au cunoscut și apreciat.

Pe mormîntul său din cimitirul Timișorii, depunem coroana de flori ce nu se ofilesc a recunoștinței și a deosebitei prețuiri. (Pr. H. Vișoiu).

EPISCOPIA ARADULUI

DIN ÎNCEPUTUL ACTIVITAȚII NOULUI EPISCOP P. S. SA TEOCTIST

A doua zi după instalare și după plecarea tuturor oaspeților, Prea Sfințitului Episcop Teoctist i-au fost prezentați toți salariații Centrului Eparhial cărora P. S. Sa le-a vorbit făcându-le un călduros indemn la muncă cinstită și neprecupețită, la înțelegere și colaborare socotind interesele instituției ca pe ale lor proprii, dacă nu mai mult.

După ce P. Sa s-a întreținut îndelung cu salariații la o gustare ce s-a servit la reședință, a vizitat birourile luind cunoștință de locul de muncă al fiecăruia.

S-a stabilit astfel o legătură directă între Chiriarh și salariați și o atmosferă din cele mai favorabile pentru munca ce se va depune sub îndrumarea P. S. Episcop Teoctist.

PRIMIREA PREOȚILOR DE LA CATEDRALA

În ziua de 20 septembrie P. S. Episcop Teoctist a făcut cunoștință cu preoții parohi ai parohiei Arad-Centru și cu preoții Catedralei pe care a binevoit să-i primească la reședință stînd de vorbă cu fiecare și cu toți împreună în jurul mesei.

Preoțimea arădană a plecat de la reședința episcopescă încălzită de dragostea ce i s-a arătat și hotărîtă de a-și continua munca în slujba credincioșilor cu tot zelul spre a dovedi și Noului Ierarh întregul lor devotament.

VIZITAREA MINASTIRII HODOȘ—BODROG

Informat asupra vechimii mînăstirii Bodrog și a frumuseții picturii bisericii, P. S. Episcop Teoctist a cercetat-o încă marți în cea dintîi săptămîină după festivitățile de intronizare, fiind însoțit de cei doi consilieri eparhiali.

P. S. Sa a fost impresionat în mod deosebit de frumusețea interiorului bisericii mînăstirești, precum și de întreaga așezare. Cercetînd stăreția, chiliile, cripta, cimitirul și grădina mînăstirii, P. S. Sa s-a interesat îndeaproape de toate. Întregul personal mînăstiresc a fost prezentat P. S. Sale, iar apoi s-a servit o frățească gustare în trapeză zăbovindu-se în convorbire asupra vieții mînăstirii.

SLUJBA ARHIEREASCA LA CATEDRALA DIN ARAD

În cea dintîi duminică după intronizare, Prea Sfinția Sa a slujit în Catedrală Sfînta Liturghie arhierescă înconjurat

de un sobor de preoți alcătuit din P. C. Prof. Dr. Petru Deheleanu preot paroh, consilieri eparhiali Petru Sălăgeanu și Ion Nădăban, inspector eparhial Gh. Perva, Pr. Petru Petrila conducătorul Oficiului parohial, Pr. Octavian Macovei preot-paroh, Pr. Coriolan Iacob preot catedral și Pr. Ion Șerb, diaconi fiind Teodor Băbuția și Octavian Pătrașcu secretar eparhial.

La preceasă P. S. Episcop Teoctist a predicat despre pericopa evanghelică accentuând ideea de stăruință în rugăciune și în muncă și atunci când ni se pare că nu am dobândit roadele așteptate pentru că ele ne aduc în orice caz un folos: rugăciunea spălându-ne și curățindu-ne sufletul, iar munca înălțându-ne în demnitate.

Credincioșii au ascultat cu mult interes și cu toată atenția învățăturile semănate de către noul Episcop.

P. S. Sa a împărțit apoi anafora credincioșilor din biserică, fiind așteptat de cei mai mulți spre a fi binecuvințați la ieșire.

PRIMIREA CORULUI CATEDRAL

În seara zilei de joi 27 septembrie la reședința episcopescă a fost primit corul Catedralei în frunte cu președintele său preot Cornel Oros și cu profesorul Ion Lipovan dirijorul corului. După imnul chiriarhal, corul a cântat cîntece potrivite cu momentul, apoi P. C. Cornel Oros a rostit un cuvînt de întîmpinare făgăduind inimoasă activitate și pe mai departe a corului Catedralei și sub păstoria noului Ierarh arădan.

Prea Sfinția Sa a vorbit coriștilor despre frumoasa misiune în mijlocul credincioșilor a unui cor bisericesc, despre frumusețea muzicii, despre însușirile sufletești alese pe care le trădează dragostea față de muzică, întreținîndu-se cu toți într-o atmosferă caldă.

CEA DINTII ȘEDINȚA A CONSILIULUI EPARHIAL

prezidată de noul Chiriarh s-a ținut în ziua de 27 septembrie la ora 16,30.

Fiind prezenți aproape toți membrii Consiliului eparhial, Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist a intrat în sala de ședințe unde aceștia i-au fost prezentați. Dl Dr. Ioan Bejan, membru al Consiliului a salutat pe noul Chiriarh arădan printr-o frumoasă și simțită cuvîntare.

Prea Sfinția Sa a răspuns arătînd că a venit la Arad din mijlocul unei munci asemănătoare cu aceea pe care, pe plan administrativ, o va avea de îndeplinit și aici și că, în cadrul legiuirilor de Stat și bisericești P. S. Sa va continua munca ce s-a depus la Episcopia Aradului, nădăjduind în aceeași colaborare, în același zel și aceeași încredere din partea Consi-

liului eparhial spre a putea conduce viața Eparhiei și a credincioșilor ei spre mai binele tuturor, în slujba Sfintei Biserici și a Patriei a-cărei conducere ne asigură condițiuni optime de manifestare a credinței noastre.

Urind apoi Consiliului eparhial spor la muncă, s-a trecut la discutarea problemelor curente, după care Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist s-a întreținut într-o caldă atmosferă cu membrii Consiliului eparhial.

SFINTA LITURGHIE ARHIEREASCA LA BISERICA A II-A PAROHIALA DIN ARAD-CENTRU

În ziua de duminică 30 septembrie credincioșii care frecventează biserica a II-a parohială din Arad au avut prilej de aleasă bucurie. Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist a slujit acolo Sf. Liturghie arhierească în mijlocul unui sobor alcătuit din P. C. Traian Cibianu, consilierii eparhiali P. Sălăgeanu și Ion Nădăban, Pr. O. Macovei și diaconii Gh. Bej și O. Pătrașcu secretar eparhial.

În fața unui mare număr de credincioși P. S. Sa a vorbit la preces, despre prețul omului, despre egalitatea dintre oameni și despre dragostea față de om.

NOUL IERARH AL ARADULUI ÎN PAROHIIILE DIN REGIUNEA HUNEDOARA

Cea dintâi cercetare a credincioșilor din Eparhie de către noul Ierarh al Aradului, Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist s-a făcut în câteva parohii din cuprinsul regiunii Hunedoara.

În ziua de 13 octombrie 1962, însoțit de P. C. Consilier eparhial Ioan Nădăban, Prea Sfinția Sa a vizitat oficiul protopopesco din orașul Deva de unde a plecat la Hunedoara. Și aici a fost primit la oficiul protopopesco de către Prot. Adam Borșei conducătorul Oficiului și de către secretarul protopopesco Ion Hămăruș. Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist a vizitat apoi biserica monument de artă din parohia Cinciș.

Fiind în apropiere însemnata așezare Ghelar unde se construiește o minunată biserică prin neobosita strădanie a preotului Nerva Florea, prin jertfelnicia credincioșilor și prin alte ajutoare, Prea Sfinția Sa a ținut să vadă și această lucrare de care a rămas deosebit de impresionat.

După amiază, Prea Sfinția Sa s-a îndreptat spre biserica monument istoric a mănăstirii Prislop pe care de asemenea a vizitat-o.

A doua zi, duminică dimineața, în drumul de înapoiere spre Deva, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a cercetat bisericile din parohiile: Silvașul Superior, orașul Hațeg și Ruși precum și biserica monument de arhitectură de peste șase veacuri din parohia Strei-Plopi.

În orașul Călan, Prea Sfinția Sa a intrat în frumoasa biserică de acolo și a trecut mai departe oprindu-se la mormântul familiei regretatului Dr. Petru Groza din Băcia.

La biserica parohială din orașul Deva, P. S. Sa a fost întâmpinat de P. C. Protopop Tofel Chiffa și preot S. Domnaru și a asistat la sf. Liturghie săvârșită de cei doi preoți, răspunsurile liturgice fiind date de corul parohial.

La precesă P. C. Prot. T. Chiffa a predicat rostind un frumos cuvânt de întâmpinare a Ierarhului prezent în biserică. Prea Sfințitul Episcop Teoctist a răspuns printr-o caldă cuvîntare în care a arătat că este deosebit de fericit că a putut poposi pe aceste istorice meleaguri.

Referindu-se în continuare, la textul pericopei evanghelice a pildei semănătorului, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a spus că numai atunci cuvîntul evanghelic se poate dezvolta armonios ca o floare scăldată în lumina soarelui și numai atunci poate rodi pe tărîm social un trai pașnic și rodnic iar pe cel al credinței, mîntuirea sufletelor, dacă el este vestit din biserică de către cei care au continuitatea harului apostolic. Cuvîntul evanghelic semănat fără această putere de viață se vestejește ca o plantă lipsită de aer și de lumină.

Preoții și credincioșii trebuie să înțeleagă că ei sînt chemați să trăiască Sfînta Evanghelie în duhul înțelegerii, al muncii rodnice pentru care P. S. Sa i-a îndemnat a-și spori eforturile întru apărarea păcii și pentru înflorirea Patriei.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist s-a înapoiat în aceeași zi la reședința din Arad după ce a putut cunoaște astfel în-deaproape o parte a de Dumnezeu păzitei eparhii în fruntea căreia a fost chemat să păstorească.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

CANTINAT J., *Les Epitres de Saint Paul expliquées*. Paris, Gabalda, 1960, 234 p.

Autorul acestei opere a luat inițiativa să ne dea o vedere de ansamblu al epistolelor pauline, în numărul cărora el socotește și epistola către Ebrei. Ordinea în care ele sînt enumerate este cea presumtivă a redactării lor. O bibliografie generală se află înserată la începutul cărții, iar pentru fiecare epistolă în parte s-a adăugat o bibliografie specială.

După un capitol consacrat vieții și operei apostolului, alte două capitole tratează despre epistole în individualitate. De fiecare dată, o scurtă introducere precede o analiză a textului, foarte detaliată, în care sensul versetelor și pericopelor este degajat, după o interpretare destul de tradiționalistă. Un sumar doctrinal încearcă să fixeze, într-o optică romano-catolică, datele principale ale textului.

Nu se va căuta într-un studiu de acest gen o etalare de erudiție, nici de vederi originale, ci se va recunoaște claritatea expunerii.

PLAUT W. G., *Book of Proverbs. A Commentary*. (The Jewish Commentary for Bible Readers). New-York, 1961, 340 p.

Acesta-i primul volum al unei noi serii, inițiată cu scopul de a educa religios pe membrii congregației iudaice reformate. Textul cărții Proverbe, utilizat este cel al traducerii societății de publicații iudaice. Deși sînt arătate frazele dificile și posibilitățile de explicare a lor, totuși comentarul evită pe cît este posibil chestiunile de filologie, concentrîndu-și interpretarea „Proverbelor” pe înțelesul cititorului din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Deși Noul Testament și alte paralele sînt amintite des, totuși sînt foarte mult utilizate comentariile ebraice tradiționale, chiar mult mai mult decît o fac autorii comentariilor creștine recente, cu scrierile sfinților părinți.

Cartea este interesantă fiindcă din ea desprindem felul de înțelegere iudaică al cărții Proverbelor și cum se ostensec autorii mozaici să facă accesibil cititorului modern, textul sacru al Scripturii.

Volumul obține un interes și mai mare prin bibliografia bogată de la fine și mai ales prin glosarul ebraico-englez și indexul ce ușurează foarte mult citirea cărții.

CARTLEDGE S. A., *The Bible: God's Word to Man*, Westminster Press, 1961, 143 p.

Cartea aceasta este scrisă din punctul de vedere al Bisericii protestante evanghelice și ea se adăogă la multele cărți de natură introductivă scrise în decursul ultimelor decenii. Ea este scrisă într-un stil simplu și atrăgător care o face plăcută la citit. Pentru a-și susține linia sa de gândire, autorul utilizează frecvent ilustrațiuni bine alese. Plecînd de la idea că Biblia conține cuvîntul lui Dumnezeu către om om pentru toate timpurile, autorul purcede să schițeze unele din cele mai importante argumente care susțin această teză. El discută mai întîi instrumentele umane prin care a fost dată Biblia și efectul lor asupra textului pe care îl avem noi astăzi. Capitolele ce urmează tratează despre formația canonului Scripturii, despre știința criticii textuale și despre diferitele traduceri în limba engleză. De un interes special sînt discuțiile principiilor de interpretare și aplicare ale adevărilor Bibliei.

Deși între punctul de vedere al Bisericii protestante și cele ale Bisericii ortodoxe, în ce privește Biblia, sînt multe divergențe, totuși cartea aceasta poate fi acceptată integral de către lectorul ortodox, căci și noi spunem că Biblia este cuvîntul lui Dumnezeu și ea a fost dată omului pe anumite căi perceptibile, spre a-i fi călăuză în obținerea vieții eterne.

GOEDICKE HANS, *Die Stellung des Königs im Alten Reich*. Aegyptologische Abhandlungen, Band 2). Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1960, 95 p.

Aranjamentul acestei cărți interesante este foarte clar, căci din el desprindem poziția faraonului în timpul vechiului regat. Autorul analizează diferitele titluri ale regelui evitînd pe cele din „Textele Piramidelor”, fiindcă acestea îl consideră pe faraon ca pe un zeu în carne și oase, ori Goedicke voește să arate care era statutul pămîntean al lui.

Numeroasele numiri de care se ocupă Goedicke, l-au dus pe autor la concluzia că într-adevăr, în vechiul Egipt, faraonul era considerat sub un dublu aspect. Mai întîi el reprezenta regalitatea divină, adică pe zei, și numai în al doilea rînd faraonul era o persoană, care conducea poporul ca un șef pămîntean.

Faraonul fiind de natură supraumană, supușii lui trebuia să i se plece fără nici un murmur.

De altfel dintre toate popoarele vechimii, egiptenii sînt cei care au crezut cel mai mult, că regele este venit din cer. Asiro-babilonenii și dinșii au divinizat pe regii lor, dar nu în gradul egiptenilor. Totuși și în Egipt, cu cît ne apropiem de era noastră, cu atît și personalitatea regelui devine tot mai omenească.

Cartea autorului tocmai acest lucru ni-l arată și anume poziția umană a faraonului din timpurile vechi.

PAUL L, *Son of Man: the Life of Christ*. Edit. Dutton, 1961, 287 p. În acest volum, un binecunoscut autor britanic ne dă o adâncă pătrundere în mediul istoric al învățăturii lui Iisus. Drept rezultat al meticuloasei sale cercetări, autorul ne arată cum au biruit iudeii „seducțiunile grecilor și puterea romanilor”, pe când alte națiuni din Asia Mică „s-au topit” și au dispărut, și cât de conștienți au fost iudeii de posesiunea lor spirituală pe care ei o negau celorlalte popoare ale lumii. Deci, ministeriul salutar al lui Iisus, cu viața simplă a Galileii care înflăcăra parabolele și cuvintele Sale, a devenit o forță religioasă nouă în lume și preceptul Lui, că omul trebuie să trăiască pentru suflet și nu pentru Lege, arăta omenirii că răul nu mai era ultimul cuvânt.

Cartea se prezintă într-o înaltă ținută de intelectualitate. Notele și referințele o fac și mai interesantă. Indexul de la fine ajută mult pe lector să găsească cu ușurință chestiunile ce-l interesează.

NEAL E. G, *The Lord is our Healer*. Prentice-Hall, 1961, 218 p. Autorul acestei cărți este o scriitoare de profesiune, care simte că este misiunea ei în această viață să promoveze „ministeriul mântuirii”. Ea însăși practică calea mântuirii în năuntrul confesiunii anglicane, prin rugăciune și punerea mâinilor preotului (mărturisire) și aceasta este a treia ei carte în această privință.

Autoarea povestește cât de bine se simte după primirea împărtășirii și că a văzut alte suflete care au căpătat liniște în sbuciumul și frământările necazurilor vieții pământești, practicând rugăciunea, mărturisirea și primind sfânta comunicătură.

Autoarea scrie cu un deosebit talent și mai ales cu o căldură neobicinuită, îndemnând pe cititori să adopte și ei calea sa, pentru a gusta din mulțumirile sufletești pe care le gustă din plin cei care se convertesc și renunță la o viață de frământare și nemulțumire.

— *Meditations on the Life of Christ*. An illustrated Manuscript of the Fourteenth Century. Edit. by Isa Ragusa & Rosalie Green. Tr. by Isa Ragusa. Princeton, 1961, XXXVII, 465 p.

Aceste meditațiuni, compuse de un călugăr franciscan în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, au fost adesea atribuite lui Bonaventura și repede au devenit cea mai căutată marfă. Traducerea de față este făcută după unul din cele mai bine luminate manuscrise care au supraviețuit și editorii au inclus în text fotografii albe și negre, ca ilustrațiuni ale originalului. Meditațiunile sînt îndreptate către o călugăriță italiană, îndemnîndu-o cu o simplitate încântătoare, să încerce să re trăiască viața lui Christos, cu toate că ea a fost o participantă a misterelor păgîne. Există foarte multe citațiuni din Bernard și reflexiuni asupra vieții spirituale de

urmat de către călugări și religioși. Impecabil tipărită, adnotată și prevăzută cu indexuri, această ediție medievală clasică poate fi citită cu mult profit de cei care vor să aibe o bibliografie cât mai completă asupra vieții lui Christos și chiar a interpretării sfintelor Sale Evanghelii.

ROWLEY H. H., *The Teach Yourself Bible Atlas*. (Coll. Teach Yourself Books). London University Press, 1960, 96 p, 32 hărți în culori.

Neobositul profesor emerit de ebraică, de la universitatea din Manchester, și-a cucerit o faimă prin numeroasele și savantele sale lucrări de studii biblice. De data aceasta, Rowley vine cu o lucrare care va folosi atât celor ce învață singuri, cât și celor care învață pe alții. Alături de excelențele hărți în culori și de ilustrații, în cartea sa, autorul adaugă capitole de geografie, arheologie și istoria Palestinei până în timpurile creștine, iar la fine atlasului include un index, clasificat pe materii, unde cititorul căutînd chestiunea care-l interesează, o poate găsi cu ușurință.

BROCKINGTON L. H., *Introduction to the Apocrypha*. (Studies in Theology). London, Duckworth, 1961, 176 p.

De la descoperirea sularilor de la Marea Moartă, un nou interes a început să se îndrepte către cărțile apocrife, acele cărți apărute în secolele II și I î. de Christos, cu scopul de a împlini ceea ce sufletul uman nu găsea suficient de clar în cărțile Vechiului Testament.

Autorul, vechi lector de aramaică și siriacă la universitatea din Oxford, a întocmit o introducere în cărțile apocrife, ce poate fi ușor urmărită, atât de cititorul general, cât și de studenți. Conținutul cărților apocrife ne este dat în sumar și unde era necesar sînt discutate problemele de limbaj și intențiile autorilor scrierilor. Trei capitole tratează despre Vechiul Testament în apocrife, Apocrifele în Biserică și meritul și valoarea Apocrifelor.

Om de carte, autorul face uz de materialul de la Qumran și de la Ras-Shamra și citează în bibliografia lui cea mai recentă literatură, fără să treacă cu vederea și lucrările mai vechi cunoscute.

BAUMAN E., *An Introduction to the New Testament*. Appendice, Westminster Press, 1961, 189 p.

Anul trecut, autorul a publicat o carte despre viața lui Iisus (*The Life and Teachings of Jesus*), iar anul acesta utilizînd aceeași tehnică ne dă o succintă introducere în cărțile Noului Testament, care servește seminaștilor să se poată ghida printre multiplele chestiuni ce acum formează domeniul studiului Noului Testament. Tezele care sugerează un studiu mai aprofundat asupra cărților Noului Așezămînt sînt incluse în apendice.

În această introducere, autorul tratează cărțile Noului

Testament în mod cronologic și desbăte chestiunile de autenticitate așa cum vede el. Pentru fiecare carte ni se dau scurte note despre mediul în care au apărut, despre autorul presumtiv, despre data scrierii, despre scopul scrierii și conținutul ei pe scurt.

Cartea este scrisă pentru începători. În ea nu se află teoriile exegetilor mai noi: Bultmann și Cullmann, astăzi la ordinea zilei.

RAD GERHARD von, *Genesis: a Commentary*. Tr. by John Marks (The Old Testament Library). Westminster, 1961, 480 p.

Cum era și natural, opera savantului von Rad a fost publicată mai întâi în limba germană, ca un număr din seria „Das Alte Testament Deutsch”, în 1949—1956. Profesorul von Rad, acum la universitatea din Heidelberg, a construit pe fundațiunea pusă de renumitul Gunkel, dar în exegeza lui dă probe de mare originalitate. Fără să ignoreze modelele standard ale criticismului literar și istoric (introdus de teologii liberali germani), el trece peste rezultatele atomistice (este vorba de buchiselile de amănunt) ale tehnicii analizei izvoarelor și dă atenție proeminentă interpretării teologice. Recunoscând „spiritualitatea sublimă” a autorilor biblici, responsabili pentru forma finală a istorisirilor Scripturii, totdeauna explicația lui asupra textului privește către însemnările ultime din contextul conservat, fără a trece cu vederea și proveniența mai timpurie a multor părți.

BERCLAY W. *The Mind Of Jesus*. Edit. Harper, 1961, 349 p.

Cartea de față este un studiu serios al vieții lui Iisus, făcut pe baza primelor trei Evanghelii, pe baza scrierilor Sf. Părinți și literaturii clasice, de către un om versat în știința teologică.

Opera lui Barclay a fost publicată mai întâi în Anglia, în două volume, sub titlul „Gîndirea lui Iisus” și „Crucificat și încoronat”, iar în această ediție americană, lucrarea a fost complet refăcută. Autorul este un distins teolog scoțian, lector de limba și literatura Noului Testament, la universitatea din Glasgow. El prezintă creștinătatea tradițională într-o manieră, care să placă laicilor moderni.

— THE NEW ENGLISH BIBLE. *New Testament*, tr. under the direction of Dr. C. H. Dodd. Cu note sub pagină. Oxford & Cambridge Univ. Press, 1961, 446 p.

Organizată de conducerea Bisericilor protestante britanice, această traducere a fost dată la iveală de către un grup de savanți (nenumiți) reprezentînd „intelectualitatea biblică cea mai avansată”, de la diferitele universități engleze. Sub direcțiunea lui Rev. Dr. C. H. Dodd, proiectul a fost încurajat și dirijat de către University Press de la Oxford și Cambridge. Vor urma traduceri ale Vechiului Testament și Ape-

crifelor. Traducătorii au fost sfătuiți să se coboare pînă la textele grecești cele mai vechi, ca să dea la iveală o traducere complet nouă și folosind ca limbă idiomul englez modern, nu pe cel arhaic, cum făceau traducerile de pînă aci. Rezultatul este o nebanuită îndepărtare de la limba Bibliei regelui Jacob. Textul nu este împărțit în versete și capitole, deși acestea sînt indicate în notația marginală. Notele de sub pagină sînt reduse la minimum și sînt utilizate numai pentru a indica traducerile alternative, atunci cînd textele grecești sînt în divergență. Legătura volumului este solidă și atractivă, iar tiparul este din cele mai bune. Cum am amintit, limbajul utilizat este cel modern, dar nu extrem, cu un accent britanic definit, care ar putea să pară ciudat pentru urechia americanului. Versiunea aceasta pare să fie o traducere, ce ține calea de mijloc între așa numita Revised Standard Version și „Noul Testament în engleza modernă” al lui J. B. Phillips. Ea va isbi puternic atît urechia iubitorilor de literatură, cît și sufletul celor cărora le place limba veche. Cum va fi primită de Bisericile britanice această traducere, rămîne de văzut.

CORNFELD G., editor. *Adam to Daniel. An illustrated Guide to the Old Testament and its Background*. Editura Macmillan, 1961, 558 p.

În ultimii ani a apărut un mare număr de încercări pentru a sintetiza rezultatele cercetărilor moderne ale Vechiului Testament în așa mod încît să pună materialul biblic în contextul său cultural, pentru a lumina și a readuce la viață mesajul Vechiului Testament. Volumul de față este unul din cele mai bune, fiindcă conține materialul cel mai esențial și pe de-asupra este frumos tipărit, cu 425 de desene, 57 din ele în culori și-i așa de rațional așezat încît ilustrează atît textele biblice, cît și expunerea autorilor.

Editorul general a fost asistat de numeroși savanți: biblici, istorici și arheologi. Autorii se forțează să mențină cît mai mult vederile tradiționale.

FINLAY T., *Ten Commandments*. Edit. Scribner, 1961, 128 p.

Cele zece porunci au fost subiect de preocupare intensă pentru toate disciplinele teologice. În special exegeții și omileticii sînt cei care s-au ocupat cel mai mult de ele; exegeții să le stabilească integritatea și origina, iar omileticii ca să le analizeze fondul din punct de vedere moral și intelectual.

Autorul, minister (predicator) la Episcopalian City din New-York, a întreprins și el o serie de cuvîntări asupra celor zece porunci. Dînsul subliniază că ele sînt expresia minții lui Dumnezeu și dau omului un sens de certitudine și direcție. El arată că primele patru comandamente revelează relația dintre Dumnezeu și om și atitudinea și răspunsul omului

către Dumnezeu, în timp ce ultimele șase privesc pe om și modul în care el trebuie tratat. *Pr. Athanasie Negoită*

„*Bogoslovijie*” revista facultății de teologie ortodoxă din Belgrad apărea în 1960 în al IV-lea an, respectiv al XIX-lea dacă socotim și seria veche. În nr.ii 1—2/1960 se cuprind câteva articole importante, din care spicuiim următoarele:

Tipicele manuscrise de redacție sîrbă, studiu de prof. *Lazar Mirkovici*. Sînt trecute în revistă 56 manuscrise cuprinzînd tipicul bisericii ortodoxe scrise sau copiate în spațiu sud-dunărean datînd între 1319 și 1750. Se indică bibliografia pentru fiecare manuscris, pentru redactorii lor, pentru starea lor actuală (dacă mai există sau nu, și unde), cuprinsul, pe ce material de scris s-a copiat și cu ce fel de literă, scoțîndu-se în evidență, unde e cazul, valoarea artistică a miniaturilor precum și importanța istorică a notelor marginale. Extrase mai mari se dau din primele 3 tipice, două dela minăstirea Hilandar din 1346—55 și al treilea, din 1378, aflat în Biblioteca centrală din Zagreb. Scopul extraselor e de a arăta variația unor slujbe bisericești în raport cu cele de azi. Lucrarea prof. Mirkovici completează clasică operă a lui Alexei Dimitrievski: *Opisanie Liturgicheskikh rukopisei hraniashisja v bibliotekah pravoslavnikov vestoka*, Petrograd, 1917, 3 vol. (Descrierea manuscriselor cu conținut liturgic aflătoare în bibliotecile răsăritului ortodox). Meritînd pe urmele marelui liturgist rus, prof. Mirkovici este de părere ca pînă nu se vor studia toate sursele manuscrise, nu se poate avea pretenția unor manuale de liturgică ori de tipic, cu atît mai puțin ediții critice ale cărților de cult din Biserica răsăriteană. În multiple publicații, autorul a adus frumoase contribuții în acest domeniu. El a studiat teologia la Cernăuți și cunoscînd liturgica lui Mitrofanovici, a tradus-o, iar acum, după studii îndelungate, bazate pe izvoare din tradiția manuscrisă bimilenară a bisericilor de limbi greacă și slavonă, el a tipărit (în 1959) o liturgică pusă la punct cu toate realizările critice literar-istorice.

Situația în patriarhia de Pecî după emigrația lui Arsenie IV studiu (pag. 16—30) de Dusan Kasici. Se descriu urmările războiului austro-turc din 1737—39: uciderea episcopilor și preoților, agenții principali ai emigrației; jafurile, silniciile, precum și izlamizările fortate, mai ales în Bosni și în Macedonia nord-vestică. Una din urmări a fost ca stăpînirea otomană n-a mai vrut să confirme episcopi și patriarhi de naționalitate sîrbă, ci numai greacă. Bolile, lipsa de școli și mizeriile de tot felul, ca și exploatarea bănească crescîndă au dus cu pași repezi la desființarea în 1776 a patriarhiei de Pecî. Autorul folosește o bogată bibliografie de specialitate, inclusiv surse documentare. Ca și la studiul precedent, se dă și aici un rezumat în limba germană.

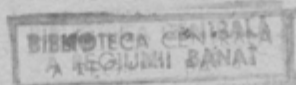
Epistola către Evrei ca problemă literară, studiu de dr. Emilian Ciarnici, cercetare exegetică temeinică, elucidînd pozitiv paternitatea paulină asupra acestei epistole, chiar dacă forma actuală nu este tocmai cea originală. Ideile sînt pauline forma și stilul ale unui ucenic.

Cel mai nou și mai interesant este, însă, studiul lui Cedomir Drašković: *Un nou martirologiu al bisericii sîrbe*. Pentru a înțelege cele ce urmează, e bine să nu uităm ceea ce scria, după relatări de la martori oculari, revista germană care apare la Berlin, „Revue, rund um den Welt” nr. 5/1962 în articolul „Urme ale rușinii”: duminică 6 apr. 1941, timp de 2 ore, peste 300 stukas-uri au bombardat 1200 case din Belgrad, omorînd 1/10 din populația capitalei iugoslave, din care numai în cazematele Kalimegdanului peste 9000, cei mai mulți din ei oameni pașnici. Alt fapt: la 20 oct. 1941, în orașul Kraguevaț supranumit „Lidice al Sîrbilor”, peste 6700 victime ale furiei hitleriste, din care 300 școlari în frunte cu directorul și profesorii liceului din localitate... Pînă la finea războiului II mondial jertfele iugoslave se cifrează la un milion șapte sute mii oameni, dintre care 300.000 erau partizani.

Studiul lui C. Drašković începe cu afirmația că și sub Turci, Sîrbii au dat poate cel mai mare tribut de sînge, dar nici sub hitleriști, în al II-lea război mondial ei n-au rămas în urmă. Uniunea preoților ortodocși sîrbi a tipărit (pentru ca să vorbim numai de jertfele Bisericii) o carte de 216 pagini, cu 282 fotografii sub titlul „Pomelnicul preoților ortodocși, jertfe ale terorii fasciste și căzuți în războiul de eliberare națională”. Se dau biografii separate pentru fiecare dintre cei 7 ierarhi și pentru cei mai cunoscuți dintre cei 352 preoți uciși sau morți între 1941—45, ca și pentru cei 21 morți după 1945 ca urmare a chinurilor anterioare. În fruntea lor stă patriarhul mucenic Gavriilo Dozici, apoi mitropolitii Petru Zamonici al Bosniei și Dositei Vasici al Zagrebului, episcopii Platon Ioanovici de Banjialuca Sava Terlaici de Gorni-Karlovaț, Nicolae Iancovici de Herțegovina și eroul ortodoxiei cehoslovace Gorazd Pavlik. Între documentele redactate în fac-simile se publică circulare și epistole de la ierarhi și preoți îndeosebi din 15 nov. 1942, adresată clerului și poporului din Bosnia, apoi proclamația clerului din Dalmația din 1943, precum și alte declarații de la martori, amintiri din lagăre, scrisori de la preoții-partizani.

În oficiosul Bisericii sîrbe (Glasnik srpske pravoslavne crkve) nr. 7—9/1954 se spune că biserica ort. sîrbă a pierdut aproape 1/3 din preoți și călugări, cam 500 biserici și mînăstiri, istovită cu totul materialicește.

Prof. T. Bodogae

T. A. C. - Nr. 26 - 1963

mitetului executiv al Mișcării creștine pentru pace de la Moscova (Prof. M. Șeșan). Conferința internațională a Tineretului creștin de la Arnolshain. Sesiunea Comitetului executiv al Mișcării mondiale a creștinilor pentru pace. Biserică de vânzare. Justiția i-a iertat, opinia publică însă nu... Discriminări lipsite de sens. Biserică incendiată de rasiști americani. Sălbăticiile rasiștilor. Conferința Bisericilor europene de la Nyborg (Prof. M. Șeșan). Apelul pentru pace al Papei Ioan al XXIII-lea . . . 721

N O T E Ș I C O M E N T A R I I

Făcătorul de minuni de la Oklahoma. În numele „Sf. Ana” 739

VIAȚA BISERICESCA DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI:

Vizita Sanctității Sale Gherman Patriarhul Bisericii Ortodoxe sîrbe la Timișoara. Hirotoniri. Sfințirea bisericii din Gladna montană. Festivitatea deschiderii noului an școlar la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Caransebeș. Vizita I. P. S. Sale Părintelui Mitropolit Nicolae și a P. S. Sale Părintelui Episcop Teoctist la Institutul Teologic din Sibiu. Ședința extraordinară a Casei de ajutor reciproc a clerului din Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului. Lucrări de întreținere și amenajări la biserici și case parohiale. Danii pentru biserici. Deces 742

EPISCOPIA ARADULUI: Din începutul activității noului Episcop P. S. Sa Teoctist. Primirea preoților de la Catedrală. Vizitarea mînăstirii Hodoș—Bodrog. Slujbă arhierescă la Catedrala din Arad. Primirea corului catedral. Cea dintîi ședință a Consiliului eparhial. Sfință liturghie arhierescă la biserica a II-a din Arad-Centru. Noul ierarh al Aradului în parohiile din regiunea Hunedoara 754

P R E Z E N T A R I B I B L I O G R A F I C E

Cantinat J.: Les Epitres de Saint Paul expliquees. Plaut W.: Book of Proverbs. Cartledge S. A.: The Bible Goe-dicke H.: Die Stellung des Königs im alten Reich. Paul L.: Son of Man. Neal E. G.: The Lord is our Healer. Rowley H. H.: The Teach Joursef Bible Atlas (Pr. Ath. Negoia). Bogoslavlija (T. Bodogae). 758

4/20